

Doktori (PhD) értekezés

Az önkormányzatok és civil ifjúsági szervezetek együttműködése
az önkormányzati feladatellátásban

Csiha Tünde

Debreceni Egyetem

BTK

2010

**AZ ÖNKORMÁNYZATOK ÉS CIVIL IFJÚSÁGI SZERVEZETEK
EGYÜTTMŰKÖDÉSE AZ ÖNKORMÁNYZATI FELADATELLÁTÁSBAN**

Értekezés a doktori (Ph.D.) fokozat megszerzése érdekében
a Neveléstudományok tudományágban

Írta: Csiha Tünde okleveles szociológus

Készült a Debreceni Egyetem Humán Tudományok doktori iskolája
(Neveléstudományok programja) keretében

Témavezető: Dr. Szekeres Melinda

A doktori szigorlati bizottság:

elnök: Dr.
tagok: Dr.
Dr.

A doktori szigorlat időpontja: 200...

Az értekezés bírálói:

Dr.
Dr.
Dr.

A bírálóbizottság:

elnök: Dr.
tagok: Dr.
Dr.
Dr.
Dr.

A nyilvános vita időpontja: 20...

„Én Csiha Tünde teljes felelősségem tudatában kijelentem, hogy a benyújtott értekezés a szerzői jog nemzetközi normáinak tiszteletben tartásával készült. Jelen értekezést korábban más intézményben nem nyújtottam be és azt nem utasították el.”

Tartalom

Összefoglaló	7
Abstract	9
1. Bevezetés.....	11
2. Történelmi előzmények.....	16
2.1. A civil társadalom elméleti- és fogalmi megközelítése.....	16
2.2. Nemzetközi kitekintés – az európai nonprofit szektor.....	29
2.2.1. A nyugat-európai nonprofit szektor.....	31
2.2.2. A kelet-közép-európai nonprofit szektor.....	32
2.3. A civil szektor kialakulása Magyarországon.....	35
2.4. Ifjúsági szervezetek létrejötte.....	45
2.4.1. Mit értünk ifjúság alatt?.....	45
2.4.2. Az ifjúsági szervezet definíciói.....	50
2.4.3. Ifjúsági szervezetek múltja.....	54
2.4.4. Túlpolitizált ifjúsági szervezetek válsága.....	57
2.4.5. Az ifjúsági szervezetek jelene és jövője, társadalmi-, (politikai) szocializációs szerepe.....	59
3. Ifjúságkutatás az ezredfordulón.....	67
4. Veszedelmes viszonyok, avagy az állam, az önkormányzatok és a nonprofit szektor kapcsolata.....	70
4.1. A támogató állam.....	76
4.2. A civilek és az önkormányzat kapcsolata.....	77
4.3. Civilek az önkormányzati feladatellátásban.....	82
4.4. Az együttműködés lehetőségei civil ifjúsági szervezetek és önkormányzatok között.....	87
5. Civil ifjúsági élet az Észak-alföldi régióban.....	89
5.1. Az Észak-alföldi régió.....	89

5.2.	Regionális ifjúsági helyzetelemzés	99
5.3.	Fiatalok szervezett aktivitása az Észak-alföldi régióban	106
5.4.	Egy lehetséges regionális ifjúságstratégia váza	114
6.	Az önkormányzatok és civil ifjúsági szervezetek együttműködése.....	118
6.1.	A kutatás célja.....	119
6.2.	Módszertani keretek.....	121
6.3.	A kutatás előfeltevései	122
6.4.	Tények és vélemények – A régió civil ifjúsági szervezeteinek vezetőivel készült interjúk alapján.....	123
6.5.	Önkormányzati kezdeményezések – partnerség vagy feladatmegosztás?	132
6.5.1.	A minta jellemzői.....	133
6.5.2.	A helyi ifjúságpolitika jellemző vonásai.....	142
6.5.3.	Önkormányzati feladatok és civil ifjúsági szervezetek.....	152
7.	Összegzés.....	159
	Irodalom.....	169
	Mellékletek.....	185
	Függelék.....	202

Összefoglaló

A globális hatások, valamint a magyar sajátosságok erőterében az ifjúsági jelenségek is átalakulóban vannak. Az ifjúsággal kapcsolatos intézményrendszer folyamatos változásban van hazánkban. A dolgozat célja, hogy bemutassa az önkormányzatok és a civil ifjúsági szervezetek közötti kapcsolat, együttműködés jellegzetességeit. Elsősorban azoknak a folyamatoknak a bemutatását tűztük ki célul, melyek során az önkormányzati feladatok civil szervezetek részvételével valósulnak meg, hiszen a fejlett társadalmakban az állampolgári önszerveződés, különösen a civil ifjúsági részvétel a társadalom demokratizáltságának fokmérője.

A dolgozat döntően leíró jellegű, a probléma körüljárására, az információk összegyűjtésére tesz kísérletet a kvalitatív és kvantitatív kutatási módszerek ötvöztetésével, s igyekszik feltárni az eltérő ifjúsági csoportok, civil ifjúsági szervezetek és önkormányzatok közötti együttműködés lehetőségeit, formáit, eszközeit, az együttműködés esetleges korlátait.

A dolgozat első felében kísérletet teszünk arra, hogy kialakítsuk azt a fogalmi-, értelmezési keretet, mely a dolgozat témájának elemzését elősegíti, a második felében pedig az Észak-alföldi régió fontosabb jellegzetességeinek leírására, az ifjúsági problémakör szempontjából fontos jelenségek, jellegzetességek vázlatos áttekintésére törekszünk, hogy ezt követően bemutathassuk a régió ifjúsági szervezeteit, ifjúsági referenseit, s az önkormányzatokkal való együttműködés formáit.

A fogalmak tisztázását követően áttekintjük a civil társadalom és az ifjúsági szervezetek kialakulásának történetét. Ez utóbbit nem függetleníthetjük az általános társadalomtörténettől, annak részeként tárgyaljuk. A témánk értelmezési keretének kialakításához feltétlenül szükséges mozzanatokot emeljük ki a történelem sodrából, s így az áttekintés szükségképpen vázlatos. Bemutatjuk a Nyugat- illetve Közép-Kelet-európai nonprofit szektor sajátosságait, a hazai ifjúságkutatás aktuális trendjeit, valamint az állam, az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek kapcsolatának jellegzetességeit. Az elemzést nehezíti, hogy a terület rendkívül politika-érzékeny, előítéletektől sem mentes.

Az empirikus vizsgálat előzményeként statisztikai adatok másodelemzésével igyekszünk képet alkotni az Észak-alföldi régió ifjúsági struktúrájáról, nem megfejtkezve a

megyei sajátosságokról sem. A regionális empirikus vizsgálat - melyre 2006 illetve 2008 tavaszán került sor - két részből áll: a kutatás első részében elsősorban civil ifjúsági szervezetek vezetőivel készített interjúkra támaszkodunk, második részében pedig a régióban tevékenykedő ifjúsági referensekkel készített kérdőíves vizsgálat eredményeit mutatjuk be. A kérdőíves vizsgálat kis elemszámára való tekintettel az elemzés során a legegyszerűbb statisztikai módszereket alkalmazzuk.

A kutatás legfontosabb eredményei azt mutatják, hogy az Észak-alföldi régió civil ifjúsági szervezetei a legtöbb mutatót illetően igazodnak az országos trendekhez: a szervezetek kétharmada egyesületi a fennmaradó egyharmad pedig alapítványi keretek között végzi tevékenységét, többségükben a sport, a kultúra és a művelődés területén tevékenykednek, s elsősorban pályázatokból tartják fenn magukat. Kiterjedt szakmai kapcsolatokkal rendelkeznek, azonban elenyésző az önkormányzatokkal való együttműködésük. Sajnálatosan kevés a környezetvédelmi, szociális- és oktatással kapcsolatos valamint az ifjúságvédelemre irányuló szerveződés, a nemzetközi trendek alig mutatkoznak tevékenységükben.

Az ifjúsági referenseknek a helyi politika formálásában elenyésző szerep jut. Nem tudják szorosabbra fűzni az ifjúsági szervezetek és önkormányzatok kapcsolatát, hozzájárulásuk a civil társadalom erősödéséhez a lehetségesnél és a szükségesnél jóval alacsonyabb szintű. Az önkormányzatok viselkedése is felemás, általában nem keresik az együttműködés lehetőségét a civil ifjúsági szervezetekkel, nem tekintik őket partnernek. Úgy tűnik, az együttműködés lehetőségét egyetlen fél tartja igazán fontosnak és keresi azt, nevezetesen a civilek. Ők is inkább a fennmaradásukhoz szükséges feltételrendszer mentén.

Kulcsszavak: ifjúság, ifjúsági referens, nonprofit szektor, önkormányzat, ifjúsági szervezet

Abstract

As a result of global tendencies and Hungarian idiosyncrasies', youth phenomena is undergoing transformation while the institutional system designed for youth is also altering. The purpose of this essay is to present the issues regarding partnership and cooperation between youth NGOs and local municipalities. Our focus is on processes where municipal duties are realized by the involvement of nonprofit organizations, since in welfare societies civil self-organization and primarily youth involvement can well be the measure of a the society's level of democracy.

The present work has been designed in a decisively descriptive manner, attempting to collect relevant information combining qualitative and quantitative methods. It also attempts to reveal opportunities, forms, instruments, structures and methods as well as difficulties and limitations of the cooperation between youth NGOs and local municipalities.

The first part attempts to define a conceptual-interpretative frame in order to support the analysis of the theme, the second part roughly presents the key characteristics of the North-Great Plain, focusing on local traits seen as important factors regarding youth problems, while the third part of this the work describes the region's youth organizations, youth referents and their the way of their cooperation with local municipalities.

After clarifying key concepts, an overview of the formation/formulation of civil society and youth organizations is given. Since the latter cannot be discussed as separate matter from general social history, it is treated as an organic part of it. In order to design the conceptual frame of the topic we except relating historical moments, which produces a schematic overview. This chapter is followed by the idiosyncrasies of the West- and of the East-Center-European nonprofit sector, the state of art of the Hungarian tendencies regarding youth researches, and the relational features between state, municipalities and NGOs. Nevertheless the prejudice and political dimensions penetrating the field makes analysis difficult.

The empirical research itself has been preceded by second-analysis of previous statistical data targeting to picture the youth structure of the region, not leaving out of consideration county-level issues. The regional empiric research, done the spring of 2006 and

2008 consists of two separate parts: the first contains interviews recorded with leaders of youth NGOs, while the second part presents the results of a survey done with youth referents working in the region' municipal bodies. Taking into consideration the low number of respondents, only simple statistical methods were used during the analysis.

The key results of the research show that the region's youth NGOs tend to follow countrywide trends regarding most of the indicators used: two-third of the organizations work as associations, the rest is registered as a foundation. Their work focuses on sport activities,, culture and community building, financed mainly mostly from national and European funds. Although the organizations are connected to an extensive professional network, cooperation with local municipalities can be rarely found. Unlike in international trends, environmental protection, social and educational activities, initiatives for youth protection are severely ignored.

Youth referents performs slight contribution in policy-formulating, they are not capable of tightening the nexus between youth NGOs and local communities. The contribution they make to strengthen civil society is inadequate to what is necessary and achievable. The attitude of local municipalities are also ambiguous: they (generally) do not intend to seek cooperation with youth NGOs and do not (take) consider them as partners. The results show that only NGOs seeks partnership and cooperation, though only along the conditional frame necessary for them to survive.

Keywords: youth, youth referent, nonprofit sector, local municipalities, youth NGO

1. Bevezetés

A globális hatásoknak, valamint a magyar sajátosságoknak köszönhetően az ifjúsággal kapcsolatos intézményrendszer folyamatos változásban van hazánkban, s miután az ifjúsági jelenségek is átalakulóban vannak, a folyamat figyelemmel kísérése, a témakör szerkezeti és tartalmi vonatkozásainak feltárása érdekesnek ígérkezik.

A dolgozat célja, hogy bemutassa, hogy az önkormányzatok és a rendszerváltozás óta létező civil ifjúsági szervezetek közötti kapcsolatnak milyen jellegzetességei vannak, valamint, hogy megvilágítsa azon kezdeményezéseket, melyek a jelenlegi törvények és rendeletek által kialakított keretek között működnek. Akciókutatásunk során abból az alapfeltevésből indulunk ki, hogy az ifjúság társadalmi szerepe hazánkban, mint az Európai Unió többi tagállamában, nőni fog.

Kutatásunk során előzménynek tekintjük azon ifjúságkutatási eredményeket, melyek a XX. század ifjúsági szervezeteinek problémáival foglalkoznak. Elemzésünk során nem törekszünk a teljes feltárássra, a témakört csak abból a szempontból kíséreljük meg bemutatni, mely dolgozatunk céljainak megfelel, s ez nem más, mint a civil ifjúsági szervezetek és az önkormányzatok kapcsolata, különös tekintettel a kötelező önkormányzati feladatellátásban való együttműködésre. Arra vagyunk kíváncsiak, hogy ezt a folyamatot mennyiben befolyásolják a különféle törvények, rendeletek, az intézményrendszer, milyen jelentőséggel bír a személyes jelenlét, az egyéni képességek és mekkora súllyal esnek a latba a helyi sajátosságok, a lokális szinten megmutatkozó politikai szándék.

A dolgozat módszereit tekintve természetesen támaszkodik a megelőző kutatások másodelemzésére, s itt elsősorban a '80-as évek vizsgálataira gondolunk, mivel ezt követően tudomásunk szerint a témával más kutatók nem foglalkoztak behatóan. A '90-es évektől kezdődően a kutatások elsősorban a fiatal korosztályok demográfiai jellemzőire fókuszálnak, a család, egzisztencia, egészségmegőrzés, szabadidő, médiafogyasztás, értékrend, valamint a fiatalok jövőképe kerül az érdeklődés középpontjába. Napjainkban az ifjúságkutatás egyre inkább az ifjúság egy-egy szegmensét, a középosztályt, vagy a roma fiatalokat teszi kutatása tárgyává. Átfogó ifjúságkutatásról nem nagyon vannak információink. Természetesen előttünk is ismeretesek az Ifjúság 2000, 2004 illetve 2008-as vizsgálatok eredményei, vagy a Sziget kutatások, azonban véleményünk szerint az említett kutatások is inkább nevezhetők statisztikai jellegűnek, mint átfogónak. Az ifjúság egy-egy „szeletét” villantják fel.

Néhány évvel ezelőtt készült egy kutatás, mely az ifjúsági korosztállyal foglalkozó szakemberek munkáját, tevékenységét volt hivatott feltérképezni, valamint készültek ugyan kutatások, melyek az ifjúság regionális helyzetének elemzésére tesznek kísérletet, azonban ezen kutatások nem térnek ki sem a fiatalok szervezett aktivitásának, sem az ifjúsági referensek tevékenységének, sem pedig az ifjúsági szervezetek önkormányzatokhoz fűződő kapcsolatának vizsgálatára.

Jelen dolgozat döntően leíró jellegű, a probléma körüljárására, az információk összegyűjtésére tesz kísérletet - a napjainkban egyre nagyobb teret hódító trendeknek megfelelően – a kvalitatív és kvantitatív kutatási módszerek ötvözésével, s igyekszik feltárni az eltérő ifjúsági csoportok, civil ifjúsági szervezetek és önkormányzatok közötti együttműködés lehetőségeit, formáit, eszközeit, az együttműködés esetleges korlátait.

A dolgozat, szerkezetét tekintve két részre bontható: a dolgozat első felében a hazai és nemzetközi szakirodalmi eredményekre támaszkodva megkíséreljük kialakítani azt a fogalmi-, értelmezési keretet, mely a dolgozat témája szempontjából elengedhetetlen, a második felében pedig kísérletet teszünk az Észak-alföldi régió fontosabb jellegzetességeinek leírására, az ifjúsági problémakör szempontjából fontos jelenségek, jellegzetességek vázlatos áttekintésére, hogy ezt követően, saját empirikus kutatásunk eredményeire támaszkodva bemutathassuk a régió ifjúsági szervezeteit, ifjúsági referenseit, valamint az önkormányzatokkal való különböző együttműködési formákat.

Sort kerítünk természetesen a civil társadalom és az ifjúsági szervezetek kialakulásának, történetének vázlatos áttekintésére is. Az ifjúsági szervezetek történetét nehéz önállóan tárgyalni, történetüket nem függetleníthetjük az általános társadalomtörténettől, annak részeként tárgyaljuk. Tisztában vagyunk azzal, hogy a témakört sok jeles szerző feldolgozta már, számos kitűnő történeti munka született Romsics Ignác¹ vagy Berend T. Iván² tollából, hogy csak néhányat említsünk. Mi magunk csak arra tudunk vállalkozni, hogy a témánk értelmezési keretének kialakításához feltétlenül szükséges mozzanatokat kiemeljük a történelem sodrából, s így az áttekintés szükségképpen vázlatos.

Vizsgálat tárgyává kell tennünk, hogy milyen lehetőségek vannak a civil ifjúsági szervezetek és az önkormányzatok kapcsolatainak bővítésére, hiszen a két szektor együttműködése, a különböző szintű és tartalmú partneri viszony kialakítása mindkét oldal egyre nyilvánvalóbb érdeke. A nonprofit szektorhoz tartozó intézményekre hárul az a feladat, hogy az állami ellátás és a piaci szolgáltatások között támadt réseket betöltsék, valamint hogy biztosítsák a társadalmi önszerveződés és érdekérvényesítés kereteit, elősegítsék a nem profit célú társadalmi innovációt, megoldásokat találjanak a társadalmi problémák kezelésére.

Hajlamosak vagyunk a történelmet két, egymástól jól elkülöníthető egységre bontva a rendszerváltás előtti és az azt követő időszakra osztani, s ennek következtében szinte állandó jelleggel a rendszerváltásról, illetve annak nyerteseiről és veszteseiről beszélni, ahelyett, hogy - képzavarral élve, ezen időpontot demarkációs vonalként kezelnénk - s inkább annak átmeneti jellegét hangsúlyozva, a tranzitfolyamat nyerteseiről és veszteseiről értekeznénk. Közöttük is voltak, vannak fiatalok! Fiatalok, akiknek az esélyei, életkörülményei, kapcsolati hálójuk jelentős eltéréseket mutatnak, mely eltérések a regionális különbségeknek is köszönhetőek.

Kutatásunk során a fiatalok szervezett aktivitásának szociológiai megközelítésére teszünk kísérletet, azzal a szándékkal, hogy feltérképezzük a jelenleg is alakuló, formálódó Észak-alföldi régió sokszínű, nehezen áttekinthető ifjúságszervezeti palettáját, hogy megismerjük a különböző szervezetek, egyesületek, alapítványok céljait, társadalmi

¹ Romsics Ignác: Magyarország története a XX. Században, Osiris Kiadó, Budapest, 1999.

² Berend T. Iván: Közép és Kelet Európa 1944-1990, Vince Kiadó, Budapest, 1999.

funkcióját, kapcsolati hálóját, s ennek ismeretében felvázoljuk egy lehetséges regionális ifjúsági stratégia körvonalait.

A művelődés és a kultúra állami támogatásának csökkenése a változások egész sorát indította el Magyarországon az elmúlt néhány esztendőben. A művelődési házak bezárása, a művészeti és önképzőkörök valamint a sportegyesületek, az ifjúsági szórakozóhelyek megszűnése, s helyettük az új típusú discok kiépülése, jelentős számú fiatalt fosztott meg attól, hogy szabadidejét konzolidált és kulturált keretek között tölthesse el.

Azt kívánjuk feltárni, hogy a fiatalok jelen körülmények között milyen típusú csoportokhoz, szervezetekhez csatlakoznak, hogyan töltik szabadidejüket. Kérdéseinkre a választ empirikus vizsgálat útján igyekszünk megtalálni. A kutatás két részből áll, mely két rész módszertanát tekintve is jól elkülönül egymástól. A kutatás első részében elsősorban civil ifjúsági szervezetek vezetőivel készített interjúkra támaszkodunk. A kutatás második részében meg kívánjuk szólítani a régióban tevékenykedő ifjúsági referenseket, akik fontos információkkal szolgálhatnak a civil ifjúsági szervezetek és az önkormányzatok közötti jelenlegi együttműködésről és a jövőbeni együttműködés lehetséges irányairól, hiszen ők azok, akik szervezik és elősegítik a településen, megyében működő, az ifjúságot segítő önkormányzati, hivatali, intézményi, civil és informális szervezetek tevékenységének koordinációját.

Az ifjúsági szervezetek oldaláról az empirikus vizsgálatot nehezíti, hogy az ifjúsági szervezetek száma pontosan nem meghatározható. A jogilag és statisztikai szempontból létező szervezetek egy része nem működik, másfelől viszont találkozunk olyan szerveződésekkel, melyek ugyan működnek, és sok esetben igen hatékonyak, de nincsenek bejegyezve. Az Észak-alföldi régióban, 2006-ban becsléseink szerint megközelítőleg 180 ifjúsági szervezet volt, ezek közül a kutatás során 17-et kérdeztünk meg. A vizsgálatba került ifjúsági szervezetek megyék szerinti megoszlása tükrözi az Észak-alföldi régió területén működő összes ifjúsági szervezet megoszlását. Vizsgálatunk nem reprezentatív, az adatfelvétel inkább csak illusztráció, azonban a kapott adatok a trendeket jól mutatják.

Az önkormányzatok vizsgálata szintén különleges probléma, ugyanis annak ellenére, hogy az Önkormányzati törvény előírja az önkormányzatok számára az ifjúság segítségét³,

³ 1990. évi LXV. Törvény – A helyi önkormányzatokról 8.§

konkrét, az ifjúsággal kapcsolatos kötelezően ellátandó önkormányzati feladatot nem határozza meg. Az Észak-alföldi régió önkormányzatai közül 72 élt a lehetőséggel 2006-ban, hogy ifjúsági referenst alkalmazzon, közülük a kutatás során 36-ot kérdeztünk meg. Tisztában vagyunk azzal, hogy a megkérdezettek számossága nem túl jelentős, mégis azt gondoljuk, hogy mivel az Észak-alföldi régió összes ifjúsági referenseinek felét sikerült bevonnunk a kutatásba, a legfontosabb trendek – melyeknek érvényességi köre a régióra korlátozódik – láthatóak, s az adatok alkalmasak a megyei sajátosságok bemutatására is.

A szerző köszönetét fejezi ki az „Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kutatásért” segítségével, a Doktori Iskola, Kozma Tamás támogatásáért, valamint köszönetet mond mindazoknak, akik a munkája során bíztatták, inspirálták. Külön köszönet illeti a témavezetőt, Szekeres Melindát, Murányi Istvánt, valamint mindazokat, akik az empirikus kutatás során segítséget nyújtottak, név szerint: Csige Tamás, Csatári Emese, Huszti László, Galambos Adorján, Burai István és Dombóvári Gábor.

(1) A települési önkormányzat feladataa gyermek és ifjúsági feladatokról való gondoskodás, a közösségi tér biztosítása, közművelődési, tudományos, művészeti tevékenység, sport támogatása.....

(5) A települési önkormányzat a feladatai körében támogatja a lakosság önszerveződő közösségeinek a tevékenységét, együttműködik e közösségekkel.

2. Történelmi előzmények

2.1. A civil társadalom elméleti- és fogalmi megközelítése

„A civil társadalom fogalmával számos helyen találkozhatunk, például a gazdaság és az államigazgatás taglalásánál, a család és az állam, illetve az egyén és az állam közötti új elemzésénél, az olyan, nem állami intézmények vizsgálatánál, amelyek az állampolgárokat megszervezik és felkészítik a politikai szereplésre, sőt találkozhatunk olyan felfogással is, miszerint a civil társadalom civilizációs missziót tölt be a modern társadalomban.”⁴

A civil társadalom felfogható, mint kritikai politikaelméleti fogalom, elméletileg megalapozott politikai program, vagy mint civil szektor. Az első esetben alapvetően akadémiai jelenség, melynek fontosságát az adja, hogy szüntelenül válaszokat keres a civil társadalom kérdésére. Mint politikaelméleti fogalom, tulajdonképpen ideológiai jelenség, politikai fórumok, viták terméke, s a politikai döntésekben betöltött szerepe adja relevanciáját. A civil társadalom civil szektorként való felfogásának egyedisége pedig abban rejlik, hogy konkrét vizsgálati tárggyal rendelkezik. A civil társadalom különböző elméletei eltérő problémák felismerésére adnak lehetőséget. Ez egyben azt is jelenti, hogy a civil társadalomnak nincs kizárólag rá vonatkozó önálló elmélete, léteznek viszont a civil társadalommal kapcsolatos elméletek. (Szűcs-Tóth, 2005.)

A mainstream politikaelméletekben a civil társadalom hagyományosan az a terület, mely független a hatalomtól, azonban elválik a magánszférától, a családtól is. Az a tér, ahol az állampolgárok értékeiknek és érdekeiknek megfelelően szabadon alakíthatnak szervezeteket saját érdekeik képviselője érdekében. (Zotter, 2005, Linz-Stepan, 1996.)

A civil társadalomról szóló klasszikus elméletek a civil társadalmat a kapitalista fejlődés eredményének tekintik, mely elkülönül mind a politikai mind a gazdasági szférától, s melynek célja ezen területek ellenőrzése, valamint saját érdekeinek védelmezése. Ezzel szemben napjainkban a kutatók többsége a demokratikus társadalmi kölcsönhatások színtereként értelmezi a civil társadalmat, annak közvetítő szerepét hangsúlyozza, s különösen

⁴ **Krishan Kumar** (1992): Civil társadalom, egy fogalom újrafelfedezése, *Mozgó Világ*, 1992/7. p.8.

nagy jelentőséget tulajdonít az egyének és csoportok egymással és az állammal szembeni magatartásának. (Ablaka, 2005)

Arisztoteléstől a XVII. század végéig a civil társadalom fogalmába a családi életen kívül tulajdonképpen minden beletartozott, a politikai élet egészét jelentette. Nem az államhatalommal szemben fogalmazódott meg, s nem is közvetítő közegként, mint manapság, hanem azt magában foglalva. Ide tartozott minden közösségi-, közéleti tevékenység, az intézmények és maga az államhatalom is. (Hankiss, 1986.)

A XVIII. század végéig a civil társadalom fogalmát az állam, illetve a politikai társadalom fogalmának szinonímájaként használták. A civil társadalom ily módon történő felfogása a civilizáció azon fejlődési irányára utal, melynek eredménye folytán „civilizált” társadalom, polgári társadalmi rend jön létre. Az állam és a civil társadalom elkülönítése a kapitalizmus fejlődésével valamint a politikai gazdaságtan kialakulásával válik lehetővé. (Krishan, 1992.) Az európai országok többségében megindul a polgári társadalom és az államhatalom kettéválása. A civil társadalom tehát egy hosszú és bonyolult történelmi átalakulás következménye, létrejött a modern világ vívmánya. A két szféra, az állam és a civil társadalom közötti határvonal azonban azóta sem állandó, ide-oda csúszkál, a választóvonal hol elmélyül, hol elmosódik. (Hankiss, 1986)

A magyar társadalomtudományban a civil társadalommal kapcsolatos viták nem jelenhettek meg, mivel az alá-fölé rendezettségi viszonyokra, vertikális berendezkedésre szerveződő szocialista paradigmában a horizontális kapcsolódásokat nem csak gyanakvással fogadták, hanem törvényes retorziókkal is igyekeztek háttérbe szorítani, meggátolni. A vezetés a horizontális szerveződéseket visszaverte a tiltás vagy felszámolás eszközeivel, másfelől pedig a lokális szerveződéseket bekapcsolta a vertikális struktúrába, ezzel mintegy kiüresítve azokat. Hankiss Elemér a '80-as évekre kialakult helyzet leírására a második társadalom, második nyilvánosság, második kultúra fogalmait használja, amelyekben az első társadalom centralizált, ideológiailag vezérelt és központosított, a második pedig mindezek elutasításából indul ki. (Hankiss, 1986) A civil társadalom különösen néhány területen lépte át a nyilvánosság határát és került be az első nyilvánosságba is. Ezek főleg az egyházon belüli közösségek, a katonai szolgálatmegtagadás valamint a béke- és zöldmozgalmak területein nyilvánulnak meg. Gondoljunk például a Duna körre ... (Csapody, 2002.)

A civil társadalom egyszerre tart távolságot a gazdasági és politikai szférától, ellenőrzi ezen területeket. (Zalán, 2005.) Közvetítő közeg az egyén illetve a család és az állam között. Azt a lokálisan lehatárolható politikai közösséget takarja, melyet szuverén jogi személyek alkotnak, s amely az önszerveződő helyi közösségek akaratnyilvánítása által lát napvilágot. (A. Gergely, 1997.) Krishan Kumar közvetlenül a rendszerváltást követően Gouldnert idézve azt állítja, hogy „a szociológia értelmezése szerint a civil társadalom védelmet és támaszt nyújt az egyének számára, s az atomizálódás ellen hat, olyan közvetítő eszköz, amelynek révén az egyének elérhetik céljaikat mindennapi életükben és elkerülhetik az államtól való függést.”⁵ Hasonló gondolatokkal találkozhatunk Arató András és Jean Cohen írásában, amikor azt állítják, hogy „a civil társadalom csoportok és társulások hálózatát jelenti a családok, a kiscsoportok és az egyértelműen állami szervezetek részvételével, amelyek közvetítenek az állam, a magán és a közösségi szféra között.”⁶ Vagyis a civil társadalom megerősíti a nyilvánosság szféráját, az állam ellenpontja. Az államtól relatíve független, saját értékeinek és érdekeinek érvényre juttatását kísérli meg. Védelmet és ellenállási központot nyújt az állammal szemben, az autonómiával rendelkező nem állami intézmények terepe.

A nem kormányzati szervezetek (NGO – non-government organisation) létének alapja az a felismerés, hogy a politikát – a hiedelmekkel szemben – nem kizárólag a kormányzat formálja, abban a lakosság, a civil társadalom is közreműködik. (Kozma, 2006.) „A civil társadalom azoknak a nem kormányzati intézményeknek az összessége, amelyek elég erősek ahhoz, hogy ellensúlyozzák az államhatalmat, nem gátolják meg abban, hogy védelmezze a békét, vagy közvetítsen a nagy érdekcsoportok között, mindazonáltal megakadályozzák, hogy a társadalmat atomizálja vagy uralma alá próbálja hajtani.” (Gellner, 2004.)

Gellner felfogása szerint „az állammal bizonyos fokig szemben álló, annak hatásait kiegyenlítő, mindazonáltal állami felügyelet és védelem alatt álló intézmények pluralitásának eszméje” a civil társadalom.⁷ A civil társadalom a politikai hatalommal szembeni participáció és kontroll lehetőségeinek megteremtése. Arató András véleménye szerint a civil társadalom

⁵ **Krishan Kumar** (1992): Civil társadalom, egy fogalom újrafelfedezése, *Mozgó Világ*, 1992/7. p.7.

⁶ **Arató András – Jean Cohen** (1992): Civil társadalom és demokratikus átmenet Latin-Amerikában és Kelet-Európában. *Mozgó Világ*, 1992/7. p.17.

⁷ **Gellner, Ernest** (2004): A szabadság feltételei. Typotex Kiadó, Budapest p.8.

olyan társadalmi formáció, mely képes érdekeit a politika színterén is megjeleníteni, folyamatos opozícióra rendezkedik be a politikai hatalommal szemben, azonban törekvéseit nem akarja feltétlenül intézményesíteni.⁸

A kutatók tehát egyet értenek abban, hogy a civil társadalom más szférát képvisel, mint az állam, sőt, szemben is áll vele. (Arató-Cohen, 1992) A civil társadalmat meg kell erősíteni, tüskévé kell válnia a politikai hatalom szemében, ugyanakkor magának a civil társadalomnak pedig állandó állami felügyeletre van szüksége. Azonban állam és civil társadalom egymás kiegészítői is, szükségük van egymásra, hogy érvényre juthasson az individualitás és a társadalmiság, a magán- és közérdek. (Krishan, 1992.)

A civil társadalom, mint jelszó, a '70-es évektől kezdődően - elsősorban lengyel ellenzéki gondolkodóknak köszönhetően - vonzóvá vált mindazok számára, akiknek ellenzéki politikai aspirációik voltak a „létező szocializmus” keretei között. (Nagy J., 2003.) Új fejezetet nyitott a civil társadalom történetében a szocialista országokban a Szolidaritás létrejötte '81-ben. A civil társadalom ugyanis ekkor már nem valamilyen új viszony kialakítására törekedett az állammal, hanem külön, önálló arculatának kialakításával volt elfoglalva. Új demokratikus pluralista rend, önszerveződő rendszer, alternatív társadalom kialakítására törekedett. A pártállam váratlanul gyors összeomlása pedig új jelentőséggel és értelemmel ruházta fel a civil társadalom eszméjét (Krishan, 1992.)

Csak a civil társadalom intézményeinek kiépítésével lehet gyógyítani a politikai társadalom betegségeit. (Arató-Cohen, 1992) Ahol az állam nem tűrt meg maga mellett semmiféle autonóm testületet, ott kizárólagossá vált a civil társadalom politikai alternatívája.

A Közép-Kelet-európai országokban a civil társadalom fogalma az 1980-as, '90-es évektől kezdődően magába foglalta mindazt, amitől ezek a társadalmak megfosztottak a kommunista diktatúra által, s aminek az újjászületéséért küzdöttek. Az államtól független, autonóm társaságok hálózatát jelentette, melyek közös ügyekben összetartják az állampolgárokat, s nem csupán tevékenységük, de pusztán létük által is hatni tudnak a közügyekre. (Taylor, 1995.) A pluralista társadalom újra szerveződésekor nagy teret nyitottak a civil szervezeteknek, és ezek a civil szervezetek politikai szerepet is vállaltak az átmenet

⁸ Arató, Andrew: Civil társadalom, társadalomelmélet és államszocializmus. Századvég, 3. pp 46-52. idézi A. Gergely, 1997. p. 19.

időszakában. A nyolcvanas évtized utolsó éveiben a sorra alakuló civil szervezetek a harmadik köztársaság új intézményrendszerének, kulturális és politikai berendezkedésében is szerepet vállaltak. (Horváth, 1997.). Az első demokratikus választásokat követően, 1990 után pedig tovább nőtt a civil társadalom kiépítésének lehetősége.

A civil társadalom léte szoros kapcsolatban áll egy adott társadalom tevékenységével, politikai berendezkedésével. Egy pluralista társadalomban, amikor hivatalosan megalakulhatnak a politikai pártok, megszűnhetnek az átpolitizált szervezetek. Más funkciót kapnak ezek a szerveződések '90 után, megszabadulnak azokról a politikai szerepektől, melyeknek egy részét a politikai pártok átvesznek, sőt némely frissen létrejött civil kezdeményezés, amelyek a rendszerváltást megalapozó társadalmi-, politikai változások előkészítésében is fontos szerepet vállaltak, maguk is párttá szerveződnek, mint például a FIDESZ vagy az MDF. (Izmini, 2005.)

Arató András és Jean Cohen véleménye szerint a Magyarországon lezajlott rendszerváltás „önkorlátozó forradalom” volt, mely elkerülte ellensége teljes megsemmisítését s ezzel megfosztotta a társadalmat az önszerveződéstől. (Arató-Cohen, 1992)

Egy modern polgári államban az állampolgári egyesüléseknek különböző tipológiai alakulhatnak ki. A disszertáció szempontjából hasznosnak látszik Halmai Gábor tanulmányában felvetett tipológiája. A szociológiai csoportosítást egy Thomas Elwein nevű kutató elméletére alapozva alakítja ki. Az egyesüléseknek alapvetően négy formáját különbözteti meg. Szabadidős egyesülések: sportolás, természetjárás, szociális egyesülések: nagycsaládosok, nyugdíjasok segítése, kulturális-, vallási-, politikai és tudományos egyesülések, az utolsó pedig a gazdasági egyesülések csoportja: kamarák, nonprofit egyesülések. Magyarországon viták folynak arról, hogy egy-egy társadalmi csoport érdekeit képviselje-e (pl. szakszervezet) vagy csak lokális, regionális kérdéseket vállaljanak fel (városszépítő egyesület)

Különösen szembetűnő a regionális illetve lokális kérdések felmerülése, amikor a civil szerveződések és az állam, illetve az önkormányzatok kapcsolódásait vizsgáljuk, melyek Kelet-európában nyilvánvalóan másként működnek, mint Nyugat Európában, ahol a közösség

érdekében vállalt önkéntes munka és a saját érdeklődést szolgáló civil társulások világa jobban elkülöníthető.

Az önkéntes munkára, öntevékenységre, jótékonyagra a társadalomnak a szükségletek kielégítése, a szociális problémák kezelése, maguknak az állampolgároknak pedig a társadalomban elfoglalt helyük megszilárdítása, saját belső egyensúlyuk megteremtése érdekében van szükségük. A közösségi kezdeményezések magas arányából szerteágazó társadalmi kapcsolatokra, alacsony szintjéből pedig súlyos problémákra, a társadalom atomizáltságára lehet következtetni. (Kuti, 1998.)

A társadalmi szolgáltatásoknak, a jóléti rendszereknek többféle formája létezik. A civil társadalom és az önkéntes szervezetek bizonyos esetekben fontos szerepet játszhatnak, mint az állampolgárok képviselői a társadalom, a demokrácia működésében. A civil szervezetek jelentőségét, szükségességét az adja, hogy olyan közösségi igényekre reagálnak, melyeket sem az állam, sem intézményei nem tudnak, vagy nem is akarnak teljes mértékben ellátni. A civil szervezetek a társadalom önvédő és önszervező képességét, a helyi alternatívát jelenítik meg. (Jagasics, 2001.)

Jelen megállapítás helytálló, ha például a skandináv modellre gondolunk, a kelet-európai országokban azonban, így hazánkban is, a civil társadalom hosszú időn keresztül valójában nem létezett - mivel a hatalom az önkéntes alapon létrehozott szervezeteket nem engedélyezte - (Olesen, 1997.) egyes kutatók véleménye szerint ma is gyerekcipőben jár, (Salamon-Anheier, 1999.) s a civil társadalom kifejezés helyett jobban tesszük, ha a „szerveződő civil társadalom” fogalmát használjuk (Jagasics, 2001.).

A civil társadalom az államon kívüli összes társadalmi teret magába foglalja, a politizálást, a kultúrát, a vallást, a művészeteket és a tudományt. (Nagy J., 2003.) Minden a civil társadalomhoz tartozik, ami a modern társadalmakban a család és az állam között van. (Keane, 1988.) A civil társadalom az emberek közösségének horizontális kapcsolatrendszer. (Hall, 1995.) Állam nélküli társadalmat, önszerveződő társadalmat jelent, sokan a demokráciával azonosítják. A civil társadalom lényegét az adja, hogy tagjai elhatárolódnak az államtól, képesek együttélésüket kialakítani, tevékenységüket koordinálni, életüket megszervezni anélkül, hogy valaki felülről irányítaná őket. Helyi társadalom, mely olyan

önszerveződésre utal, amelyből az állam ki van zárva, melynek létrejöttét tagjai alulról kezdeményezték, az együttélés és együttműködés biztosítása érdekében. (Kozma, 2001.)

A civil társadalom korról-korra változik. Hazánkban eleinte – Bibó István kifejezésével élve – a „szabadság kis köreit” jelentette, a rendszerváltást követően pedig, mint az ismeretes, rendkívüli, eleinte mennyiségi, később minőségi növekedésnek indult a civil szektor. Nagyon rövid idő, mintegy egy évtized alatt mutatott fel rendkívül lendületes, robbanásszerű növekedést – a szektor szereplőinek száma ötszörösére emelkedett – s az átalakulás szerkezeti változásokat is hozott. (Harsányi, 1998, Katona, 1998.)

A magyarországi nonprofit kutatás 1989 végén, nagyjából a harmadik szektor legújabb kori fejlődésének kezdetével, a Nonprofit Kutatócsoport megalakulásával indult. Az elkövetkező időszakot számos bizonytalanság övezete, egyebek között a névhasználatot illetően is. Ennek oka részben a nemzetenként eltérő tartalmakra és elnevezésekre vezethető vissza. (Bartal, 2005) A szakemberek, ahogyan világszerte mindenütt – saját értékrendjük, nézőpontjuk, nyelvi ízlésük, szakmai háttérük szerint - beszéltek civil társadalomról, civil nonprofit szektorról, öntevékeny szervezetekről, harmadik szektorról, nem-kormányzati szektorról, alapítványi és egyesületi szféráról, társadalmi önszerveződésekről, közhasznú-, közösségi-, esetenként jótékony szervezetekről. (Thayer-Scott, 1997, Kuti, 1998., Reed-Howe, 1999.) Az elnevezések a szervezetek valamilyen fontos jellemzőjére utalnak, azonban a szervezetek teljes körét egyik definíció sem fedi le. (Bartal, 2005)

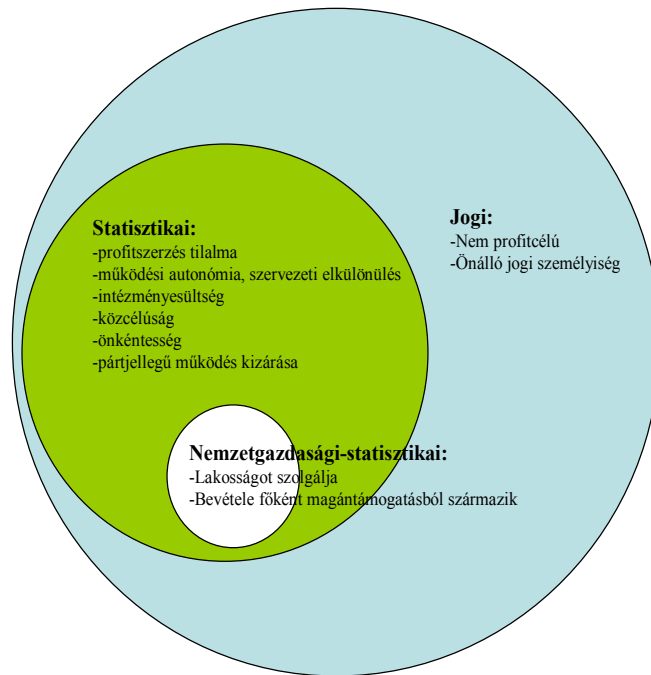
Annak, hogy a nonprofit szektor elnevezés vált közkeletűvé (Jenkins, 1997., Kuti, 1998.) és honosodott meg Magyarországon - annak ellenére, hogy a nonprofit szektor definíciója alapvetően negatív meghatározás - alighanem oka van. A közkeletű definíció ugyanis azokat a jellegzetességeket próbálja megragadni, amelyek a nonprofit szervezeteket más szektorok intézményeitől megkülönböztetik, és nem azt határozza meg, hogy miről is beszélünk valójában. Azokat a gazdasági szervezeteket nevezzük nonprofitnak, melyek a tevékenységeikből származó gazdasági hasznot eredeti tevékenységükbe forgatják vissza, a megszerzett profittal nem folytatnak gazdasági tevékenységet, hanem az alapításukkor vállalt eredeti tevékenységüket kívánják megvalósítani, illetve a megszerzett javakat a tevékenységi kör megerősítésére, bővítésére használják fel. (Kozma, 2006)

A nonprofit elnevezés azt a fontos elemet emeli ki, mely szerint olyan szervezetekről van szó, melyek sem az állami sem a piaci szektorhoz nem sorolhatók, s melyeknek elsődleges célja nem a profit megszerzésére irányul. (Bartal, 20005.)

A szektor határait három kulcsfontosságú kritérium jelöli: a profitszétosztás tilalma, működési autonómia és szervezeti elkülönülés a kormányzati szektortól, valamint intézményesültség és önálló jogi személyiség. Ez az a három ismérv, mely a nonprofit szektort elválasztja a piaci, a kormányzati és az informális szférától. (Kuti – Marschall, 1991.) Ezen túlmenően a nonprofit szervezeteket valamilyen szinten kell, hogy jellemezze az önkéntesség, mely nem csak a vezetésre, a tevékenységekre, hanem az adományokra is vonatkozik. Ezen szempontok alapján sem a politikai pártok, sem pedig az egyházak nem tekinthetők a nonprofit szektorhoz tartozónak. (Bartal, 20005.)

Ez az értelmezés, mely alapvetően megegyezik a nemzetközi szintén elfogadott, öt kritérium (intézményesültség, autonómia, államtól való elkülönülés, profitszétosztás tilalma, önkéntesség) által meghatározott definícióval, a mai magyarországi gyakorlatban használatos három különböző meghatározás közül (jogi értelmezés, statisztikai definíció, nemzetgazdaság-statisztikai definíció) a statisztikai definícióhoz áll legközelebb. Ezen statisztikai definíció, a nemzetközi gyakorlatokban kialakított kritériumokra épülve, az imént említett három ismérven túl, tartalmazza a közcélúság, az önkéntesség valamilyen elemét és a pártjellegű működés kizárását. Ennél valamivel tágabb, megengedőbb a jogi értelmezés, mely szerint minden olyan nem profitcélú szervezet (alapítvány, közalapítvány, köztestület, közhasznú társaság, önkéntes kölcsönös biztosítópénztár, az egyesülési törvény hatálya alá tartozó társadalmi szervezet) a nonprofit szektor részének tekintendő, amelyet önálló jogi személyként bejegyeztek. A nemzetgazdaság-statisztikai definíció szerint, a statisztikai definíciónak megfelelő szervezetek közül azokat kell a nonprofit szektor részének tekinteni, amelyek alapvetően a lakosságot szolgálják, bevételszerző tevékenységet csak korlátozott mértékben folytatnak és finanszírozási forrásaik között túlsúlyban vannak a magántámogatások.⁹ (1. ábra)

⁹ KSH, Nonprofit szervezetek Magyarországon 2000. című kiadvány alapján

1. ábra: A nonprofit szektor definíciói

/saját szerkesztés/

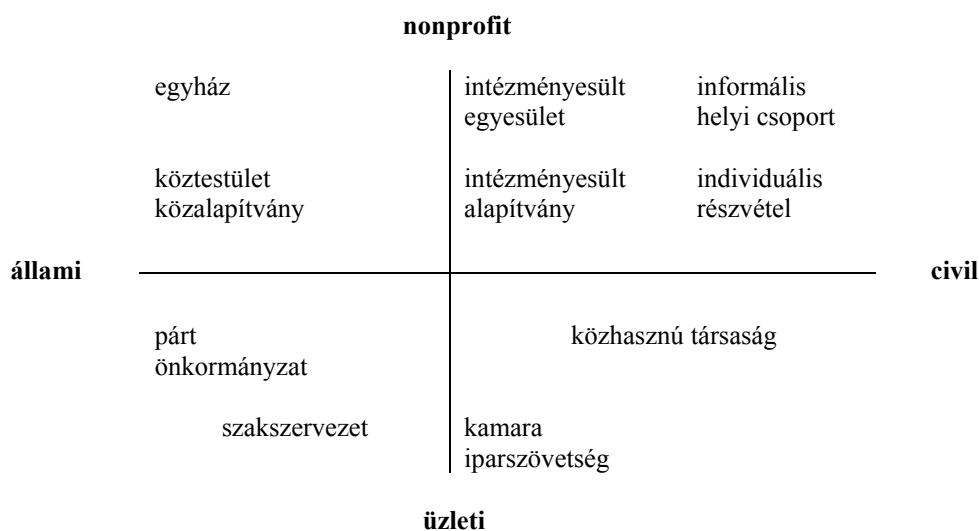
Salamon és Anheier szintén felhívja a figyelmet a nonprofit definíciónak vitatott elemeire, melyek az intézményesültség, önkéntesség, öntevékenység, jótékonyág, civil kezdeményezések, a közhasznúság, a közjó szolgálata, a pártpolitikai tevékenység kizárása csakúgy, mint az egyházi szervezetben zajló hitéleti tevékenység kizárása. (Salamon-Anheier, 1999.)

Bartal Anna Mária a társadalmi szolgáltatások „magyar modelljét” vizsgálva megállapította, hogy politikai konszenzus hiányában, a különböző kormányok szakértő csoportjai nem egy tudatos koncepció alapján alakították ki a nonprofit szektort. Nem tisztázták például, hogy melyek azok a közszolgáltatások, amelyeket közvetlen az államnak kell ellátni és melyek azok, amelyeket „kihelyezhet” a nonprofit szektorba. (Bartal, 2005.)

A szervezetek két kategóriába sorolhatók: az egyikbe azok a szervezetek tartoznak, melyek saját tagjaik, a másikba pedig azok, melyek a közjó szolgálatában állnak. Az

előbbiekre sorolhatók a kamarák, politikai pártok, szakszervezetek, az utóbbiba pedig a szolgáltató szervezetek valamint az egyházak. (Salamon-Anheier, 1994.)¹⁰

Ezzel ellentétben Fülöp Sándor, modelljében a civil nonprofit szektorba tartozó szervezeteket négy kategóriába sorolta attól függően, hogy mennyire erős az állami befolyás valamint a szervezetek profitorientáltsága. (2. ábra) Az állami-nonprofit szervezetek közé a közalapítványokat valamint a köztestületeket sorolta, az erős állami befolyás valamint a közszolgáltatói funkciónak köszönhetően, az egyházak pedig bevételi forrásaik és tevékenységük alapján sorolhatók ebbe a kategóriába. A civil-nonprofit jellegű szervezetek az egyesületek és alapítványok világát jelentik, valamint a közügyekben résztvevő magánszemélyeket és a helyi informális csoportokat. A pártok, önkormányzatok és szakszervezetek az állam-üzleti csoport részét képezik, legalábbis a modell megalkotója szerint, aki az iparszövetségeket, kamarákat és közhasznú társaságokat a civil-üzleti szervezetek közé sorolta, elsősorban érdekképviselői tevékenységüknek köszönhetően. (Fülöp, 2002.) Az ezredforduló időszakában a civil-üzleti modell kerül előtérbe, egy jóléti pluralista modell helyett. (Bartal, 2005.)

2. ábra: A civil nonprofit szektorba tartozó szervezetfajták

/Forrás: Fülöp, 2002./

¹⁰ Meg kívánjuk jegyezni, hogy a szerzőpáros néhány év elteltével a politikai pártokat valamint az egyházi szervezeteket már nem tekinti a szektor részének.

A civil társadalom olyan civil kormányzat, ahol az államtól relatíve autonóm, önszerveződő csoportok, egyesületek, mozgalmak és egyének a szolidaritás megteremtését és saját érdekeik érvényre juttatását kísérlik meg. (Linz-Stepan, 1996.) Ezzel ellentétben Jenkins a civil társadalom kifejezés használatakor olyan társadalmi struktúrák együttesére gondol, amelyek közvetítenek az egyén és az állam között, tehát az ő értelmezésében a különböző profitorientált szervezetek, cégek is a civil társadalom részei. A civil szféra, az önkéntes alapú csoportosulások, valamint a harmadik szektor kifejezések a civil társadalmon belül szinonimaként jelölik azokat a szervezeteket, melyek működése a kölcsönösségen alapul, a közösségi célok felé irányul ahelyett, hogy tevékenységét a profitszerzés határozná meg. E civil szférán belül a nonprofit szektor kifejezés foglalja magába azokat a szervezeteket, melyek hivatalos, jogilag definiált státusszal rendelkeznek. (Jenkins, 1997.)

Jagasics Béla definíciója szerint a nonprofit szervezetek olyan magán, nem állami- és nem a profitszerzés által vezérelt szervezetek, amelyek rendelkeznek a formális szervezetekre jellemző kritériumokkal, s legalább minimális szinten megvalósul bennük az öngazgatás és az önkéntesség. (Jagasics, 2001.)

Más kutatók különbséget tesznek „civil nonprofit” és „állami nonprofit” szektor között. Véleményük szerint a „civil nonprofit szektor” alatt azokat a társadalmi öntevékenységet folytató szervezeteket és önszerveződéseket kell értenünk, amelyek működését nem az állami közfeladat ellátása és nem a megszerzhető profit mozgatja, hanem a valamely közösségi szükségletet megjelenítő társadalmi öntevékenység. Ezen definíció szerint a civil nonprofit szektornak nem részei a forprofit és az „állami nonprofit” szervezetek (közalapítványok, közhasznú társaságok) intézmények, valamint a politikai pártok, az egyházak, a közttestületek és a települési önkormányzatok. (Bánáti et al., 2003.)

A hagyományos felfogás szerint tehát a települési önkormányzatok nem sorolhatók az NGO-k közé, mivel decentralizált kormányzati szervek, a mindenkori kormányprogram végrehajtói települési szinten. Másfelől viszont bizonyos esetekben teljes, vagy részleges önállósággal, döntési hatáskörrel bírnak, helyileg választják őket, ön-kormányzást folytatnak, s ebben az értelemben véve ők is „nem kormányzatiak”, vagyis a települési önkormányzatok is tekinthetőek nem kormányzati szervezeteknek. (Kozma, 2006.)

A szakemberek tehát mindannyian igyekeztek a szektor körvonalait együttesen meghatározó elemek közül egyet, esetleg többet, az általuk legfontosabbnak tartottat/tartottakat kiemelve megragadni a nonprofit szektor lényegét. „Aki az állampolgári kezdeményezések fontosságát kívánta hangsúlyozni, az civil társadalomról, öntevékeny szervezetekről vagy társadalmi önszerveződésről beszélt, aki az államtól és a politikától való elhatárolódást érezte kritikusként, az szívesebben emlegetett nem-kormányzati szervezeteket, aki a nonprofit intézményegyüttes önálló szektorként való megjelenését találta fontosnak, az a harmadik szektor elnevezést szerette volna meghonosítani, aki a profitszétoosztási tilalom érvényesítése körül érzékelt a legtöbb bizonytalanságot, az a szektor megnevezésében is ezt a jellegzetességet helyezte előtérbe, és így tovább.”¹¹

Az is előfordult természetesen, hogy ezen kifejezéseket, mintegy rokon értelmű szavakként használták a szakemberek, mígnem a nonprofit szektor elnevezés – talán saját semlegessége, és a többi kifejezés értéktelítettsége révén - lassan teret hódított, s magába foglalja azt a bonyolult, feszültségektől és ellentmondásoktól sem mentes, sokszereplős világot melynek megismeréséhez, reményeink szerint, jelen tanulmány is hozzájárul.

A '80-as évek elejéig Magyarországon, csakúgy, mint a kelet-európai országok többségében, a civil szervezet megnevezés – az aktuális politikai hatalom hozzáállásának következtében - gyakorlatilag azokat az önkéntes társulásokat jelentette, melyek alapvetően a szabadidőben, térítésmentesen végzett közösségi tevékenységek fogalmkörébe tartoznak. A „szocialista jóléti állam” keretei között a szervezetek többsége kulturális, szabadidős és sport területen, kisebb részük az érdekérvényesítés és a környezetvédelem területén fejtette ki tevékenységét.

A '80-as évek második felétől kezdődően a civil társadalom jelentős átalakuláson ment keresztül, melynek következtében megváltozott a civil társadalom és a szerveződések szerkezete is. (Megjelentek például a szociális területen tevékenykedő civil szervezetek.) (Csoba et al., 2003.) A „civil lét” nem korlátozódott többé bizonyos szabadidős tevékenységek szervezésére. Az egyesületek és alapítványok¹², kezdetben csekély számban,

¹¹ Kuti Éva (1998): Hívjuk talán nonprofitnak... A jótékonyág, a civil kezdeményezések és az állami keretből kiszoruló jóléti szolgáltatások szektorra szerveződése, Nonprofit Kutatócsoport, Budapest, 15. p.

¹² Az **egyesület** több magán- vagy jogi személy, legkevesebb 10 alapító által önkéntesen létrehozott, önkormányzattal rendelkező, autonóm, független jogi személyiségű, viszonylag tartós tevékenységet

az idő múlásával és a törvényi keretek megteremtésével azonban egyre inkább meghatározó mértékben részt vállaltak a különböző társadalmi problémák kezelésében is. (Harsányi, 1998.) Már ekkor problémaként említette a szakma az önkéntes társulásokkal, civil szervezetekkel kapcsolatos fogalmak tisztázatlanságát – melyről remélhetőleg valamelyest sikerült fellebbentenünk a fátlylat az előzőekben – a civil szervezetek funkciójának és az állami, illetve önkormányzati intézményekkel való együttműködésnek, valamint azok formáinak kialakulatlanóságát.

Kétség kívül tény, hogy a civil szféra a pluralizmus és a sokszínűség elősegítésével a társadalom demokratikus működésének nélkülözhetetlen eleme, mint ahogyan az is tény, hogy a civil szféra fontos integratív tényező. Egyének egymás közötti kapcsolatait hozza létre, az így kialakult csoportérdekeket nagyobb közösségi, illetve közérdekekkel kapcsolja össze. Kontrollálja a mindenkori hatalom túlkapásait, szakmaiságával hozzájárul a különböző állami és önkormányzati feladatok végrehajtásához, elősegíti az egyének részvételét a közösségi intézmények működésében. (Jenkins, 1997.)

Mint ahogyan azt már az előzőekben említettük, a nonprofit szektor határai nincsenek kőbe vésve, történelmi koronként és földrajzi elhelyezkedéstől függően folyamatosan változnak, s a szektor körvonalainak felvázolásakor nem feledkezhünk meg a politikai környezetről sem. A következőkben a magyarországi nonprofit szektor értelmezéséhez nélkülözhetetlen európai nonprofit szektor sajátosságainak vázlatos bemutatására teszünk kísérletet.

folytató civil társadalmi szervezet, amely alapszabályában rögzített, nyilvánossá tett közösségi célra alakul. Az egyesület a tevékenység során vállalt kötelezettségeiért csak az egyesület vagyonával felel, a tagok vagyonával nem. A bíróság veszi nyilvántartásba, felügyeletét pedig a bíróság és az ügyészség gyakorolja. (Ptk., 1989. évi II. törvény)

Az **alapítvány** tagsággal nem rendelkező, önzetlen áldozatkészség számára, magán- vagy jogi személyek által létrehozott, a közjót szolgáló jogi személyiségű szervezet, amely – a kuratórium döntése alapján - az alapító okirat szellemében intézkedni jogosult a vagyon állagáról, hasznosításáról és a rendeltetési célra történő felhasználásáról. Alapítvány elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatása céljából nem alapítható, de folytathat vállalkozási tevékenységet, nyilvántartásba vétel után az alapító az alapítványt nem vonhatja vissza. (Ptk.)

2.2. Nemzetközi kitekintés – az európai nonprofit szektor

Az 1990-es évek végére a világ minden táján hatalmas érdeklődés tapasztalható a piac és az állam felségterületén kívül működő intézmények, a harmadik szektor iránt, s ezen figyelemnövekedés elsősorban az állam több évtizede tartó válságának köszönhető. A válság okai természetesen különbözőek. Míg Európa fejlődő déli területein az állam által irányított fejlődésből való kiábrándulásban a fejlett északon pedig a jóléti szociálpolitika megkérdőjelezésében, addig Közép-Kelet-Európában az államszocializmus összeomlásában nyilvánul meg. A gazdasági válság, a munkanélküliség valamint a hátrányos helyzetűek számának növekedése a legtöbb fejlett ipari társadalomban az állam szerepének újragondolását hozta magával, s az állam szerepének megkérdőjelezése a legtöbb társadalomban a civil szervezetek előtérbe kerüléséhez, a velük kapcsolatos várakozások megnövekedéséhez vezetett. A szektorra irányuló figyelem oka ugyanakkor a civil szervezetek számának és súlyának növekedésében is keresendő. Az állam problémamegoldó képességeiben felmerülő kételyek következtében a szervezett magánkezdeményezések és az önkéntes tevékenység erőteljes bővülésének, egy „globális egyesületi forradalomnak” lehetünk szemtanúi. (Salamon-Anheier, 1999., Katona, 1998., Sebestény, 2001., Archambault, 1999).

Ez a folyamat, különböző módon, de lezajlott a legtöbb fejlett társadalomban, ahol a nonprofit szektor tudományos igényű vizsgálata már a hetvenes, nyolcvanas években elkezdődött, nemzetközi összehasonlító kutatásra azonban csak a kilencvenes évek elején került sor. Természetesen - a nonprofit szektor helyzetét a különböző társadalmakban vizsgálva – jelentős különbségeket fedezhetünk fel. Egy nemzetközi nonprofit kutatás¹³ eredményeire alapozva megállapíthatjuk, hogy a szektor a legtöbb vizsgált térségben jelentős gazdasági erőt képvisel, mind a foglalkoztatás, mind a nemzeti jövedelem szempontjából, azonban szembetűnő méretbeli különbségekkel találkozhatunk térségenként és országoként,

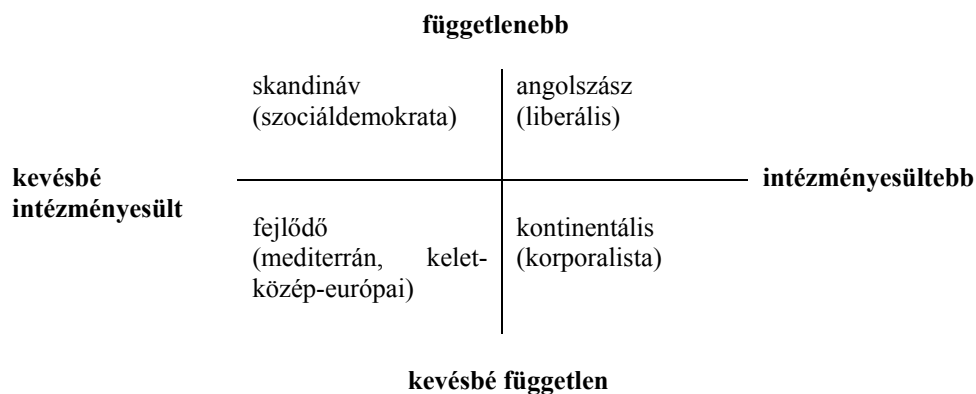
¹³ A szóban forgó nemzetközi kutatás a Salamon-Anheier kutatópáros által vezetett Johns Hopkins Kutatási Program a Nonprofit Szektorok Nemzetközi Összehasonlítására című vizsgálat, melynek eredményeként 22 ország, köztük 13 Nyugat- és Közép-Kelet európai ország (Ausztria, Belgium, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Hollandia, Írország, Németország, Spanyolország, Cseh Köztársaság, Magyarország, Románia és Szlovákia) nonprofit szektoráról kaphatunk képet.

mely különbségek a kormányzati jóléti kiadások meglétével vagy éppen azok hiányával is magyarázhatók.

Általánosságban elmondható, hogy a nonprofit szektor a fejlett Nyugat-európai országokban jelentősebb, lényegesen erősebb, mint Közép-Kelet-Európában, azonban Nyugat-Európában sem vált egységes, homogén közeggé. A különböző országok nonprofit szektorainak belső szerkezetében és összetételében – a nagyságrendi eltérések ellenére – sok a közös vonás. A szektorban foglalkoztatottak kétharmada az oktatás, a szociális ellátás valamint az egészségügy területeire, vagyis a hagyományos jóléti szolgáltatásokra koncentrálódik. (Sebestény, 2001) A szektor bevételeinek nagy része, mintegy 90 %-a saját forrásból (tagdíj, szolgáltatási díj, a befektetések haszna) és állami támogatásból származik, a magánjótékonyosság nem jelentős.

A néhány általános hasonlóság mellett a nonprofit szektor távolról sem egységes, felépítése, összetétele, bevételi szerkezete jelentős eltéréseket mutat, minden országban más formát ölt a helyi történelmi, kulturális, gazdasági és politikai viszonyok függvényében. Az országok fejlettségi szintjével párhuzamosan nő a nonprofit szektoruk súlya, jelentősége is. (Archambault, 1999.)

A szervezetek államtól való függetlensége valamint intézményesültségük foka alapján az európai nonprofit szektoron belül négy modellt különböztethetünk meg: a skandináv, az angolszász, a mediterrán valamint a kontinentális modellt. (3.ábra) Addig, amíg az angolszász modellek az államtól különálló, intézményesült szférát jelentik, addig a skandináv szociáldemokrata modell kevésbé intézményesült de az államtól független. A kontinentális modellt az állammal szorosan összefonódott, intézményesült nonprofit szektor jellemez. A mediterrán modell szerint a fejlődő országokban, köztük a kelet-közép-európai országokban, s így hazánkban is, kevésbé intézményesült és kevésbé független nonprofit szektorról beszélhetünk. (Archambault, 1999, Bullain, 2005)

3. ábra: A civil nonprofit szektorba tartozó szervezetfajták

/Forrás: Bullain, 2005./

Ezen modellek rendkívüli módon leegyszerűsítik a valóságot, ami ennél jóval komplexebb képet mutat, s természetesen megfigyelhető a különböző modellek keveredése is. A jelenség legekleatásabb példáját Németország egyesítése kapcsán figyelhattuk meg, amikor a kontinentális nyugat és a skandináv modellhez közelítő kelet találkozott egymással.

2.2.1. A nyugat-európai nonprofit szektor

Európa ezen térségében a jóléti szolgáltatások részaránya igen jelentős. A Nyugat-európai országokban a nonprofit szektorban alkalmazottak mintegy háromnegyede az egészségügy, az oktatás, kutatás valamint a szociális ellátás területén dolgozik. Ez az arány a katolikus és protestáns egyházaknak az oktatásban és a szociális ellátás területén betöltött évszázados történelmi jelentőségét, szerepét tükrözi. Németországban, Hollandiában és Belgiumban, sőt kisebb mértékben Spanyolországban és Ausztriában is a nonprofit szervezetek alkotják az elsődleges védelmi vonalat a szociális, jóléti problémákkal folytatott küzdelemben, és egy esetleges állami beavatkozás is velük együttműködve, rajtuk keresztül történik.

A nonprofit szervezetek tehát ezeken a területeken erősödtek meg, s közülük sok egyházi, esetleg munkásmozgalmi kapcsolatokkal rendelkezik. Annak ellenére, hogy nonprofit szervezetek más területeken, például a kultúra és szabadidő, környezetvédelem,

jogvédelem, szakmai érdekképviselet, gazdaságfejlesztés területén is működnek, sőt az utóbbi időben erőteljes expanziójuk figyelhető meg, ezek aránya Európa ezen területein lényegesen kisebb, s gazdasági súlyuk is igen szerény. Ellenben ezen szervezetek helyi szinten sok esetben igen aktívak, jelentős mennyiségű önkéntest képesek mozgósítani. (Archambault, 1999.)

Ezekben az országokban – Finnország és Spanyolország kivételével – a szektor fő bevételei, várakozásainkkal ellentétben a különböző állami támogatásokból, s nem elsősorban a különböző magánadományokból származnak.

	Nyugat-európai nonprofit szektor	Kelet-Közép-európai nonprofit szektor
szektor	erősebb	gyengébb
Állammal való együttműködés	intenzív	alacsony intenzitású
Fő tevékenységi területek	egészségügy oktatás szociális ellátás	szabadidő kultúra sport
Elsődleges bevételi forrás	állami támogatás	magánadományok külföldről érkező adományok

4. ábra: A Nyugat- és Kelet-Közép-európai nonprofit szektor főbb jellemzői

/saját szerkesztés/

2.2.2. A kelet-közép-európai nonprofit szektor

Közép-Kelet-Európában a fentiekől eltérő törvényszerűségek működnek a nonprofit szektorban. Itt a szabadidő és a kultúra jóval nagyobb szerepet játszik. A térségben a nonprofit szektor foglalkoztatottjainak egyharmada kulturális és rekreációs egyesületekben dolgozik, ami minden bizonnyal a szocialista érában működő ilyen profilú egyesületek állami támogatását tükrözi. A jelenlegi szerkezet kialakulásához az is hozzájárult, hogy a kelet-közép-európai országokban a kommunizmus bukását követően a korábbi állami elosztású

kulturális alapokat alapítványokká alakították át. A legnagyobb és legstabilabb nonprofit szervezetek között ezért sok a régi rendszerben gyökerező hagyományos szervezet.

Részben ugyancsak a kommunista múlt öröksége, hogy az üzleti, munkavállalói és szakmai érdekképviseltek szintén jelentősek. A környezetvédelemmel és jogvédelemmel foglalkozó – többnyire a demokratikus átmenet idején alakult, új szervezetek - szintén jelentős súlyt képviselnek a szektoron belül.

A hagyományos jóléti szolgáltatások – az egészségügy, az oktatás és a szociális ellátások – területén azonban ezzel ellentétes tendencia érvényesül. Ezek a területek az átlaghoz képest jóval kevesebb munkaerőt vonzanak, ami leginkább azzal magyarázható, hogy az állami szociális ellátás továbbra is általános ellátási forma maradt, és a Nyugat-Európában hagyományosnak tekinthető szubszidiaritás itt még csak nyomokban lelhető fel.

Annak ellenére, hogy azt állítottuk, hogy a magánjótékonyosság Európa egyetlen országában sem domináns, a magánadományok mégis fontos szerepet játszanak a finanszírozásban, s érdekes módon ez elsősorban Kelet-Közép-Európára igaz, ahol a magánadományoknak a nonprofit bevételekhez viszonyított aránya eléri az egyötödöt. Meg kell azonban említenünk, hogy a szektor számára a külföldről érkező adományok is fontos szerepet játszanak.

A közép-kelet-európai nonprofit szektornak talán legjellemzőbb tulajdonsága tehát az a kettősség, melyet a kommunista örökség továbbélése, a kultúra és rekreáció, a sport, a szakmai érdekképviseltek viszonylag erős pozíciója, valamint a jóléti államhoz leginkább kötődő szociális ellátás, egészségügy és oktatás terén még mindig csak korlátozottan működő civil szervezetek jellemeznek. A régi és új együttélése során keletkezett feszültséget sok esetben nem hogy csökkenteni, felismerni sem sikerült. A közép-kelet-európai nonprofit szektor a hatalmas energiaráfordítások és a végbement jelentős fejlődés ellenére sem érte el a felnőtt kort s a szektor más – pl. nyugat-európai - országok szektorainak még mindig csupán halvány tükörképe. (Salamon-Anheier, 1999.)

A szocializmus uralomra jutásával csak az ideológiai szempontból veszélytelen, a kommunizmus győzelmét hirdető szervezeteknek maradt meg a létjogosultsága. A civil szektor az államhatalom része lett. (Széman-Harsányi, 1999) A rendszerváltást követően pedig, az átmenetek során a civil társadalom - legfontosabb értékeivel együtt - gyorsan

háttérbe szorult a közélet porondján, s a politikai pártok megjelenésével a civil társadalom nagyrészt elvesztette morális összetartó erejét, megszűnt vonzasközpont lenni. A civil társadalom valójában egyfajta metamorfózison ment keresztül: részben eltűnt, részben átalakult, számos mozgalomból lett párt, s helyi kezdeményezések vagy elhaltak, vagy beszippantotta őket a helyi politika. Azon kevés civil szervezetre, amelyek az új körülmények között is megőrizték identitásukat, kemény küzdelem várt: időre, újfajta szakértelemre, akaratra, és pénzre egyszerre volt, vagy inkább lett volna szükség az életben maradáshoz (Miszlivetz, 2000).

A nonprofit szektor a térségen belül lezajlott hasonló jellegű átalakulások ellenére egyáltalán nem mondható egységesnek, minden országban más formát ölt a helyi viszonyoknak megfelelően. Igen nagyok az országok közötti különbségek aszerint, hogy sor került-e a szektor egységes szabályozásának kialakítására, létrejöttek-e a megfelelő nonprofit intézményi formák, kialakult-e az a jogi és gazdasági környezet, amely kedvező feltételeket teremt a civil szervezetek változatos társadalmi-gazdasági funkcióinak betöltéséhez. A struktúrák ugyanakkor nem véletlenül alakulnak ki, azokat az adott körülmények és a helyi feltételek együttesen határozzák meg.

Megállapítható, hogy a nonprofit szektor Európa szerte dinamikusan fejlődő társadalmi tényezővé vált. A szervezetek nem csak fontos emberi szükségleteket elégítenek ki, de egyre növekvő gazdasági erőt is képviselnek, nagymértékben hozzájárulva ezzel a gazdasági és társadalmi élet fejlődéséhez.

Nincs ez másképp hazánkban sem, dacára annak, hogy – a többi kelet-európai országhoz hasonlóan – a szektor még nem vált teljesen önállóvá, öntudatosá és függetlenné. S bár a magyarországi nonprofit szektor tevékenységi szerkezete az elmúlt évtizedek fejlődési folyamatainak ellenére is érzékelhetően különbözik a nyugat-európaiktól, egyértelműen kimutathatók a közeledés bizonyos mozzanatai.

2.3. A civil szektor kialakulása Magyarországon

Az önkéntes szervezetek magyarországi fejlődését, a civil szektor kialakulását jelentősen befolyásolták a kulturális és történeti hagyományok, az ország társadalmi, gazdasági helyzete, valamint az éppen aktuális politikai és hatalmi viszonyok. A magyarországi civil társadalom, a társadalmi önszerveződés igen jelentős részét képezték, és képezik napjainkban is a gyermek- és ifjúsági szervezetek.

Ahhoz, hogy a civil ifjúsági szervezetek létrejöttét, életét, működését közelebbről megismerhessük, hogy fény derülhessen azokra a tevékenységi formákra, melyeket a szervezetek végeznek az önkormányzatokkal együttműködve, szemügyre kell vennünk a magyarországi civil szektor kialakulásának fontosabb momentumait, hiszen az ifjúsági szervezetek a civil szektor szerves részét képezik.

Az elesettekről való gondoskodás, a szükségét szenvedők megsegítése egyidős az emberiséggel. Az egyházi szervezetek, a világi hatalommal és a magánadományozókkal karöltve együttesen vállaltak szerepet a különböző, elsősorban szociális problémák kezelésében.

A középkor vallásos légkörében a lovagrendek, bajtársi egyesületek vallási köntösben jöttek létre. Többségük jótékonyági tevékenységet is folytatott, és annak ellenére, hogy ezen szervezeteket mélységesen átítatta a vallásosság, feltűnő hasonlóságot mutattak azon világi szervezetekkel, melyeket ma egyesületként aposztrofálunk. Nemcsak a nemesség, de a köznép körében is létrejöttek a különböző fraternitások, a lakóhelyhez, vagy a szakmákhoz kötődő vallási testvérületek, társaságok, melyek tevékenységében a vallási elem szorosan összekapcsolódott a jótékonyossággal valamint a szociális gondoskodással. Ezen iparos testületek elődei voltak azon későbbi céheknek, melyek arra törekedtek, hogy megszervezzék a tagjaik közötti kölcsönös segítségnyújtást, a közösség érdekében szükségessé váló közszolgáltatásokat. A kézművesek társaságai és a céhek szigorúan előírták tagjaik számára, hogy milyen viselkedési normákat kell követniük, milyen szabályok alapján végezhetnek jótékonyági tevékenységet, vagy hogy mennyiben kötelesek társaikat és azok családját segíteni. Az özvegyek és árvák támogatása, a betegek ápolása valamint az elhunytak temetésének biztosítása egyértelműen a közösség feladata volt. (Kuti, 1998.)

A céhek fejlődése együtt haladt a városfejlődéssel, s a XV. században már 25-30 körül lehetett azon települések száma, melyeket a szó szoros értelmében - jogi és gazdasági értelemben egyaránt - igazi városnak lehetett tekinteni. (Szűcs, 1955.) A városok és polgáraik igyekeztek a közszolgáltatásokat nyújtó intézményeket városi hatáskörbe vonni. Számos dokumentum tanulsága szerint, a jótékony célú alapítványokat létrehozó magánadományozók arra törekedtek, hogy a város tekintélyes polgárait vagy vezetőire bizzák az alapítványok kezelését. Az ily módon létrejött intézmények igazából valamilyen köztes formát képviselve, sem klasszikus nonprofit, sem klasszikus közintézménynek nem voltak tekinthetők, hiszen alapítóik jóvoltából rendelkeztek bizonyos alaptőkével, azonban működésükhöz kisebb-nagyobb mértékben városi támogatásban is részesültek. (Csizmadia, 1977.) E sorok írója fel kívánja hívni a figyelmet arra a tényre, hogy az előzőekben felvázoltak tanulsága szerint a két szektor – a nonprofit és az állami, önkormányzati, kormányzati szektor – együttműködésének lehetünk tanúi a középkori Magyarországon.

Számos történész és politikai gondolkodó elemzése azt látszanak alátámasztani, hogy a magyar gazdaság és társadalom fejlődése lényegi elemeit tekintve a XV. század végéig nem tér el a többi európai országban lezajlott fejlődéstől. A törés a XVI. században következik be, amikor az új munkamegosztás és az „európai világgazdaság” kialakulása a kelet-európai országokat perifériára szorítja, s ennek következtében a magyarországi önkéntes szervezetek és jótékonyági intézmények is letérnek arról az útról, melyet az Európa fejlettebb országaiban tevékenykedő szervezetek bejárnak. (Kuti, 1998.)

A következő két évszázad nem kedvez a társadalom önszerveződésének, az öntevékeny szervezetek normális működésének. A török megszállás következtében a társadalmi viszonyok megmerevednek, a városfejlődés megtorpan, s fejlett polgárság híján az önkéntes szerveződések is csökevényesek maradnak.

A helyzet a török megszállás után sem mutat sokkal biztatóbb képet, hiszen a Habsburgok változatlanul nem törekedtek arra, hogy elősegítsék a polgárosodást, inkább fékeztek azt. A katolicizmus ismét államvallássá lett, megbénítva ezzel nemcsak a protestáns egyházakat, de a katolikus egyház önkéntes szerveződéseit is.

Az öntevékenység kibontakozásának legelemibb feltételei is hiányoztak a megosztott, tehetetlenségre ítélt magyar társadalomból. „Bár a céhek, a hozzájuk kötődő önszervező

egyesületek és egyes kivételesen szerencsés alapítványok átvészelték a megpróbáltatásokat, mégis azt mondhatjuk, hogy a mohácsi csatavesztéstől a XVIII. század közepéig tartó időszak a magyarországi nonprofit szektor történetének legsötétebb, olykor már a teljes megsemmisüléssel fenyegető periódusa volt.”¹⁴

A török hadsereg kiűzése és a Rákóczi szabadságharc leverése után, a felvilágosult abszolutizmus első évtizedeiben a Habsburgok figyelmét nem kerülték el a jótékonyági és önkéntes szerveződések sem. A hatalom kísérletet tett a magánalapítványok fölötti kontroll megszerzésére, s a császárok nem csak az alapítványok ellenőrzésével próbálkoztak, hanem sok esetben alapítóként is megjelentek, az esetek bizonyos részében magánemberként, jótékonyági szándékkal.

A kor, minden belső feszültsége, ellentmondásai ellenére teret adott bizonyos modernizációs törekvéseknek. Ezt a viszonylag békés fejlődési szakaszt a magyar társadalom kihasználta arra, hogy többé-kevésbé magához térjen. A Habsburgok germanizációs törekvései erősítették a nemzeti tudatot, s II. József nyelvtörvényére nyelvújítási mozgalommal, valamint a nemzeti kultúra és a társadalmi haladás ügyét támogató egyesületek sorának megalakításával válaszolt a magyar értelmiség és nemesség. A század utolsó évtizedében létrehozott olvasókörök pedig, melyeket a jakobinus mozgalom bukása után betiltottak, valójában társadalompolitikai célú egyesületek voltak. Egyedül a diáktársaságoknak sikerült bizonyos folyamatosságot megőrizniük. Ezen egyesületek nem politizáltak olyan nyíltan, mint az olvasókörök, s valószínűleg fennmaradásukat is éppen ennek köszönhették, annak ellenére, hogy ezen diáktársaságok sem voltak kevésbé átítatva a felvilágosodás és a függetlenség eszméivel, mint az olvasókörök. Sőt. A reformkor számos fontos szereplője ezen keretek között szerezte első politikai tapasztalatait és vált a reformkor elkötelezett hívévé. (Kuti, 1998.)

A modern értelemben vett egyesületi élet tehát a XIX. század első harmadában a polgári társadalmi átalakulás részeként indult fejlődésnek. Az első polgári körök, olvasókörök, tudományos egyesületek, kaszinók, irodalmi társaságok a felvilágosodás, illetve a reformkor (1825-1848) idején jöttek létre. (Kaposvári-Králik-Sebestyén, 1997, Jagasics,

¹⁴ Kuti Éva (1998): Hívjuk talán nonprofitnak... A jótékonyág, a civil kezdeményezések és az állami keretből kiszoruló jóléti szolgáltatások szektorrá szerveződése, Nonprofit Kutatócsoport, Budapest, 24. p.

2001.) Ezen egyesületek az önművelési és társalgási célok mellett olyan polgári, és nemzeti jellegű törekvéseket is megfogalmaztak alapszabályaikban, mint például a színház támogatása, a városiasodás és civilizálódás előmozdítása, a jó ízlés gyarapítása vagy a szegények megsegítése. Széchenyi István teremtette meg azt az angolszászhoz hasonló klubrendszert, amely lehetőséget adott a felsőbb osztályok számára a modernizációról és kultúráról alkotott elképzeléseik megosztására. A köré gyűlt csoport sokat tett – egyebek között - a közlekedés, pénzügy és a civil élet fejlesztéséért.¹⁵

Az 1830-1840-es években egyre nyíltabban vállaltak társadalompolitikai célokat az egyetemisták irodalmi társaságai is, s az udvar 1845-ben ismét utasítást adott a diáktársaságok betiltására. (Kuti, 1998.) Ritkábban kerültek összetűzésbe a hatóságokkal a tudományos társaságok és a jótékonyági egyesületek, melyek elsődleges funkcióik betöltésén túl (ismeretterjesztés, árvaházak, szegényházak működtetése, ...) azáltal is fontos szerepet játszottak, hogy alkalmat kínáltak tagjaik számára a rendszeres összejövetelekre, szövetségek kialakítására. Nem csak a nemesség és az értelmiség, de az alacsonyabb néposztályok társadalmi aktivitása is fokozódott, s egyre nagyobb számban jelentek meg a polgárság és a munkások egyesületei is, mely szervezeteket már valódi civil szervezetekként, vagy legalábbis azok előfutáraiként tarthatunk számon, mivel hozzájárultak az érdekképviseleti csoportok létrejöttéhez, és magának a gyülekezési szabadság eszméjének terjedéséhez. (Szabó, 2004)

Az 1848-as szabadságharc bukását követően az egyesületek többségét betiltották – a későbbiek folyamán látni fogjuk, hogy sajnos lesz még erre példa a magyar történelem során – és csak a kiegyezést követően kaphatott új erőre a társadalom önszerveződése. (Kaposvári-Králik-Sebestyén, 1997.) Nem meglepő ez, hiszen az egyesületi élet felvirágzása nem egyszerűen kísérőjelensége, hanem szerves része volt a reformmozgalomnak, mely magyarázatot ad a bécsi udvar azon törekvésére, hogy ezen egyesületeket feloszlassa, vagy legalábbis megbénítsa tevékenységüket. Ennek ellenére az 1848 előtt létrehozott egyesületek fele túlélte ezt az időszakot, sőt új szervezetek is alakultak. Látható tehát, hogy a magyar

¹⁵ Ilyen egyesületként működött például a Debreceni Kaszinó, amely részt vállalt a hazai ipar fejlesztését támogató Honi Iparvédegyelet munkájában, a város első takarékpénztárának és gőzmalomjának létrehozásában, segítette a helyi kórház építését, és gyűjtést rendezett a városi közvilágítás biztosítása érdekében. (Boldisár, 1933.)

társadalom komoly erőfeszítéseket tett, hogy önkéntes szervezeteit a legnehezebb időkben is életben tartsa.

1862-ben, amikor a Magyar Tudományos Akadémia Statisztikai Bizottsága elvégezte az egyesületek első hivatalos összeírását, a szervezetek száma nem volt lényegesen kevesebb, mint 1848-ban. Az egyesületek száma 1862-ben a mai országterületen 319 volt, míg néhány évvel később, 1878-ban már ennek hatszorosát is meghaladva megközelítette a kétezret (1.917). A polgárosodás előrehaladtával ugyanis a civil társadalom egyre inkább megfogalmazta az egyesületi élettel kapcsolatos igényeit és az anyagilag is, műveltségben is gyarapodó emberek a legkülönbözőbb közösség-szervezésekbe fogtak. Különösen meggyorsult ez a fejlődés az 1867-es kiegyezést követően, s a növekedésnek újabb lendületet adott a céhek 1872-ben bekövetkezett feloszlása is. Az 1884-es ipartörvény viszont valószínűleg éppen ellenkező hatást gyakorolt az egyesületi szférára s csökkentette az önkéntesen szerveződő szakmai egyesületek számát és taglétszámát. (Kuti, 1998.) Mindezek ellenére azt mondhatjuk, hogy a kiegyezéstől számítva 1890-ig az egyesületek számának növekedése fokozatos, s eléri a 10.000-es határt. Ezt követően intenzívebb egyesületalapítási szakasz tétélezhető fel, melyet az 1800-as évek vége felé kisebb megtorpanás követ. (Sebestény, 2003.) A XX. század küszöbét tarka egyesületi életet felmutatva lépte át a magyar nemzet, (T. Horváth, 1997) és az I. világháborút megelőző években az egyesületek száma elérte a 20.000 körüli maximumot. Az 1912-1914-es évekre már valószínűsíthető az egyesületek számának csökkenése. (Sebestény, 2003.) (1. tábla)

1. tábla: Az alapítványok és egyesületek, társas nonprofit szervezetek számának alakulása, 1862-2008

Évszám	Az alapítványok száma	Az egyesületek, társas nonprofit szervezetek száma	Összesen
1862	-	319	319
1878	-	1.917	1.917
1932	-	14.365	14.365
1970	-	8.886	8.886
1982	-	6.570	6.570
1989	400	8.514	8.914
1990	1.865	11.255	13.120
1995	15.650	27.685	43.335
2000	19.700	27.444	47.144
2008	23.732	38.675	62.407

/Forrás: KSH/

Az egyesületek száma a kiegyezés és a II. világháború közötti időszakban rendkívül dinamikusán nőtt. Az öntevékeny szervezetek térnyerését a trianoni békeszerződés okozta sokk sem tudta megállítani, a fejlődés az egyesületi szférában folyamatos volt egészen a kommunista hatalomátvétel bekövetkeztéig.

Az állam nonprofit szervezetek iránti attitűdje ellentmondásos volt. Számos törvény és rendelet¹⁶ tartalmazott olyan előírásokat, amelyek az alapítványok és közalapítványok létrehozását, működtetését, regisztrációját és kormányzati ellenőrzését szabályozta, ám ezen rendelkezések töredékesek voltak, betartásukra csak ritkán és részlegesen került sor. Az egyesületek jogi szabályozása sokkal szigorúbb volt. A Belügyminisztériumnak jogában állt, hogy megtiltsa új egyesületek létrehozását s, hogy háború esetén a már korábban bejegyzett egyesületeket, önkéntes szervezeteket feloszlassa.¹⁷ 1914-től két éven át szigorúan tilos volt az egyletalapítás, s ezt követően is csak a Belügyminisztérium engedélyével lehetett ezt megtenni, melynek továbbra is joga volt, hogy az állam szempontjából veszélyesnek minősített szervezetek tevékenységét korlátozza, bizonyos esetekben betiltsa. (Szabó, 1989.)

A szigorú feltételek megnehezítették, de nem akadályozták meg, hogy a magyar társadalom szinte valamennyi rétege, szakmai, vallási és életkori csoportja létrehozza a maga egyesületeit. Az emberek megtalálták a módját, hogy olyan legális szervezeteket hozzanak létre, melyeket az állam is kénytelen volt megtűrni. Az újonnan formálódó rétegek folyamatosan hozták létre saját önkéntes szervezeteiket, melyek nem csak a csoportidentitás szempontjából voltak igen fontosak, de egy sor érdekvédelmi, szociális, kulturális és szabadidős tevékenységet is folytattak. A századfordulón egymás után jöttek létre a munkások, kézművesek és a falusi lakosság egyesületei is. (Kuti, 1998.) A két világháború közötti időszakban a társadalmi önszerveződés addig soha nem látott méreteket öltött, az egyesületi szerveződés valódi tömegjelenséggé vált, s nem túlzás azt állítani, hogy a II. világháborút megelőző időszakban Magyarországnak már fejlett egyesületi szektora volt. Több mint 14 ezer egyesület működött, a legkülönbözőbb tevékenységeket folytatva. Ez

¹⁶ pl. 9555/1863., 16.031/1886., 16.784/1900., 10.271/1924. rendelet, V/1878., XV/1883., XXI/1886., X/1909. törvény In.: Kuti, 1998. 34. p.

¹⁷ XLIII/1912-es törvény

részben köszönhető volt annak is, hogy a kormányok nem csak gátolták, hanem bizonyos mértékig támogatták is – a hozzájuk ideológiailag közel álló – egyesületek létrejöttét.

Ez a tendencia az államszocialista rendszerben is tovább élt, azzal a különbséggel, hogy a tiltás sokkal erőteljesebb, a támogatás pedig jóval szerényebb méreteket öltött. A második világháború után a szovjet érdekszférába került közép-európai országokban, így hazánkban is, a szocialista diktatúrák megpróbálták eltörölni a civil társadalom évszázados hagyományát. 1948-1949-től kezdve elkezdődött a társadalmi önszerveződési formák valamennyi alakjának gyökeres felszámolása, a társadalmi közösségek önszerveződéséhez szükséges mozgástér teljes beszűkítése. Megjelent viszont a szigorúan centralizált, kizárólag felülről építkező racionalisztikus „társadalomszervezés”. (Pataki, 1987). „Az Országos Levéltárban őrzik a Belügyminisztérium Egyesületi Főosztályának azon kimutatását, miszerint 1949 nyaráig 12.188 egyesületet oszlattak fel.../Ez a szám magába foglalja az összes Magyar Közlönyben közölt egyesületi feloszlást, országos és helyi hatáskörrel működött egyaránt és ebből 1.974 ifjúsági egyesület volt/.”¹⁸ Az egyesületek száma az előbbieken leírtaknak köszönhetően az 1932-ben regisztrálthoz képest ötven év alatt kevesebb, mint felére esett vissza.

A világháború következtében az ország elvesztette az aktív korú férfiak, s ezzel az egyesületek tagságának és vezetőinek jelentős részét, valamint azon zsidó polgárság zömét, amely a jótékonyági intézményekben számarányánál lényegesen nagyobb szerepet játszott. Számos öntevékeny csoport – a háborús törekvések, illetve a náci szervezetek támogatása miatt – kompromittálódott, s a németek távozását követően a hatalom ezeket fel is oszlatta, akárcsak a többi egyesületet és alapítványt, bár ezek felszámolása sokkal hosszabb és fájdalmasabb folyamat volt, melyhez törvény nem adott útmutatást, mivel a kommunista kormány nem törekedett az egyesülési szabadság korlátozásának, az önkéntes szervezetek felszámolásának írásos dokumentálására. Éppen ellenkezőleg, az 1/1946-os törvény „garantálta” az egyesülési szabadságot. (Szabó, 1989.) A kommunista időszak jogszabályait a

¹⁸ T. Horváth Lajos (1997): A XX. Század túlpolitizált magyar gyermekvilága. In.: P. Miklós Tamás (szerk.): Gyermek- és ifjúsági szervezetek az ezredfordulón, országos szakmai konferencia, 1996. június 7-9, Zánka, Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum KHT, 111. p.

képmutatás jellemezte, azok a megsemmisítési törekvések, melyek a civil társadalmat sújtották, egyáltalán nem tükröződtek az írott szövegekben.

A magyarországi civil szerveződések történetének viszontagságos, megpróbáltatásokkal teli időszaka volt a Rákosi kor, s a szektor egészét az '50-es évek közepén nem sok választotta el a teljes összeomlástól. A hatalom minden olyan szervezettől és mozgalomtól félt, amelyet nem tudott teljes mértékben ellenőrzése alatt tartani, így természetesen igyekezett szabadulni ezen szervezetektől (Bullain-Simon, 1997). A kora kommunizmus elsődleges célja a társadalom homogenizálása volt, amivel az alulról induló kezdeményezés minden formája, magának a civil társadalomnak az eszméje gyökeresen ellenkezett. Az egyesületek többségét feloszlatták, azon keveseket, akik túléltek a betiltásokat, teljes párt- és állami ellenőrzés alá vonták, az új öntevékeny szervezetek létrejöttét pedig hatalmi eszközökkel akadályozták. Helyettük inkább művi úton, felülről irányított módon hoztak létre olyan társadalmi szervezeteket, mint például a Hazafias Népfront vagy a KISZ. A hatalom az egyesületeknél is nagyobb gyanakvással kezelte az alapítványokat, hiszen azok elkülönített vagyona befolyást biztosított számukra, mely a központi hatalom szemszögéből nézve különös kockázatot és veszélyt jelentett. Ezért a totális hatalomra törekvő Rákosi rendszer nem egyszerűen megszüntette az alapítványokat, de még az alapítványi formát is kitörölte a magyar jogrendszerből¹⁹, miközben – ahogyan azt láthattuk – az egyesületek egy részét megtűrte, sőt, még támogatta is. (Kuti, 1998.)

A közösségi életben, a közéletben való részvétel a '60-as években rendkívül nehezzé vált, az emberek visszahúzódtak a magánéletbe, családi életbe. (Hankiss, 1986.) A társadalom intézményi struktúrájába vetett bizalom, mint ahogyan az egyes emberek közötti bizalom kezdetleges formáit tapasztaljuk. A társadalom egészét áthatja az általános bizalmatlanság. Markánsan kirajzolódik a magánéletet a közélettől elválasztó vonal. (Seligman, 1992.) Meg kell jegyeznünk ugyanakkor, hogy a rendszer elleni feszültségek mégis csak megfogalmazódtak, sőt az '50-es '60-as években több helyütt alakultak olyan csoportosulások, amelyek később magát a rendszert támadták. A '60-as '70-es évektől

¹⁹ Az 1959. évi Polgári Törvénykönyv rendelkezése alapján, egészen annak 1987-es módosításáig, tehát mintegy három évtizeden keresztül, alapítványt nem lehetett létrehozni. Meg kívánjuk jegyezni, hogy hasonló jellegű intézkedésekkel találkozhatunk Franciaországban is – igaz, hogy nem a XX., hanem a XVIII. században, amikor is 1791-ben megalkotják az egyesülést betiltó Le Chapelier törvényt.

kezdődően folyamatosan megmutatkoztak olyan jelenségek, melyek „nem illettek bele a képbe”, olyan folyamatok, melyek kibújtak a formális szabályrendszerek korláta mögül, ezzel megakadályozva teljes ellenőrzésüket. Ez volt az „első társadalom” által nem, vagy csak részben észlelt és tolerált egyletek, társulások, alapítványok világa. (Bogár, 1983.)

A '70-es '80-as években, miközben a szabályozás szigorúbbá vált, a gyakorlatban lazult az egyesületek állami ellenőrzése. A '80-as évek elejétől a hivatalos kereteken belül és azokon kívül is egyre nagyobb számú ellenzéki és alternatív szervezetek is megjelentek, melyeket a Demokratikus Ellenzék aktivistái, egyházak reformerei vagy segíteni kívánó szakemberek hoztak létre. (Bullain-Simon, 1997.) A kormányzat kezdte megérteni, hogy állami felügyelet alá vonhatja a jóléti szolgáltatásokat, megszüntetheti a civil szerveződések, a magánkezdemenyezéseket, a személyi autonómiát azonban nem irthatja ki teljes mértékben. Az állampolgárok pedig arra ébredtek rá, hogy a nyílt lázadás helyett célszerűbb az ellenállás „puhább” formáit választani, s ártatlannak látszó, politikailag semlegesnek tűnő egyesületeket létrehozni. (Kuti, 1998.) Ezen felismeréseknek köszönhetően az öntevékeny szervezetek szabadsága és tevékenységi köre jelentősen bővült, s a hatalom a '80-as években már ritkán mert frontális támadást indítani az állampolgári kezdeményezések ellen, legfeljebb zaklatták őket. (Trencsényi, 1998.) A meggyengült, de élő civil mozgalom pedig a '80-as évektől a szocialista diktatúra egyik legveszélyesebb ellenfelévé vált, nem csak Magyarországon, de Közép-Kelet-Európa többi országában is.

Annak ellenére, hogy az alapítvány, mint jogi forma megszűnt, olyan jeles magyar emigráns személyiségek, mint Rubik Ernő vagy Soros György megkíséreltek alapítványhoz hasonló formákat létrehozni, s erőfeszítéseiket végül siker koronázta, szervezeteiket 1987-ben bejegyezték. (Bullain-Simon, 1997.)

A nonprofit szféra fejlődésében végül az 1989-1990-es politikai átalakulás és az 1989. évi egyesületi törvény hozott gyökeres fordulatot, melynek következtében a szektor nagyon rövid idő alatt lendületes növekedést valósított meg, szereplőinek száma mintegy ötszörösére emelkedett. A társadalmi-, gazdasági- és politikai változásoknak köszönhetően mára rendkívül heterogén összetételű nonprofit szektor jött létre (Nárai, 2005).

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy „az alapítványok és egyesületek jogi státuszának rendezése megelőzte a politikai rendszerváltást, ami arra utal, hogy a civil szféra fejlődése

nem annyira következménye, mint inkább előkészítője volt a bekövetkezett változásoknak.”²⁰ Ezt a tételt megerősíteni látszik Bill Lomax, aki a magyarországi civil társadalomról azt állítja, hogy az 1990 után „furcsa halált” szenvedett. A civil társadalom ereje gyarapodásnak indult a nyolcvanas években, majd hanyatlás következett a kilencvenesekben, a hirtelen megszerveződött politikai rendszernek köszönhetően, mely elszívta az erőt. (Lomax, 1997.) Az átalakulás országaiban a nonprofit szervezetek rendszerváltozást – előbb vagy utóbb - követő reneszánsza minden bizonnyal annak indikátora, hogy az állampolgárok, valamint a piaci és a kormányzati szektor egyaránt tudatára ébredtek a harmadik szektor fontosságának. Pontosan érzékelik, hogy sem a piaci, sem az állami szektor nem alkalmas maradéktalanul a társadalmi igények kielégítésére, s a két szektor szoros együttműködése esetén is marad tér a nem profitelvű öntevékeny szervezetek számára. (Szalainé-Nagy, 2002, Nárjai, 2005).

A nonprofit szervezetek száma a rendszerváltás utáni években rohamosan megnőtt, az egyesületi élet mind mennyiségi, mind minőségi tekintetben nagyarányú fejlődésnek indult (Kuti, 1998., Jenkins, 1997, Szalainé-Nagy, 2002, Sebestény, 2003.) a sors iróniája azonban, hogy a számszerű növekedést nem kísérte a nonprofit szektor politikai jelentőségének gyarapodása. (Jenkins, 1997) A magyar civil szektor, Sebestény István kifejezésével élve, jelenleg éppen kamaszkorban van.²¹ A szervezetek tevékenysége gyakorlatilag minden olyan területre kiterjed, amely a jóval fejlettebb önkéntes szektorral rendelkező nyugati országokban általános, emellett azonban meghatározóak a magyar társadalmi-, történelmi-, kulturális környezetből adódó sajátosságok is.

A magyar nonprofit szektor legnagyobb számban jelen lévő egyesületei - köszönhetően az elmúlt negyven év örökségének - a kulturális, művészeti, vallási, sport, szabadidős és hobbiegyesületek, melyek már régóta meghatározóak. Új jelenség azonban a professzionális szakmai érdekszövetségek kialakulása, amelyek már a politikai folyamatokban való részvételre is nagyobb hajlandóságot mutatnak. Ezen csoportok eltérő érdekek mentén szerveződnek, s – bár rendszerint csak olyan ügyekben, melyekben saját tagságuk is érdekelt

²⁰ Kuti Éva (1998): Hívjuk talán nonprofitnak... A jótékonyág, a civil kezdeményezések és az állami keretből kiszoruló jóléti szolgáltatások szektorra szerveződése, Nonprofit Kutatócsoport, Budapest, 52. p.

²¹ A magyarországi civil szervezetek állami támogatottsága még mindig nagyon alacsony, interjú Sebestény Istvánnal, a Központi Statisztikai Hivatal főmunkatársával, Infó Rádió, 2005.03.08 <http://www.nonprofit.hu/hirek/egyhir/495489.html> (2005.03.11.)

– mégis gyakran ellenőrzik a mindenkori kormány tevékenységét. (Jenkins, 1997.) Szintén magyar sajátosság, hogy az egyesületek alapvetően más területeken tevékenykednek, mint az alapítványok, melyek legnagyobb számban az oktatás, a kultúra valamint a szociális ellátás terén működnek. (Bullain-Simon, 1997.) s egyre növekvő mértékben vállalják fel az állam szerepét a szolgáltatások terén (Jenkins, 1997.)

Jóllehet a társadalomnak azon intézményei, melyek mindenféle nonprofit tevékenység alapját képezik, valószínűleg egyidősek az emberi közösségekkel, valójában azonban nonprofit szervezetekről csak a XX. század második felétől beszélhetünk. Magában az emberi természetben, a csoportban élő emberek egymásra utaltságában gyökerezik a jótékonyság, az önkéntes segítségnyújtás. Szükségünk van a valahová tartozás, a „mi” tudat érzésére, s valószínűleg ez indít minket arra, hogy segítő kezet nyújtsunk a rászorulóknak, a nálunk gyengébbeknek. Ez valójában a közösség érdeke is, melyet a társadalmi normák közvetítenek az egyén felé, azonban - amint ezt láthattuk – ezek kényszerítő ereje a különböző történelmi korokban eltérő lehet. (Kuti, 1998.)

A segíteni akarás, a valahová tartozás vágya azonban függ a társadalmi hovatartozástól, az egyén életkörülményeitől és nem utolsó sorban életkorától is. A nonprofit szektor sajátos részét képezi a sokszínű ifjúsági szervezetek világa, mely terepet nyújt a fiatalok társadalmi tanulásának, „mi” tudatuk kialakulásának s természetesen önkifejezésének is. A következőkben a fiatalok és szervezeteik életébe nyerhetünk bepillantást.

2.4. Ifjúsági szervezetek létrejötte

2.4.1. Mit értünk ifjúság alatt?

Társadalmi kategória? Önálló társadalmi réteg? Életfázis? Állapot? Mi az ifjúság? Gábor Kálmán az ifjúkort relatíve önálló életszakasznak tekinti, melynek keretei között specifikus társadalmi életmódok, kulturális formák és politikai-, társadalmi orientációs minták alakulnak ki. Ifjúsági korszakváltásról beszél, melynek lényege, hogy az ifjúsági életszakasz

meghosszabbodik, s ennek elsősorban az az oka, hogy a fiatalok egyre több időt töltenek el az iskolapadban. Ez azonban természetesen nem csak időben növeli meg az ifjúsági életszakaszt, de változást okoz a fiatalok életében, státuszában egyaránt. A fiatalok egyre korábban kényszerülnek önálló döntésekre, ugyanakkor egyre későbbre tolódnak olyan életesemények, amelyeket korábban a fiatalok felnőtt státuszának kezdeteként tekintettek, mint például a munkába állás, családalapítás vagy a gyermekvállalás. (Gábor, 2000a.)

Helmut Schelsky véleménye szerint az ifjúság külön „szociális rend”. Az ifjúság külön társadalmi világról alkotott kép abból a hiedelemből táplálkozik, hogy a fiataloknak külön, önálló értéke van, s ennek abban is kifejezésre kell jutnia, hogy a fiataloknak a társadalom egészén belül joga legyen autonóm társadalmi pozícióra. Biztosítani kell az ifjúság számára, hogy függetlenül a felnőttek világától, s attól tudatosan elkülönülve, egy, csak az ifjúság részére fenntartott szociális térben nőjön fel, amely lehetővé teszi számukra, hogy új életformákat és élettartalmakat valósítsanak meg, az önrendelkezés jegyében, ily módon válva „szociális renddé” a társadalomban. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az ifjúság külön szféra, mely igyekszik magát távol tartani a felnőttek világától. (Schelsky, 1965.)

A fogalom megvilágítása, pontosítása az elmúlt években az ifjúságpolitikai kérdések előtérbe kerülésével, a kutatómunka fejlődésével vált gyakorlati és tudományos szempontból aktuálissá, égetővé. Ezt megelőzően senki sem törte különösebben a fejét azon, hogy hogyan lehet egzakt és ugyanakkor differenciált megfogalmazását adni a társadalom ezen sajátos csoportjának.

A fogalom értelmezésénél metodikai és ágazati tényezőket is figyelembe kell vennünk. Olyan metodikai tényezőket, mint például az ifjúságpolitikai gyakorlat szempontjai, amelyek a napi közvetlen intézkedések oldaláról közelítik az ifjúságot, a tudományos kutatások szempontjai, amelyek a vizsgálatok számára használható, megfogható kategóriát törekszenek alkotni, s ezekből következően nemzetközileg, mind politikai mind tudományos szempontból összehasonlítható fogalmat igyekeznek biztosítani. (Schiffer, 1976.)

Fontos megjegyeznünk, hogy a különböző tudományágak saját igényeik szerint önálló ifjúsági kategóriákat hoznak létre, amelyek nem fedik egymást teljes mértékben. Két nagy ágazatot formálhatunk, melyek több alegységgel rendelkeznek. Az első biológiai, orvosi,

pszichikai ágazatot jelent, a másodikat pedig alapvetően társadalomtudományi ágazatnak tekinthetjük.

A biológiai ágazat esetében a korhatárok általában objektív tényezőkkel leírhatók. Ezekben az esetekben élettani, biológiai jelenségeket vizsgálva képezik a modelleket, amelyek az élettani funkciók és az anatómiai fejlődés szakaszainak megfelelően alakulnak. A biológia és az orvostudomány ennek megfelelően azokat tekinti az ifjú korba tartozóknak, akiknek szervezete átalakulóban van a felnőtté válás folyamatában. Tehát egy átmeneti állapotot, a gyermek és a felnőttkor közötti átmenetet értelmezi, mint ifjúkort.

A biológiai megközelítésnek megfelelően lehet kialakítani a pszichológiai ifjúkor fogalmát is: a gyermeki lelki alkat átalakulásának időszaka a legközvetlenebb összefüggésben a biológiai éréssel.

A biológiai értelemben vett ifjúkor nagyjából a 12-14. életévtől a 18-20. életévig tart. Többé-kevésbé ennek felel meg az orvosi értelmezés is. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a már biológiailag felnőtté vált ember lelki alkata még rendkívül sok, az ifjúkor, a pubertás időszakára jellemző jegyet hordoz. Ennek oka, hogy a pszichikus beállítódás a biológiai, anatómiai tényezőkön túl szorosan összefügg társadalmi körülményekkel, a társadalomba való beilleszkedés, szocializáció folyamatával. Az ifjúkor tehát szerepbizonytalanságokkal, a kapcsolatok lazulásának nehézségeivel (szülők), kapcsolatteremtési nehézségekkel (partner), továbbá testi változásokkal (pubertás és adolescencia) terhelt életfázis. (Kleff, 1986.) Ennek megfelelően lélektani aspektusból az ifjúkor felső határa eltolódik a 20-as életévek közepéig, a társadalmi-szocializációs érettség időszakáig.

A második, a társadalomtudományi ágazat esetében lényegesen nehezebb korhatárok szempontjából az egészre általánosítható kategóriát találni. Viszonylag stabilabb kapaszkodókat tud nyújtani a szociológia és a pedagógia, lényegesen lazább megközelítéseket alkalmaz azonban a jog és a politika, mint azt a későbbiek során látni fogjuk.

A nézetek tehát igen eltérőek az ifjúság alsó és felső korhatárának kijelölésében. Ami az ifjúkor alsó korhatárát illeti, ebben a tekintetben nagyjából az ágazaton belül is, de a másik ágazattal összevetve is, sikeresen lehet egységes álláspontot kialakítani. Ez a 14. életév. A felső korhatárt illetően azonban korántsem alakult ki ily mértékű egyetértés.

A szociológia a társadalomba való beilleszkedés véglegessé válását tekinti az ifjúság kategóriája felső korhatárának. Mivel az ifjúság, mint az egész társadalom, rendkívül sok réteg-specifikus jegyet hordoz magán, ennek megfelelően rendkívül sokféle lehet a felső korhatár. Könnyen beláthatjuk ezt akkor, ha arra gondolunk, hogy a szocializációs folyamat lezárulta többé-kevésbé stabil munkahelyi beilleszkedéssel és az azt követő öt évvel függ össze. Ennél pontosabb megfogalmazásra azért nem nyílik lehetőség, mert ha valaki szakképzett, akkor azt mondjuk, hogy a szakmai képzettség megszerzése és az azt követő öt év, de ha szakképzetlen, akkor nem lehet ezt ilyen egyértelműen fogalmazni, mert nincs egy végpont, amihez köthetjük az öt évet. Ez esetben az látszik célszerűnek, ha a tanulmányok befejezését követő stabil munkavállalás, plusz öt év megfogalmazást használjuk.

Ezen a ponton válik szükségessé a társadalomtudományi megközelítés kiegészítése az orvosi-biológiai kategóriával, hiszen ha valaki 14 éves korában befejezi az iskolát, semmiképpen sem tekinthető 19 éves korára „nem ifjúnak”. Következésképpen a 30 év alattiakat az ifjúság fogalmába tartozónak kell tekinteni, hiszen más ifjúsági rétegek esetében a tanulmányok befejezése, plusz öt éves időszak kitolódik a 30. életévig.

A pedagógia számára általában a 18. életévvel zárul az ifjúkor, illetve a felsőfokú tanulmányok befejeztével. A jog viszonylag szűken értelmezi az ifjúkort: a büntetőjog például 18 év alatt, egyes esetekben 20 év alatt tekinti fiatalnak az egyént. Az alkotmány 18 év fölött felnőttnek tekinti a fiatalt. Politikai tekintetben az ifjúság kategóriája a fiatalok politikai tevékenységének lehetőségeivel és szükségességével függ össze. A lehetőség a szervezeti kereteket jelenti, a szükségesség a társadalom igényét és a fiatalok motiváltságát. Így politikai értelemben az ifjúság kategóriája a 14. életévvel kezdődik. Ekkortól lehet politikai szervezet tagja a fiatal, s ekkortól jelentkezik fokozottabb igény a társadalom részéről is a társadalmi feladatokban való részvétel iránt. A kérdés az, hogy a politika hol húzza meg az ifjúság felső korhatárát? Általában a 30. életévnél.

Ha ezek után egy egységes ifjúsági fogalmat akarunk alkotni, akkor a következőket mondhatjuk: „Az ifjúság az a sajátos életkori, társadalmi állapot, amelynek során a fiatal elhagyva a gyerekkort, felkészül, alkalmassá válik az önálló felnőtt életre – minden szempontból. Befejeződik ez idő alatt biológiai érése, kialakul többé-kevésbé stabil lelki alkata, elsajátítja a maga és a társadalom szempontjából elengedhetetlennek tartott

ismereteket, képessé válik a társadalmi munkamegosztásban részt véve a munkavégzésre, társadalmi funkciók ellátására, alkalmassá válik a társadalmi együttélés szabályainak tudatos, önkéntes és önálló betartására, képessé válik önmaga biológiai, fiziológiai és egzisztenciális fenntartására, függetlenné válik az őt nevelő családi környezettől, önállóan alapíthat családot.”²² Ha a definícióhoz életkori határokat akarunk rendelni, akkor a 14-30 év közötti korosztály tartozik alapvetően az ifjúság körébe.

Azt mondtuk, hogy az ifjúságot értelmezhetjük a gyermekkorból a felnőttkorba való átmenetként, hogy az ifjúsági életszakasz kényszerű, átmeneti esemény, melyben az ifjúság a felnőtt társadalomhoz igazodik, s szorosan kötődik a felnőttek intézményrendszeréhez. (Gábor, 1996.) Felmerül azonban a kérdés, hogy a fiatal minek tekinti saját magát? Milyen a jövőképe? Mennyire tudatosodik benne, hogy nem csak „él”, de fel is készül valamire? Egészen pontosan arra, hogy teljes értékű és teljes jogú résztvevője legyen a társadalmi életnek és azzal egy időben már aktívan részt is vesz benne. (Mitev, 1976.)

Az ifjúság sajátos élethelyzetben lévő társadalmi csoport, társadalmi struktúrák olyan sajátos metszete, akiknek élethelyzetükből adódóan speciálisak az igényeik és a problémáik. (Bánáti, 2004) Szociológiai értelemben véve – Helmuth Schelsky értelmezése szerint - az emberi fejlődés azon szakasza, amelyben az egyén nem a gyermek szerepét játssza, de ugyanakkor a társadalmi intézmények által teljes mértékben elismert felnőtt szerepét sem játssza. (Ezen az úton haladva, a gyermek valami olyan, aki már megszületett, de még nem tekinthető fiatal embernek, felnőtt pedig az, aki már nem fiatal ember, de még nem halt meg). (Mitev, 1976.)

A modern ember egyidejűleg tartozik valamely családhoz, településhez, egyházhoz, párthoz, ilyen vagy olyan egyesülethez. Ezeket a különféle társadalmi szervezetekhez, csoportokhoz, intézményekhez tartozó viselkedési formákat nevezzük társadalmi szerepeknek, melyek bonyolult szereprendszert alkotva határozzák meg az egyes emberek, így a fiatalok személyes életét is. „Ilyen társadalmi rendszerben az, hogy valaki „ifjú”, szociális tekintetben mindig csak az egyik „szerep” lehet az egyén szereprendszerén belül, de az ifjúság nem alkothat társadalmilag totális „rendet”, amely valamennyi többi társadalmi

²² Dr. Schiffer Péter (1976): Megjegyzések az ifjúság fogalmának problémájához, In: Békés F. – Buga I. – Fácányi Ö. – Schiffer P. (szerk.) (1976): Ifjúságkutatók az ifjúságról, 42. p.

szerepet alárendelné magának...az „ifjúság” csak az egyik árnyalat, egyik változat a modern ember egymástól viszonylag független társadalmi szerepeinek mindegyikén belül. A fiatalok alkotják a családok ifjúságát, ... az egyházi ifjúságot, a moziban ülő ifjúságot stb., s természetesen létezik az „ifjúsági szervezetek ifjúságának” szerepe is.”²³

2.4.2. Az ifjúsági szervezet definíciói

Azt mondhatjuk, hogy a mai magyar társadalom helyzete átmeneti. Volt egy értékrendje, ami felborult, s „értékzavaros állapotot” hagyott maga után. Ha egy társadalomban „baj van”, azt a fiatal korosztály, az ifjúság – a társadalom barométereként - azonnal jelzi.

Ahogy az 1968-as diáklázadások eseménytörténete is jól példázza, a társadalmakban felértékelődött a lokalitás és megnőtt a civil szféra jelentősége. Újfajta társadalmi cselekvési formák bukkantak elő, amelyekben a szervezethez korábbi jelentése értelmét veszítette. A nyugati világban megerősödő új társadalmi cselekvési formák Magyarországon is megjelennek.

Az ifjúsági mozgalmak, ifjúsági szervezetek eredményeit elsősorban három szociológiai jelenségben érhetjük tetten. Az első, hogy az ifjúság maga adta magának vezetőit, vagyis egy önálló ifjúsági szférán belül kitermelte a saját „urait”, hogy kidolgozta a fiatalok önálló értékének és az ifjúsági állapot különjogának tudatát – szemben azzal a felfogással, miszerint a fiatalkor az élet természet adta előkészületi állapota a felnőtt életnek, a felnőttesség előfoka - s végül, hogy az ifjúságnak sikerült saját új életformát kialakítani. (Schelsky, 1965.)

Ezeknek az új típusú szerveződéseknek egyik formáját alkotják a társadalmi mozgalmak, melyek – az úttörő- és cserkészmozgalomtól eltérően – rendszerint egyetlen célra koncentrálnak és a célokkal rokonszenvezőket tömörítik. Az is előfordul, hogy csak egyetlen akcióra szerveződnek. Tagjai csak ad hoc csoportokat alkotnak, egymással laza kapcsolatban

²³ Schelsky, Helmut (1965): Ahogy társadalmunk a fiatalságot és a fiatalhoz illőt látja, In: Huszár Tibor – Sükösd Mihály (szerk.)(1969): Ifjúságszociológia, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 99 p.

állnak, s a klasszikus értelemben véve nem élnek közösségi életet. Ilyen társadalmi mozgalmak bontakoztak ki például az emberi jogok védelme, a környezetvédelem vagy a feminizmus eszméje körül, de ide sorolhatjuk a béke-, illetve antiglobalizációs mozgalmakat is. A szerveződés ezen formája a mai fiatalok által is igen kedvelt és elfogadott.

Az állampolgári részvétel kiszélesedésével alakulhatott ki, elsősorban a lokalitás szintjén, az új társadalmi cselekvési formák másik típusa. Az autonóm szerveződések jellegzetes példái azon kezdeményezések, amelyek a helyi hagyományokhoz, műemlékekhez, kulturális intézményekhez, ... kapcsolódnak. Ide sorolhatók a gyermek- és ifjúsági települési önkormányzatok is, melyeknek különös jelentőségük van az állampolgári kultúra elsajátítása szempontjából. (Szabó-Örkény, 1997.) Meg kívánjuk jegyezni, hogy annak ellenére, hogy a legnagyobb létszámú ifjúsági szervezetek az iskolai és kollégiumi diákönkormányzatok valamint a hallgatói önkormányzatok, mivel azonban nem önállóan nyilvántartásba vett jogi személyek, hanem a közoktatási törvény által legitimált szervezeti részei a közoktatási intézményeknek, ezért vizsgálatunk során ezen szervezeteket nem tekintjük a nonprofit szektor részének.

Napjainkban azt tapasztaljuk, hogy az ifjúság, az agyonszervezett élet következtében, elutasít mindenféle szervezetet, távol tartja magát minden intézményesült keretek között zajló tevékenységtől. Inkább a mozgalmi jellegű megmozdulások érdeklik, melyek behatároltak, általában ügyek mentén szerveződnek és azonnali eredményekhez vezetnek. Úgy tűnik, a generációnak csak elenyésző része érzi szükségességét annak, hogy szerveződjön, és ezen szerveződések is inkább a szabadidő alapján jönnek létre. (Ha egyáltalán beszélhetünk tényleges szabadidőről. E sorok írójának meggyőződése ugyanis, hogy napjaink fiataljainak nagy része rendkívül túlterhelt, s a túlterheltségért elsősorban az oktatási rendszer tehető felelőssé. Nem elhanyagolható persze az a tény sem, hogy a társadalom gazdasági helyzete is sok fiattól megköveteli a tanulmányai mellett a munka világában való megmérettetést is.)

Léteznek olyan ifjúsági szerveződések, melyek ugyan szervezett, azonban nem intézményesült keretek között fejtik ki tevékenységüket, mely tevékenységnek végpontja általában lehatárolható (például egy környezetvédelmi rendezvénysorozatban való részvétel, vagy aláírásgyűjtés, amely nem jelent egyben szervezeti tagságot, csak egy „ügy” mentén

létrejött, mozgalomhoz való csatlakozást). A „szervezet” többnyire tisztavirág életű, s a szerveződésen belül nem alakul ki hierarchia, vagy ha mégis, akkor az rendkívül bomlékony.

Az alapgondolatot Laki Lászlótól kölcsönözve megállapíthatjuk, hogy nem létezik – homogén egységnek tekinthető - ifjúság, a fiatalok világa legalább annyira tagolt, mint a felnőtteké. Kizárólag ifjúsági csoportokról beszélhetünk. (Boros-Kéri, 1984)

Az ifjúsági szervezetek csoportosítására számos lehetőség kínálkozik. E sorok írója jelen keretek között három fő vonulat, az egyházi-vallási jellegű, a munkásmozgalmi indíttatású, illetve a polgári jellegű gyermek- és ifjúsági szervezetek vázaltszerű bemutatására tesz kísérletet.

Az 1800-as évek végétől kezdődően sorra alakultak a különféle, elsősorban katolikus legény-, leány-, iparos-, oltár- ...stb. egyesületek. A mély vallásosságra és hazaszeretetre nevelő közösségek tevékenységében fontos szerepet játszottak a rendszeres, heti összejövetelek, a havi közös szentáldozások és az éves lelkigyakorlatok.

Az „imádságos életre” nevelés érdekében alakult például az Eucharisztikus Gyermekszövetség, mely az 1930-as évekre 300 ezres tagsággal dicsekedhetett. Alulról szerveződve jött létre a főleg elemi és polgári iskolákban működő Szívőárda, majd a középiskolák alsó osztályaiban a Szívtestőrség, melyek erősen militarista jellegű struktúrájukkal a szeretet és a fegyelem vezérelvén neveltek a vallásos életre és hazafiságra, és váltak az időszak egyik legnagyobb gyermek-tömegmozgalmává.

A katolikus egyház, illetve vallás által inspirált számos kulturális és társadalmi szerveződés a két világháború közötti időszakban lényegében teljesen átfogta az ifjúsági korosztály különböző rétegeit. (P. Miklós, 1997.) A protestáns felekezetek szintén sokat törődtek gyermek- és ifjúsági bázisukkal. A gyermekkorosztályt a Vasárnapi Iskolai Szövetség, míg a serdülőket és ifjakat a Keresztyén Ifjúsági Egyesület (KIE) keretein belül „nevelték”. Az izraelita hitfelekezet is működtetett gyermek- és ifjúsági egyesületeket (pl.: zsidó cserkészcsapatok) (T. Horváth, 1997).

A második csoportként említhető munkásmozgalmi indíttatású ifjúmunkás-szerveződések története az ifjúsági mozgalmak történetének jól feltárt szegmensét alkotja. A XIX. század végi szakszervezeti tanonczakosztályokig visszanyúló vonulat jól ismert

szervezetei például a Magyar Ifjómunkások Szabadszervezete, vagy a Magyarországi Munkások Gyermekbarát Egyesülete.

A harmadik fő vonulatot az olyan polgári jellegű gyermek- és ifjúsági szervezetek, mozgalmak alkotják, mint például a Magyarországon az 1910-es évektől szerveződő, 1919-től kormányzati támogatást élvező Magyar Cserkészszövetség, amely a korszak legjelentősebb és legnagyobb hatású ifjúsági szervezetévé nőtte ki magát.

Egy másik megközelítés szerint a civil ifjúsági szervezetek alapvetően két dimenzióban értelmezhetők. Megközelíthetjük a tevékenységi kör oldaláról. Ebben az értelemben azon szervezetek tekinthetők civil ifjúsági szervezetnek, melyek az ifjúsághoz kapcsolódó aktivitást folytatnak. És természetesen megközelíthető az aktorok oldaláról is, azon személyek felől, akik az adott szervezetnek tagjai és részt vesznek a bennük folyó munkában. Ne felejtkezzünk meg azokról a szervezetekről sem, amelyek az ifjúság ügyével foglalkoznak, de tagjaik tekintetében nem kapcsolódnak az ifjúsághoz. Az ifjúsági szervezetek kategorizását megkísérelve 3 fő típust különböztethetünk meg²⁴:

- a generációs alapon szerveződő ifjúsági szervezeteket, melyek politikai, kulturális vagy sport szervezethez szatellit-szervezetként kapcsolódnak (pl.: Societas, Fidelitas)
- nem generációs alapon szerveződő, a fiatalok érdekében tevékenykedő szerveződések (pl. gyermekmentő szolgálat, ...)
- önálló, sajátos ifjúsági érdekek mentén szerveződő ifjúsági szervezet (Höök, Doktoranduszok Országos Szövetsége, ...)

Jelen kutatás keretei között a 15-29 éves fiatalok olyan szervezeteit tekintjük ifjúsági szervezetnek, (szakszervezetek, egyházi-, vallási szervezetek, sportegyesületek, klubok, civil szervezetek, művészeti csoportok, társadalmi-, politikai szervezetek...), méretüktől, taglétszámuktól függetlenül, melyek tevékenységüket a közösen megállapított célok érdekében, a fiatalok önkéntes és aktív részvételével, önállóan nyilvántartásba vett jogi személyként végzik. Amelyek vagy valamilyen felnőtt szervezethez kapcsolódva, annak a

²⁴ Az ifjúsági szervezetek tipizálásakor Hegedűs Dániel gondolatmenetére támaszkodtunk, melyet ő a kisebbségi civil szervezetek kapcsán dolgozott ki. **Hegedűs Dániel** (2005): Egy rendezetlen viszony fogalmi dichotómiái. Civilek a kisebbségi vagy kisebbségek a civil társadalomban? In: **Szabó Máté** (szerk.) (2005): Civil társadalom: elmélet és gyakorlat. Rejtjel Kiadó, Budapest, p.118.

szolgálatában állva tevékenykednek, vagy valamely – alulról jövő – kezdeményezés érdekében intézményesülnek, s hozzájárulnak a korosztály társadalmi szerepvállalásának, participációjának ösztönzéséhez.

2.4.3. Ifjúsági szervezetek múltja...

Vannak-e gyökerei, hagyományai Magyarországon a gyermek- és ifjúsági (civil)szervezeti életnek? Rendelkeznek-e történelmi múlttal az ifjúsági szerveződések? És ha igen, lehet, hogy jobb volna „...a múltat végképp eltörölni...”? Joggal merülhetnek fel bennünk ilyen, és ehhez hasonló kérdések, ismerve a magyar történelem múlt évszázadbéli viszontagságos időszakait.

Az iskolába járó fiatalok egyesületekhez való viszonyát, illetve az egyesületalakítás jogát a szerint vizsgálhatjuk, hogy az iskola keretein belül, vagy kívül működő egyesületről van-e szó. A XIX. század végén az iskolák keretein belül alakult, diákokat tömörítő ifjúsági egyesületek alapszabályainak jóváhagyása, működésük felügyelete a Belügyminisztérium véleményének kikérésével a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium hatáskörébe tartozott.

A XX. század első felére a létrehozói és felügyeleti jogokat – a szakminisztérium rendelkezésének keretében – az iskola, illetve annak igazgatója gyakorolta. A diákok iskolán kívüli egyesületekbe történő belépését a hazai jogrendszer tiltotta. Az őszirózsás forradalmat követően a középiskolák felső éves tanulóinak engedélyezte a minisztérium az iskolaközi szervezetbe tömörülést. Az 1920-as évek közepétől pedig a tanulók, igazgatói engedéllyel, iskolán kívüli sport- és ifjúsági egyesületekbe is beléphettek.

A korszak egyik meghatározó elit ifjúsági szervezete, a cserkészlet 1912-ben jelent meg Magyarországon, de csak a háború után terjedt el. Programja szerint lelkiileg kiegyensúlyozott, vallásos, fizikailag pedig erős, gyakorlatias, életrevaló fiúkat akart nevelni, tagjait egyenruhába bújtatta, katonás életformához szoktatta. Az eredetileg Nagy-Britanniában alapított szervezet különös gondot fordított a nemzeti szellemű nevelésre. Ezzel szemben speciálisan magyar intézmény volt a Leventemozgalom, melynek története 1921-től datálódik,

s elsősorban 12-21 év közötti fiúk rendszeres testedzését tűzte ki célul, de a fiatalok nevelésük során a fegyverhasználat alapjait is elsajátíthatták.

A katolikus és a protestáns egyházon belül is kezdtek létrejönni a különböző ifjúsággal foglalkozó szervezetek, melyek arra törekedtek, hogy betöltsék a fiatalok szükségét. Úgy igyekeztek elérni a fiatalokat, hogy az őket foglalkoztató kérdésekre próbáltak választ adni. A Keresztyén Ifjúsági Egyesületek (KIE) a nem diák fiatalságot, a Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség (MEKDSZ) elsősorban a főiskolás és egyetemista, a Soli Deo Glória Szövetség (SDG) pedig a 10-19 éves korú fiatalok számára jött létre. (Kutasi, 2003.)

A cserkészeten, a leventemozgalmon valamint az egyházi ifjúsági szervezeteken kívül a két világháború közti időszak meghatározó szervezetei voltak a pártokhoz kötődő ifjúsági szervezetek is, mint például a MADISZ, a SZIM vagy a Független Ifjúság, melyek természetesen nem voltak politikailag függetlenek, azonban fontos szerepet játszottak a közösség önszerveződő kulturális életében.

A II. világháború után a korábbi gyermek- és ifjúságszervezeti struktúrát felszámolták, majd 1948-ban sor került az iskolára rátelepedő úttörőmozgalom tömegszervezetté duzzasztására, két évvel később pedig a DISZ, a Dolgozó Ifjúság Szövetsége „fedőnevet” viselő ifjúsági egységszervezet létrehozására. (P. Miklós, 1997).

„A gyermek- és serdülőmozgalmak történetében a XX. század második feléért az úttörőmozgalom „viszi el a balhét”. Akár így, akár úgy. Olyan 40-50 esztendő volt ez, amelyben *egymozgalom* volt.”²⁵ A gyakorlatban az egyén joga mindössze addig terjedt, hogy „beléphetett” – ha arra méltónak találták – az életkorának megfelelő ifjúsági szervezetbe. Mindezek ellenére a mai 30-40-50 éves korosztály – kétség kívül némi nosztalgiával átítatva, az eltelt idő rossz emlékeket feledtető kódéba burkolózva – mégis úgy gondolja, hogy az egész úttörőmozgalom annak idején, minden vétkével, politikai átítatottságával együtt is jobb volt, mint ma a „sehogy”.

²⁵ Trencsényi László (1997): „Fél évszázad a Csillebérci fák alatt” Tudósítás egy előkonferenciáról. In.: P. Miklós Tamás (szerk.) (1997): Gyermek- és ifjúsági szervezetek az ezredfordulón, országos szakmai konferencia, 1996. június 7-9, Zánka, Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum KHT, 26. p.

Egészen más elbírálás alá estek az egyházi gyermek- és ifjúsági hitbuzgalmi egyesületek. Működésük engedélyezéséhez nem volt szükség a belügyi vagy a kultusztárca jóváhagyására, csak az adott egyház, illetve egyházmegye vezetőjének engedélyére.

Az ifjúsági egyesületi formát, a hatalom több szegmense is igyekezett kisajátítani saját céljaira. Mint közösségalkító nevelési keretet, a közoktatásügyi vezetés az iskolai nevelést kiegészítő tényezőként, iskolán kívüli közoktatásként próbálta felhasználni, a honvédelmi tárca pedig militáns célból igyekezett azt hatáskörébe vonni.

Az állam-szocialista időszakban Magyarországon többé-kevésbé minden szervezet politikai meghatározottságú volt. A rendszerváltást követően a magyar társadalom alapvető változásokon ment keresztül. A szervezetek egy-egy típusának korábbi egyeduralmát plurális viszonyok váltották fel. Míg a rendszerváltást megelőzően minden gyermek és fiatal kizárólag kisdobos és úttörő lehetett, ezt követően pedig KISZ-es, a századfordulóra körülbelül 150 országos gyermek- és ifjúsági szervezet létezett. (Szabó-Örkény, 1997).

„A rendszerváltással tehát Magyarországon a szervezeti élet is radikálisan átalakult. A korábbi politikai vagy kvázi-politikai szervezetek dominanciája megszűnt, a szervezetek egy része depolitizálódott, korábban ismeretlen, új szervezetek és szerveződések jöttek létre, illetve évtizedekkel ezelőtt megszüntetettekről derült ki, hogy valójában csak Csipkerózsika-álmukat aludták. A szervezetek száma megsokszorozódott ugyan, de a tagsági kényszer megszűnésével a személyes motivációk csak keveseket ösztönöztek szervezeti életre.”²⁶

A kutatások²⁷ eredményei azt bizonyítják, hogy az ifjúság jelentős része közömbös a politika iránt, sokkal inkább foglalkozik „up to date” dolgokkal. Az ifjúság, Sartre kifejezését használva, „depolitizálódik”, elfordul a pártoktól, ideológiáktól és kizárólag a jólétről ábrándozik. (Sartre, 1969.)

A fiatalok kevesebb, mint egy hatoda rendelkezik szervezeti tagsággal. Ezen belül is preferált az egyházi közösségekhez tartozás, ezt követi a valamilyen sport- és szabadidős

²⁶ Szabó Ildikó – Örkény Antal (1997): A szervezett társadalmi cselekvési formák és a fiatalok. Egy empirikus vizsgálat néhány tapasztalata. In.: P. Miklós Tamás (szerk.): Gyermek- és ifjúsági szervezetek az ezredfordulón, országos szakmai konferencia, 1996. június 7-9, Zánka, Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum KHT, 39. p.

²⁷ Elsősorban az ezredforduló olyan jelentős kutatásainak eredményei, mint az Ifjúság 2000, Ifjúság 2004, a Bánáti Ferenc által vezetett Közrésvétel és társas- társadalmi kapcsolati hálók a magyar ifjúság körében

szervezeti tagság. A 15-29 éves korosztályon belül, számarányuk csekély voltának köszönhetően gyakorlatilag értelmezhetetlen a párt- és politikai ifjúsági szervezetekhez tartozás fogalma.²⁸

2.4.4. Túlpolitizált ifjúsági szervezetek válsága

Míg az ötvenes évek közepéig az iskola és az ifjúsági szervezetek egyaránt a közvetlen politikai szocializálásra törekedtek, ezt követően fokozatosan kialakult köztük egy munkamegosztás, melynek következtében az iskola politikai szocializációja egyre közvetettebbé vált, míg az úttörőszervezet és a KISZ egyre inkább a közvetlen politikai szocializáció színterévé lett.

A 1980-as évek a szocialista paradigma válságát hozták. Az ifjúsági szervezetek, melyek a fiatalok életét az általános iskola első osztályától a teljes oktatási rendszeren keresztül végigkövették, maguk is tükrözték ezt a válságfolyamatot. Minél idősebb diákokról volt szó, annál inkább jellemző volt az ifjúsági szervezet presztízsének és a tagok létszámának csökkenése. A fiatalok életkoruk előre haladtával egyre kevésbé tartották fontosnak a szervezeti életbe való bekapcsolódást.

Mint minden szocialista országban, nálunk is szorosan összekapcsolódott az iskola és a „Mozgalom”, a szabadidő-szervezés és a politikai nevelés. Szűkek voltak azok a terek, melyekben az ifjúsági önállóság és aktivitás kibontakozhatott, bár a korszak egészét folyamatosan jellemzi ezen korlátok tágítása, például a kulturális öntevékenység területén. A KISZ egyre inkább ernyőszervezetté vált, amely - szerencsés esetben természetesen - helyi szinteken biztosíthatta a kulturális és sportaktivitás tereit és lehetőségeit, amelyet azonban

²⁸ Az adatok az Ifjúság 2000 kutatás eredményei. A „Tagja-e Ön valamilyen ifjúsági szervezetnek?” kérdésre adott válaszok alapján a válaszadók 7 százaléka tartozik valamilyen vallási mozgalomhoz, 4 százalék tartozik valamilyen sport- és szabadidős szervezethez, a politikai ifjúsági szervezethez tartozás fogalma gyakorlatilag értelmezhetetlen (a mintába került 8000 fiatal közül 32-en tagjai politikai szervezetnek).

nem tekinthetünk a hagyományos értelemben vett politikai szocializációnak, hiszen annál tágabb területekre is kiterjedt.

A szocializáció szempontjából tehát nem vált el igazából az iskola és a politika szocializációs szerepe. A szervezetek diszfunkcionális szocializációja is hozzájárult ahhoz, hogy a fiatalok alternatív mozgalmakban, a rock világában, a galerikben keresték a cselekvés lehetőségeit, vagy teljes mértékben „leszoktak” arról, hogy részt vegyenek viszonyaik alakításában, és visszahúzódtak a privát szférába. (Szabó, 1987).

A két világháború közti időszakban a vallási, hitbuzgalmi gyermek- és ifjúsági szervezetek hatékonyabbá, szervezettebbé váltak, azonban a Magyarországon kialakuló ifjúságszervezeti struktúra sajátos módon deformálttá vált a nyugati államokéhoz képest. A diktatórikus államberendezkedések államilag irányított, életkorilag egymásra épülő gyermek- és ifjúsági szervezeteket hoztak létre (pl. Németország, Olaszország, Szovjetunió). A hazánkban kiépülő ifjúságszervezeti struktúra hasonlított ehhez, ugyanakkor lényegesen el is tért ezektől, hiszen az egyházi, hitbuzgalmi szerveződések széles körén túl hosszú ideig megmaradt a cserkészlet függetlensége.

A politikai rendszerváltással a pártállami egyenirányított ifjúsági monopolszervezetek végérvényesen felbomlottak. Az 1989-es egyesülési törvény az egyesületek alakulásának virágkorát teremtette meg, és lehetővé tette a legkülönbözőbb gyermek- és ifjúsági szervezetek létrejöttét a Fiatal Sasoktól a botrányos véget ért Xénia-Lázig.

Úgy tűnik tehát, hogy ezen a téren is sajátos magyar utat jártunk be, és elmondhatjuk, hogy a mai magyar gyermek és ifjúsági szervezeti életnek nagyon is szerteágazó, múltba nyúló gyökerei és hagyományai vannak, melyeknek kutatása országos, regionális és települési szinten is várat magára. (P. Miklós, 1997.) A civil ifjúsági szektornak a nonprofit szektor fejlődésével mutatott párhuzamosságai pedig vitathatatlanok.

2.4.5. Az ifjúsági szervezetek jelene és jövője, társadalmi-, (politikai) szocializációs szerepe

„...életünk küszöbén ártatlan gyerekként még hiszünk mindabban, amire a szülői ház tanít, de később...”

(Jack Kerouac)

Napjaink fiataljai igyekeznek magukat távol tartani az intézményesült keretek között zajló tevékenységektől. Az azonnali eredményekhez vezető rendezvények inkább felkeltik érdeklődésüket, s szívesebben vesznek részt ügyek mentén szerveződő eseményeken. A fiatalok igen csekély hányada érzi szükségét annak, hogy formálisan is szerveződjön, s tudásával, tenni akarásával egy ifjúsági szervezet munkáját gazdagítsa.

A jelenlegi helyzetre vonatkozó adatok a Doktoranduszok Országos Szövetsége által készített ifjúsági szervezeti kutatásból (1999.), a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet ifjúságkutatásának adataiból (2000) és a KSH éves nonprofit szervezeti adatfelvételéből nyerhetők. Mára a mintegy 50.000 nyilvántartásba vett egyesületnek és alapítványnak 15%-a (mintegy 7.000 szervezet) elsősorban vagy kizárólag gyermek- és ifjúsági (érdekű) szervezet, azonban szakértői elemzések szerint hozzávetőlegesen 1.500-ra tehető a ténylegesen működő ifjúsági szervezetek száma. Ezeknek mintegy 35%-a csak sporttevékenységet folytat, így a tényleges ifjúsági érdekű tevékenységben részt vállaló társas szervezetszám 1.000 körüli.

A szervezetek hozzávetőlegesen 200.000 fiatalot és gyermeket tömörítenek (egyik adatnál sem számolva a sportegyesületekkel). Más adatok szerint a korosztály majd egy hatoda (16%) tagja ifjúsági szervezetnek, 2% több szervezetnek is tagja, 84% viszont nem tartja szükségesnek, hogy bármilyen szervezet munkájában részt vegyen.

Megfogalmazódik a kérdés, hogy vajon a társadalom, s nem utolsó sorban maguk a fiatalok igénylik-e az ifjúság szerveződését? Van-e szükség az ifjúsági szervezetekre, szerveződésekre akkor, amikor a legtöbb ifjúsági szervezet – tisztelet a kivételnek - nem tudja meghatározni valódi célcsoportjait, nincs csoporttudata, identitása, nem kínál a korosztály számára alternatív értékeket, cselekvési lehetőségeket.

Akkor, amikor az ifjúság szabadidejének nagy részét strukturálatlan környezetben, kortársainak társaságában tölti (pl.: koncert, disco, plaza...), esetleges szervezeti hovatartozását gondolati csomópontok köré (kultúra, érdekvédelem, politika, vallás) rendezzi.

Amikor a fiatalok legtöbbszörének kapcsolatai több dimenziósak és rendkívül szegényes a társadalmi-közéleti kapcsolathálójuk.

Amikor az ifjúsági szervezetek túlnyomó többségének gyakorlatilag nincs kapcsolata az iskolarendszerrel, más alapítványokkal, egyesületekkel, ifjúsági intézményekkel, a médiával, s az önkormányzatokkal való kapcsolatai is javarészt esetlegesek.

A rendszerváltozás után kialakult mozgalmak által szervezett programok nem hatékonyak, mivel rendezvényeik, megmozdulásaik révén sem tudják megérinteni az ifjúságot. A szervezetek vezetői, tisztségviselői pedig sokszor nem elég karizmatikusak, felkészültek, képzettek, nem teszik vonzóvá az általuk képviselt szervezetet.

Az éremnek azonban két oldala van, ne felejtkezzünk meg a másiktól sem. Számos kisebb helyi ifjúsági egyesület foglalkozik jelentős ügyekkel, rendelkezik modern szervezeti kultúrával, kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszerrel. Azonban sajnálatos módon ezeket az ifjúsági- és diákegyesületeket - ma még - az indokoltnál kisebb figyelem és nyilvánosság övezi, s ennek köszönhetően kevés fiatal találja meg velük a kapcsolatot.

A fiatalok többségében él az önmegvalósítás vágya. Meg van bennük a vágy és a készség arra, hogy nagyobb hatást gyakorolhassanak, részt vegyenek a dolgok alakításában. (Kleff, 1986.) Ennek ellenére a kutatások eredményei azt bizonyítják, hogy a fiatalok jelentős része közömbös a politika iránt, kevesebb, mint egy hatoda rendelkezik szervezeti tagsággal.

Ez minden bizonnyal szocializációs probléma is kell, hogy legyen, melyben a szocializáció különböző ágensei, a család, az iskola, a tömegkommunikáció és az ifjúsági szervezetek óriási szerepet játszanak.

Az ember természeténél fogva társas élőlény, a természet erőitől félve közösségekbe menekül, mely közösségek tagjait a kultúra köti össze egymással és környezetükkel. Az ember halandó, a közösség mégis túléli azokat, akik alkotják, hiszen a nemzedékek tagjai egymásnak adják tovább kultúrájuk elemeit. Miközben egy-egy nemzedék tagjai eltávoznak az élők soraiból, azok a kötelékek, melyek a nemzedék tagjait egymáshoz fűzik tovább élnek a tapasztalatokban, tevékenységekben, intézményekben. Ezen szocializációs folyamat

egyrészt biztosítja a közösség túlélését akkor is, amikor az őt alkotó egyedek elpusztulnak, másrészt lehetővé teszi az új generációk számára, hogy ne kelljen mindent előlről kezdeniük, hanem saját koruk kihívásaira felelhessenek. Az egyén tehát beilleszkedik a közösségbe, és miközben beilleszkedik, alakul saját személyisége is (Kozma, 2001.)

A szocializációt a társadalmi normák és értékek befogadásának folyamataként határozhatjuk meg. Ezen folyamatban, melynek végeredménye képen az egyén magáénak érzi ezeket a bizonyos normákat, értékeket, viselkedési szabályokat, az ifjúság passzív szerepre van kárhóztatva. Ha azonban abból a feltételezésből indulunk ki, hogy a szocializáció, a szociális tanulás nem egyirányú folyamat, hanem olyan, melynek során mindenki tanul mindenkitől, arra a következtetésre jutunk, hogy az ifjúság is – természetes módon - hatást gyakorol a társadalomra. Az ifjúság nem egyszerűen alkalmazkodik a társadalomhoz, hanem át is alakítja azt.

Egy és ugyanannak a folyamatnak, az új nemzedékek társadalmi életbe való bekapcsolódásának két oldala van: az ifjúság szocializációja és a társadalom „ifjúvá válása”. A szocializáció a társadalom befolyását leíró fogalom, amely az ifjúságnak a fennálló társadalmi viszonyok közé integrálására irányul, az új nemzedék gazdasági, politikai felkészítése, hogy az öröklött tevékenységet folytassa, a tevékenységbe való bekapcsolódás útján. A juventizáció olyan fogalom, amely azokat a változókat írja le, amelyeket az ifjúság visz be a társadalmi viszonyokba. Ez a két folyamat kölcsönösen összefügg egymással. Bekapcsolva az ifjúságot a társadalmi viszonyok fennálló rendszerébe, a társadalom maga is megváltozik: a szocializációból juventizáció lesz. Másrészt az ifjúság a társadalmat megváltoztatva, maga is megváltozik. A társadalom saját képére formálja az ifjúságot, de ezzel együtt ő maga is megfiatalodik. Ezzel párhuzamosan az ifjúság, fiatalságát a társadalmi rendszerbe helyezve és ezt megfiatalítva, maga is öregszik. A szocializáció a nemzedékek folytonosságát, a társadalmi fejlődés töretlenségét tükrözi. Olyan folyamat, melynek következtében a társadalom ifjúságot termel, a juventizáció pedig az a folyamat, melynek során az ifjúság társadalmat teremt. E két folyamat szoros egységbe forr össze egymással. Az ifjúságnak a társadalmi rendszerbe való teljes integrálódása csak akkor lehetséges, ha az ifjúság mindent elkövet a társadalom fejlődéséért, és fordítva. (Mitev, 1976.)

A szocializáció átfogó társadalmi folyamat, amely az egyén számára a születéstől az élet végéig tart. Konkrét társadalmi kifejeződésében állandóan változó struktúrájú, funkciójú és terjedelmű rendszer, melynek elkülöníthetetlen, de önállóan nem értelmezhető része a politikai szocializáció. (Boros-Kéri, 1984.) Ahhoz, hogy részt vegyünk a közéletben, meg kell tanulnunk ennek szabályait, ismernünk kell az intézményeket, el kell sajátítanunk a politikai viselkedésnek az adott közösségben kialakított és elfogadott mintáit. A politikai szocializáció része az ember közösségi beilleszkedésének, melynek eredményeként az egyén képes lesz kifejezni és érvényesíteni érdekeit. A politikai szocializáció tehát a közösség politikai kultúrájának oly módon történő átadása és átvétele, mellyel nemcsak az egyén személyisége válik teljessé, hanem egyben a társadalom is gazdagodik általa. A politikai szocializáció kétirányú folyamat: egyrészt hozzájárul a személyiség kiteljesedéséhez, másrészt gazdagítja a közösséget. (Kozma, 2001.) Mivel a politikai szocializáció folyamatában dől el, hogy az egyén milyen viszonyt alakít ki a politikai rendszerrel: a pártokkal, választásokkal, politikai eszmékkel és ideológiákkal szemben, a társadalom és a mindenkori hatalom megkülönböztetett figyelmet szentel a politikai szocializációnak. Alapvető fontossággal bír az egyén fejlődése szempontjából, hogy melyik életkorban találkozik azokkal az alapvető benyomásokkal, melyek politikai alapmagatartásának kiformalódásában döntő szerepet játszanak. (Haskó-Hülvely, 2003.)

A szocializációs folyamatokról szólva beszélhetünk elsődleges és másodlagos szocializációról. Az elsődleges szocializáció a családban zajlik, de nem választja el merev határ a másodlagos szocializációtól, amely akkor kezdődik, amikor a gyerek – a család teljes, minden irányú szocializációja mellett – találkozik a társadalmilag megszervezett és szakosodott intézményrendszerrel: a bölcsődével, óvodával és az iskolával. A másodlagos szocializáció további keretei a katonaság, a munkahelyek, a tömegkommunikációs eszközök és a különböző ifjúsági szervezetek is.

A szocializációs rendszer plurális volta együttműködésre ösztönzi az abban részt vevő intézményeket. A szocializáció akkor „politikai”, amikor magyarázatot ad bizonyos attitűdök kialakulására, bizonyos viselkedésmódok eredetére, bizonyos fajta politikai szerepek vállalására való hajlamra. A politikai szocializáció tehát kizárólag a teljes szocializációs folyamat részeként értelmezhető, és csak nagyon lassan válik ki a gyermekek és a felnőttek

mindennapi életének tapasztalatai és az ezekre való reagálások közül, valamint mindig magán hordozza a szocializációs tényezőket, a családtagok, a média, a kortárs csoport hatását. (Csákó et al., 2004.)

A család nem csak általában az elsődleges szocializációs közeg, de a politikai szocializációban is elsődleges szerepe van. A politikai érdeklődés egyik mutatója lehet a politikai témákat érintő beszélgetésre való hajlandóság. A kutatások eredményei azt tükrözik, hogy a fiatalok számára a szülők a leggyakoribb partnerek a politikáról folytatott beszélgetésekben.

Egyértelműen bizonyítottnak látszik, hogy alapvetően a szülők politikai értékrendjétől függ a gyerekek politikai értékrendje. Ez a polgári demokráciákban elsősorban abban fejeződik ki, hogy az egyén melyik politikai pártot érzi önmagához közel állónak, illetve abban, hogy melyik pártra szavaz a választásokon. A család politikai légkörének hatása a baloldali-jobboldali tengelyén való elhelyezkedésben is megnyilvánulhat, leginkább ott, ahol a pártok elnevezése gyakran változik, esetleg új pártok alakulnak, miközben mások megszűnnek. (Szabó, 1987)

Magyarországon, ismert történelmi okok miatt, a családok szocializációs stratégiájának alapvetően két jellegzetessége volt: a politikától való távolságtartás és a politikai konfliktusok elkerülésének szándéka. E stratégia egyik kifejeződése az volt, hogy úgy védték privát életükben az autonómiát, hogy igyekeztek kiiktatni belőle a politikumot. Ha a szülők mégis politizálásra adták a fejüket, vagy kizárták politizálásukból a gyereket, vagy amennyiben beavatták ebbe őket, egyúttal felhívták a figyelmüket arra, hogy mit lehet elmondani családon kívül, és mit nem. Ez utóbbi esetben azt látjuk, hogy a család megpróbálta az iskola és az uralkodó ideológia ellenében is átadni az általa fontosnak tartott értékeket, két értékvilágra, két különböző értékrendre hasítva ezzel a gyerekek életét. (Tóth, 2001.) Összességében azt mondhatjuk, hogy a gyermek a családtól leginkább a politikához való passzív viszonyt tanulta meg, valamint azt, hogy törekedjen a privát szféra depolitizáltságának fenntartására.

Ennek egyik lehetséges következménye az, hogy a fiatalokban nem alakul ki a politikai részvétel igénye. A másik következmény, hogy a családok azzal, hogy visszafogják tudatos politikai szocializációs tevékenységüket, óhatatlanul magukra hagyják gyermeküket a

politika világában való eligazodásban. S végül, de nem utolsó sorban a családok szocializációs stratégiája megerősítheti bennük azt a tapasztalatot, hogy a politika független a mindennapoktól, az állampolgárok illetékességétől, és hogy az érdekérvényesítésnek az egyéni útjait kell megkeresni.

A családi szocializáció hatékonysága nagymértékben függ attól, hogy milyen a kapcsolat a család és a többi szocializációs ágens, különösen a család és az iskola között. A másodlagos szocializáció rendszerében az iskola játssza a legfontosabb szerepet. A társadalom valóságos viszonyait és azt, hogy milyennek szeretné magát látni a felnövekvő generációk tudatában, az iskolarendszer közvetíti a legegységesebben. (Szabó, 1987.)

Magyarországon az iskola egyik fő feladata az volt, hogy meghatározott politikai identitással rendelkező, politikailag elkötelezett állampolgárokat neveljen, az ideológia kontrollálja, hogy milyen tudást közvetítsen az iskola. Így volt ez az összes nem demokratikus berendezkedésű, egy párt rendszerű államban. Az oktatási rendszer erősen átpolitizált, hiszen a politikai rendszer arra törekszik, hogy a szocializációs folyamatok a politikailag kívánatosnak tartott modellt kövessék, s ezen törekvés megvalósításának leghatékonyabb eszköze az iskola. Az iskolával párhuzamosan kiépülő ifjúsági szervezetek egyrészt rendelkeztek saját hierarchiával (úttörőszervezet, KISZ), másrészt horizontálisan betagolódtak az iskola rendszerébe, és irányításuk is két szinten valósult meg: saját struktúrájukon keresztül - mely közvetlen a párt irányítása alatt állt - és az iskolán keresztül. (Szabó, 1987.) Ezen szervezetek tulajdonképpen fölépítették, reprodukálták a kívánatosnak tartott (szocialista) társadalmat az iskolában. Olyan tevékenységet végeztek a gyerekekkel, amelyre a kívánatos felnőtt-társadalomban szükség lesz. Mindez az egyetlen politikai érdekcsoport szolgálatára való felkészülést szolgálta. (Kozma, 2001.)

Úgy véljük, hogy a társadalmi változások, a többpártrendszer kialakulása és a plurális iskolarendszer létrejötte következtében, az iskola centralisztikus irányítása megszűnt, illetve (politikai)ideológia mentessé vált, politikai indoktrinációs szerepe megszűnt. A különböző állami-, egyházi- és alapítványi iskolák bonyolult keretei között sem az Úttörőszövetség sem a KISZ működése nem volt a továbbiakban kívánatos és megoldható. Helyüket, szerepüket véleményünk szerint a diákönkormányzatok nem tudták átvenni, s így az iskola megszűnt a politikai élet iskolájának lenni.

Azt látjuk tehát, hogy a család nem alakítja ki a fiatalokban a politikai részvétel igényét, tudatosan visszafogja politikai szocializációs tevékenységét. A fiatalok tehát passzív viszonyt tanulnak otthon, a politikától való távolmaradásra szocializálják őket szüleik, melynek kétség kívül történelmi okai is lehetnek. Így volt ez a '70-es, '80-as években. De vajon mennyiben változott ez meg a rendszerváltást követően? Felvállalja-e a család a politikai szocializációban való részvételt, vagy a feladatot áttestálja az utóbbi időben gombamód elszaporodott ifjúsági szervezetekre?

Mint azt már említettük, az ifjúsági szervezetek politikai szocializációs hatása csak a többi szocializációs ágens hatásával együtt értelmezhető. Nem játszik olyan alapvető szerepet, mint a család vagy az iskola, de ezek hatásait felerősítheti, vagy éppen ellensúlyozhatja azzal, hogy hozzájuk képest alternatív értékeket és cselekvési lehetőségeket kínál, ha kínál.

Az utóbbi évek kutatási eredményei azt látszanak alátámasztani, hogy a fiatalok többsége egyáltalán nem érdeklődik a politikai témák iránt, elenyésző azon fiatalok száma, akik részt vesznek valamiféle politikai aktivitásban. „A politikusok és pártok nagy energiával megrendezett „párbeszéde az ifjúsággal” inkább csak bizalmatlanságot ébreszt a fiatalokban. Sokszor feltételezik, hogy a politikusoknál és pártoknál nem arról van szó, hogy meg akarnák vitatni a fiatalok problémáit. Az ifjúság csak annyiban érdekli őket, hogy szavazatokat akarnak szerezni.”²⁹ A fiataloknak a politikai rendszerrel és annak képviselőivel szembeni távolságtartása részben tehát a bizalom hiányának köszönhető, melynek helyreállítására véleményünk szerint kizárólag a politika stílusának és tartalmának megváltoztatásával nyílik lehetőség.

Ami pedig a jövőt illeti: a magyar civil társadalomban sajnos még csak most van kialakulófélben egy differenciált korosztályi részvételi lehetőség és képviseleti rendszer.

A jövő ifjúsági struktúrájában a jelenleginél bizonyosan nagyobb szerepe lesz az olyan, a korosztálynak szóló kulturális és szociális szolgáltatásoknak, mint a képzés, információszolgáltatás, prevenció, tanácsadás,... melyeknek kiépítése ugyan a nyolcvanas évek végén elkezdődött Magyarországon, azonban a folyamat megtorpant.

²⁹ Kleff, Michael (1986) : Schriftenreihe der Bundeszentrale für politische Bildung, Band 196.(p.53.)

Annak érdekében, hogy ne csak az általánosság szintjén beszéljünk az európai trendek nyomán kialakuló ifjúsági problémákról, azokat országos- és regionális empirikus vizsgálatok tárgyává kell tennünk. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy több szempontból is nehéz vállalkozás a civil ifjúsági szervezeteket önálló vizsgálat tárgyává tenni. Egyfelől azért, mert a KSH nem vizsgálja az ifjúsági szervezeteket, mint a civil szektor egy önálló szegmensét. A civil szervezetek tevékenységei között nem találkozunk ifjúsági hivatkozással, így az ifjúsági szervezetek a sport-, kultúra- vagy szabadidős tevékenységet folytató szervezetek között rejtve maradnak. Másfelől pedig az ifjúsági szervezetek az alanyok és a cselekvés mentén is meghatározottak, így nehézségekbe ütközhetünk az operacionalizálás kapcsán is.

3. Ifjúságkutatás az ezredfordulón

Iuventus ventus - „az ifjúság szél”, azaz fiatalság bolondság, vallották a rómaiak - írja Huszár Tibor és Sükösd Mihály Ifjúságszociológia című kötetük előszavában.³⁰ Megállapításukat arra alapozzák, hogy az 1960-as években a világ megannyi pontján az ifjúság friss forgószélként kavarta fel maga körül a kedélyeket. Annak ellenére, hogy indítékaik, céljaik, szokásaik, értékrendjük nagyon is különböző volt, tény, hogy ez idő tájt a fiatalok rendkívüli aktivitásának lehettünk tanúi. Éppen ezen megmozdulásoknak köszönhetően vált az ifjúság az évtized végére fontos közüggé, esetenként megdöbbenés tárgyává.

A kutatóknak rá kellett ébredniük, hogy sok mindent nem, vagy nem elég mélyen ismernek a fiatalok világából, s hogy az ifjúság változatlanak vélt életkorbeli sajátosságai maguk is változóak. Változnak a társadalomnak az ifjúsággal és az ifjúságnak a társadalommal szemben támasztott elvárásai, ahogyan az ifjúságot jellemző társadalmi szerepek is.

Mivel a korosztállyal kapcsolatos megválaszolatlan kérdések egyre szaporodtak – Hol húzódnak az ifjúság határai? Kit tekintünk fiatalnak? Társadalmi csoport-e az ifjúság? ... - megindult az ifjúság több tudományág mentén történő sokoldalú vizsgálata. A fejlődéslelektan, az antropológia és a neveléstudomány mellett a szociológia, mint tudomány is jelentős mértékben hozzájárult az ifjúsággal kapcsolatos ismeretek bővítéséhez.

Az ifjúságszociológiai irodalomban két irányzat kialakulását és egy harmadik háttérbe szorulását, lassú hanyatlását kísérhetjük nyomon. Erősen visszaszorul az empirikus vizsgálatokat elhanyagoló, az ifjúságot valamely ideológiai-metodológiai rendszer zárt körülhatároltságából figyelő szociológiai tanulmánytípus. A nagy elméletek ideje lejár. (Huszár-Sükösd, 1969)

Helyüket átveszi az empirikus ifjúságszociológiai irányzat, mely az Egyesült Államokból indulva érkezik Nyugat-Európába s talál lelkes követőkre. Az irányzat követőinek egyik része az ifjúság identifikáció- és szubkultúra-vizsgálatának szociológiai

³⁰ Huszár Tibor – Sükösd Mihály (szerk.)(1969): Ifjúságszociológia, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 7 p.

tanulmánytípusa mellett teszi le a voksot. (Schelsky, Cohen) A szerzők figyelme tehát immár nem elsősorban arra irányul, hogy az ifjúságra alkalmazható elvi definíciókat alkossanak, sokkal inkább fontosnak érzik, hogy korszerű empirikus módszerekkel azt vizsgálják - s itt már az empirikus szociológia követőinek másik csoportjára gondolunk - ,hogy egy adott időben és térben az ifjúság valamely szakma és foglalkozás szerinti rétege milyen anyagi és szellemi körülmények között éli a maga életét, milyen esélyekkel tekint a jövőbe. (Riesman, Habermas)

A másik meghatározó irányzat csak abban az értelemben nevezhető szociológiaiának, hogy a művek az ifjúság társadalmi szerepének, jelenségének valamilyen vizsgálatára vállalkoznak. Az írások műfaji határa rendkívül tág, a riport, a publicisztika, az interjú különféle változatáig terjednek, a szerzők pedig szociológiai érvényű megállapításaikat nem feltétlenül tudományos elemzéssel, hanem az említett műfajok keretei között örökítették meg, s az ifjúság nemzetközi mozgásának változásait krónikaszerű beszámolók, fél-irodalmi műfajok keretében publikálták. (White, Sartre)

Magyarországon, a nyugati országokhoz képest kis késéssel ugyan, de szintén megindul az ifjúság vizsgálata. Az ifjúság helyzete viharos gyorsasággal válik központi társadalmi, esetenként politikai problémává, s a társadalomtudományok a hetvenes években - a kádári konszolidáció éveiben - érzékenynek bizonyultak az ifjúsági korosztály változásainak vizsgálatára. Jelentős mértékben megszorodnak a publicisztikában a különböző ifjúsági tárgyú cikkek, riportműsorok, viták (Boros-Kéri, 1984). Annak ellenére, hogy az 1970-es 1980-as években folyamatos volt a fiatalok helyzetére és problémáira vonatkozó statisztikai adatgyűjtés és adatelemzés a kutatások nem juthatnak el a széles nyilvánosság elé, mivel a politika, szemben a társadalomtudományokkal, érzéketlennek bizonyult e problémák iránt.

A magyarországi ifjúságkutatások történetében fordulópontot jelentett a politikai-gazdasági rendszerváltás, azonban nem módszertani, sokkal inkább az új tendenciák megjelenésére való érzékenység szempontjából. (Horkai, 2004) Az elmúlt mintegy húsz esztendőben olyan meghatározó társadalmi és gazdasági változások zajlottak, amelyek jelentősen érintették a gyermek- és ifjúsági korosztályt. A fiatalok szociológiai helyzete és különleges problémái az ezredfordulóra központi kérdéssé váltak. A '90-es évek ifjúságkutatásai rendkívül gyorsan reagáltak a társadalmi átalakulással összefüggésben az

ifjúsági korszakváltásra.(Gábor, 1993). Számos kutatás igyekezett feltárni a fiatalok iskolai és foglalkozási életútját, családi hátterét, közérzetét, elégedettségét, az ifjúsági kultúrát, a jövőképet, az érték- és normarendszert, a szabadidő- és sporttevékenységet, a fiatalok politikához való viszonyát, ifjúsági szervezetekben való részvételét.

A magyar ifjúságra vonatkozó tudományos érdeklődés példáit áttekintve az 1980-as évek végétől kezdődően jól elkülöníthető szakaszok körülhatárolására nyílik lehetőségünk. Az első szakasz kicsivel a rendszerváltás előtt kezdődött és körülbelül 1993/94-ig tartott. Ebben az időszakban a vizsgálatok középpontjában elsősorban az ifjúság politikai aktivitása és értékrendje (Gaszó-Stumpf, 1992) valamint a rendszerváltásnak az ifjúság különböző rétegeire gyakorolt hatása áll.

Ezt követően a korábbi politikai aktivitás eltűnik, az ifjúság körében egy másik generáció válik mintaadóvá. Ez az időszak az alternatív ifjúsági szubkultúrák megjelenésének, virágzásának időszaka, s az ekkor készült ifjúságkutatások elsősorban ezekre a szubkultúrákra s azok problémáira irányulnak.

1996/97-től kezdődően az ifjúságkutatások átalakulnak survey jellegű reprezentatív kutatásokká, mivel az ifjúsági kulturális minták egyre inkább a nyugat-európai fogyasztói magatartásnak kezdenek megfelelni – melyben minden bizonnyal szerepet játszik a kereskedelmi csatornák megjelenése - s ennek köszönhetően a kutatások elsősorban a kulturális fogyasztás mérésére koncentrálnak, az életmód valamint a társadalmi státusz függvényében. (Horkai, 2004) Ezt az időszakot olyan kutatások fémjelzik, mint például az Ifjúság 2000, Ifjúság 2004 vagy a „Sziget-kutatások”.

Napjainkban ismét egyfajta – elsősorban módszertani jellegű - átalakulásnak lehetünk tanúi az ifjúságkutatás terén. A survey jellegű kutatások mellett egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a kvalitatív módszerek is. Jelen tanulmány és a hozzá kapcsolódó kutatás ez utóbbi két módszer ötvözésével törekszik feltárni az eltérő ifjúsági csoportok, a civil ifjúsági szervezetek és az önkormányzatok közötti együttműködés lehetőségeit, formáit, eszközeit a kötelező önkormányzati feladatellátás keretein belül, s célul tűzi ki – a kutatás eredményeire támaszkodva – egy lehetséges regionális ifjúságpolitikai modell megalapozását.

4. Veszedelemes viszonyok, avagy az állam, az önkormányzatok és a nonprofit szektor kapcsolata

Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a különböző civil szervezetek és a hatóságok, az állam és az önkormányzatok együttesen nagyobb valószínűséggel tudnak megbirkózni azokkal a kihívásokkal, melyeket a társadalom velük szemben támaszt. A két szektor, a kormányzati-, valamint a nem-kormányzati szektor - mely utóbbit nevezzük talán nonprofit szektornak - együttműködése mindkét fél, s maga a társadalom jól felfogott érdeke.

Az állami szervek, önkormányzatok törvényben meghatározott³¹ feladata, hogy biztosítsák a különböző civil szervezetek működéséhez szükséges feltételeket, s együttműködjenek ezen közösségekkel, a civil szervezetek pedig átvállalhatnak bizonyos kötelezően előírt feladatokat a helyi önkormányzatoktól, vagy legalábbis segítséget nyújthatnak azok ellátásában. A két szektor közötti együttműködésre természetesen vannak már példák Magyarországon, elsősorban a szociális ágazatban. Debrecen Önkormányzata például a gyermekjóléti szolgáltatást illetve a családsegítést éveken keresztül civil szervezetekkel kötött ellátási szerződések formájában biztosította. A civil ifjúsági szervezetek, csakúgy, mint a szociális szférában tevékenykedő civil szervezetek, a civil társadalom részét képezik. Miért ne vállalhatnának át ők is bizonyos önkormányzati feladatokat?

Minden jel arra mutat, hogy Magyarországon már az önálló állam kialakulásának időszakában megjelentek azok az intézmények, amelyek a mai nonprofit szervezetek őseinek tekinthetők, sőt, annak az együttműködésnek a csírái is, amelyet napjainkban a kormányzati és a nonprofit szektor közötti munkamegosztásként szoktunk emlegetni. (Kuti, 1998.)

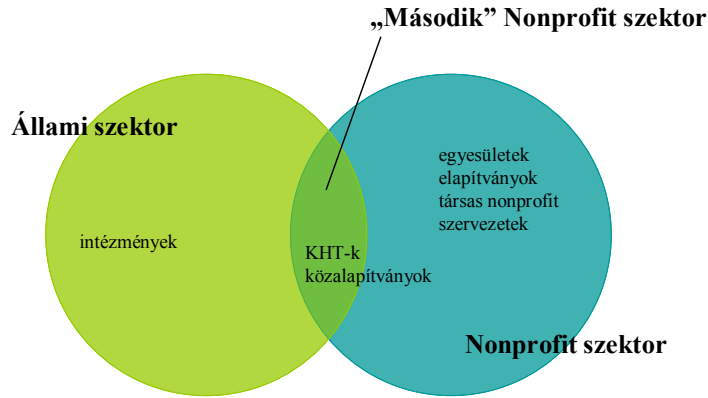
Az állam és az önkéntes szerveződések közötti viszony történelmi alakulását leginkább a hullámvás, az együttműködés és a szembenállás legkülönbözőbb kombinációi jellemzik. Az együttműködés hol szűkült, hol kiszélesedett, a nonprofit szervezetek hol állami támogatásban, hol zaklatásban részesültek. A két szektor kapcsolatának mindenesetre meghatározó eleme volt az egymásra utaltság s ebből fakadóan a sokszor konfliktusoktól sem mentes együttműködés.

³¹ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról, 8. § (5)

Ami a jelenlegi helyzetet illeti, arról azt állíthatjuk, hogy az állammal való viszony újrafogalmazásának lehetünk tanúi. Az ezredfordulóra a politikai hatalom és a nonprofit szektor, pontosabban fogalmazva a nonprofit szervezetek és az állami költségvetési intézmények erőteljes közeledését, vegyülését, függőségbe keveredését tapasztaljuk. Ezen folyamat az állami intézményrendszer, a politika oldaláról aktív, a civil szektor oldaláról inkább tűrő, alkalmazkodó jellegű.

A politikai hatalom magához fűzi, eszközül használja a nonprofit szervezeteket, míg az állami költségvetés intézményei igyekeznek civil szervezeti formákba bújtatni tevékenységeiket. Az állami illetve a civil szektor együttműködésének kereteit, tartalmát rögzítő jogi szabályozás hiányában állami szervezetek civil szervezetnek tűnő keretek között gyakorolják, gyakorolhatják egyes tevékenységeiket. Mivel tehát maga az állam is létrehozhat nonprofit szervezeteket, a szektoron belül egy furcsa kettősség figyelhető meg. Egy sajátos duális helyzet jött létre a nonprofit szektoron belül. Tovább él és fejlődik egyik részről a nonprofit szektor civil része, az egyesületek és alapítványok világa, számbeli többségben, azonban anyagi erőforrásait tekintve sajnos jelentős kisebbségben, másrészt kialakult egy néhány száz szervezetből álló, az állam és az önkormányzatok által létrehozott, hozzájuk erőteljesen kötődő, jelentős pénzeszközökkel rendelkező közalapítványi és közhasznú társasági³² intézményrendszer, melyet találóan „második nonprofit szektorként” szokás aposztrofálni. (5. ábra) De nevezhetnénk akár „második állami szektornak” is, hiszen nem történik más, mint hogy az állami illetve önkormányzati szervek „kivisznek” bizonyos feladatokat, funkciókat és vagyonokat a költségvetési szervként működés szoros kötöttségein kívülre. (Bánáti et al., 2003).

³² *Meg kívánjuk jegyezni, hogy a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény szerint, a Közhasznú Társaság, mint jogi személy forma megszűnik. 365. § (1) 2007. július 1. után közhasznú társaság nem alapítható. (2) A 2007. július 1-jén a cégnyilvántartásba bejegyzett vagy bejegyzés alatt álló közhasznú társaság 2009. június 30-ig a közhasznú társaságokra irányadó szabályok szerint működhet tovább. (3) A közhasznú társaság 2007. július 1-jét követő két éven belül társasági szerződése módosításával nonprofit korlátolt felelősségű társaságként működhet tovább, más nonprofit gazdasági társasággá alakulhat át vagy jogutód nélküli megszűnését, határozhatja el.*

5. ábra: Az állami- és a nonprofit szektor kapcsolata

/saját szerkesztés/

Hasonló gondolatokat fogalmaz meg Kákai László is, amikor azt mondja, hogy kialakulóban van Magyarországon egy „második” nonprofit szféra, melynek egyik oldalán azok az alulról jövő csoportosulások, elsősorban egyesületek és magánalapítványok találhatóak, melyek fennmaradásukért, napi életben maradásukért küzdenek, a másik oldalon pedig az államhoz, önkormányzathoz vagy annak intézményrendszeréhez erősen kötődő szervezeti kör található, mely nem más, mint a közalapítványok, közhasznú társaságok világa. (Kákai, 2005.)

„Ahol a magánszektor véget ér, ott kezdődik az állam”. Napjainkban a két szektor viszonyának jogi szabályozásában ez a megközelítés az uralkodó. Az államon kívüli alanyokra vonatkozó szabályok helyébe azonban egyre több területen az állami szervek eljárási szabályai és azok tartalmi követelményei kerülnek. Ha elfogadjuk, hogy az állami tevékenység jogi szabályozása ösztönözi a két szektor közti együttműködést, s nem fordítva, ahogyan ez ma van, akkor nyilvánvalóvá válik számunkra a paradigmaváltás szükségessége: „Ahol az állam véget ér, ott kezdődik a magánszektor.” Nüansznai különbségnek tűnik ez, mégis fontos.

Míg régebben a jóléti szolgáltatások széles körében az államot tekintették az optimális szolgáltatónak, addig napjainkban egyre inkább terjednek azok az aggodalmak, melyek szerint a jóléti állam több feladatot vállal, mint amennyit hatékonyan el tud látni. Ezért az

országok egy része olyan munkamegosztást igyekszik kialakítani, melynek értelmében az állam továbbra is folytatja a jóléti szolgáltatások széles körének finanszírozását, de a szolgáltatásokat nonprofit szervezetek közreműködésével nyújtják.

Az állam és a nonprofit szektor kapcsolata Magyarországon igencsak ellentmondásos, csakúgy, mint a többi kelet-közép-európai országban. A központi források hiánya arra ösztönzi az államot, hogy minél több közfeladatot, szolgáltatást hárítson át a magánszektorra. A nonprofit szervezeteknek az állami illetve önkormányzati szervekhez való viszonyát az határozza meg, hogy milyen kapcsolat van közöttük, az állam ugyanis a nonprofit szervezetekhez való viszonyában többféle szerepben is megnyilvánulhat – lehet ellenőrző, támogató, tulajdonos vagy alapító sőt szerződő fél is - s ez bizonyos fokú „szerepzavarhoz” is vezethet. (Bullain-Simon, 1997). Más a helyzet, ha a nonprofit szervezet állami vagy önkormányzati feladatot vállal át, más ha alternatív nonprofit szolgáltatást kínál ugyanerre, más ha közfeladatoktól független szolgáltatást nyújt és megint más, ha „civilként” érdeket érvényesít, véleményt nyilvánít valamilyen közfeladat ellátásával kapcsolatban, esetleg ellenőrzi azt.

Ami az ifjúsági civil szektort illeti, teljes szemléletváltásra lenne szükség. Alapvető kérdés a nonprofit ifjúsági szektorral történő együttműködés feltételeinek megteremtése, a kapcsolatok bővítése. El kell jutnunk arra a felismerésre, hogy az állam nem tudja kellő hatékonysággal ellátni közfadatait külső erőforrások bevonása nélkül, mely külső erőforrások legmeghatározóbb eleme a civil nonprofit szektor, amely egy-egy közfeladat ellátásába pénzt, innovációt, szaktudást, munkaidőt és szolgáltatást tud investálni.

A civil társadalom, s ezen belül a civil ifjúsági szervezetek az állam és a piac keretein kívül elfoglalt különleges helyzetükből, az állampolgárokhoz fűződő speciális kapcsolataikból valamint viszonylag kis méretükből és rugalmasságukból adódóan, fontos szerepet játszanak az állami és a piaci szektor közötti „arany középút” megtalálásában. Annál is inkább, mivel magánereket tudnak mozgósítani, valamint képesek társadalmi tőkét felhalmozni. (Salamon-Anheier, 1999.) „Nem arról van tehát szó, hogy az állam segíti a civileket (például azért, mert elvi szempontokból fontosnak tartja az autonómiák működését), hanem sokkal inkább arról,

hogy a civil nonprofit szervezetek segítik az államot közfeladatai jobb ellátásában. Nem támogatási rendszerről beszélünk tehát, hanem munkamegosztásról!”³³

Magyarországon a rendszerváltás óta nincs olyan felelős politikai csoportosulás, amely az egyesülés és a civil kezdeményezések – a legalapvetőbb demokratikus alapelvek – érvényesülését meg merné kérdőjelezni, nyíltan ki merné jelenteni, hogy neki „a civil társadalom nem kell” (Molnár, 1996.) Már csak azért sem, mivel a magyar társadalom az önkéntes szerveződések, az állampolgári kezdeményezések visszaszerzett jogát a demokratikus átalakulás zálogának tekinti.

Politikai öngyilkosság lenne tehát megkérdőjelezni a civil társadalom létének jogosságát, s magukat a szféra esküdt ellenségének kikiáltani. Voltak ugyan arra irányuló törekvések, hogy a kormányok megpróbálják saját maguk értékrendje szerint alakítani, orientálni a nonprofit szektor működését, fejlődését, a nonprofit vezetők azonban sikerrel szövetkeztek a szektor függetlenségének védelmére s érdekeik érvényesítésére. A politikusoknak meg kellett érteniük és be kellett látniuk, hogy a civil szervezeteknek befolyásuk lehet a választópolgárok hangulatára, döntéseire, érdemes tehát megnyerni a jóindulatukat. A szektor iránti általános figyelem növekedését tehát érdek mozgatta, az a felismerés, hogy érdemes a civil társadalom védelmezőjének szerepében tetszelegni. (Kuti, 1998.)

Markánsnak nevezhető választóvonal húzódik a hagyományosan konzervatív, keresztény nemzeti ideológiát valló, idősebb tagsággal és vezetéssel rendelkező, illetve a többi párt között. Úgy tűnik, hogy a konzervatív ideológiai irányzat és az idősebb korosztály – itt elsősorban az MDF-re gondolunk - nem igazán tud mit kezdeni a szektor kínálta lehetőségekkel. A FIDESZ és az SZDSZ 1994-es és 1998-as választási programjaiban közel azonos súllyal szerepeltette a nonprofit szervezeteket, s mindkét pártnál jóval több figyelem jutott a szektornak az MSZP választási programjában, melynek több oka is lehet. Egy gyakran emlegetett tény, hogy a már rendszerváltás előtt is működő társadalmi szervezetek és munkavállalói érdekképviseletek jelentős része kapcsolatban maradt a szocialistákkal, s velük

³³ Bánáti Ferenc – Bíró Endre – Boros László – Gázsó Ferenc –Laki László – Szabó Tamás (2003): Helyzetkép és ajánlások egy Nemzeti Gyermek- és Ifjúságstratégiához (szakértői elemzés), készült a Gyermek, Ifjúsági és Sportminisztérium megbízásából, Budapest, 2002. szeptember – 2003. augusztus, 124. p.

a párt továbbra is, mint természetes szövetségeseikkel számolt, s ennek megfelelően érdekeiket is igyekezett szem előtt tartani.

Ugyanakkor – egy másik lehetséges magyarázat szerint – ugyanezek a társadalmi szervezetek számos olyan aktivistát és munkatársat vonzottak magukhoz, akik született közösség-szervezők voltak, s elsősorban alkatuknál fogva kapcsolódtak be a KISZ, az Úttörő Szövetség vagy a Hazafias Népfront tevékenységébe. (Kuti, 1998.) E sorok írója meg kívánja jegyezni, hogy nem csak a személyes alkat, de minden bizonnyal a politikai ambíció is tetten érhető az ezen szervezetekhez való csatlakozás okai között. Az azonban tény, hogy részben ezen szakemberek közül került ki a rendszerváltás után a kiváló nonprofit menedzserek jelentős hányada, akik belülről ismerték meg a szektor minden problémáját, s módjukban állt befolyásolni az MSZP szektorral kapcsolatos politikáját. A többi párt körül, érthető okokból, hasonló holdudvar kevésbé alakulhatott ki.

Általánosságban elmondható, hogy a rendszerváltást követően valamennyi politikai erő esetében növekedett a nonprofit szektor iránti figyelem, s mára a civil szférát a magyar társadalom és gazdaság fontos szereplőjének tekinti. A kormányoknak van politikája a nonprofit szektorral kapcsolatban, s ez a politika alapvetően jóindulatú és együttműködés-orientált, a szektor helyzetét, fejlődési lehetőségét azonban az egymással versengő, egymásnak gyakran ellentmondó és egymással összeütközésbe kerülő részpolitikák együttes hatása határozza meg. (Kuti, 1998.)

Magyarországon a '90-es évek elején a nonprofit szektor azon területek közé tartozott, mellyel kapcsolatban nem alakult ki határozott központi vélemény, elképzelés, voltak viszont, egymással gyakran ütköző elképzelései a különböző minisztériumoknak. A pénzügyi kormányzat elsősorban a költségvetési egyensúly biztosításáért érezte magát felelősnek – tegyük hozzá: jogosan – a különböző szakminisztériumok pedig, szintén érthető módon, a maguk területéért felelnek, s annak érdekeit szem előtt tartva alakítják politikájukat.

A nonprofit szektorral való intézményes együttműködés csírái először a szaktárcák szintjén jelentek meg. A minisztériumok egyszerre szembesültek a finanszírozási problémákkal, ugyanakkor látták maguk körül az egyre nagyobb számban megjelenő civil szervezeteket, melyek az állami szolgáltatások egy jelentős részének átvállalását, s számos, az állami ellátórendszer keretében szinte megoldhatatlan kényes probléma kezelését ígérték,

természetesen bizonyos mértékű támogatás fejében, s míg a szaktárcákat elsősorban a felmerülő problémák megoldása, az intézményrendszer működtetése érdekelte, addig a pénzügyi irányítás a nonprofit szervezetek működésének finanszírozásával, ösztársadalmi költségével volt elfoglalva.

A '90-es évek első felében tehát a magyar nonprofit szektor egymással versengő kormányzati politikák hatásainak kitéve fejlődött. Ezt követően a kormányzati magatartás valamivel egységesebbé vált, s bár továbbra is maradtak jól kimutatható különbségek a szakminisztériumok nonprofit szervezetekkel kialakított kapcsolataiban, ezek a szektor egészének támogatási esélyeit már kevésbé befolyásolták. A civil szférával való együttműködés a kormányzati politika rangjára emelkedett. (Kuti, 1998.)

4.1. A támogató állam

Mint ahogyan azt már említettük, állam és civil társadalom dichotómiája kell, hogy megvalósuljon egy fejlett polgári társadalomban. A civil társadalom függetlensége azonban nem alapulhat az állam közönyén. (Krishan, 1992.) Az utóbbi időkben ezzel a megállapítással szerencsére a hazai politikai hatalom is azonosulni látszik, s a nonprofit szervezeteknek nyújtott állami támogatások az elmúlt időszakban nem csak összegszerűen, de formáikat tekintve is sokat változtak. A rendszerváltást megelőző időszakban a társadalmi szervezetek költségvetési támogatásának legfontosabb formája az általános működési támogatás volt. A helyzet a '90-es években gyökeresen megváltozott, s a működési támogatásokat felváltotta az igen nagy népszerűségnek örvendő, meghatározott célokhoz kötött programtámogatások rendszere. A szociális ellátások valamint az oktatás területén megjelentek a nonprofit szervezetek által is igénybe vehető normatív támogatások.

Nem csak a támogatási formák változtak azonban, hanem ezzel párhuzamosan a döntési kompetenciák rendszere is átalakult, s bár továbbra is születnek elosztási döntések az egyes minisztériumokban, az eddiginél lényegesen nagyobb szerephez jutott maga a parlament is. Vannak bizonyos nagy, országos jelentőségű egyesületek, alapítványok,

közalapítványok, melyek külön soron szerepelnek az állami költségvetésben, s így támogatásukat a parlament szentesíti a költségvetési vita záróakkordjaként bekövetkező szavazás során. Támogatásukról valódi vita ritkán folyik, nem úgy, mint az elsősorban országos hatókörű egyesületek és ifjúsági szervezetek számára szétosztandó, néhány százmillió forintos támogatási keret odaítélése kapcsán, melyet minden évben heves viták öveznek. Az adott tevékenységi területen dolgozó nonprofit szervezetek számára természetesen továbbra is kézenfekvő, hogy programjaikhoz az illetékes szakminisztériumoktól próbáljanak támogatást szerezni – napjainkban egyre inkább pályázatok útján - több-kevesebb sikerrel. Elosztási döntések tehát továbbra is szép számban születnek a minisztériumokban is. (Kuti, 1998.)

4.2. A civilek és az önkormányzat kapcsolata

A kisebb településeken működő civil szervezetek számára a helyi önkormányzat hozzájuk való viszonya éppen olyan fontos, mint a szektor egésze számára a kormányzati politika. Akármilyen kis mértékben járuljanak is hozzá az önkormányzatok a nonprofit szektor egészének támogatásához, finanszírozásához, a helyi civil szervezetek szemszögéből mégis gyakran ők jelentik a legbiztosabb támogatót. Az a néhány tízezer forint, amire az önkormányzatoktól számíthatnak, sokszor a szervezet fennmaradásának, a helyi közösségek összetartásának alapját képezi.

Az önkormányzatok támogatáspolitikája nagymértékben eltér a központi kormányzatétól, s egyben a magánadományozókétól is. A települési önkormányzatok által nyújtott pénzbeli hozzájárulások mintegy kétharmada a sport-és szabadidős egyesületekhez, a kulturális szervezetekhez valamint a szociális ellátás szférájához köthető. Ezen belül is a sport- és szabadidős tevékenységek a legfontosabbak a helyi hatalom számára. A kistelepülések ismeretében nincs ebben semmi meglepő. „Ahol akad 11 férfi, aki 90 percen át

képes kergetni egy labdát, ott többnyire működik sportegyesület.”³⁴ a sportesemények pedig általában népszerűek a többi férfi körében is - a focimeccsek főleg – akik egyben a szavazópolgárok jelentős részét, a hangadókat testesítik meg. A helyi vezetők tehát már csak újraválasztásuk szempontjából is jól teszik, ha támogatják a helyi sportot. (Kuti, 1998.) Mint láthatjuk tehát, az állam és a nonprofit szektor, valamint a helyi önkormányzatok és a civil szervezetek kapcsolata, együttműködése egy valamiben biztosan megegyezik: mindkettőt az érdekek vezérlik, s elsősorban sajnos nem a társadalom, hanem sokkal inkább a személyes érdekek dominálnak.

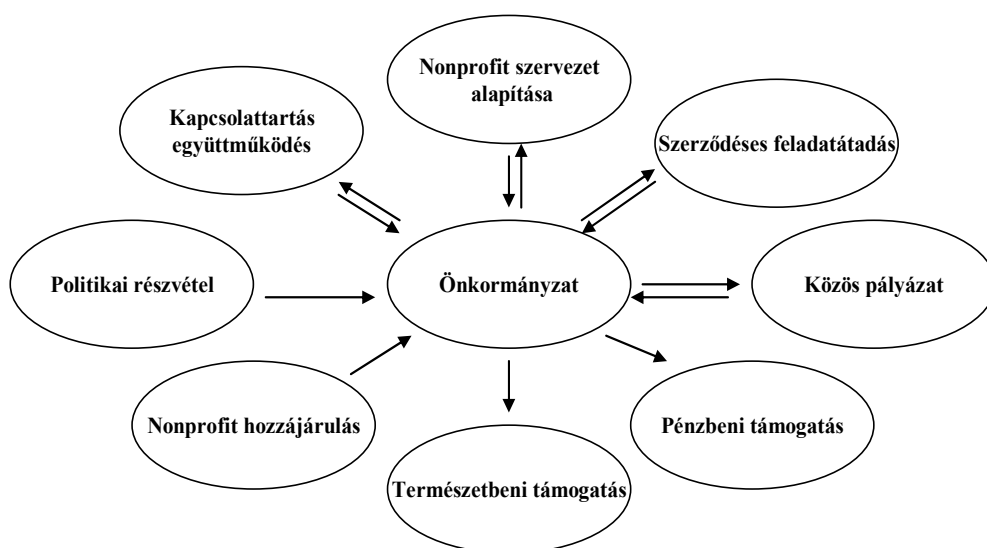
A helyzet a kulturális szervezetek vonatkozásában is hasonló. Ezen szervezetek többnyire azon helyi kulturális elit (tanárok, iskola-, múzeum-, vagy könyvtárigazgatók) szervezetei - vagy legalábbis azok irányítása mellett, védnöksége alatt tevékenykednek - akik közvetlen kapcsolatban állnak a település vezetőivel, hiszen intézményeik többnyire önkormányzati fenntartású- és finanszírozású szervezetek. Tudják tehát, hogy kinél, mikor és hogyan érdemes támogatást kérni és ne felejtsük el azt sem, hogy létezik egy függőségi viszony is köztük és az önkormányzat között.

A harmadik terület egészen más okból kap kiemelt figyelmet, mint a sport vagy a kultúra. A helyi önkormányzatok egyre fontosabb partnerévé válnak a szociális szolgáltatásban a nonprofit szervezetek, melyek jelentős terheket vesznek le az önkormányzatok válláról. Számos szolgáltatás, mint például az idősek házi-gondozása vagy a hajléktalan-szállók működtetése, ma már a civil szervezetek közreműködése nélkül szinte elképzelhetetlen, megvalósíthatatlan feladatot jelent az önkormányzatok számára. (Kuti, 1998.)

Az önkormányzatok és nonprofit szervezetek kapcsolatfelvétele tehát minden esetben a jövő- és reménybeli kölcsönös előnyökre gondolva történik, s ebben nincs is semmi kivetnivaló. Az önkormányzat által egyesületnek, alapítványnak nyújtott pénzügyi támogatás, vagy fordítva, az önkormányzat kiadásaihoz való civil hozzájárulás még akkor is egyirányú tőkeáramlásnak minősül, ha a későbbiekben az így finanszírozott beruházásból, a létrejött új szolgáltatásból természetesen valamilyen módon a település egésze részesedik. Az

³⁴ Kuti Éva (1998.): Hívjuk talán nonprofitnak... A jótékonyág, a civil kezdeményezések és az állami keretből kiszoruló jóléti szolgáltatások szektorra szerveződése, Nonprofit Kutatócsoport, Budapest, 120. p.

együttműködés azonban nem kell, hogy kimerüljön az egymásnak nyújtott kölcsönös anyagi támogatásban. Az önkormányzatok kapcsolatai a helyi civil szerveződésekkel nagyon sokrétűek lehetnek, és különböző formát ölthetnek. A helyi nonprofit közösség szempontjából az önkormányzatok egyaránt megjelenhetnek alapítóként vagy társalapítóként, szerződő félként, támogatóként vagy adományozóként, esetleg tagként (pl. a települések egyesületeiben), a nonprofit szervezetek által nyújtott támogatások vagy önkéntes munka kedvezményezettjeként, valamint együttműködő és vitapartnerként a helyi közösséget érintő döntések meghozatalában és végrehajtásában. (6. ábra)

6. ábra: Az önkormányzatok és nonprofit szervezetek közötti kapcsolati formák

/saját szerkesztés/

Az önkormányzati kezdeményezésre létrejött alapítványok, közalapítványok, közhasznú társaságok célja egyértelműen valamilyen települési probléma megoldásában való közvetett vagy közvetlen részvétel. Sok esetben szerepük arra korlátozódik, hogy adományokat gyűjtsenek a helyi iskolák, kórház, színház, ... stb. számára. A szervezetek között találunk olyanokat is, melyek közvetlenül kapcsolódnak be a helyi szociális, oktatási, közrendvédelmi szolgáltatásokba, kulturális rendezvényeket, fesztiválokat, nyári táborokat szerveznek vagy környezetvédelmi-, település-szépítési akciókat bonyolítanak le.

Az önkormányzatok érdekeik képviselése, térségi-, regionális együttműködés, fejlesztés céljával is számos nonprofit szervezetet, szövetséget, társulást hoznak létre, vagy csatlakoznak ilyen jellegű szervezet tevékenységéhez.

Az együttműködés legjellemzőbb formája a pénzügyi hozzájárulás, s öröndetes tény, hogy bővül a támogatotti kör, s bár az önkormányzatok által adott pénzügyi juttatások leggyakoribb formája az eseti támogatás, az önkormányzatok egy része már nem csak egyes szervezeteknek nyújt alkalmi támogatásokat, hanem a helyi nonprofit közösség egészét próbálja segíteni. Ennek egyik formája, amikor az épület ingyenes átengedésével, vagy számottevő anyagi hozzájárulással teremti meg a különböző civil központok létrehozásának lehetőségét (pl.: Nonprofit Információs és Oktatási Központ (NIOK) létrehozása a fővárosban) Számos önkormányzat külön pénzalapot hoz létre a civil szféra támogatására (pl.: Civil Alap Debrecenben), s egyre elterjedtebb, hogy a pénzügyi támogatások elosztása helyi pályázatok útján történik. Igaz, hogy ezen a csatornán keresztül az önkormányzatok – egyébként érthető módon – több pénzt juttatnak a saját alapítású, vagy velük szerződéses viszonyban lévő szervezetek számára, s így általában kisebb összeg jut a „valóban civil” szervezetekhez. Van már példa civil díj alapítására is.

Egyre gyakoribb jelenség, hogy az önkormányzat természetbeni támogatást nyújt nonprofit szervezetek részére. Ez azt jelenti, hogy a civil szervezetek ingyen vagy kedvezményesen használhatják az önkormányzati tulajdonban lévő ingatlanokat, az önkormányzat közlekedési eszközeit, kommunikációs rendszerét (telefon- és fax vonalát, internet hozzáférését...). Az önkormányzat esetenként átvállalja a levelezési költségeket, könyvelési-, jogi-, szakmai szolgáltatást, illetve bármilyen más jellegű, nem anyagi természetű, segítséget nyújt a civil élet helyi szereplőinek. A természetbeni támogatás inkább a nagyobb lélekszámú városokra jellemző, kisebb településeken kevésbé kedvelt támogatási forma.

Az önkormányzatok számára pótlólagos bevételi források megszerzésére nyújt lehetőséget, ha a helyi civil szervezetekkel közösen nyújtanak be pályázatot különböző minisztériumokhoz, állami, kormányzati vagy magánalapítványokhoz, s a civilek is szívesen szövetkeznek, alakítanak konzorciumot önkormányzatok és egyéb civil szervezetek részvételével a kedvezőbb elbírálás reményében.

A helyi önkormányzatok nem csak támogatóként, de tagként is kapcsolatban állhatnak a nonprofit szektorral. Az önkormányzatok 61 %-a tagja valamilyen egyesületnek vagy szövetségnek. (Kuti, 1998.) Ezek egy része az információáramlás, a tapasztalatcsere terepe, mások érdekképviseleti funkciót töltenek be, ismét mások a regionális problémákra kísérlelnek meg közös válaszokat adni.

A nonprofit szervezetek, közvetett vagy közvetlen módon, támogatóként is kapcsolatba kerülhetnek az önkormányzatokkal, s bár az önkormányzatoknak nyújtott közvetlen támogatások aránya elenyésző, az önkormányzati intézmények sok esetben támaszkodhatnak különböző – sok esetben saját maguk által létrehozott - alapítványok és egyesületek pénzbeli vagy természetbeli támogatására, civil szervezetek önkénteseinek munkájára.

A lakossági érdekek következetes képviselete, a közhasznú feladatokat felvállaló alapítványok, egyesületek hatékonyabb működéséhez nélkülözhetetlen feltételek megteremtése szükségessé teheti, hogy a szervezetek aktívan bekapcsolódjanak a helyi politikai életbe.

A helyi nonprofit közösségnek több különböző formában is módjában áll bekapcsolódni a települések döntéshozó folyamataiba, s úgy tűnik a civil részvétel ezen formája valamelyest bővült az elmúlt években. A nonprofit szervezetek képviselői önkormányzati képviselőként, állandó vagy ad hoc bizottságok tagjaiként is részt vehetnek az önkormányzati munkában. Szakértőként be lehet vonni őket bizonyos döntések előkészítésébe. A civil kapcsolatok ápolására egyre több önkormányzat alkalmaz civil referenst, civil tanácsnokot, ifjúsági referenst vagy legalábbis olyan munkatársat, akinek a feladatai között szerepel a kapcsolattartás a helyi nonprofit szektorral. Egyre több hír szól az önkormányzatok és a civil szféra közötti információcserét szolgáló civil fórumokról, kerekasztal vitákról, ezek intézményesült változatairól, a közfeladatok megosztásáról.

Az öntevékeny szervezetek többsége nemcsak összefogja tagjait, hanem bizonyos szolgáltatásokat is nyújt. Sok esetben maguk is aktívan részt vállalnak a felmerülő szükségletek ellátásában a jóléti ellátásból, szolgáltatásból való részleges állami, illetve önkormányzati kivonulás következtében, s egyre gyakrabban kapcsolódnak be közfeladatok ellátásába. Az átlagostól eltérő, speciális szükségletek felismerésével és kielégítésével

hiánypótló szolgáltató szerepet töltenek be (Nárai, 2005). A szerződéses kapcsolatok bővülése ennek ellenére rendkívül lassú. Annak ellenére, hogy a szerződések számának növekedése valamennyi településtípus esetében kimutatható, igen kevés önkormányzat választja a közszolgáltatások nonprofit szervezetek által történő biztosításának módját. (Sebestény, 1998.)

Az önkormányzatok nonprofit szektorral kapcsolatos attitűdje semmivel sem kedvezőtlenebb, mint az államé. Éppen ellenkezőleg, a kapcsolatok helyi szinten esetenként sokkal szorosabbak, élőbbek, intenzívebbek lehetnek.³⁵ Az önkormányzatok és civil szervezetek közötti kapcsolatok fejlődése csendben, szinte észrevétlenül ment végbe. Lezajlott egy tanulási folyamat, melynek eredményeként az egymásra utalt partnerek megtanultak együtt élni és együttműködni egymással, s a korábbi, sokszor ösztönös reakciókat felváltották a tudatos megfontoláson alapuló együttműködés formái, melyek alapjául szolgálhatnak a két fél közötti partneri viszony kiépülésének. (Kuti, 1998.)

4.3. Civilek az önkormányzati feladatellátásban

Az önkormányzatok a számukra kötelezően előírt feladatokat közvetlen, illetve közvetett módon is elláthatják. Közvetlen feladatellátás, amikor az önkormányzati szolgáltatást maga a polgármesteri hivatal, vagy valamely, az önkormányzat által alapított és felügyelt költségvetési intézmény biztosítja. Ez esetben a költségek személyi-, dologi- és felhalmozási kiadások formájában jelentkeznek. Van arra lehetőség, hogy az önkormányzat a szolgáltatást „készen megvásárolja” a privát szférától, illetve részleges vagy teljes körű támogatással a nonprofit szférával történő együttműködés útján biztosítsa (Kassó, 1998).

Mitől függ az, hogy az önkormányzat megosztja-e a közfeladatokat civil szervezetekkel? Melyek azok a szempontok, amelyek az önkormányzatokat befolyásolják a nonprofit szervezetekkel való együttműködésben? Mi akadályozza meg az önkormányzatokat

³⁵ Meg kívánjuk jegyezni, hogy a kapcsolatok intenzitása természetesen függ a település nagyságától is: kisebb településeken jóval kevesebb – esetenként csak egyetlen egy – nonprofit szervezet létezik. Az önkormányzattal való kapcsolattartás esélyei ezért sokkal nagyobbak, mint a nagyobb városokban.

abban, hogy egyre több feladatot láttassanak el civilekkel, ahelyett, hogy költséges, nem túl hatékony és rugalmatlan költségvetési intézményeket tartanak fenn, sőt, esetlegesen – az önkormányzati feladatok bővülésével – újabb intézményekkel bővítik intézményrendszerüket?

A politikai rendszerváltás egyik legfontosabb állomása volt az önkormányzati rendszer létrejötte. A magyar önkormányzatiság fontos jellemzője, hogy széleskörű autonómiát biztosít az ellátások szervezése és működtetése terén a településeknek. Gyakorlatilag az állami újraelosztás nagy rendszereinek – a közoktatás, az egészségügy, a szociális ellátás valamint a közművelődés - működtetése az önkormányzatok feladata, s kétszer is meggondolják, hogy kísérletezzenek a feladatellátás új, eddig ismeretlen megoldásaival. Ennek oka részben a választóik iránt érzett felelősség, másrészt a különböző lobbyérdekek nyomása. Azt is szem előtt kell azonban tartaniuk, hogy törvényi kötelezettségeiknek eleget téve, támogatniuk kell a települési civil kezdeményezéseket, ami némiképp bonyolítja a helyzetet. (Katona, 1998).

Az önkormányzatok, erejükhöz mérten, igyekeznek is eleget tenni törvényi kötelezettségeiknek és különböző formában támogatják a civil szervezeteket, azonban csak kis részükkel lépnek szerződéses viszonyba, melynek okai valószínűleg a paternalista hagyományokban gyökereznek. A szerződés ugyanis – még ha rossz is – valamiféle egyenjogúságot, partnerséget feltételez a szerződő felek között, míg a pályázati támogatás, az adományozás függőségi viszonyt érzékeltet.

Megállapíthatjuk, hogy a nonprofit szektor számbeli súlya és az önkormányzatok civil politikája között nincs összefüggés, vagy csak nagyon minimális. (Katona, 1998). Mik az okai annak, hogy bár mindkét félnek érdekei fűződnek hozzá, a nonprofit szektor mégsem tudja igazán tehermentesíteni az önkormányzati intézményrendszert?

Ennek természetesen nagyon sok oka lehet, melyek jelentős mértékben függenek a helyi viszonyoktól, a település adottságaitól és természetesen a helyi civil társadalomtól is. Fontos mérlegelendő tényező – az önkormányzat szempontjából – hogy mennyire terheli az önkormányzat költségvetését a feladatátadás és milyen egyéb forrásokat tud a civil szervezet bevonni a feladatellátásba, képes-e a civil szervezet a mennyiségi- és minőségi kritériumoknak eleget tenni az ellátás során? Biztonságos-e a feladat ellátása, igazodik-e az igényekhez és van-e biztosíték az ellátás fenntarthatóságára?

Látható, hogy ez egy igen bonyolult, összetett kérdés, s a probléma csak részben vezethető vissza gazdasági, jogi okokra, s bár igaz, hogy az önkormányzatoknak alapvető feladata költséghatékony módon megoldani a törvények által hatáskörükbe utalt feladatokat, a politikai és szemléleti okok legalább akkora súllyal esnek latba, mint a gazdaságiak abban, hogy az önkormányzatok bizalmatlanok a nonprofit szervezetekkel szemben. (Katona, 1998). A közfeladatok civil szervezetek javára történő átadásának megítélésében vegyes kép alakult ki az önkormányzatok körében, hiszen a tapasztalatok tükrében, közel annyian tudnak előnyöket felsorolni a feladatátadás kapcsán, mint amennyien hátrányokat. (7. ábra)

Előnyök	Hátrányok
<ul style="list-style-type: none"> - a személyi jellegű kiadásoktól megszabadulhat az önkormányzat - hatékonyabb, a tényleges igényeknek jobban megfelelő feladatellátás - csökkenthető a normatíván felüli önkormányzati támogatás mértéke, vagyis gazdaságosabb, olcsóbb a feladatellátás - nem kell intézményt alapítani és fenntartani - egyéb – az önkormányzat számára nem elérhető – források bevonása 	<ul style="list-style-type: none"> - viszonylagos ellenőrizhetetlenség - nem mindig jogszerű tevékenység - nem utasítható - az önkormányzat nem egyedüli döntéshozó - a munkavállalónak kisebb a védettsége

7. ábra: Önkormányzati közfeladatok átadásának előnyei és hátrányai

/saját szerkesztés/

A feladatátadással kapcsolatban megfogalmazódó legfontosabb ellenvetés, hogy a civil szféra még gyenge, nem alkalmas közszolgáltatások átvállalására. Ez az érv azonban többnyire más érvek álcázásául szolgál. (Gáspár, 1998). Elég, ha a már megvalósult együttműködések pozitív tapasztalataira gondolunk. Amennyiben az önkormányzat hisz abban, hogy adott feladat civil megoldása jobb, költségtakarékosabb,... a közfeladat átadható s annak ellátását biztosíthatónak látja az adott civil szervezet keretei között, jól felfogott érdekéből fogadókésznek kellene bizonyulnia az együttműködés kapcsán, már csak azért is,

mert a civil alternatíva jelentős szerepet játszhat a közszolgáltatások fenntarthatóságában, fejlesztésében, bővítésében.

A civil szervezetek hatékonyabban tudják ellátni a feladatokat, mert megszabadulnak minden, az önkormányzati, hivatali bürokrácia okozta kötöttségtől. Ezzel egy időben az önkormányzat megszabadul a személyi jellegű kiadásoktól, s még a szolgáltatás minősége is javulhat a civil létből származó flexibilitásnak köszönhetően, a ténylegesen fellépő igényekhez alakított feladatellátással. Előnyei továbbá, hogy a szolgáltatási felelősség megoszlik az önkormányzat és a helyi társadalom között, s a feladatellátásból fakadó közvetlen gondok nem az önkormányzatot terhelik, a források bővülnek – oly módon, hogy ez az önkormányzat számára költségcsökkenést eredményez -, az ellátás jóval rugalmasabb, könnyebb az éppen aktuális igényekhez igazítani, nagyobb a szabadságfok az erőforrások felhasználásában, s adott pénzügyi kereteken belül a szolgáltatás színvonala és minősége magasabb lehet, a foglalkoztatottak esetleg jobban megfizethetők, a közszolgáltatások felett pedig szélesebb a társadalmi kontroll (megfelelő nyilvánosság mellett természetesen). (Kassó, 1998).

Másfelől viszont a közvetett feladatellátásnak természetesen meg vannak a hátrányai is. A szolgáltatás léte ez esetben bizonytalanabb, az önkormányzat számára a feladatellátás szakmai és gazdasági minősége nehezebben kontrollálható és mivel a feladatellátás teljesítése szerződésen alapul, ezért a szerződésnek nagyon pontosan tartalmaznia kell a minőségi követelményeket, a teljesítés időbeli feltételeit, az ellenőrzési feltételeket, azt, hogy mi történik szerződésszegés esetén, hogyan bontható fel a szerződés,stb.

Mint már említettük, az együttműködésben sajnálatos módon elég kevéssé elterjedt a „kiszerezés”³⁶ forma, annak ellenére, hogy az mind a nonprofit szervezetek mind az önkormányzatok szempontjából szerencsés megoldás lenne. Gyakran találkozunk az önkormányzatok részéről azzal a meglehetősen szélsőséges nézettel is, hogy a civil szervezet, ha annyira akarja, a feladatot megkaphatja, de forrást nem tudunk hozzá biztosítani. Látnunk kell azonban, hogy az önkormányzati feladatok átvállalása nem azt jelenti, hogy az ellátásért felelős önkormányzat kivonul a finanszírozásból, (Csoba et al., 2003.) mint ahogyan azt is,

³⁶ Katona Péter (1998): Az önkormányzatok és a nonprofit szektor kapcsolatáról, In: Tóbiás László (szerk.): Együttműködési lehetőségek civil szervezetek és a helyi önkormányzatok között, Kézikönyv civil szervezetek és önkormányzatok számára, Kiadja: Hálózat a Demokráciáért Program (USAID-UWI), 193. p.

hogy a két fél közötti szerződéses viszony hozzásegíthetné az önkormányzatokat a feladatok biztonságos átalakításához s a civil szervezeteknek is jó lenne, hiszen folyamatos forráshiány miatt sokszor nehezen tudják kialakítani a céljaik eléréséhez, teljesítéséhez szükséges infrastruktúrát. A szerződéses formák preferálása segítené továbbá a harmadik szektoron belüli versenyhelyzet kialakulását is, hiszen így, a kis anyagi- de jelentős szellemi tőkével rendelkező szervezetek be tudnának lépni a rendszerbe. (Katona, 1998).

A jelenség oka részben az önkormányzatok bizalmatlansága, de a kapcsolatok ily módon való alakulásában gazdasági, jogi és lobbyérdekek egyaránt szerepet játszanak. Az önkormányzatok létrejöttükkor egy túlméretezett, nem igazán hatékony, nagy számú munkavállalót foglalkoztató intézményrendszert örököltek. Az intézményrendszeren belüli védett munkavállalói státusz az itt dolgozó szakembereket ellenérdekeltté teszi a közszolgáltatások rendszerének átalakításában. A munkavállalók jó érdekérvényesítő tevékenységének ellenére sem tartható fenn soká ez a helyzet, hiszen a szolgáltatások igénybevevői közül egyre többen fordulnak el ezektől a rugalmatlan, a valós igények kielégítésére egyre kevésbé képes intézményektől, s ha erre van lehetőség, a nonprofit szektorban keresnek megoldást problémáikra. Az önkormányzatok ezzel párhuzamosan egyre inkább abban válnak érdekeltté, hogy a feladat minél olcsóbb és minél hatékonyabb ellátásával igyekezzenek kielégíteni a társadalom igényeit és nem feltétlenül a meglévő, egyre nehezebben fenntartható intézményrendszer üzemeltetésével.

Ezen lobbyérdekeken túl az intézményrendszer fenntartása mellett szóltak a hagyományok is. Az állam feladatait szereti saját hatáskörben ellátni, már csak azért is, hogy irányítani, befolyásolni tudja a feladatellátást. Ma már azonban az együttműködés jogi keretei is adottak, számos az önkormányzatok feladatait meghatározó törvény³⁷ kifejezetten ajánlja a szerződéses feladatellátást, a nonprofit törvény pedig szabályozza az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek együttműködésének lehetőségeit.

Végezetül: a civil szféra forráshiánya is okkal kelthet bizalmatlanságot az önkormányzati döntéshozókban. Éppen a forráshiány miatt a civil szervezetek sokszor nem kiépített szolgáltatást kínálnak, hanem csak ötletet, a megvalósításhoz szükséges anyagi

³⁷ 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról, 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

eszközök előteremtését pedig az önkormányzatoktól várják, ami – lássuk be – joggal ébreszt kétséget az iránt, hogy a feladat ellátása ily módon gazdaságosabb lenne, mint költségvetési intézmény útján. A feladat ellátása egyébként sem olcsóbb, mint költségvetési intézmény útján – bár ezt a tévhitet maguk a civil szervezetek terjesztik. Az önkormányzat számára a megtakarítás nem a fajlagos költségekben jelentkezik, hanem a szolgáltatásvásárlás és az intézményfenntartás közötti különbségben rejlik. (Katona, 1998). Azt pedig a nonprofit szervezeteknek is be kell látniuk, hogy az önkormányzatoknak csak az a civil szervezet lehet egyenrangú partnere, ahol a támogatások, a szerződés szerint átadott források felhasználása jogszerű, nyomon követhető, a szolgáltatás magas színvonalú, s a „hozzáadott érték” meghaladja a költségvetési szféráét.

Az említett problémák talán még hangsúlyosabban jelentkeznek ha az önkormányzattal kapcsolatot kereső, együttműködni kívánó nonprofit szervezet, ifjúsági szervezet. Az ő tevékenységük, szakmai felkészültségük, már csak a tagok életkorából kifolyólag is, fokozza a nonprofit szervezetekkel szemben amúgy is meglévő bizalmatlanságot.

4.4. Az együttműködés lehetőségei civil ifjúsági szervezetek és önkormányzatok között

A nonprofit szervezetek kezdetben csekély számban az idő múlásával azonban egyre meghatározóbb mértékben részt vállaltak a különböző társadalmi problémák kezelésében. A civil szervezetek jelentőségét éppen az adja, hogy olyan közösségi igényekre is képesek reagálni, melyekre az állam vagy annak intézményei nem tudnak, vagy nem is akarnak. A helyi alternatívát, a társadalom önvédő képességét jelenítik meg. A két szektor, a nonprofit szektor és az állami, önkormányzati szektor együttműködésének - az előzőekben ismertetettek tanulsága szerint - történelmi hagyományai vannak. A társadalmakban megnőtt a civil szféra jelentősége, felértékelődött a lokalitás, újfajta társadalmi cselekvési formák bukkantak elő.

Mint ahogyan azt már többször említettük, az önkormányzatok kötelezően előírt feladataikat más szolgáltatókkal kötött szerződés keretében is elláthatják, nem csak saját intézmény működtetésével. Így akár konkrét gyermek- és ifjúsági feladatok ellátását is biztosíthatják ifjúsági szervezetekkel kötött szerződés alapján. Felmerül a kérdés, hogy mennyire és milyen módon jelentenek alternatívát a különböző közfeladatok ellátásában a civil szervezetek? Mennyire tekinti ezeket a kezdeményezéseket a helyi hatalom egyfajta versenytársnak, s mennyire törekszik partneri viszony kialakítására az önkormányzati feladatok megosztására terén, amely mind politikai, mind szakmai szempontból hosszú távú előnyöket rejt magában? Mennyire és milyen körülmények között jelentenek komolyan számba vehető alternatívát az önkormányzatok által közvetlenül ellátott szolgáltatásokkal szemben? Ezen kérdések természetesen különös jelentőséget nyernek, ha nem „csupán” civil szervezetekkel kapcsolatban kerülnek megfogalmazásra, hanem civil ifjúsági szervezeteket érintően.

Az önkormányzat segítséget nyújthat a helyi gyermek- és ifjúsági kezdeményezések, közösségek, szervezetek működési feltételeinek megteremtésében. Ez lehetséges önálló épület rendelkezésre bocsátásával (számos településen működik például civil ház) vagy bármely önkormányzati intézményben (művelődési ház, iskola, ...) iroda- és infrastruktúrahasznaulat biztosításával.

Az önkormányzatok az ifjúsági szervezeteket bevonhatják a különböző, a korosztályt érintő döntési folyamatok előkészítésébe is. Helyi közügyben születendő helyi rendelet előkészítése során az önkormányzat, illetve a polgármesteri hivatal, akár kerekasztal beszélgetések formájában, teret engedhet a fiatalok véleményének, beépítheti azt a készülő rendelet szövegébe.

Felmerül a kérdés, hogy vajon vannak-e olyan ifjúsági szervezetek az Észak-alföldi régióban, melyek szívesen részt vennének a helyi társadalom viszonyainak alakításában, s melyek az „ügy” iránt érzett elkötelezettségük, szakmai jártasságuk alapján méltó partnerei lehetnek a helyi önkormányzatoknak? Sikerül-e az önkormányzattal olyan szoros, bizalmi kapcsolatot létrehozniuk, melynek eredménye akár a kötelezően ellátandó önkormányzati feladat közös ellátása, vagy netán annak kiszervezése lehet?

5. Civil ifjúsági élet az Észak-alföldi régióban

Szükséges-e, hogy a civil szféra erősödjön? Azt gondolom: igen. Hiszen a civil társadalom a demokrácia alapfeltétele. A civil szféra lehet az, amely önálló, markáns arculatot ad az adott kornak, környezetnek, a személyes igényeknek megfelelően.

Mi lehet a civil ifjúsági szervezetek, szerveződések társadalmi szerepe, funkciója, feladata, illetve, hogyan töltik, hogyan tölthetik be szerepüket, hogyan láthatják el feladatukat?

Mai sokszínű világunkban a pluralista ifjúsági szerveződéseknek megyénként, régióként, sokszor településenként is más-más feladatuk lehet. Tevékenységüket alapvetően meghatározza közvetlen környezetük, az az erőtér, melyben léteznek. Az ifjúság – mely nem tekinthető homogén egységnek – összetétele, problémái városenként, megyénként, régióként nagyon is különbözőek lehetnek, s a civil ifjúsági szervezeteknek és az önkormányzatoknak (egymással karöltve) kell megtalálniuk a megfelelő válaszokat a korosztály változó problémáira.

5.1. Az Észak-alföldi régió

Az egyenlőtlen fejlődés egyre jelentősebb térbeli egyenlőtlenségek kialakulásához vezetett az Európai Unió tagállamai között és a tagállamok területén belül is. Ezen térbeli egyenlőtlenségek társadalmi konfliktusok kialakulásához vezethetnek, s a válsághelyzetek megoldása csak a különböző problémákat komplex módon kezelő, mindemellett a helyi sajátosságokat is messzemenően figyelembevevő, a pozitív térségi kezdeményezéseket felkaroló helyi és regionális stratégia kialakításán és megvalósításán alapulhat. (Süli-Zakar, 2003.)

Magyarországon a régió fogalmát mind a tudományos, mind a publicisztikai irodalomban nagyon különböző módon értelmezik. Olykor régióként emlegetnek fél Dunántúlnyi területet, mint pl. a Balaton vidéke, máskor pedig néhány falura, kisebb városra kiterjedő lokalitásokat jelölnek így, mint például a Három Ország határmenti régiója. Azt

valamennyi szerző elismeri, hogy a régió bonyolult történelmi-gazdasági folyamatok következtében jöhet létre, olykor erőteljesebb politikai nyomást sem nélkülözve. Ez utóbbi a közigazgatási intézkedéseken keresztül érvényesíti a maga elképzeléseit, amikor például az oktatást, az egészségügyet vagy bizonyos gazdasági egységeket, esetleg az infrastruktúra egységesítését erőszakolja rá egy terület lakosságára.

Ezek az intézkedések természetesen hozhatnak részleges eredményeket, pénzügyi megtakarításokat, de a valódi változások csak ennél sokkal hosszabb időn keresztül alakulhatnak ki, mely folyamatban jelentős szerepet kaphatnak a politika által szétszakított történelmi-régiós kapcsolatok. Ennek példáit láthatjuk a Kárpátok Eurorégió újraszerveződésében. Süli-Zakar István a régiókat „nagy belső kohézióval rendelkező (társadalom) földrajzi integráció, korunk egyik alapvető földrajzi entitása”³⁸ -ként értelmezi. Mindemellett két lényegi kérdésre hívja fel a figyelmet. Egyrészt a kiépülő autópálya-hálózatnak és általában az infrastruktúrának a régióépítő szerepére, másfelől – ami a munkánk szempontjából is jelentős – hogy a régiók határai közigazgatásilag megrajzolhatóak, a mindennapi életben azonban jóval kevésbé határozottak, inkább átjárhatóak, a régiók közötti sávok pedig kifejezetten alkalmasak arra, hogy az egyébként talán merevnek tűnő statisztikai határok negatívumait enyhítsék, s ez által az ott élők életét megkönnyíthessék.

A régióképződés tehát társadalom-földrajzi integrációt jelent, amely azonban, mint azt a történelmi tapasztalatok igazolják, nem jöhet létre egyszerűen a politikai elhatározások mentén. Résztvevőként meg kell nyerni azokat a társadalmi csoportokat, amelyek képesek aktívan befolyásolni ezen folyamatokat. Ahhoz, hogy a regionális politika ne egyfajta központilag létrehozott és helyileg gyanakvással és elutasítással fogadott folyamat legyen, az szükséges, hogy valóságos intézkedési jogokkal és anyagi erővel rendelkező, regionális hatókörű szervezetek, civil szerveződések jöhessenek létre, melyek a tervezéstől a végrehajtásig befolyásolhatják a régió fejlődését. (Süli-Zakar, 1999.)

Az Európai Unióhoz való csatlakozás – a csatlakozni kívánó országoktól, így hazánktól is - megkövetelte az ott kialakított és használt területbeosztáshoz való alkalmazkodást, az 5 fokú NUTS-rendszer (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) létrehozását. Ez a rendszer biztosítja az uniós információrendszer

³⁸ Süli-Zakar István (1999): A régiók Európában és Magyarországon, Debreceni Szemle, 1999/3. 356. old

követelményeinek való megfelelést, az adatok elvárt összehasonlíthatóságát, s nem utolsó sorban az Uniós forrásokhoz való hozzáférés lehetőségét.

Ennek eredményeként jött létre Magyarországon, felülről jövő kezdeményezésként, központilag irányított módon, az azóta is politikai-, és közéleti szinten is vitatott - ahogyan az hivatalos megnevezésében is szerepel, jelenleg sajnos csak statisztikai - régiók rendszere. (8. ábra).

8. ábra: Magyarország megyéi és tervezési statisztikai régiói

/Forrás: KSH 2001/

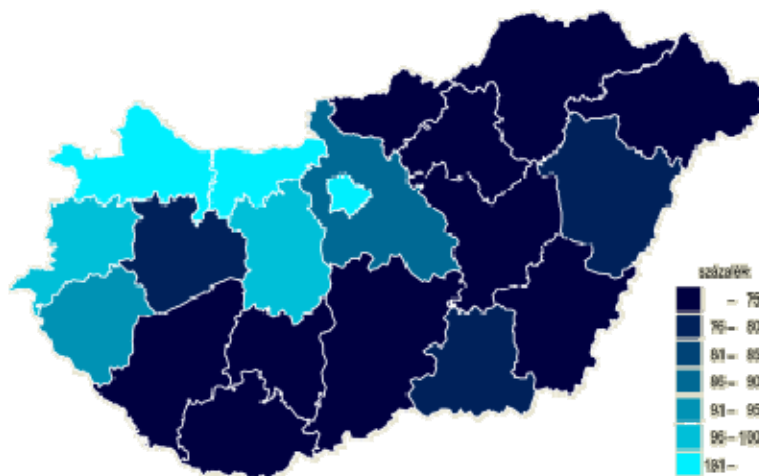
A régiók határainak kijelölésekor sajnálatos módon figyelmen kívül hagyták azt a tényt, hogy a legtöbb országban az európai régiók jelentős történelmi előzményekre alapozódnak, a közös történelmi múlt, és nem a megyék határaihoz való szigorú alkalmazkodás a valós régiók létrejöttének alapja (Süli-Zakar, 2003).

Ez annál is inkább mérlegelendő probléma, mivel a hazai gondolkodásban a történelmi régiók szerepe kiemelkedő helyet kap. Olykor a vármegyék szerepét csak úgy, mint a XVI. századtól kialakuló regionális tagoltságot a XXI. századi Magyarország szempontjából túlértékelik. Bár nyilvánvaló, hogy a történelmi régiókat ma is kiindulópontként kell értelmezni, azonban nem tekinthetünk el az azóta végbement politikai és gazdasági fejlődéstől, a fejlődés dinamikájától.

Az Észak-alföldi régió településszerkezetét vizsgálva kitűnik, hogy a települések száma nem egyenletesen oszlik meg a régiót alkotó három megyében. A régió településeinek több mint fele (59%) Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található, azonban ezen települések

túlnyomó többsége (megközelítőleg 90%-a) 5.000 főnél kevesebb lakost számlál. A népesség koncentrálódására jellemző, hogy a régióban élők 20%-ának két megyeszékhely, Debrecen és Nyíregyháza ad otthont.

Az Észak-alföldi régió problémákkal terhes, az EU átlagtól szinte mindenben elmaradó, elsősorban támogatásra szoruló terület. (Radácsi, 2003) Az Észak-alföldi régió megszervezése egy 1999. június 25-én Mátészalkán megtartott politikai egyeztetésen született meg, ahol is elismerték, hogy a három megye földrajzi adottságai hasonlatosak, azonban a térség nem bővelkedik természeti kincsekben, legjelentősebb természeti erőforrásának a termőföld tekinthető. A régió gazdasági, társadalmi szerkezetének átalakítása saját erőforrásokból nem képzelhető el. Az egy főre jutó GDP tekintetében a régiót alkotó három megye a sereghajtók táborát gyarapítja. A régión belül Hajdú-Bihar megye helyzete valamivel kedvezőbb, mint a két másik megyéé. (9. ábra)

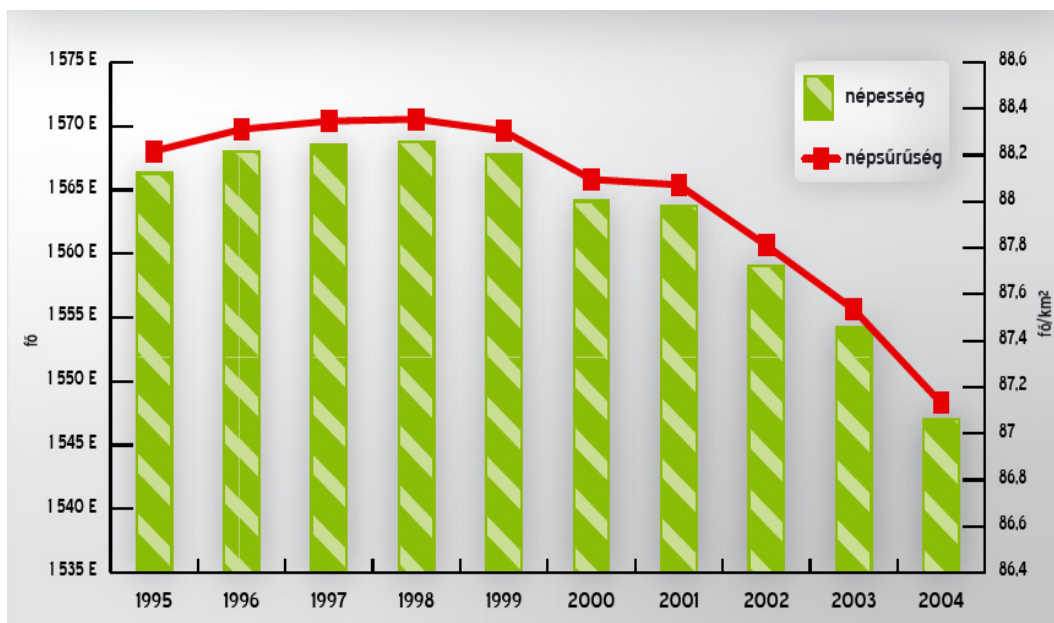

9. ábra: Egy főre jutó bruttó GDP az országos átlag százalékában, 2007.

/Forrás: KSH/

Nemzetközi kitekintésben az Észak-alföldi régió népessége az utóbbi 15 évben relatíve kedvezően alakult: nem nőtt, de jelentős mértékben nem is csökkent. S bár hazánk népessége fogyatkozó tendenciát mutat – mely alól az Észak-alföldi régió sem kivétel – a természetes népszaporulat és fogyás aránya a többi régió hasonló mutatóihoz viszonyítva kedvezőbb. Ha azonban az utóbbi évek folyamatait nézzük, látható, hogy jóval kedvezőtlenebb a helyzet, hiszen 1998 óta tulajdonképpen folyamatos a régió népességének csökkenése. 1998 és 2004

között mintegy 21.000 fővel csökkent a régió népessége, mely nagyságrendileg egy átlagos város „ elvesztését ” jelenti. (10. ábra)

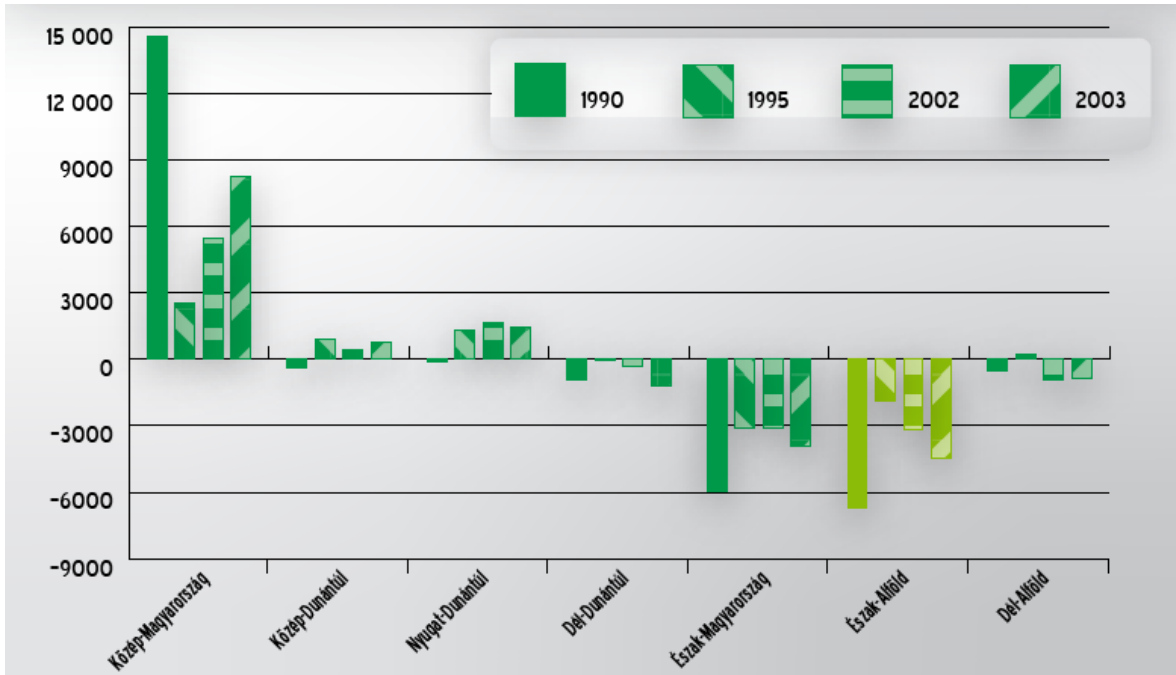

10. ábra: Észak-alföld népessége és népsűrűsége (1995-2004)

/Forrás: KSH, DEMOS/

Mindez a tendencia az országos folyamatokhoz igazodik, ami változást jelent az előző évtizedekhez képest, és ezt a változást nem pusztán a születések számának csökkenése eredményezi, hanem az az elvándorlási folyamat is, mely a kisebb települések felől a nagyobb települések felé hat. Ez lényegében az a települési mobilitás, mely a kisebb falvakból a nagyobb városok felé irányul. (Természetesen van egy ezzel ellentétes folyamat is, mely a nagyobb városokból a kisebb településekre való kiköltözések felé hat, de ez jóval kisebb mértékű és elsősorban a középrétegeket érinti.)

Az utóbbi 15 év során Észak-magyarországról és az Észak-alföldi régióból vándorolt el a legtöbb ember, s látható, hogy ezen folyamat nyertese elsősorban a Közép-magyarországi régió. S bár 1990-hez viszonyítva számszerűen csökken az elvándorlás, régióinkban 1995-től kezdődően az elvándorlás folyamatos növekedést mutat, s jelen pillanatban semmi okunk azt feltételezni, hogy ezen trend megváltozna. (11. ábra)

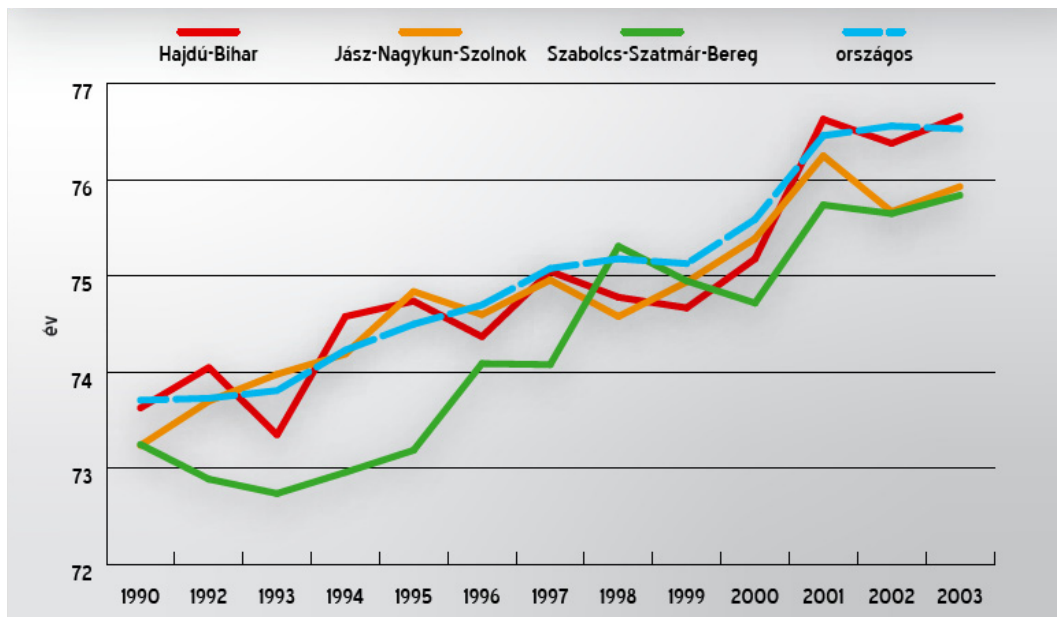

11. ábra: Belső migráció – magyar régiók

/Forrás: KSH, DEMOS/

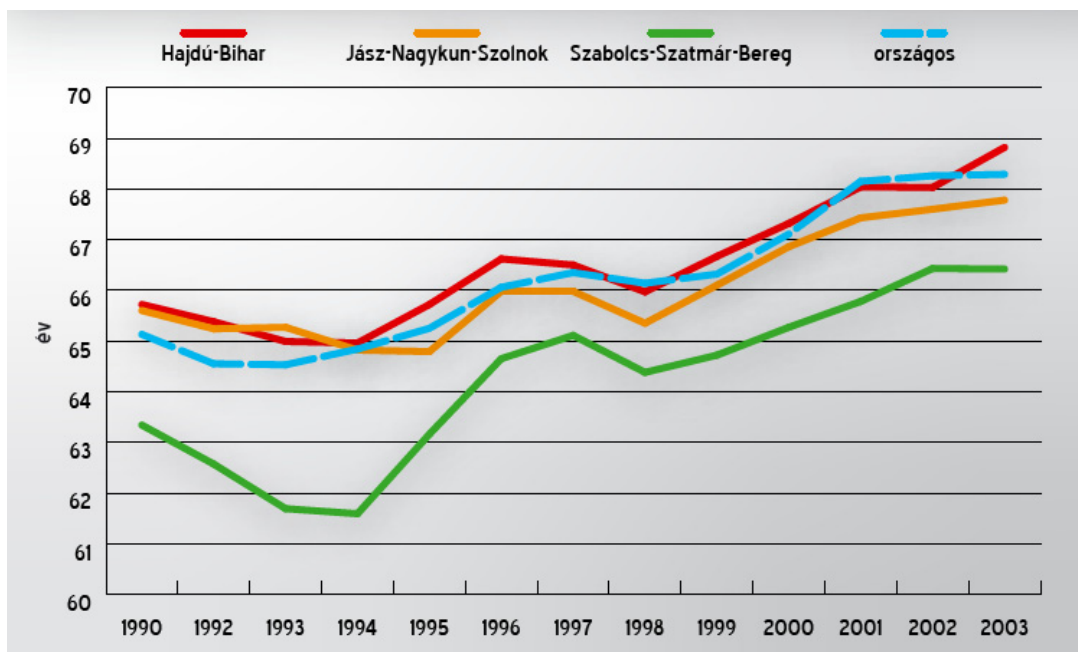
Mindezek felhívják mind a kutatók, mind a döntéshozók figyelmét arra, hogy a népesség változásánál a települések népességmegtartó erejének vizsgálatát, azok egyes tényezőit, a jelenleginél nagyobb figyelemmel építsék be a terveikbe.

A nők (12. ábra) és férfiak (13. ábra) várható átlagéletkora egyaránt felülmúlja az országos átlagot. A várható élettartam a régión belül Hajdú-Bihar megyében a legmagasabb, s bár egyik nem átlagéletkorának emelkedése sem volt kisebb törésetől mentes, mind a nők, mind a férfiak várható élethossza 3 évvel magasabb, mint a rendszerváltás idején volt. Országos összehasonlításban ez az arány viszonylag jónak mondható, európai viszonylatban azonban sajnos a sereghajtók között kullogunk.

12. ábra: Észak-alföldi nők várható átlagéletkora (1990-2003)

/Forrás: KSH, DEMOS/

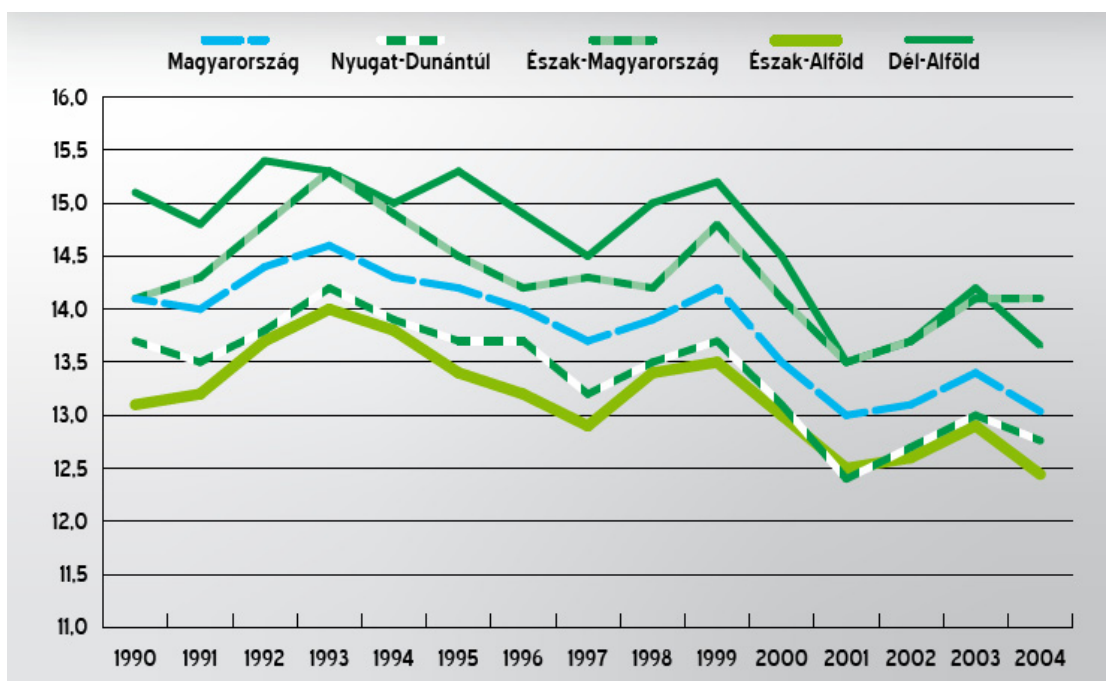
13. ábra: Észak-alföldi férfiak várható átlagéletkora (1990-2003)

/Forrás: KSH, DEMOS/

Az átlagéletkor növekedését általában a munka világában történő változásokkal, valamint az egészségügyi intézményrendszer átalakulásával szokták magyarázni. Mivel nem

álltak rendelkezésünkre ilyen típusú felmérések a régióval kapcsolatban, így mindössze hipotézisek megfogalmazására tehetünk kísérletet, melyek közül az egyik, hogy a nagyüzemek bezárásával nem csak munkahelyek szűntek meg, hanem azok egészségromboló hatása is. A kérdés eldöntéséhez természetesen külön vizsgálatok szükségesek.

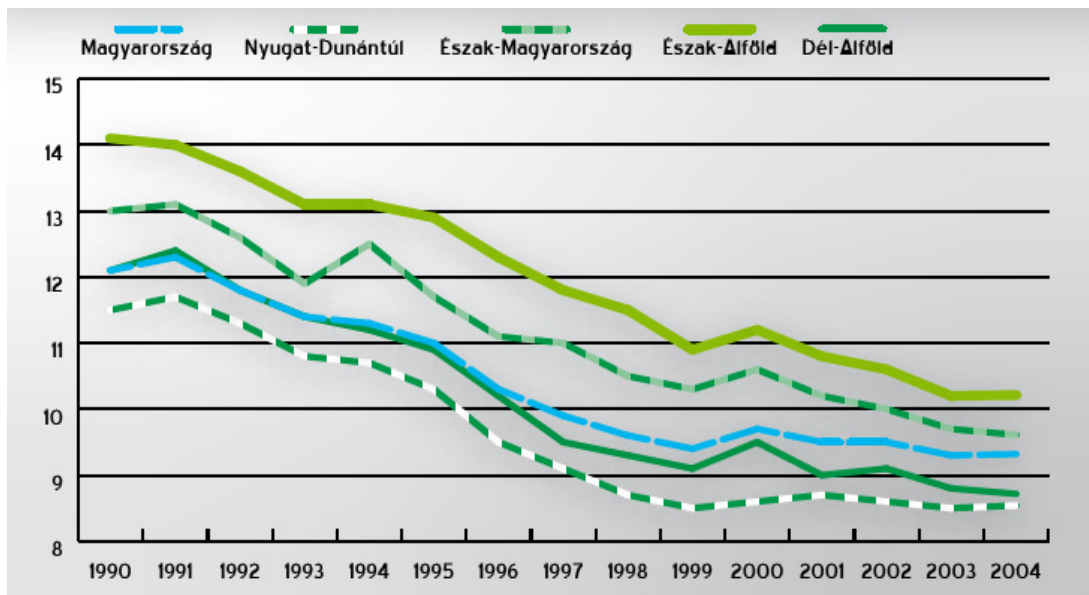
A halálozások száma sajnos az egész országban, így régióinkban is nagyon magas, s érdemi javulás a rendszerváltozás óta nem tapasztalható. Látszik azonban, hogy országosan az Észak-alföldi régió helyzete az egyik legkedvezőbb, 2004-ben 1000 főre 12,4 halálozás jutott, mely az országos átlaghoz viszonyítva – mely 13 feletti – kedvezőbb képet mutat. (14. ábra)

14. ábra: 1000 főre jutó halálozások száma a magyar régiókban (1990-2004)

/Forrás: KSH, DEMOS/

Az élve születések száma az Észak-alföldi régióban mindig relatíve magas volt. (15. ábra) Azonban a népesség fogyásának általános trendje nem kerüli el az Észak-alföldi régiót sem. A szabolcsi cigányságnak köszönhető hagyományosan magas gyermekvállalási hajlandóság és születési arányszám sem képes megakadályozni a természetes fogyást.

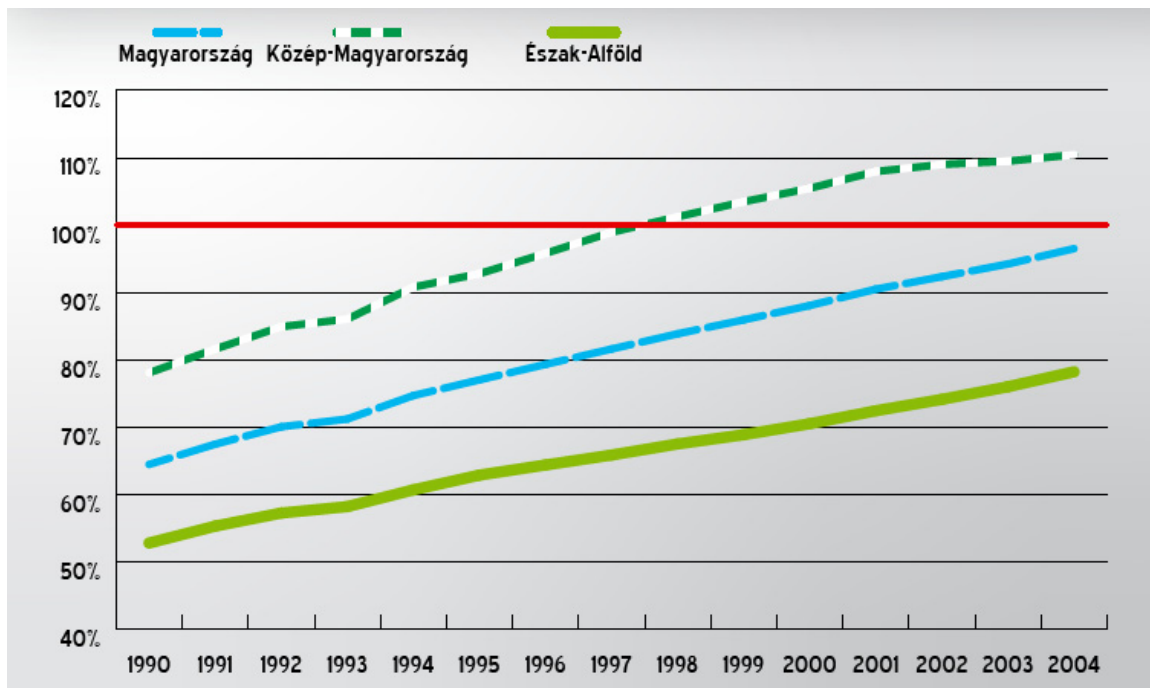

15. ábra: 1000 főre jutó élve születések száma a magyar régiókban (1990-2004)

/Forrás: KSH, DEMOS/

A magas születésszám önmagában véve amúgy sem nevezhető feltétlenül előnyösnek, mivel az általában a szegényebb térségekre jellemző, s így gyakran gazdasági és szociális problémákkal jár együtt. Általános tapasztalat, hogy a lakosság érdekérvényesítő képessége a szegényebb régiókban gyengébb, ezért kinyílik a társadalmi olló, az esélykülönbségek növekvőek, melyeket közvetlen beavatkozásokkal lehet ugyan enyhíteni, de gyökeres változások csak a település egészének megváltoztatásával érhetőek el. Előfordul, hogy jól induló programokat kell abbahagyni, mert a támogatás, melyből a program indult, megszűnt. Enyhíthetne ezen a helyzeten, ha a civil társadalom fokozott gondot fordítana a kezdeményezések eredményességének mérésére és propagálására.

Bár társadalmunk vitathatatlanul öregszik, az országon belüli adatokat vizsgálva régióink helyzete kedvezőnek mondható. (16. ábra) Ha azonban – mint ahogyan az előbbiekben arra felhívtuk a figyelmet - szemügyre vesszük a belső migrációs adatokat, és azt sem feledjük, hogy az elsősorban a fiatalabb korosztályokat érinti, az elénk táruló kép már sokkal kedvezőtlenebbnek bizonyul.

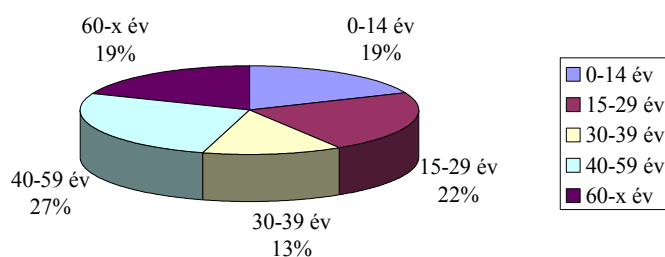
16. ábra: Az öregedési ráta alakulása a magyar régiókban (1990-2004)

/Forrás: KSH, DEMOS/

Az öregedési ráta alakulása is bizonyítja az eddigi megállapításainkat: az Észak-alföldi régió lakosságát jóval nagyobb arányban alkotják a fiatalok, mint az ország más területein, és az is szembe tűnő, hogy az idősek aránya jóval alacsonyabb, mint más régiókban. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az öregedés társadalmi problémája nem jelentkezik a régióban, csak arányaiban kisebb, mint az ország más területein. Súlyosbító tényező azonban, hogy az idősek aránya nem elsősorban a városokban, hanem a kisebb településeken magasabb, amely ott nyilvánvalóan szociális és egészségügyi problémák sokaságát vonja maga után.

5.2. Regionális ifjúsági helyzetelemzés

Az Észak-alföldi régió gazdasági, munkaerő-piaci, demográfiai jellemzőinek rövid bemutatásakor elsősorban az Ifjúság 2004, illetve egy a közelmúltban készült regionális helyzetelemzés adataira támaszkodva kerülhet sor.³⁹ A kutatások eredményei alapján megállapítható, hogy régióink a második legnagyobb és legnépesebb régió Magyarországon (1.56 M lakos), ahol a fiatalok aránya igen jelentős (17. ábra). A 29 év alatti korosztályt mintegy 640.000 gyermek és fiatal képviseli, ami azt jelenti, hogy a régió lakosságának több, mint 40 %-a ezen korosztályba tartozik. A régió népességének megközelítőleg negyede (22%) 15-29 év közötti.

17. ábra: Az Észak-alföldi régió népességének korcsoport szerinti megoszlása

/Forrás: KSH 2002/

Ez a tény sajátos kihívás a régió ifjúsággal foglalkozó szakemberei számára, hiszen az itt élő fiataloknak nem csak az országhoz viszonyítottan nagyobb létszáma jelenti az oktatás- és gazdaságpolitika tervezésének kiindulópontját, hanem azoknak az önkormányzati- és civil szervezeteknek is feladatot jelent, melyek a régióban tevékenykednek. Ez annál is inkább így van, mivel az utóbbi években megjelent ifjúságstatisztikai kiadványok azt igazolják, hogy régióink fiataljainak helyzete az országhoz képest is nehezebbé válik. Különösen figyelemre méltóak azok a hátrányos helyzetű kistérségek, ahol nem látszanak sem az iskoláztatási stratégiák változásai, sem a fiatalok első munkába állása helyzetének

³⁹ **Kollár** István – **Éri** Olga Marianna – **Kindrusz** Emese (2005): Észak-alföldi regionális ifjúsági helyzetelemzés 2005, Fiatalok – önkormányzatok – civilek – források, Hajdú-Bihar Megyei Civil Szolgáltató Központ

javulásai, pedig valamennyi részt vevő egyetért abban, hogy ez az a két pont, mely kitörési lehetőséget jelent ebben a régióban is.

A korösszetétel még egy tendenciára felhívja figyelmünket. Egyrészt a népesség változásának országos trendjei is jól tükröződnek, másrészt az is megfigyelhető, hogy az Észak-alföldi régióban az országoshoz képest magas a 29 év alatti korosztály aránya, és ennek a korosztálynak, mint humán erőforrásnak a segítése a jobb munkahelyi pozíciók elérésében valamint az iskoláztatásban, nem egyszerűen csak ennek a régióknak az érdeke.

Az Ifjúság 2004 adatai is alátámasztják, hogy régióinkban az elvándorlási hajlandóság igen magas és viszonylag korán megjelenik a fiatalok körében. Tetézi a bajt, hogy a mobilitási hajlandóság egyre nagyobb távolságokat fed le, azaz egyre messzebb lennének hajlandóak a megkérdezettek elköltözni. A vándorlás fő irányát mindenekelőtt Magyarország nyugati térségei, illetve a főváros jelentik, s feltételezhető, hogy az elvándorlás elsősorban a fiatal korosztályokat érinti. Fontos megemlítenünk, hogy régióknak nemcsak Magyarország említett területeivel szemben kell vonzó alternatívát felmutatnia a fiatalok számára, de egyre növekvő mértékben a többi Európai Unió országával szemben is. A magas elvándorlási mutatók valószínűleg nagyrészt annak is köszönhetőek, hogy a fiatalok a régióban nem látják biztosítva sem jelenlegi sem jövőbeli egzisztenciájukat.

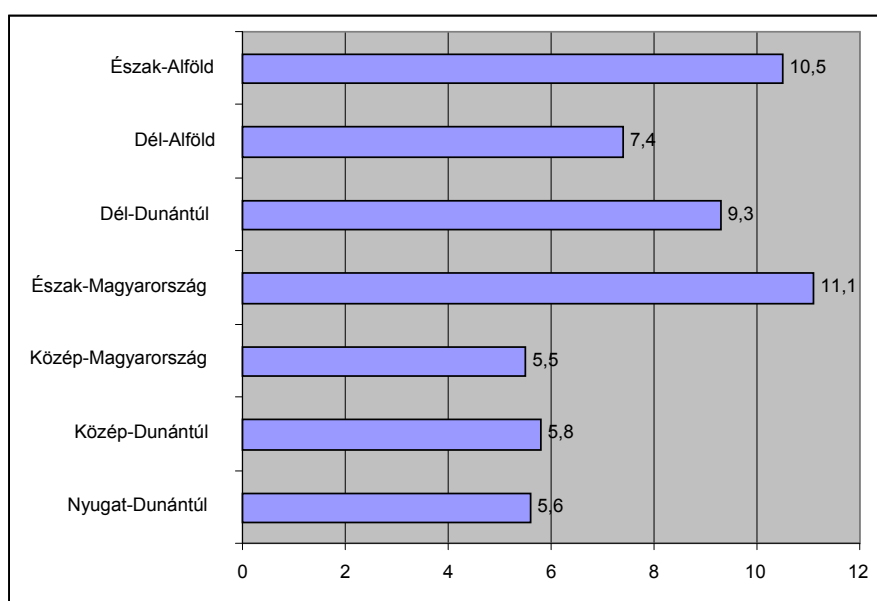
A '90-es évek elején a munkaerőpiac összezsugorodásának logikus következménye az ifjúsági munkanélküliség megjelenése, tömegessé válása. A bajt csak súlyosbította, hogy a probléma kezelésének előfeltételei (pénzügyi, intézményi) hiányoztak, továbbá nagy létszámok egyszerre fejezték be tanulmányaikat. Ráadásul magas volt a munkavállalási hajlandóság, ami annyit jelent, hogy a fiatalok tanulmányaik befejeztével munkába kívántak állni. Akartak dolgozni. Ez önmagában véve természetesen nem lenne gond, sőt, inkább örömdetes, hiszen egy modern társadalom képét mutatja. Azonban nem tudtak elhelyezkedni, s így a folyamat az ifjúsági munkanélküliség megjelenéséhez vezetett. A fiatalok számára a rendszerváltás utáni évtized alapélménye a munkanélküliség lett. (Gazsó, 1992).

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ezzel párhuzamosan kitolódott a munkába állás ideje, meghosszabbodott a tanulási idő, s így az önálló életkezdés, pályakezdés, családalapítás ideje is. A megoldhatatlan ifjúsági munkanélküliséget az oktatási rendszerben történő „parkoltatással” igyekezett ellensúlyozni, enyhíteni a hatalom. Egyfelől tehát azt látjuk, hogy

az iskoláztatási idő meghosszabbodik, sok esetben eleve később kezdődik, mivel egyre inkább az a gyakorlat, hogy a szülők csak 7 éves kor után küldik gyermekeiket iskolába (ez egyébiránt megfelel az Európai Unió gyakorlatnak), másfelől pedig a közép- és felsőfokú képzés tömegessé válik. Azonban mivel a munkaerőpiacon nem következett be semmiféle áttörés, a fiatalok továbbra is elhelyezkedési nehézségekkel küzdenek, s egyre több a diplomás munkanélküli. Ez természetesen új feszültségeket gerjeszt a társadalomban és a felsőoktatási intézményrendszerben is. (Csiha, 2004.)

A domináns gazdasági, munkaerő-piaci és társadalmi trendek behatárolják, meghatározzák a fiatalok lehetőségeit. A korosztálon belül - annak ellenére, hogy általános problémákról beszélni szinte lehetetlen - elsődleges problémaként jelentkezik a munkanélküliség.

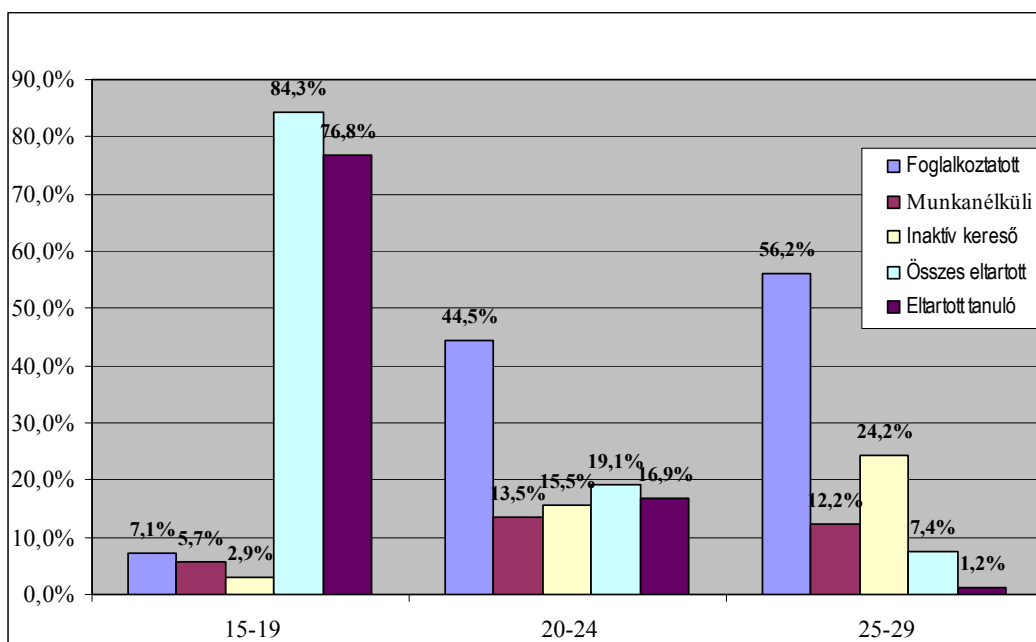
Sajnálatos tény, hogy az aktivitási ráta az egyik legalacsonyabb az országban. Az Észak-magyarországi régiót követve a munkanélküliségi ráta tekintetében sajnos élen jár az Észak-alföldi régió. (18. ábra). A regisztrált munkanélküliség 10,5 % 2006-ban. A helyzetet súlyosbítja, a munkanélküliek kedvezőtlen összetétele, a szakképzetlenek igen magas száma. A munkanélküliek 2/5-ének iskolai végzettsége nem haladja meg a 8 általánost (pályakezdő munkanélküliek esetében ez az arány eléri az egyharmadot).

18. ábra: Munkanélküliségi ráta régióként, 2006.

/Forrás: KSH/

A fiatalok a munkavállalás szempontjából sem alkotnak homogén csoportot. A nagyon is különböző helyzetű fiatalok munkaerő-piaci lehetőségei is eltérőek. (19. ábra) A legsúlyosabban a 20-24 éves korcsoportot érinti a munkanélküliség. A korcsoport 1/7-e (13,5%) nem tud bekapcsolódni a munka világába (legalábbis legalisan nem). Megfigyelhető továbbá a tanulás és a munka együttes megjelenésének növekvő mértéke, elsősorban a 25-29 évesek körében. A korosztály képviselőinek jelentős hányada kapcsolja össze a tanulást valamilyen kereső tevékenységgel. Ennek oka a felsőfokú tanulmányok megkezdésének egyre későbbre tolódása, a tanulmányok elhúzódása valamint a kedvezőtlen szociális helyzet.

19. ábra: Az Észak-alföldi régió 15-29 éves népességének gazdasági aktivitása korcsoport szerint

/Forrás: KSH 2002/

Korcsoporttól függetlenül a 15-29 éves népesség megközelítőleg 1%-a funkcionális analfabéta. Ők azok, akiket a leginkább fenyeget a munkanélküliség, s szinte menthetetlenül a társadalom peremére szorulnak. A korosztály megközelítőleg 95%-a legalább a 8 általánost elvégezte. A társadalmi-gazdasági reálfolyamatok ezt az államilag elismert alapiskolázottságot alacsony iskolázottságnak minősítik, hiszen, ezen fiatalok elhelyezkedési és mobilitási lehetőségei nem, vagy alig jobbák az előző csoporténál. Ők azok, akik a piactudás előnyösebb pozícióért folytatott versenyben a legrosszabb eséllyel indulnak.

Az adatok tanulsága szerint a korosztálon belül viszonylag magas, sőt egyre magasabb a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya. A legalább középfokú végzettséggel rendelkezők között a nemek aránya megközelítőleg 40-60% a nők javára. A jelenség magyarázata abban a tradícióban keresendő, mely szerint a családok igyekeznek a férfi kezébe minél hamarabb szakmát adni, a nőt pedig taníttatják. (2. tábla)

2. tábla: A 15-29 éves népesség iskolai végzettség és nemek szerinti megoszlása

Korcsoport	Megye	Általános iskola 1. évfolyamát sem végezte el			Legalább 8 általános			Legalább középszintű érettség			Egyetem, főiskola stb. oklevél		
		Férfi	Nő	Összes	Férfi	Nő	Összes	Férfi	Nő	Összes	Férfi	Nő	Összes
15-19	Jász-Nagykun-Szolnok	102	94	196	12 822	12 704	25 526	1 803	1 996	3 799			
	Szabolcs-Szatmár-Bereg	148	126	274	19 634	19 677	39 311	2 088	3 003	5 091			
	Hajdú-Bihar	270	81	351	18 182	18 529	36 711	2 716	3 558	6 274			
	Észak-alföldi régió	520	301	821	50 638	50 910	101 548	6 607	8 557	15 164			
	A korcsoporton belül	63,3%	36,7%	0,7%	49,9%	50,1%	92,3%	43,6%	56,4%	13,8%			
20-24	Jász-Nagykun-Szolnok	85	79	164	15 277	14 275	29 552	5 518	7 144	12 662	574	938	1 512
	Szabolcs-Szatmár-Bereg	160	154	314	21 157	20 759	41 916	6 767	10 351	17 118	679	1 368	2 047
	Hajdú-Bihar	179	92	271	22 532	22 583	45 115	9 495	13 816	23 311	819	1 432	2 251
	Észak-alföldi régió	424	325	749	58 966	57 617	116 583	21 780	31 311	53 091	2 072	3 738	5 810
	A korcsoporton belül	56,6%	43,4%	0,6%	50,6%	49,4%	96,4%	41,0%	59,0%	43,9%	35,7%	64,3%	4,8%
25-29	Jász-Nagykun-Szolnok	69	61	130	14 889	13 879	28 768	4 466	6 053	10 519	1 365	1 773	3 138
	Szabolcs-Szatmár-Bereg	155	148	303	21 524	21 063	42 587	5 863	9 097	14 960	1 693	2 787	4 480
	Hajdú-Bihar	158	92	250	21 072	20 429	41 501	7 012	10 411	17 423	2 236	3 397	5 633
	Észak-alföldi régió	382	301	683	57 485	55 371	112 856	17 341	25 561	42 902	5 294	7 957	13 251
	A korcsoporton belül	55,9%	44,1%	0,6%	50,9%	49,1%	96,6%	40,4%	59,6%	36,7%	40,0%	60,0%	11,3%

/Forrás: KSH 2002/

Az adatok tehát azt mutatják, hogy a régió fiataljai már most is igen nagy arányban találkoznak a munkanélküliség problémájával, és e tekintetben a közeljövőben sem várható jelentős mértékű javulás. Korcsoportra való tekintet nélkül a munkanélküliség problémája elsősorban a férfiakat sújtja. Három munkanélküli fiatal közül kettő férfi.

Az Ifjúság 2004 adatai szerint az ifjúság három legégetőbb problémája a drog-, és kábítószer-fogyasztás, az alkohol elterjedése, valamint a munkanélküliség, az elhelyezkedési nehézségek, s ez által a jövőbeni egzisztencia megteremtésének kilátástalansága, illetve a szórakozási lehetőségek hiánya. Az Észak-alföldi régió fiataljai a kultúra színtereit kevésbé használják, látogatják. A felsorolt lehetőségek közül leginkább a multiplex és a könyvesbolt a

legnépszerűbbek. Legritkábban látogatottak az elit kultúrához tartozó színterek (opera, komolyzenei hangverseny, art mozi). A szabadidőben végzett tevékenységek túlnyomó többsége egyéni aktivitást tükröz, a társaság, a közösség igénye csak itt-ott merül fel. Az igényes társas cselekvés iránti vágy szinte teljes mértékben eltűnt a fiatalok kulturális tevékenységéből.

Annak ellenére, hogy az ifjúság három legfőbb problémájaként első helyen jelölik meg a fiatalok a drog, a kábítószer elterjedését, az Észak-alföldi régióban a regisztrált kábítószer fogyasztók aránya jóval az országos átlagérték alatt marad, annak felét sem éri el. A dohányzással és az alkoholfogyasztással szemben, mely elsősorban az alacsonyabb társadalmi rétegeket érinti, a kábítószer kipróbálás és használat a magasabb társadalmi státuszhoz kötődik. A drogkipróbálók, vagy használók jellemzően a 20-24 éves korosztályban találhatók, mely tartomány alatt és felett csökken a drogot kipróbálók aránya. A legnépszerűbb drognak a hasis, a marihuána, a receptre kapható gyógyszerek és nyugtatók számítanak a megkérdezettek körében.

A demográfiai mutatók természetesen hatással vannak az iskolai létszámra is. Az egyre kevesebb fiatal egyre kevesebb oktatási intézményt tud fenntartani, azonban ez nem jelenti az oktatási intézmények iránti igény csökkenését. Sőt, a fiatalok egyre inkább elvárják a települési önkormányzatoktól azok biztosítását, s így helyben maradásuk lehetővé tételét, ami egyébként egyben az önkormányzatok érdeke is. Egyre többen vélik úgy a fiatalok közül, hogy az oktatási intézmények által nyújtott képzések nélkül nem boldogulhatnak a későbbiek folyamán. Részben ennek, részben a felsőoktatás expanziójának, a bejutási esélyek növekedésének köszönhetően folyamatos növekedés várható a diplomával rendelkezők arányában is, ez azonban a diplomás munkanélküliek számának további növekedéséhez fog vezetni, mivel a munkaerőpiac képtelen felvenni a gyakorlattal nem rendelkező fiatalok tömegeit.

Annak ellenére, hogy a régió korfája fiatalabb, mint az országos átlag, a fiatalok számítógépes szokásait erősen hátraveti a kedvezőtlen szociális, gazdasági háttérük. Sokan anyagi források hiányában nem engedhetik meg maguknak, illetve gyermekeiknek, hogy számítógépet, internetes hozzáférést biztosítsanak. A háztartások számítógéppel való ellátottsága országosan ebben a régióban a legalacsonyabb.

Mint ahogyan azt az elvándorlás tárgyalása során már említettük, az Észak-alföldi régióknak nem kizárólag az ország határain belül fekvő területekkel szemben kell vonzó alternatívát kínálnia fiataljai megtartása érdekében, hanem más országok, elsősorban az Európai Unió kínálta lehetőségekkel szemben is. Globalizálódó világunkban a fiataloknak úgy tűnik nemcsak mobilitási hajlandóságuk, de értékrendjük is jelentős változásokon ment keresztül.

Az Ifjúság 2004 kutatás eredményei alapján az értékek választása tekintetében régióink fiataljaira jellemző - az országos tendenciáknak megfelelően - a posztmaterális értékek preferálása. Az Észak-alföldi fiatalok számára a családi boldogság a legfontosabb érték, ezt követi a szerelem, majd a békés világ fontossága. Legkevésbé fontos számukra a nemzet és a hit, mint érték, és mint tradicionálisan közösségképző erő. Ez egyben azt is jelenti, hogy amennyiben az ifjúságot továbbra is a társadalmi értékek, a közösségi cselekvés fontosságának interiorizálására szeretnénk nevelni, akkor nagy valószínűséggel ezt a tradicionális eszközökkel csak alacsony hatékonyság mellett tehetjük meg.

A civil szervezetekhez való kötődés kevésbé jellemzi a régió fiataljait, aktív társadalmi szerepvállalásuk még várat magára. A fiatalok többsége nemhogy nem tagja az adott településen működő civil szervezetek valamelyikének, de sok esetben nem is tud azok létezéséről, annak ellenére, hogy e régióban jelentős hagyománya van a társas szervezeti létnek, és a fiatalok érdekében, a számukra szolgáltatásokat nyújtó szervezetek tevékenységének.

A társadalom működésének nagy ellentmondása, hogy a perifériára szorult rétegek, mint ahogyan az ifjúság is, amelyeknek létfontosságú lenne érdekeik hatékony képviselése, a legrosszabb érdekérvényesítők. A vélemények artikulációja az egyéni akciók szintjén megreked, a közösségi lét nem jelent vonzó alternatívát, az intézményes képviselő csatornái pedig nem működnek.

5.3. Fiatalok szervezett aktivitása az Észak-alföldi régióban

A német ifjúságkutatók az ifjúságról, mint egységes kategóriáról beszélnek. A brit kutatók ezzel szemben úgy vélik, hogy a fiatalokat alapvetően nem lehet egységes kategóriaként kezelni, mivel véleményük szerint az ifjúsági csoportok közötti különbségek túlsúlyban vannak a hasonlóságokhoz képest. Amint arra már az előzőekben utaltunk, a hazai felfogás inkább a britek nézeteihez áll közel. (Stumpf, 1992).

Nem hagyhatjuk tehát figyelmen kívül azt a tény, hogy az ifjúság eleve rendekre osztott, s rendkívül erőteljesen kapcsolódik a felnőtt világ társadalmi tagozódásához. (Schelsky, 1965.) Az ifjúság nem tekinthető homogén egységnek, ugyanúgy rétegzett, mint maga a társadalom. Az egyetemistáktól a munkásokig, a szegényektől a gazdagokig, a Plaza cicáktól a diáktudósokon át az „emó”⁴⁰-sokig sok mindenkit magába foglal. (Csiha, 2004)

A települési adottságok, az iskolai végzettség, a szülők iskolai végzettsége, a család anyagi lehetőségei, a foglalkoztatási arány,... a gazdasági- és társadalmi viszonyok alapvetően meghatározzák a fiatal korosztály életét, problémáit, érvényesülési lehetőségeit. Szorgalmukon, tehetségükön kívül jelentős szerepet játszik anyagi helyzetük, s a régió, amelyben élnek. A markánsná vált területi-, regionális különbségek igen erőteljesen befolyásolják a fiatalok lehetséges életútjait. (Ízikné, 2002)

Az ifjúság sajátos, sok szempontból kiszolgáltatott helyzetben van, mind e mellett javarészt rossz érdekérvényesítő. Az érdekérvényesítés részben állami szervezetek (pl.: Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda), részben pedig ifjúsági szervezetek, szerveződések segítségével zajlik.

A Doktoranduszok Országos Szövetsége által készített felmérés alapján a szervezetek székhelyét tekintve a Közép-magyarországi régiót követve az Észak-alföldi régióban található és itt tevékenykedik a legtöbb ifjúsági szervezet, a hazánkban tevékenykedő ifjúsági szervezetek megközelítőleg egy ötöde (17,1 %) (3.tábla). Ez az adat egyáltalán nem meglepő

⁴⁰ emós: Eredetileg '70-es évekbeli zenei stílus, érzelmes vagyis „emotional”, innen az elnevezés. Mára depis tinik életstílusa vagy divatja, erről megoszlanak a vélemények. Az emós ismertetőjelei: halálfejek, kockás tornacipő, fekete szemek, aszimmetrikus haj és a „vagdosás”, mert „hú de nagyon rossz minden”.

a régió igen élénk civil életének ismeretében, valamint annak tudatában, hogy a régió lakosságának (1.56M) több, mint 40%-a a 29 év alatti korosztályt képviseli.

3. tábla: Szervezetek székhelye régió szerint, 1999.

Régió	gyakoriság(db)	százalék(%)
Közép-Magyarország	192	30,7
Közép-Dunántúl	54	8,6
Nyugat-Dunántúl	64	10,2
Dél-Dunántúl	50	8
Észak-Magyarország	80	12,8
Észak-Alföld	107	17,1
Dél-Alföld	78	12,5
Összesen:	625	100

/Forrás: Doktoranduszok Országos Szövetsége/

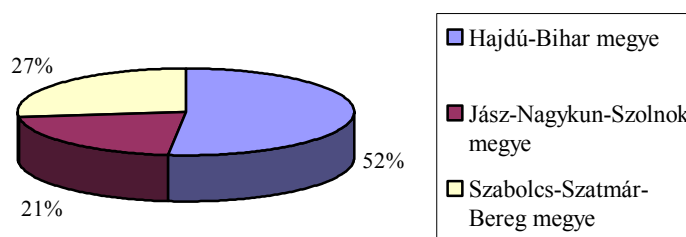
Természetesen az, hogy egy szervezetet a bíróságon bejegyezték, rendelkezik jogi személyiséggel, még nem jelenti azt, hogy működik is. A jelenlegi jogi szabályozásnak köszönhetően például egy egyesületet létrehozni rendkívül egyszerű, megszüntetni viszont annál bonyolultabb és hosszadalmasabb folyamat, melynek köszönhetően sok szervezetet jogilag nem szüntetnek meg, bár tevékenységet esetleg már évek óta nem folytatnak. Véleményünk szerint annak, hogy egy szervezet valóban működik-e, végez-e valamilyen tevékenységet, jó mutatója, hogy részt vesz-e pályázatokon. Jelen vizsgálatunk során ezért azokat az ifjúsági szervezeteket tekintjük működőnek, amelyek a kutatást megelőző év során pályázatot nyújtottak be az Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Irodához. (4. tábla).

4. tábla: Működő ifjúsági szervezetek az Észak-alföldi régióban, 2004.

székhely	szervezetek száma
Hajdú-Bihar megye	94
Jász-Nagykun-Szolnok megye	39
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	49
Észak-alföldi régió	182

/saját szerkesztés/⁴¹

Az ifjúsági szervezetek több mint fele (52 %) az Észak-alföldi régión belül Hajdú-Bihar megyében található, míg a szervezetek alig egy ötöde (21 %) tevékenykedik Jász-Nagykun-Szolnok megyében. (20. ábra)

20. ábra: Működő ifjúsági szervezetek az Észak-alföldi régióban

/saját szerkesztés/

Bár az eltérések markánsak, az ezt okozó jelenségek feltárására csupán hipotéziseink vannak. Az első ilyen az adott megyében az ifjúság összetételére vonatkozik. A pillanatnyilag azonos társadalmi helyzetben élő diákifjúság körében nem csak napjainkban nagyobb az ifjúsági szerveződések jelenléte. Történeti elemzés során is megfigyelhető ugyan ez a jelenség, a folyamat már a két világháború között is tapasztalható. A szocialista korszakban is a diákifjúság volt az a csoport, amelyik a leginkább mozgósíthatónak tűnt az ifjúsági szervezetek számára. Valószínűleg tehát ez a tendencia nem politikai rendszerekhez kötődik, hanem az ifjúság életmódjához, így ez a napjainkig átívelő tendencia tapasztalható régióinkban

⁴¹ Forrás: Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda, 2005.

is, s ez magyarázhatja, legalábbis részben a Hajdú-bihari ifjúsági aktivitás, a másik két megyéhez viszonyított fokozott intenzitását.

Bár az is nyilvánvaló, hogy lehetne találni olyan tájékozódási pontokat, melyek segítségével feltárhatóak lennének azok a tényezők, melyek ösztönözhetnék a nem diák ifjúság szerveződését. Ennek hiányában az ifjúság gyakran strukturálatlan helyzetekben éli meg a szabadidős tevékenységét, melynek következményei nehezen beláthatóak, olyan folyamatokban érhetőek tetten, mint például a football-hulliganizmus.

Reményeink szerint kutatásunk során fény derül arra, hogy mi váltja ki a Hajdú-Biharban élő fiatalok fokozott szervezeti aktivitását, mind az ország más területeihez, mind pedig a régió másik két megyéjéhez viszonyítva.

Az Észak-alföldi régió ifjúsági szervezeteinek szervezeti forma szerinti megoszlása rendkívül változatos képet mutat. (5. tábla) A szervezetek jelentős többsége egyesületi, illetve alapítványi formában végzi tevékenységét, a többi, csekély számú szervezet pedig közalapítvány, társadalmi szervezet, klub valamint közhasznú társaság keretei között működik.

5. tábla: A működő ifjúsági szervezetek szervezeti forma szerinti megoszlása az Észak-alföldi régióban, 2004.

Szervezeti forma	alapítvány	egyesület	közalapítvány	társadalmi szervezet	klub	közhasznú társaság
Hajdú-Bihar megye	30	61	2	1	-	-
Jász-Nagykun-Szolnok megye	12	24	2	-	1	-
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	14	33	-	1	-	1
Észak-alföldi régió	56	118	4	2	1	1

/saját szerkesztés/⁴²

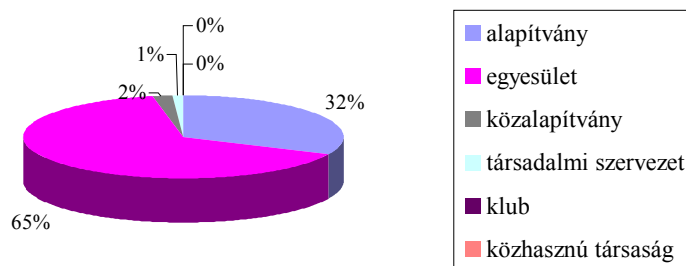
A különböző szervezeti formák közötti eltérések vizsgálatára az ifjúságkutatás mindezidáig nem fordított elég figyelmet. Az egyesületek, alapítványok vizsgálatának nem szenteltek kellő figyelmet a kutatók, s társadalmi ellenőrzésük is eseteleges. Működésük szabályozása és annak figyelemmel kísérése azért is fontos lenne, mert egy ilyen „fehér folt”

⁴² Forrás: Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda, 2005.

néhány törvényszegő csoportosulás tevékenysége miatt az egész rendszer kriminalizálódását eredményezheti.

Megjegyezzük, hogy a régióban is felmerültek már hasonló jellegű problémák, gyanakvásra okot adó ügyek, melyek vizsgálódások tárgyává váltak. Ezek elkerülhetőek lennének egy világosabb, átláthatóbb szabályozási rendszer kialakításával - mely egyszerre szolgálná a törvény- és döntéshozók (az állam és az önkormányzatok) valamint a civil ifjúsági szervezetek érdekeit - amely azonban nem jelentheti a szervezetek tevékenységének megakadályozását, gúzsba kötését.

Az országos trendekhez igazodva, a régió ifjúsági szervezeteinek megközelítőleg kétharmada (65 %) egyesületi-, a fennmaradó egyharmad pedig alapítványi- (32 %), közalapítványi- (2 %) formában működik. Láthatólag a legkedveltebb forma az egyesület, melynek okai részben minden bizonnyal történetiek, hiszen egyesületek Magyarországon már a kora középkorban is működtek, az olvasóegyletektől a polgári kaszinóig. Az alapítványi működés ezzel szemben az anyagi feltételek folyamatos karban tartását igényli, s szakszerűbb működési feltételeket eredményez. (21. ábra)

21. ábra: A működő ifjúsági szervezetek szervezeti forma szerinti megoszlása az Észak-alföldi régióban, 2004.

/saját szerkesztés/

Az eddigi kutatások eredményeire alapozva arra a következtetésre juthatunk, hogy a települések lakosságának növekedésével a szervezetek száma megközelítőleg egyenletes mértékben növekszik, s a legtöbb szervezet a nagyvárosokban található. Az Észak-alföldi

régió ifjúsági szervezeteinek székhelyét tekintve megállapítható, hogy azok elsősorban a megyeszékhelyeken találhatók. A szervezetek megközelítőleg fele (46 %) a régió három megyeszékhelyén, Debrecenben, Nyíregyházán és Szolnokon, a fennmaradó 54 % pedig kisebb városokban, falvakban működik.

Az ifjúsági szervezetek székhelyét megyei bontásban vizsgálva kitűnik, hogy míg Hajdú-Bihar- és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében valóban a megyeszékhelyeken figyelhető meg a nagyobb szervezeti aktivitás, Jász-Nagykun-Szolnok megyében a trend megfordul. (6. tábla)

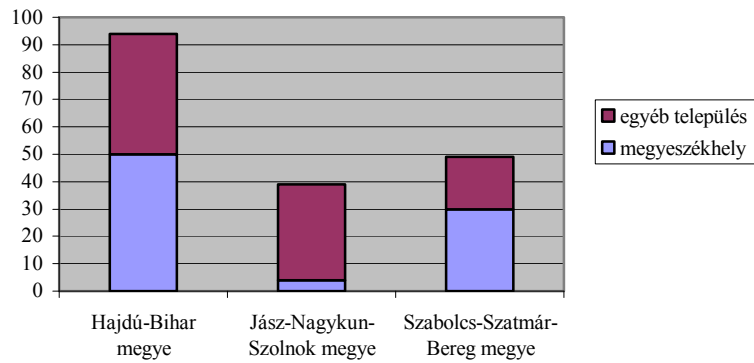
6. tábla: A működő ifjúsági szervezetek székhely szerinti megoszlása az Észak-alföldi régióban, 2004.

szervezetek székhelye	megyeszékhely	egyéb település
Hajdú-Bihar megye	50	44
Jász-Nagykun-Szolnok megye	4	35
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	30	19
Észak-alföldi régió	84	98

/saját szerkesztés/⁴³

Míg Hajdú-Biharban az ifjúsági szervezetek több mint fele (53 %) , Szabolcsban pedig háromötöde (61 %) a megyeszékhelyen működik, Jász-Nagykun-Szolnok megyében az összes szervezetnek csupán elenyésző része, mindössze 10 %-a található a megyeszékhelyen. (22. ábra) Az okok feltárása szintén vizsgálatunk tárgyát képezi.

⁴³ Forrás: Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda, 2005.

22. ábra: A működő ifjúsági szervezetek székhely szerinti megoszlása az Észak-alföldi régióban, 2004.

/saját szerkesztés/

Az ifjúsági szervezetek egy része érdek mentén szerveződik (pl.: fogyatékosok, hátrányos helyzetű fiatalok...segítése) egy másik része pedig pártokhoz kapcsolódik, s valójában az utánpótlás képzésére szolgál, s többnyire erre is korlátozódik. Meg kívánjuk jegyezni, hogy a pártok ifjúsági szervezetei jelenleg két világ között lebegnek: se nem pártok, se nem egyszerű civil szervezetek, s így finanszírozási rendszerük visszasságokkal terhes. Reményeink szerint a jelenlegi politikai-társadalmi folyamatoknak köszönhetően ez a felemás helyzet a közeljövőben megváltozik, s megnyugtatóan rendeződik az ifjúsági szervezetek jelenleg bizonyos értelemben véve méltatlan helyzete.

A társadalom hajlamos a figyelmét elsősorban a szélsőséges csoportok felé fordítani, szívesen foglalkozik a fiatalok hátrányos helyzetű, perifériára szorult, szociálisan rászoruló, tehetséges és deviáns csoportjaival. De mi van azokkal, akik „csak úgy vannak”? (Csiha, 2004.) Vagy azokkal, akik valamely ifjúsági szervezet tagjaként próbálnak tenni saját, és mások boldogulásáért?

A harmadik szektor aktorai közti együttműködésnek ugyanúgy vizsgálat tárgyát kell képezniük, mint az önkormányzatokkal való együttműködésük lehetőségének vizsgálata. Ennek hiányában tevékenységükről alkotott képünk egyoldalú, hiányos lenne. Az állami szervek, önkormányzatok feladata, hogy biztosítsák a különböző civil szervezetek működéséhez szükséges feltételeket, a civil szervezetek pedig átvállalhatnak bizonyos kötelezően előírt feladatokat a helyi önkormányzatoktól. Így mindkét fél jól jár, hiszen egymás tevékenységét segítve, vállt vállnak vetve képviselhetik a helyi társadalom érdekeit.

A két szektor közötti együttműködésre - mint ahogy azt az előzőekben jeleztük - természetesen vannak már példák Magyarországon, elsősorban a szociális ágazatban. A civil ifjúsági szervezetek, csakúgy, mint a szociális szférában tevékenykedő civil szervezetek, a civil társadalom részét képezik, az önkormányzatoknak pedig igen is vannak az ifjúsággal kapcsolatosan kötelezően ellátandó feladatai, még akkor is, ha a törvények esetleg nem fogalmazznak teljesen világosan. Miért ne vállalhatnának ők is át bizonyos önkormányzati feladatokat?

Annál is inkább, mivel az önkormányzatok jelentős része, az ifjúság helyi önszerveződésének elősegítése céljából ifjúsági referenseket alkalmaz ⁴⁴. (7. tábla). Az ifjúsági referens feladatai közé tartozik – egyebek mellett - a településen működő, az ifjúságot segítő önkormányzati, hivatali, intézményi, civil és informális szervezetek tevékenységének koordinálása. Szerepük, ha és amennyiben lelkiismeretesen végzik feladatukat, felbecsülhetetlen lehet a két szektor együttműködése szempontjából.

7. tábla: Ifjúsági referensek az Észak-alföldi régióban

Terület	Ifjúsági referensek száma (fő)	
	2002-ben	2006-ban
Hajdú-Bihar megye	25	21
Jász-Nagykun-Szolnok megye	22	21
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	41	30
Észak-alföldi régió	88	72

/saját szerkesztés/⁴⁵

⁴⁴ Meg kívánjuk jegyezni, hogy annak ellenére, hogy az ifjúsági referensek többsége valóban a helyi Polgármesteri Hivatalok, esetenként megyei önkormányzatok alkalmazásában áll, más szervezeteknek, intézményeknek is módjukban áll ifjúsági referenseket alkalmazni. Az Észak-alföldi régióban van arra példa, hogy a referens munkáját Művelődési Ház (pl. Báránd), Gyermekjóléti- és Családsegítő Központ vagy Szolgálat (pl. Komádi), Területfejlesztési társulás (pl. Szakoly), Általános iskola (pl. Jászberény), Könyvtár (pl. Pusztamonostor) sőt egyesület (pl. Derecske) keretein belül végzi.

⁴⁵ /Forrás: Észak-alföldi regionális Ifjúsági Szolgáltató Kalauz 2002, valamint az Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda 2006-évi adatbázisa/

5.4. Egy lehetséges regionális ifjúságstratégia váza

A rendszerváltást követően talán az ifjúsági ágazat szellemi és anyagi vesztesége volt a legjelentősebb hazánkban, az ágazat szinte teljes gazdasági és humán infrastruktúrája a múltba veszett. A hatalom és az ifjúság különböző csoportjai közötti közvetítő rendszer szétzilálódott, az anyagi bázis pedig a közalapítványokba került, melyeknek nem kifejezetten gondos gazdálkodása révén a gazdasági háttér, a pénz az ágazatból gyakorlatilag eltűnt, s az ifjúság ügye kiszorult a napi politikából. Az „akié az ifjúság, azé a jövő” szlogen határozta meg a pártok ifjúsággal kapcsolatos gondolkodását, valódi távlati tervek, elképzelések nélkül igyekeztek saját céljaik megvalósítása, s részben politikai utánpótlásuk megszervezése kapcsán kisajátítani az ifjúságot. Minden párt létrehozta a maga ifjúsági szervezetét, s ezzel az ügy „el volt intézve”. (Bánáti, 2004.)

A szociológiai kutatások már a '80-as évektől kezdődően jelezték az ifjúság helyzetének nem túl kedvező változásait, azonban ezekkel a hatalom mit sem törődött, s a kedvezőtlen folyamatokat a rendszerváltás sem tudta megállítani. A régi ifjúsági szervezetek szétestek, helyükbe sok új kicsi szervezet lépett, azonban a régi jól működő intézményi struktúra helyett még nem alakultak ki az újak, így az ifjúság a hatalmon lévők számára közvetlenül nem elérhető, hatékony közvetítőrendszer pedig még nem épült ki. Hiányoznak azok a terek, melyekben a fiatalok felszabadultan mozoghatnak, s így helyzetük rosszabbodására nem aktivitásuk fokozásával, hanem éppen ellenkezőleg a társadalmi-, közéleti folyamatoktól való távolmaradással válaszolnak. (Bánáti, 2004.)

A mai fiatalok rendkívül szervezetlenek, tapasztalatlanok közéleti téren, sokan egyáltalán nem vesznek részt a közéletben. A hatalommal szembeni kiszolgáltatottságukat csak tovább növeli, hogy nem is törekednek társadalmi pozícióik, súlyuk növelésére. S ha erre ők nem képesek, nem érznek magukban elég erőt, vagy nem elég motiváltak ahhoz, hogy megváltoztassák saját viszonyaikat, akkor ezt a feladatot a politika szereplőinek kell magukra vállalniuk, helyi, regionális és országos szinten egyaránt.

Nincs értelme a bűnbakkeresésnek. A kialakult helyzetért természetesen nem tehető felelőssé egyetlen politikai erő, s nem is csak a felnőttek, hanem maguk a fiatalok is legalább annyira hibásak. Az pedig, hogy a mai ifjúságpolitika tartalmát és gyakorlatát nem a

valóságos társadalmi folyamatok, sokkal inkább az ideológiai megfontolások alakították, nyilvánvaló. (Bánáti, 2004.)

Úgy tűnik, hogy a problémák nem az ifjúság oldaláról fogalmazódnak meg, sokkal inkább a társadalmi-, politikai elvárások és követelmények oldaláról, a gondolkodás iránya pedig megmarad állami szinten, nem szivárog le a társadalom mélyebb rétegeibe, a regionális, lokális szintekre, s így kénytelen nélkülözni a hagyományokból és a face-to-face kapcsolatokból adódó előnyöket.

A fiatalok számára elfogadható, vonzó jövőkép felvázolása elengedhetetlen eleme egy középtávú ifjúságstratégiának, mint ahogyan a fiatalok és felnőttek közötti folyamatos párbeszéd is. Ehhez azonban önmagukban hívó, távlati célok megfogalmazására is képes fiatalokra van szükség, a politikának pedig olyan társadalmi kép közvetítését kell magára vállalnia, amely képes az ifjúság számára az Európai Unió által nyújtott lehetőségekkel szemben is reális perspektívát rajzolni.

Annak érdekében, hogy az ifjúság törekvései, problémái megkülönböztetett figyelmet kapjanak, társadalmi változások aktív szereplőivé kell tenni őket, teret kell nyitni a fiatalok számára. Sajátos társadalmi szerepüket csak akkor tölthetik be, ha megtörténik a hatalomba való beemelésük, mely fontos politikai-, társadalmi mozzanat a rendszerváltás óta várta magára.

A kormány civil stratégiája 2002 év végén született meg, önálló ifjúsági stratégia megalkotásáról pedig hat évvel később döntött az Országgyűlés. A fiatalok, az ifjúsági szervezetek, az ifjúság érdekében dolgozó szakemberek több mint egy évtizede várták ezt a dokumentumot, mely 15 évre határozza meg az állam ifjúsági korosztályokkal kapcsolatos viszonyát és feladatait. A stratégia az ifjúságot egy folyamatos, innovatív, korszerű tudással rendelkező erőforrásnak tekinti, mely képes a társadalom megújítására, az aktív szerepvállalásra. Az ifjúsági korosztályok tagjaira mint önálló, döntésképes, a jövőt alakító egyénekre tekint. Mindenki által vállalható, hosszú távú célokat fogalmaz meg, figyelembe véve az Európa Tanács ajánlásait, és megfelel az Európai Unió által deklarált társadalmi és ifjúságpolitikai érték- és célrendszernek egyaránt.

Egy toleráns és önkorlátozó ifjúsági stratégia legfőbb alapelve a függetlenség és a partnerség kell, hogy legyen országos és regionális szinten egyaránt. A szervezetek

autonómításának tiszteletben tartása, a civil ifjúsági szféra egyenrangúságának, a nyilvánosságnak és átláthatóságnak biztosítása, a természetes szövetségi viszony kialakítása szintén nélkülözhetetlen elmei egy felelős, az ifjúsággal komolyan számoló stratégiának.

Addig amíg makrotársadalmi szinten a stratégia egy széles körben megvitatott hosszú távú fejlesztési dokumentum, mely elsősorban célkitűzéseket, főbb politikai elképzeléseket fogalmaz meg, regionális szinten elkerülhetetlen a konkrét kapcsolódási pontok valamint az együttműködés lehetőségeinek megfogalmazása, részletes kibontása, ideológia nélkül.

A helyi közösségek újjáélesztése, az ifjúság ügye nem függhet politikai hozzáállástól. Kell, hogy legyen egy „kritikus tömeg”, melynél már a helyi önkormányzatnak is figyelembe kell vennie a társadalom részéről megfogalmazódó igényeket. Ma már az ifjúsági kérdésekre nem a tömegszervezetek adhatnak választ, hanem a helyi szinten működő kisebb, szolgáltató szervezetek. Itt az ideje, hogy végre kilépjünk a „kulturális senkiföldjéről”, hogy azt mindenki számára megművelhetővé tegyük. A helyi törekvések, a fokozódó kulturális aktivitás az életkülönbségek csökkentésében is jelentős szerepet tölthetnek be. Ehhez kell megnyerni az értelmiséget.

Ma Magyarországon, az ifjúsági szervezetek viszonylag alacsony száma és taglétszáma következtében a fiatalok elsősorban az iskolarendszeren keresztül érhetők el. A fennálló helyzet megváltoztatása alapvető kérdés, hiszen a cél az, hogy a fiatalok saját követendő képüket minél több szocializációs mintából válogassák össze, s ebben a család valamint az iskola szerepén túl a kortárs csoportok, közösségek is fontos szerepet vállalhatnak. Nem felejtkezhetünk meg azonban arról a tényről, hogy a szekularizált társadalmakban az ifjúság 10%-nál nagyobb arányban nem szervezhető, így a szervezetekhez kötés nem is lehet célja egy reális ifjúságstratégiának. Az azonban igen, hogy a szervezetekhez nem tartozókat, valamint a jogi személyiséggel nem rendelkező, önkéntes alapon működő, aktív szerveződések is elérjük, s ennek egy lehetséges módja a szolgáltató- és információs házak rendszerének működtetése, valamint a helyi ifjúsági munka erősítése, az ifjúsági önkormányzatok létrejöttének ösztönzése, ifjúsági referensek alkalmazása. (Nagy, 2003)

Úgy tűnik, hogy ma Magyarországon, kistelepülésen élni hátrány, szakképzettséggel nem bírni hátrány, fiatalnak lenni hátrány. Az állam feladata eljutni mind szélesebb ifjúsági

körhöz, különösen a leszakadókhoz, a szociálisan vagy más módon hátrányos helyzetűekhez. Ők képezik az ifjúságpolitika elsődleges célcsoportját, valamint azok, akik sem a civil szervezeteken, sem pedig az iskolarendszeren keresztül nem elérhetők. Az állam feladata továbbá a kommunikáció megszervezése, ifjúsági portál működtetése, ifjúsági adatbázis létrehozása, az ifjúságkutatás, az ifjúságügy szakmai lapjának létrehozása, az ifjúsági képzés megszervezése országos szinten, valamint az ifjúsági intézményrendszer működtetése.

A helyi ifjúsági munka elengedhetetlen eleme a gyermekek és fiatalok érdekeinek képviselése, a fiataloknak a helyi döntéshozatalban való részvételének biztosítása, nem csak tanácsadói, hanem felelős döntéshozói szerepben. Ehhez azonban feltétlenül szükség van tenni akaró fiatalokra. De lehetnek ők bármily tetterre készek, ha hiányzik a (lokális szinten megnyilvánuló) politikai szándék.

6. Az önkormányzatok és civil ifjúsági szervezetek együttműködése

Addig, amíg a fiatalok valós problémái megválaszolatlanul maradnak, amíg a (helyi) társadalom nem képes vonzó alternatívát, jövőképet nyújtani számukra, csak daczból várható el szervezett aktivitásuk. Az internet, a cyber-tér nyújtotta, ugyan többnyire magányos, ámde szinte korlátlan lehetőségek tárházával szemben kell, hogy megfogalmazódjon egy, az emberi kapcsolatokra épülő jövőkép. A fiatalok nagyon tudnak lelkesedni, csak legyen miért vagy kiért. Ha a társadalom fel tud mutatni a fiatal korosztályok számára vonzó célokat, ők is képesek lesznek tenni azok eléréséért, s felkelnek végre az íróasztalaik mellől.

A fiatalok a jövő letéteményesei, akik nem csak feladatokat rónak a jelen döntéshozóira, hanem egyben önmagukban hordozzák a jövő társadalmi, gazdasági erőforrásait is. Megkülönböztetett figyelem kell, hogy övezze tehát a korosztály problémáit, s az ifjúságot a jövőben társadalmunk fontos részeként, alapjaként kell kezelnünk.

Elengedhetetlen tehát, hogy társadalmi érésüket, önszerveződésüket minden lehetséges módon támogassuk. Ez azonban kizárólag akkor valósítható meg, ha a döntéshozók, vagyis az önkormányzatok, valamint az ügy érintettjei, vagyis a civil ifjúsági szervezetek egymással együttműködve, az ifjúságpolitika fontosságát felismerve megosztanák az azzal járó terheket, s olyan helyi kezdeményezések megvalósítását tűznék ki célul, melyek egyértelműen illeszkednek a fiatalok által támasztott igényekhez.

Addig is, meg kell vizsgálnunk, hogy milyen a kapcsolat a szervezetek és az önkormányzatok között, hogy milyen lehetőségek vannak a civil ifjúsági szervezetek és az önkormányzatok kapcsolatainak bővítésére, hiszen a két szektor együttműködése, a különböző szintű és tartalmú partneri viszony kialakítása mindkét oldal, s egyben a társadalom egyre nyilvánvalóbb érdeke.

6.1. A kutatás célja

Kutatásunk során a civil ifjúsági szervezetek szervezetszociológiai megközelítésére teszünk kísérletet, azzal a szándékkal, hogy feltérképezzük az Észak-alföldi régió sokszínű, nehezen áttekinthető ifjúságszervezeti palettáját – mivel meghatározó jelleggel bír, hogy egy régióban hogyan, milyen szempontok (pl. politikai szempontok, ...) szerint választódik ki az ifjúsági elit - hogy megismerjük a különböző ifjúsági szervezetek, egyesületek, alapítványok céljait, társadalmi funkcióját, kapcsolati hálóját.

Mint azt már említettük, szakértői elemzések szerint Magyarországon hozzávetőlegesen 1.500 ténylegesen működő ifjúsági szervezet van. Ezeknek mintegy 35%-a kizárólag sporttevékenységet folytat, így a tényleges ifjúsági érdekű tevékenységben részt vállaló társas szervezetszám becslések szerint 1.000 körüli lehet, azaz gyakorlatilag minden 10.000 lakosra jut 1 ifjúsági szervezet. Az ifjúsági szervezetek tevékenységi körében kiugró a sportprogramok szervezése (82%), de magas a kulturális programszervezés is (46%). Jóval kisebb a szakmai (29%) és érdekképviseleti tevékenység (24%), a szolgáltató tevékenység (15%), a környezetvédelmi tevékenység (11%). Elenyésző a vallási- (7%) és a politikai tevékenység (2%). (Bánáti et al., 2003.)

A gyermek- és ifjúsági szervezeteknek a valós korosztályi igényeket felmérve, ennek megfelelő szolgáltató tevékenységet folytatva kell/kellene működniük. A pluralista társadalom igényeit szem előtt tartva, s ezen igényeknek megfelelően csak akkor teljesíthetik társadalmi funkciójukat - azaz az ifjúság társadalmi beilleszkedésének, társadalmi tanulásának elősegítését - ha kialakítják, illetve erősítik, szorosabbra fűzik kapcsolataikat más civil ifjúsági szervezetekkel, s nagyobb hangsúlyt fektetnek a helyi, valamint megyei önkormányzati-, illetve állami intézményekkel való együttműködésre.

A művelődés és a kultúra állami támogatásának csökkenése a változások egész sorát indította el Magyarországon az elmúlt néhány esztendőben. A művelődési házak bezárása, a művészeti és önképzőkörök valamint a sportegyesületek, az ifjúsági szórakozóhelyek megszűnése, s helyettük az új típusú discok kiépülése, jelentős számú fiatalot fosztott meg attól, hogy szabadidejét konzolidált és kulturált keretek között tölthesse el.

Azt kívánjuk feltárni, hogy a fiatalok jelen körülmények között milyen típusú csoportokhoz, szervezetekhez tartoznak, hogyan töltik szabadidejüket. Vizsgálatunk során nemcsak arra vagyunk kíváncsiak, hogy mely csoportokhoz, közösségekhez, szervezetekhez tartoznak (szűkebb család, barát/barátnő, baráti kör, tágabb család, iskola, munkahely, „haverok”, osztálytársak, szomszédok, szekták, szakkörök, civil-, ifjúsági szervezetek...), milyen mozgalmakban vesznek részt, hanem arra is, hogy ezeket mennyire tartják fontosnak.

A kutatás során célunk az ifjúsági szervezetek (egyesületek, alapítványok, közalapítványok) mint intézmények működésének vizsgálata az Észak-alföldi régióban, egy lehetséges regionális ifjúságpolitikai modell megalapozásának reményében. Arra keressük a választ, hogy a nagyon is különböző szervezetekben hogyan zajlanak a döntési folyamatok, milyen az ellenőrzés, az információ-áramlás? Hogyan hoznak létre, és hogyan működtetnek ifjúsági csoportokat? Hogyan viszonyulnak a szociális- és kultúraközvetítő rendszerhez? Hogyan alakul körülöttük a tér, milyenek a kapcsolataik más alapítványokkal, egyesületekkel, az iskolarendszerrel, a kultúra-közvetítőkkal, önkormányzatokkal...?

A regionális empirikus kutatás során arra keressük a választ, hogy a civil ifjúsági szervezetek, szerveződések mennyire képesek az alapító okirataikban megfogalmazott célok megvalósítására. Mennyire hatékonyak az általuk finanszírozott programok? Hogyan képesek folyamatok támogatására és hogyan képesek önmaguk folyamatokat gerjeszteni? Hogyan képesek, illetve képesek-e eljutni az általuk megcélzott korosztályhoz? Hogyan képesek az ifjúság önszerveződését elősegíteni? Képesek-e a generáció saját ügyeiben való aktív részvételéhez, az ezt megalapozó képességek, készségek kialakításához, érdekérvényesítéséhez, vagyis participációjához hozzájárulni? Hogyan tudják megismertetni a fiatalokkal környezetük aktív befolyásolásának módszereit? Hogyan találják meg a helyüket egy plurális iskolarendszerben? Hogyan tudják a korosztály speciális és általános igényeit a társadalom különböző alrendszerei felé közvetíteni? Hogyan tudnak (ha egyáltalán akarnak) hatni a politikai folyamatokra, képesek-e a közigazgatás befolyásolására? Hogyan és miben képesek, illetve szándékoznak-e együttműködni a helyi- és megyei önkormányzatokkal az önkormányzati feladatellátásban?

6.2. Módszertani keretek

Kérdéseinkre a választ empirikus vizsgálat útján igyekszünk megtalálni. A kutatás két részből áll, mely két rész módszertanát tekintve is jól elkülönül egymástól. A kutatás első részében elsősorban dokumentum- és sajtóelemzésre, illetve a szervezetek vezetőivel készített interjúkra támaszkodunk. A kutatás során, 17 az Észak-alföldi régióban tevékenykedő, véletlenszerűen kiválasztott, ifjúsági nonprofit szervezetet vettünk górcső alá, melyek között egyaránt megtalálható kulturális, drogprevenció, vagy tehetségkutatás területén működő civil szervezet. Az interjúalanyok kiválasztásánál elsődleges szempont volt, hogy kapcsolatban álljanak Debrecen, Nyíregyháza illetve Szolnok Megyei Jogú Város önkormányzatával. A kapcsolatot meglévőnek tekintettük, ha a szervezet pályázott az önkormányzat támogatási alapjai közül (civil-, ifjúsági-, sport-, kulturális alap) valamelyikre, vagy az önkormányzattal közművelődési megállapodást illetve ellátási szerződést kötött, illetve kapcsolatban állt az önkormányzat ifjúsági referensével. Az interjúkat a mellékelt interjúvázlat (2. melléklet) alapján vettük fel és a megkérdezett beleegyezésével, diktafon segítségével rögzítettük.

A kutatás második részében meg kívánjuk szólítani a régióban tevékenykedő ifjúsági referenseket, akik fontos információkkal szolgálhatnak a civil ifjúsági szervezetek és az önkormányzatok közötti jelenlegi együttműködésről és a jövőbeni együttműködés lehetséges irányairól, hiszen ők azok, akik szervezik és elősegítik a településen, megyében működő, az ifjúságot segítő önkormányzati, hivatali, intézményi, civil és informális szervezetek tevékenységének koordinációját. A megkeresés rövid kérdőív alapján, telefonon keresztül, kérdezőbiztosok segítségével történik. A kis elemszámra való tekintettel vizsgálatunk teljes körű, abban minden egyes – az Észak-alföldi régióban tevékenykedő – ifjúsági referens részt vesz. (Az ifjúsági referenseknek szóló kérdőív a dolgozat 3. mellékletben található.)

6.3. A kutatás előfeltevései

Az eddigi empirikus kutatások, illetve az ifjúságot érintő elméleti értekezések eredményeinek ismeretében a korosztály értékeinek, attitűdjeinek, kapcsolati hálójának alakulásával kapcsolatban jelen kutatás során a következő vizsgálati eredményeket feltételezzük.

1. A legtöbb ifjúsági szervezet nem tudja meghatározni valódi célcsoportjait, nincs csoporttudata, identitása, nem kínál a korosztály számára alternatív értékeket, cselekvési lehetőségeket, célja rendkívül szerteágazó.
2. A fiatalok legtöbbször több dimenziósak a kapcsolataik, és rendkívül szegényes a társadalmi-közéleti kapcsolat-hálója. A korosztály szervezetek iránti érdeklődése elenyésző, szabadidejének nagy részét strukturálatlan környezetben, kortársainak társaságában tölti (pl.: koncert, disco, plaza...), esetleges
3. Az ifjúság szervezeti hovatartozását tájékoztató pontok köré (kultúra, érdekvédelem, politika, vallás) rendezi.
4. Az ifjúsági szervezeteknek jobbra esetlegesen a kapcsolataik az iskolarendszerrel, más alapítványokkal, egyesületekkel, ifjúsági intézményekkel, önkormányzatokkal, a médiával. A rendszerváltozás után kialakult mozgalmak által szervezett programok nem hatékonyak, mivel rendezvényeik, megmozdulásaik révén sem tudják megérinteni az ifjúságot.
5. A szervezetek vezetői, tisztségviselői sokszor nem elég felkészültek, képzettek, motiváltak, nem teszik vonzóvá az általuk képviselt szervezetet.

6. Számos kisebb helyi ifjúsági egyesület foglalkozik jelentős ügyekkel, rendelkezik modern szervezeti kultúrával, kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszerrel. Azonban sajnálatos módon ezeket az ifjúsági- és diákegyesületeket - ma még - az indokoltnál kisebb figyelem és nyilvánosság övezi, s ennek köszönhetően kevés fiatal találja meg velük a kapcsolatot.
7. Van település, ahol jól „működnek” az ifjúsági referensek, és van, ahol tevékenységük csak látszat. Ez minden valószínűség szerint összefügg előképzettségükkel, tapasztalatukkal valamint az önkormányzat (ifjúság) politikai célkitűzéseivel.
8. Igen kevés ifjúsági szervezetnek van lehetősége bekapcsolódni a kötelezően előírt önkormányzati feladatok ellátásába.
9. A civil ifjúsági szervezetek az önkormányzati feladatellátásban elsősorban a prevenció, környezetvédelem, gyermek- és ifjúságvédelem illetve az üdültetés területén vállalhatnak át önkormányzati feladatokat.

6.4. Tények és vélemények – A régió civil ifjúsági szervezeteinek vezetőivel készült interjúk alapján

Mivel a civil ifjúsági szervezetek alakulásának, működésének, finanszírozásának és kapcsolathálójának vizsgálata sok esetben bizalmas információk közlésével jár, a kérdőíves vizsgálat nem tűnt számunkra megfelelő módszernek. Strukturált interjúk készítése mellett döntöttünk, s a beszélgetésekre 2006. március 22. és április 11., valamint 2008. március 17. és április 05 között került sor. Kutatásunk során 10 debreceni 5 nyíregyházi és 2 szolnoki civil ifjúsági szervezet vezetőjével készítettünk interjút. A választott módszer előnye, hogy egyenként koncentrálhattunk az interjú alanyára, így kialakítva egy bizalmi légkört, a valóságot hűen tükröző információk reményében. Nem kötött bennünket a kérdőív szigorú

felépítése sem, így olyan tényezők is feltárára kerülhettek, amelyek egy kérdőíves vizsgálat során esetleg rejtve maradtak volna.

Az elemzés során abból indultunk ki, hogy számos kisebb-nagyobb ifjúsági szervezet vesz részt az önkormányzati feladatellátásban, bár az önkormányzatokkal, más alapítványokkal, egyesületekkel, intézményekkel, és a médiával való kapcsolataik elenyészőek. A szervezetek forrásokkal való ellátottsága és professzionalizmusuk között szoros összefüggés található, és az önkormányzati feladatellátásban kiemelkedő szerepet vállalnak a kábítószerügy, illetve a gyermek- és ifjúságvédelem területén.

A következőkben igyekszünk áttekinteni az ifjúsági szervezetek főbb mutatóit, tevékenységük jellemző vonásait. Vizsgálódásunk kiterjed a szervezetek alakulásának és működésének körülményeire, valamint a szervezetek finanszírozására és kapcsolatrendszerük feltérképezésére egyaránt.

A vizsgálat korábban felvázolt kritériumrendszernek minden megkérdezett civil szervezet maradéktalanul eleget tett. Mindegyikük ifjúsági területen működik, és valamilyen formában kapcsolatban áll Debrecen, Nyíregyháza illetve Szolnok Megyei Jogú Város Önkormányzatával. Annak ellenére, hogy tisztában vagyunk azzal, hogy a meglehetősen kis elemszám miatt nem áll módunkban messze menő következtetéseket levonni, mégis meg kívánjuk jegyezni, hogy a vizsgált szervezetek fele több, mint tíz éve működik (az egyik szervezet 2006-ban ünnepelte fennállásának 15-ik, egy másik pedig 2008-ban annak 20. évfordulóját) és mindössze két esetben beszélhetünk 2 évnél fiatalabb nonprofit szervezetről.

A megkérdezett civil szervezetek vezetőinek túlnyomó többsége úgy nyilatkozott, hogy az általuk vezetett szervezet magját képező csoport tagjai, már a szervezet bírósági bejegyzése előtt is együtt dolgoztak egy közös cél érdekében. Mindössze két szervezet – egy nyíregyházi és egy szolnoki – jelezte, hogy az alakulást megelőzően nem dolgoztak együtt a későbbi tagok. A szervezetek alakulását elősegítették meghatározó személyiségek. Az alapító tagok között minden esetben megtalálható a szervezet működéséhez kapcsolódó területen dolgozó szakember, aki a szakmai irányítást, koordinációt végzi. Több esetben tapasztaltuk, hogy vezetőségi tag olyan fiatal, aki valamely program során került kapcsolatba a szervezettel. Ez nagyon fontos egy nonprofit szervezet életében, hiszen a fenntarthatóságot az biztosítja, ha a szervezet folyamatosan új tagokkal bővül, színesedik. A szervezetek

taglétszámát illetően igen szerteágazó a kép, hiszen a vizsgálatban egyaránt megjelenik a néhány tízfős alapítvány, valamint a száznál is több tagot számláló egyesület.

A kutatás során nem lehetett egyértelműen kijelenteni, hogy valamely területen működő szervezet egyértelműen az egyesületi vagy az alapítványi formát preferálná inkább, hiszen a kultúra, a kortárssegítés, vagy a prevenció területén működő szervezeteknél egyaránt találkozhatunk mindkét formával. A kutatásban részt vevő szervezetek mintegy háromnegyede (13 szervezet) egyesületi a fennmaradó 4 szervezet pedig alapítványi formában működik.

Szervezetszociológiai közhely - de igaz – hogy a szervezetek működésének egyik meghatározó jellemzője, hogy milyen módon történik a döntéshozatal. A szervezetvezetők az alapszabályban rögzített döntési mechanizmust említették, mint a döntések meghozatala során meghatározó irányelvet. A döntések többsége a közgyűlésen születik, sürgős esetekben azonban az elnökség, alapítványok esetében kuratórium vállalja át ezt a feladatot. A szervezeteket minden esetben a változó létszámú, 3-5 főből álló elnökség illetve kuratórium vezeti. A szervezetvezetők szinte kivétel nélkül „társadalmi munkában” végzik a feladatukat.

Többen utaltak arra, hogy mivel a szervezet baráti közösségből alakult, így annak működése során nem meghatározóak a hierarchikus viszonyok, s így a vezetői szerep is inkább csak „jelképes”. Interjúalanyaink közül néhányan (5 fő) minimális mértékű anyagi juttatásról számoltak be. A szervezetvezetők olykor-olykor még bántónak is érezték azt a kérdést, hogy milyen formában ismerik el a munkájukat, hiszen számukra a szervezetük sikeres működése, – sok esetben a pusztá fennmaradása – és a megvalósult sikeres programok jelentik az elismerést. Ezen túlmenően természetesen elismerést jelent egy díj, egy köszönőlevél vagy egy a sajtóban megjelenő cikk.

„ Az elnökség tagjai ingyen dolgoznak, saját kitüntetését alapított az elnök (Arany nyírfalevél), amit évente egy ember kaphat. A város vezetése az elnöknek kitüntetéssel ismerte el a fiatalságért, diákokért végzett több évtizedes iskolai, egyesületi, városi, megyei munkáját.”

„A mi munkánkat semmilyen formában nem ismerik el anyagilag, erkölcsileg főleg nem.”

„Elismerés!? Megítélés kérdése. Anyagi támogatás nyilvánvalóan nincs, de talán az erkölcsi elismerés, ha úgy vesszük, igen.”

„...vállveregetésen kívül mást nem kapnak.”

„Egyelőre az elismerés kérdése nem vetődött fel, mindenki szívesen és lelkesedéssel látja el a feladatokat.”

„Anyagilag a pályázatokból nagy ritkán lecsippenhető sikerdíjak formájában, de alapvetően ez önkéntes munka.”

„Egy páran kaptunk minimális összeget megbízási díj formájában.”

A különbözőn szervezetek tevékenységének térbeli kiterjedése visszaigazolja a korábbi kutatások eredményeit, mely szerint a nonprofit szervezetek jelentős része kilép az adott település határai közül. A vizsgált organizációk hatókörét firtató kérdésre mindössze egy esetben kaptunk olyan választ, hogy csak városi szinten működik. Ettől az egy esettől eltekintve minden szervezet megyei, regionális, esetleg országos hatókörűnek vallotta magát, sőt találkozhatunk olyan szervezetekkel is, elsősorban a nyíregyháziak között, de Debrecenben is volt rá példa, melyek az országhatár közelségéből adódóan határon átnyúló kapcsolatokról számoltak be, s nemzetközinek, Uniós hatókörűnek nevezték magukat. A kutatást megelőző 2 évben lezajlott programjaik fényében mi magunk mindössze négyet sorolnánk a regionális hatókörű szervezetek közé, a többi esetben megkérdőjelezve a lokalitás határainak ily módon történő átlépését.

Akkor mi lehet a hatósugár ilyen eltúlzásának az oka? A válasz egészen kézenfekvő: a civil szervezetek nagymértékben függenek a pályázati forrásoktól, így megtanulták, hogy annál több állami vagy uniós pénzhez tudnak hozzájutni, minél szélesebb körben végzik a tevékenységüket, legalább is papíron. A pályázatok elbírálásánál ugyanis többletpontot kapnak azok a szervezetek, amelyek nem csak helyi szinten tevékenykednek. Így ha kapcsolatban állnak egy Budapesti szervezettel vagy több települést érintő programot szerveztek, mindjárt országos hatókörűnek vallják magukat.

A megkérdezett vezetők szép számmal soroltak fel a szervezet által az elmúlt két évben megvalósított programokat, de véleményük szerint az azokon résztvevőket is az érdektelenség jellemzi, ahogyan az egyik egyesület vezetője fogalmazott: *„... az emberek eljönnek, érdeklődnek, tapsolnak és aztán hazamennek...”*. Megfigyelhető, hogy a szervezetek törekednek olyan programok megvalósítására, amelyek modellértékűek vagy a térségben

hiánypótló rendezvénynek számítanak. Három szervezetnél talákoztunk olyan projekttel, amely már több éve működik, és amelyet a pályázatot kiíró szakminisztérium modell értékűnek minősített.

A civil szektor bevételeinek változására elsősorban az adózási és gazdálkodási szabályok hatottak. A KSH adatai szerint 1993 és 2000 között a nem kormányzati szervezetek pénzügyi forrásai jelentősen átrendeződtek: az állami finanszírozás aránya csaknem másfélszeresére nőtt. Hasonlóan az alaptevékenységből származó bevételéhez, míg a magánadományok és a gazdasági tevékenységből származó bevételek aránya lényegesen csökkent. Az interjúk elemzése során a KSH adataihoz hasonló eredményeket kaptunk.

Nem állíthatjuk, hogy a szervezetek szűkölködnének az általuk szervezett és megvalósított programokban, ahogyan meggondolatlanság lenne azt állítani, hogy csak a projekt-elvű finanszírozás miatt szerveznek programokat, de az esetek 10-20%-ában valóban erről van szó. Nem egy esetben maga a szervezet vezetője nyilatkozott úgy, hogy a meghirdetett pályázathoz találták ki az utófinanszírozott projektet, melyből az egyesület működésére és mindennapos kiadásaira is jutott.

Fontos megemlítenünk, hogy több esetben talákoztunk olyan szervezettel, amely már kinőtte az egyesületi kereteket és az alapító tagok a nonprofit szervezet mellett profit orientált vállalkozást is működtetnek, sok esetben az egyesületi célokkal összhangban. Jó példa erre az egyik táncegyesület, akik mára már önálló művészeti iskolát működtetnek. Természetesen az egyesületi forma mindenütt jól kiegészíti a profitorientált vállalkozást, hiszen a támogatások több forrásból való lehívásához ez elengedhetetlen.

A megkérdezett nonprofit szervezetek működését és programjait túlnyomó részt helyi, országos és nemzetközi pályázatokból finanszírozzák. Azt lehet mondani, hogy a szervezetek önállóan vagy más civilekkel konzorciumban mindenhová pályáznak, ahová csak lehet: a profiljukba vágó minisztériumokhoz, a Regionális Ifjúsági Tanácshoz, a Regionális Ifjúsági Szolgáltató Irodához, a Nemzeti Civil Alaphoz, alapítványokhoz, közalapítványokhoz... és természetesen a megyei-, valamint a városi önkormányzathoz. Mindössze két egyesület volt, amely még nem nyújtott be önállóan pályázatot. Négy szervezet – 2 nyíregyházi és 2

debreceni – jelezte, hogy EU-s pályázatokon is részt vettek (Hefop, Phare, Interreg) erre Szolnokon nem volt példa.

Ugyancsak elmondható, hogy az örökös forráshiány miatt, szinte mindent azonnal megpályáznak, ahová csak „el tudják adni” magukat. Így nem csodálkozhatunk azon, ha egy-egy szervezet a pályázati időszakban 10-17 pályázatot is benyújt. Ezek többségét a kiírók - túlnyomó részt a minisztériumok, állami alapok és önkormányzati szervek - forráshiányra hivatkozva ugyan elutasítják, azonban a nyert összegek arra elegendők, hogy a szervezet a megvalósított program után a következő pályázati ciklusig elvegetáljon. Elég nagy baj ez, hiszen a forrásokkal való ellátottság erősen összefügg a professzionalizmussal, így nem meglepő, hogy a nagyvárosi, megyeszékhelyi szervezetek forrásai, így a vizsgálatba bevont civil ifjúsági szervezetek forrásai is, kedvezőbbek és professzionalitásuk szintje is magasabb, mint a kisvárosokban és községekben működő szervezeteké. Az egyik szervezet vezetője úgy fogalmazott:

„...a civil szervezetek önműködő pályázógépek, akik mókuskerékhez hasonlóan, az egyik pályázatot a másikba forgatva próbálnak fennmaradni”

A kutatásba bevont szervezetek anyagi lehetőségei jelentős különbségeket mutatnak, 200.000 Ft és 22 millió Ft közötti összegekkel gazdálkodnak. A nyíregyházi szervezetek közül négy 15 M Ft feletti összegek felett diszponál, míg Debrecenben 5, Szolnokon pedig mindössze egy szervezet bevételei érik el a milliós nagyságrendet.

Csak két egyesület számolt be arról, hogy a pályázatokon kívül profitorientált vállalkozás, vagy magánszemély támogatja a szervezetet. Hazánkban a civil szervezetek ilyen típusú önzetlen támogatásának még nem alakult ki hagyománya. Ez annak köszönhető, hogy a támogatók – az emberi természetből adódóan – elsősorban arra kíváncsiak, hogy milyen előnyük származik a szervezet támogatásából.

Az egyesületi törvény alapján minden szervezet tagdíjat köteles beszedni a tagjaitól. Ennek ellenére mindössze 3 szervezet említette, hogy a tagdíjából bevételi forrása származna, s valamivel többen, öten, hogy programjaik megvalósítása során saját bevételeikre

is támaszkodhatnak. Az elkészült interjúk alapján, a civil ifjúsági szervezetek bevételének túlnyomó többsége, mintegy 4/5-öde pályázati forrásokból tevődik össze. Elenyésző mértékű, 5% a tagdíjakból befolyó pénzüsszeg, s a szervezetek a rendelkezésükre álló bevételek 15%-át köszönhetik a szervezettel közösséget vállaló, céljaival azonosulni tudó vállalkozásoknak, valamint magánszemélyeknek.

Fontos megjegyezni, hogy a vállalkozások adományai minden esetben rendezvényekhez kötődő támogatásokként jelentek meg, mely támogatásért cserébe az adott rendezvényen megjelent a cég lógója, illetve reklámfeliratai. Természetesen a támogatások nem feltétlenül pénz, inkább természetbeni juttatások formájában nyilvánulnak meg. Bár alkalmanként találkozhatunk pénzbeli juttatásokkal is, ennél sokkal jellemzőbb, hogy önkéntes munkával, szóróanyagok, promóciós anyagok, ajándékok biztosításával, nyomdai munkával járulnak hozzá a szervezet sikeres működéséhez. Megállapítható azonban, hogy a civil szervezetek egymást pénzügyileg nem támogatják, azonban, - ahogyan azt már említettük - szívesen pályáznak együtt, konzorcium formájában.

A szervezetek szinte kivétel nélkül kiterjedt szakmai, civil kapcsolatokról számoltak be. Saját szakterületén minden szervezet igyekszik felvenni és tartani a kapcsolatot más civil szervezetekkel, a területen működő intézményekkel. A debreceni szervezetek mind korábbi, mind jelenlegi kapcsolatai lényegesen kiterjedtebbek és intenzívebbek, mint a nyíregyházi s különösen a szolnoki szervezeteké. Természetesen vannak alkalmi, programokhoz kötött kapcsolatok, mint ahogyan vannak hosszú távú, nagy intenzitású együttműködések is.

A dolgozat korábbi részében vázoltuk, milyen kapcsolatai lehetnek a civil ifjúsági szervezeteknek a székhelyükül szolgáló település önkormányzatával. Az elkészült interjúk alapján azt állapíthatjuk meg, hogy a nonprofit szervezetek igen csekély mértékben állnak kapcsolatban az önkormányzatokkal, s ezeket a kapcsolatokat is jobbra ők maguk keresik, nem az önkormányzat. A civil ifjúsági szervezetek többsége megalakulásától kezdve igyekszik jó kapcsolatot ápolni az önkormányzattal, bár a kapcsolódás igencsak esetleges, hiszen ahogyan arról a szervezetek vezetői beszámoltak, bár örülnének neki, a Hivatal – tisztelet a csekély számú kivételnek - egyáltalán nem keresi velük az együttműködés lehetőségét. Mindössze információval és évente egy alkalommal kiírt pályázatokkal

támogatják a szervezeteket. Felmerül a kérdés, hogy ha a megyei jogú városokban „ennyire fontos” a civilekkel való kapcsolattartás, kezdeményezéseik támogatása, akkor vajon mire számíthatunk más, esetleg kisebb, s ez által kisebb költségvetésű településeken?

Az általunk megkeresett civil ifjúsági szervezetek közül mindössze három – mindegyik megyeszékhelyről egy - rendelkezett írásos szerződéssel önkormányzati feladatok átvállalásáról a megkeresés idején, és egy szervezet jelezte, hogy ugyan jelenleg nincs, de 2002 és 2004 között volt szerződése az önkormányzattal. Egy esetben talákoztunk olyan egyesülettel, amelynek közművelődési megállapodás formájában ismerték el a több éves munkáját. Ahogy a szervezet vezetője fogalmazott:

„Évek óta dolgozunk ezen és most, hogy önálló helyhez jutottunk, ennek már nem is volt semmilyen akadálya.”

Az említett szervezeteken kívül a kutatásba bevont civil ifjúsági szervezetek egyike sem büszkélkedhet a helyi önkormányzattal kötött együttműködési megállapodással vagy ellátási szerződéssel.

Az önkormányzattal való kapcsolat azonban nem csak a pályázati támogatásban és kölcsönös információnyújtásban merül ki bizonyos esetekben. Az egyik debreceni alapítvány arról számolt be, hogy a szervezet számára az önkormányzat közhasznú, illetve közcélú munkást biztosított. Az ilyen típusú foglalkoztatás nagymértékben segítheti a nonprofit szervezetek humán erőforrás terén mutatkozó hiányosságait. Ezen kívül egy debreceni és egy szolnoki szervezet bérelhet kedvezményesen irodahelyiséget az önkormányzattól és egy nyíregyházi szervezet esetében megkeresésünkkel éppen folyamatban voltak a tárgyalások.

A civil szervezetek és az önkormányzatok közötti kooperáció sajnos még gyerekcipőben jár. A két fél közötti „együttműködés” többnyire kimerül az információcserében és az önkormányzattól kapott erkölcsi támogatásban, s bár kétség kívül ez is nagyon fontos, véleményünk szerint ennél kicsit messzebb is merészkedhetnének az önkormányzatok, a nem egy esetben 5-10 évre visszatekintő ismeretség tükrében. Keserű tapasztalatként elmondható, hogy az együttműködés lehetőségét csak az egyik fél, nevezetesen a civilek keresik és tartják fontosnak.

„Nagyon fontosnak tartom, hiszen a kapcsolat mindkét fél számára gyümölcsöző lehet, mind a források, mind az információk, mind a szakmai segítségnyújtás tekintetében.”

„Mindenképpen fontos lenne, de az is fontos lenne, hogy ne alá-fölé rendeltségi viszony legyen, hanem partnerségi viszony, és ez jelen pillanatban nem igazán jellemző. Emiatt azt is gondolom, hogy elég sok ifjúsági célú civil szervezet egy kicsit kiábrándult ebből a történetből. Azt gondolom, hogy az önkormányzatnak nincs igazán kapcsolata a civil szervezetekkel, mert nem tekinti őket partnereknek és emiatt kivonulnak a szervezetek. Az a baj, hogy nem a szakmai érdekek mentén szerveződnek ezek a kapcsolatok”

„Fontosnak tartanám és lennének elképzeléseim ezzel kapcsolatban..., de ha nagyon sarkítani akarok, akkor azt mondanám, hogy megvagyunk az önkormányzat nélkül... Inkább a civil együttműködésekre helyezük a hangsúlyt, hiszen alapelv, hogy a civil társadalmat szeretnénk erősíteni.”

„Fontosnak tartom minden szín alatt. Úgy gondolom, hogy mind a kettőnknek ugyan azt kell, hogy a célja legyen. Fontosnak tartom, hogy az önkormányzat hagyjon bennünket dolgozni, de szükségünk van egyfajta iránymutatásra, egyfajta jóváhagyásra és visszajelzésre. Mégiscsak ők azok, akik kijelölik a feladatokat, vagy ők azok, akik jóváhagyják a munkánkat.”

„Feltétlen! De szükséges írásos megállapodás, mely a feladatokat, kereteket, finanszírozást és felelősséget is tartalmaz.”

„. Próbálunk egy szerződést elérni az önkormányzatnál, hiszen úgy gondoljuk, hogy az ő munkájukat tudnánk megkönnyíteni, de sajnos nincs írásos megállapodásunk. A partnerség abban merül ki, hogy a szervezet a bizottsági ülésekre kap meghívót, valamint pályázunk a támogatási alapokra. „

Ami pedig a jövőbeli lehetőségeket illeti: a kép sajnos siralmas. Úgy tűnik az önkormányzat még nem ismerte fel a civil szektorban rejlő lehetőségek szinte kimeríthetetlen tárházát, s ezért nem is kíván élni az általuk nyújtandó szolgáltatásokkal. Főleg nem akkor, amikor a szóban forgó civil szervezetek ráadásul a fiatal korosztályok képviselőit tömörítik. A szervezetek vezetőinek túlnyomó többsége a több évre visszatekintő felszínes együttműködésnek köszönhetően mély pesszimizmusról számolt be, amikor az önkormányzattal való távlati terveikről, a Hivatallal való további együttműködésről kérdeztük őket.

„Konkrétan nem látok lehetőséget, mert úgy veszem észre, hogy úgy működik az önkormányzat, hogy szerintük: jobb dolguk van annál, mint hogy velünk foglalkozzanak.”

„A civil szervezetek legnagyobb problémája a helyhiány. Pályázatot írni, programot szervezni önkéntesen is megtanulnak az egyesületek, de ha hely nincs, akkor ezt nem tudják megtenni. Szerintem Debrecenben jelen pillanatban az a legnagyobb probléma. Nem tudom, hogy ez a városon múlik, vagy a civil szervezeteken. Ha az önkormányzat minimális pénzért helyet biztosítana a szervezeteknek, akkor nagyon sok mindent lehetne csinálni.”

„Az az igazság, hogy nem nagyon látom, hogy ez a kapcsolat fejlődne. Igazából mi nyitottak vagyunk rá, de azt gondolom, hogy mi mindig is a fiatalok és a civilek érdekeit fogjuk szem előtt tartani, és mivel egy kicsit az érdekeiket is próbáljuk védeni ez időnként ütközik az önkormányzat elgondolásaival. Nem vagyok benne biztos, hogy fejlődhet ez a kapcsolat... Abban látnánk az együttműködés lehetőségét, ha lenne az önkormányzatnak egy ifjúsági háza, de olyan ifjúsági háza, amelyet a fiatalok elképzelnek. „

Az ifjúsági szervezetek vezetőinek véleménye szerint mind a szervezetek létrejöttében, mind működésükben számos olyan pontot lehet találni, melynek fejlesztéséhez nem látszik szükségesnek a törvényi keretek megváltoztatása. Azt tapasztaljuk, hogy olykor nem csak az anyagi szűkösség akadályozza az ifjúsági szervezetek munkáját, hanem az a közös szándék, mely elismerné az együttműködés szükségességét és jelentőségét az ifjúság ügyében. Összefügghet ez azzal az általános bizalmatlansággal, mely az ifjúsági szerveződések gyakorta kíséri, s amely azt feltételezheti, hogy a szórakozáson kívül nem várható el másfajta tevékenység vagy aktivitás a fiataloktól. Néhány olyan publicisztika is hozzájárulhat ennek a szemléletnek a kialakulásához, amelyik inkább a devianciára hajlamos fiatalok csoportjait állítja az érdeklődés előterébe, és nem tartja érdekesnek azokat a fiatalokat, akik a társadalmi élet szempontjából nem tűnnek problematikusnak. Tanulságos az is, hogy az ifjúsági vezetők és az önkormányzati munkatársak személyes kapcsolata milyen jelentős szerepet tölt be a folyamatokban.

6.5. Önkormányzati kezdeményezések – partnerség vagy feladatmegosztás?

Ahhoz, hogy a régió ifjúsági szervezeteinek tevékenységéről, az ifjúsági életről többoldalú képet kaphassunk, szükséges megvizsgálunk a szervezetek önkormányzatokhoz fűződő viszonyát. A kapcsolatrendszer feltárásának megkísérléséhez a régióban tevékenykedő

ifjúsági referenseket hívtuk segítségül, mert azt feltételeztük, hogy szerepük a két fél együttműködésének szorosabbra fűzésében nagy jelentőséggel bír.

Az ifjúsági referens hídként kapcsolhatná össze a helyi társadalmat az ifjúsági szervezetekkel. Sajátos helyzetéből adódóan – hiszen az önkormányzat alkalmazásában áll – az önkormányzat érdekeit szem előtt tartva kell végeznie munkáját, az ifjúság igényeinek figyelembe vétele mellett. Ez így is van rendjén. De képes-e valóban szorosabbra fűzni a két fél kapcsolatát?

A következőkben saját empirikus kutatásunk eredményeit mutatjuk be. Az ifjúsági referensek véleményének feltárása során az eddigiektől gyökeresen eltérő módszereket választottunk.

6.5.1. A minta jellemzői

Kutatásunk során az észak-alföldi régió ifjúsági referenseit kerestük meg telefonon az Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda által rendelkezésünkre bocsátott címlista alapján.⁴⁶ Az adatfelvételre 2006. május 17-e és 19-e között került sor. Az előre meghatározott 72 címből, végül 36-ot sikerült elérnünk s lekérdeznünk. A sikertelen kapcsolat felvétel oka 8 esetben a hibásan megadott telefonszám volt, a többi esetben pedig az ifjúsági referens a többszöri visszahívások ellenére (minden referenst ötször próbáltunk elérni az adatfelvétel ideje alatt) sem volt elérhető.⁴⁷ A végül elért 36 ifjúsági referens válaszaiból próbálunk következtetni a régió ifjúsági referenseinek tulajdonságaira, illetve azok eloszlásaira. Az alacsony elemszám – annak ellenére, hogy a régió összes ifjúsági referensének fele részt vett a kutatásban - kevésbé teszi lehetővé, hogy a változók közötti

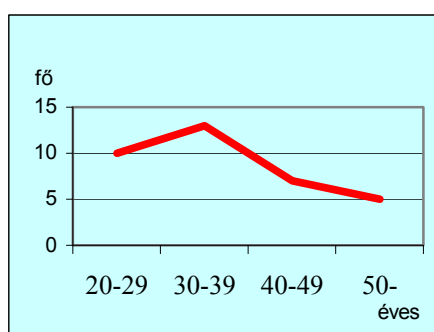
⁴⁶ Az Észak-alföldi RISZI adatbázisát szükségesnek tartottuk korrigálni, mivel az olyan személyeket is nyilván tartott ifjúsági referensként, akik településükön jegyzői vagy polgármesteri teendőket látnak el, s ezen feladatuk mellett, mintegy „másodállásban” dolgoznak ifjúsági referensként, ezért nem tekintettük őket vizsgálatunk alanyainak.

⁴⁷ Elgondolkodtató, hogy vajon milyen módon kerülhettek hibás telefonszámok a nyilvántartásba, olyanok, melyeken a referensek nem lelhető fel, csakúgy, mint az a tény, hogy a referensek fele három egymást követő munkanap során nem érhető el munkahelyén.

összefüggésekről, mint valódi, szignifikáns kapcsolatokról beszélhessünk, ezért jelen tanulmányunkban inkább az egyes tulajdonságok eloszlására és leírására törekszünk.

A következőkben az ifjúsági referensek kor, nem és családi állapot szerinti megoszlását, a referensek iskolai végzettségét, eredeti szakmáját, nyelvtudását ismertetjük.

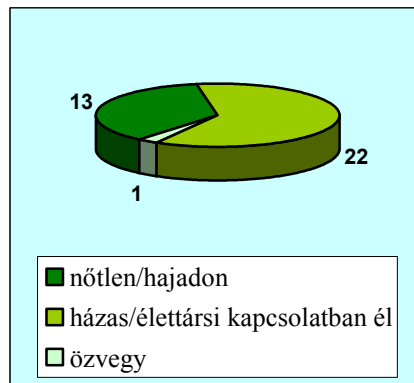
A mintánkba került legfiatalabb ifjúsági referens 20 éves, míg a legidősebb az 52. életévében jár. Ez a közfeladat láthatólag inkább a fiatalabb korosztályra hárul, hisz a referensek átlagos életkora 36 év és válaszadóink kétharmada 40 év alatti, míg az 50-en túl mindössze 5-en vannak. (23. ábra) Másik jellemzője a szakmának, hogy várakozásainknak megfelelően jóval több nő űzi, mint férfi. Válaszadóink kétharmada nő.

23. ábra: Az ifjúsági referensek koreloszlása

/saját szerkesztés/

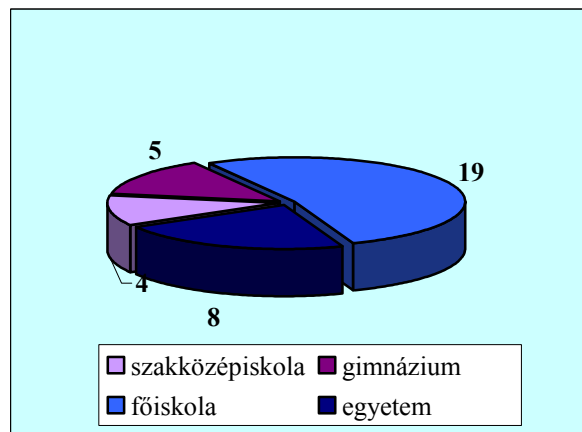
A megkérdezettek jellemzően házasságban vagy élettársi kapcsolatban élnek, egy harmaduk egyedül él - főként a fiatalabbak - egy ember pedig özvegy. (24. ábra) A referensek több, mint felének van legalább egy gyermeke. A nőkre inkább jellemző, hogy gyermeket nevelnek, hisz az ő esetükben az átlagos gyerekszám 1,2, míg a férfiaknál ez csupán 0,75.

24. ábra: Az ifjúsági referensek családi állapota (fő)

/saját szerkesztés/

Az általunk elért ifjúsági referensek többsége (19 fő) főiskolai diplomával rendelkezik 1/5-e pedig (8 fő) egyetemen diplomázott, vagyis a referensek mintegy 3/4-e rendelkezik felsőfokú végzettséggel. Egynegyedük csak középfokú végzettségű, s mindössze egy valaki jelezte, hogy tanulmányai során tudományos fokozatot szerzett. (25. ábra)

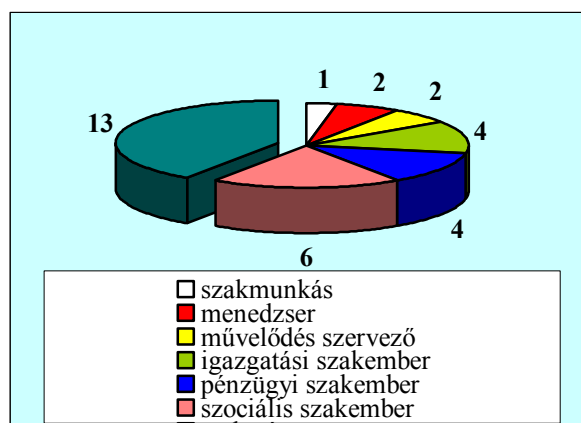
25. ábra: A referensek iskolai végzettség szerinti megoszlása (fő)

/saját szerkesztés/

Az érettségivel rendelkezők közül hárman folytatnak (vagyis 30 százalékuk) jelenleg valamilyen tanulmányt, míg a diplomával rendelkezők egynegyede jár valamilyen iskolába. Összesen a megkérdezettek 28 százaléka vett részt valamilyen képzésben a lekérdezés ideje

alatt, mely leginkább valamilyen társadalomtudományi, szociális területet érint (szociológia, szociális munka, stb.), és egy eset kivételével diploma szerzéssel zárul.

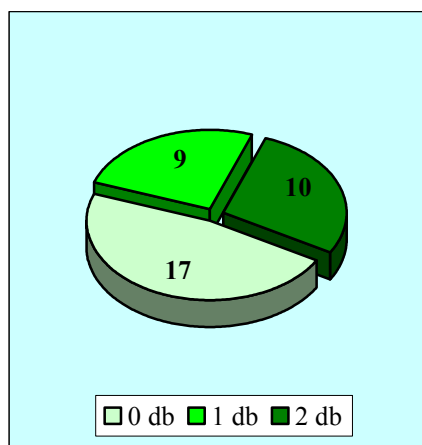
Az esetek legnagyobb részében az ifjúsági referens eredeti szakmája pedagógus (43%). Többen említették még, hogy szakmájukra nézve szociális-munkások, könyvelők, vagy valamilyen felnőttképzésen vettek részt, mely során HR illetve felnőttképzési menedzser vagy művelődésszervezői oklevelet szereztek (2-4 említés). Azt állíthatjuk tehát, hogy annak ellenére, hogy a referensek megközelítőleg 1/6-a (13%) gazdasági végzettségű (könyvelő, közgazdász), többségük mégis a humán szféra képviselője. (26. ábra)

26. ábra: A referensek végzettség szerinti szakmája (fő)

/saját szerkesztés/

A régió ifjúsági referenseinek idegen nyelvtudása igen szerénynek mondható. A megkérdezettek majdnem fele (17 fő a 36-ból) saját állítása szerint semmilyen idegen nyelvet nem beszél, egy negyede (9 fő) beszél egy, míg valamivel több, mint egynegyedük (10 fő) beszél két idegen nyelvet valamilyen szinten. (27. ábra)

27. ábra: Az ifjúsági referensek által beszélt idegen nyelvek száma (fő)

/saját szerkesztés/

Összesen négyen jelezték (14%), hogy valamely nyelvet felsőfokon sajátították el, 12-en pedig középszintű idegen nyelvtudásról számoltak be - ebből összesen 1 fő, aki két idegen nyelven is beszél középfokon. Válaszadóink egyharmada (10 fő) beszél valamelyik idegen nyelvet alapfokon. Ebből 1 fő, aki két nyelv alapfokú ismeretével is rendelkezik. (8. tábla)

8. tábla: A referensek nyelvtudása

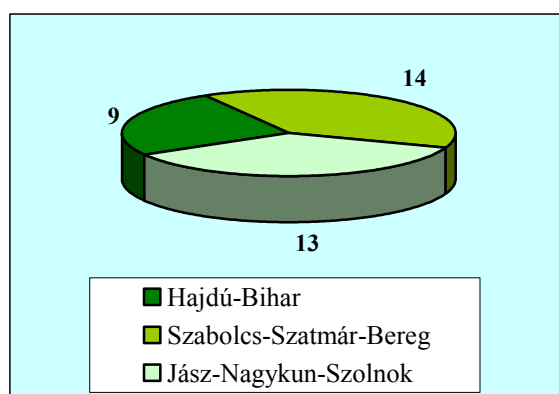
Beszélt nyelvek	Fokozat			összesen
	alap	közép	felső	
angol	8	6	1	15
német	1	5	2	8
orosz	1	1	1	3
francia	1	0	1	2
olasz	0	1	0	1
összesen	11	13	5	

/saját szerkesztés/

A leginkább ismert idegen nyelv az angol, melyet a referensek megközelítőleg fele (42%) beszél, valamilyen szinten (nyolcan beszélnek angolul alapfokon, hatan közép, míg egy fő felsőfokon). Második legelterjedtebb idegen nyelv a német, melyet 1 fő alap, 5-en közép és 2 fő felsőfokon beszél, mely a referensek egynegyedét jelenti. Ezen nyelveken kívül az orosz, a franciát és az olaszt említették, mint valamilyen szinten elsajátított idegen nyelvet.

Ilyen körülmények között, meglehetősen szerény nyelvtudás mellett, elég nehezen elképzelhető, hogy az ifjúsági referensek eleget tudnak tenni azon kötelezettségüknek, hogy fejlesszék az ifjúság nemzetközi kapcsolatait, leszámítva természetesen a környező országok magyar ajkú fiataljaival való együttműködést.

Válaszadóink tevékenységüket az esetek majdnem felében községekben, harmadában városokban, s megközelítőleg egyötödében megyei jogú városokban végzik. A régiót érintő három megye közel azonos arányban képviselteti magát a mintában. (28. ábra)

28. ábra: A válaszadók megye szerinti megoszlása (fő)

/saját szerkesztés/

Az ifjúsági referensek a legtöbb esetben az adott település polgármesteri hivatalában dolgoznak. Ez az esetek kétharmadára volt jellemző. Többen említették még, hogy munkahelyüknek a helyi művelődési ház ad otthont. Ezen kívül előfordult, hogy a megyei önkormányzat, fejlesztési társulás, gyermekjóléti szolgálat, könyvtár, esetleg a helyi teleház épületében található az ifjúsági referens munkahelye. (9. tábla)

9. tábla: Az ifjúsági referensek munkavégzésének helye

Szolgálat helye	N
Polgármesteri hivatal	24
Művelődési ház	5
Megyei önkormányzat	1
Fejlesztési társulás	1
Gondozási központ	1
Gyermekjóléti szolgálat	1
Könyvtár	1
Teleház	1

/saját szerkesztés/

A megkérdezettek majdnem 40 százaléka (15 válaszadó) jelezte, hogy önálló munkakörben látja el az ifjúsági referensi munkát. Ugyanennyien vannak azok, akiknek még egy feladat párosul munkájukhoz, és hatan jelezték, hogy 2 vagy több egyéb feladatuk is van referensi teendőik mellett. Ezen kiegészítő feladatok az esetek döntő többségében kapcsolódnak az ifjúsági referensi munkakörhöz, mivel gyámhatósági, egészségügyi, szociális, művelésügyi, oktatási feladatok formájában jelentkeznek, de több helyen is előfordul, hogy a referens valamely intézménynek a vezetője, esetenként önkormányzati képviselő, vagy egyéb osztályt vezet a polgármesteri hivatalban, és olyan is előfordul, hogy az adott településen ő egyben a felelős a katasztrófa, áram és vízgazdálkodásért is.

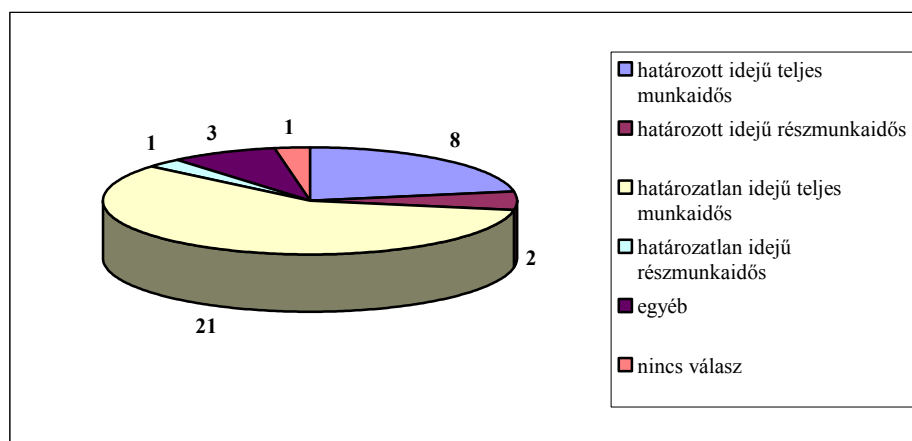
A felmérésből az derült ki, hogy majdnem az összes ifjúsági referens (29 válaszadó) teljes munkaidőben, nyolc órában dolgozik, s legtöbbjük (21 fő) határozatlan időre van szerződötve. Öröndetes, hogy mindössze 3 fő végzi feladatait részmunkaidőben, s határozott időre kevesebb, mint harmaduk (10 fő) kapott megbízást. (10. tábla)

10. tábla: Az ifjúsági referensek foglalkoztatásának formája

A munkaszerződés típusa	N
Határozott idejű teljes munkaidős (napi 8 óra)	8
Határozott idejű részmunkaidős	2
Határozatlan idejű teljes munkaidős (napi 8 óra)	21
Határozatlan idejű részmunkaidős	1
Egyéb	3
Nincs válasz	1

/saját szerkesztés/

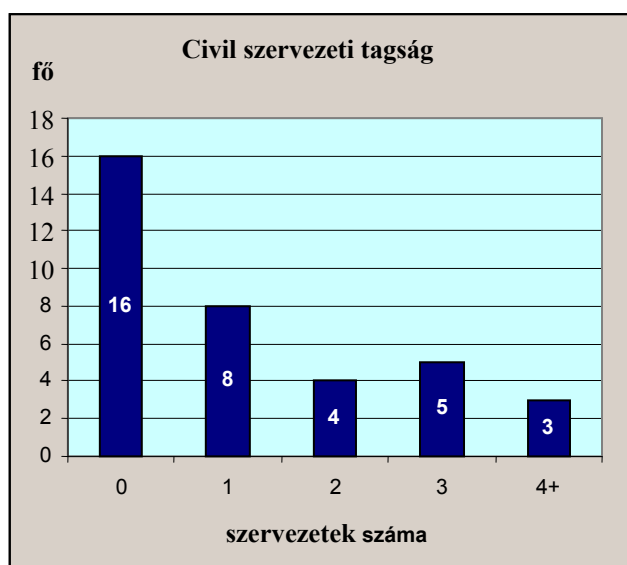
Az a tény, hogy az önkormányzatok megközelítőleg egyharmada határozott idejű szerződéssel alkalmazza ifjúsági referenseit, arra enged következtetni, hogy az erre fordítható keretet pályázati úton nyerték, s valószínűleg nem rendelkeznek hosszú távú elképzelésekkel az ifjúsági referensek munkáját, valamint annak hasznosságát illetően. Ettől eltérő tendenciát csak a nagyobb városok mutatnak, esetükben a határozatlan időre szóló munkaszerződéssel foglalkoztatott ifjúsági referensek oldalára billen a mérleg, ami nagy valószínűséggel a település kedvezőbb anyagi lehetőségeinek, valamint a nagyobb ifjúsági jelenlétnek köszönhető, és ez teszi lehetővé, s egyben szükségessé az ifjúsággal való foglalkozás hosszú távú tervezését. (29. ábra)

29. ábra: Az ifjúsági referensek munkaszerződésének típusa

/saját szerkesztés/

Az ifjúsági referensek igen jelentős részének nincs közvetlen kapcsolata a civil társadalommal, majd felük nem tagja egyetlen egy szervezetnek sem. A többi ifjúsági referens nagy része tagja egy, a településen működő civil szervezetnek. Azon referensekre is jellemző, hogy saját településük civil társadalmához kötődnek, akik több szervezet munkájában vesznek részt. (30. ábra)

30. ábra: Az ifjúsági referensek civil szervezeti tagsága

/saját szerkesztés/

Adataink alapján úgy tűnik, hogy minél nagyobb településen dolgozik az ifjúsági referens annál valószínűbb, hogy több civil szervezetnek is tagja. A községben dolgozók több mint fele nem vesz részt semmilyen civil szervezet munkájában, a városiak épp fele, míg a megyeszékhelyeken dolgozók közül majd mindenki tevékenykedik a civil szektorban, valamilyen egyesület vagy alapítvány tagjaként. Hasonló szignifikáns összefüggés nem mutatható ki a referens kora és a civil szervezeti tagság között. A szervezeti tagságot tehát döntően a település nagysága határozza meg.

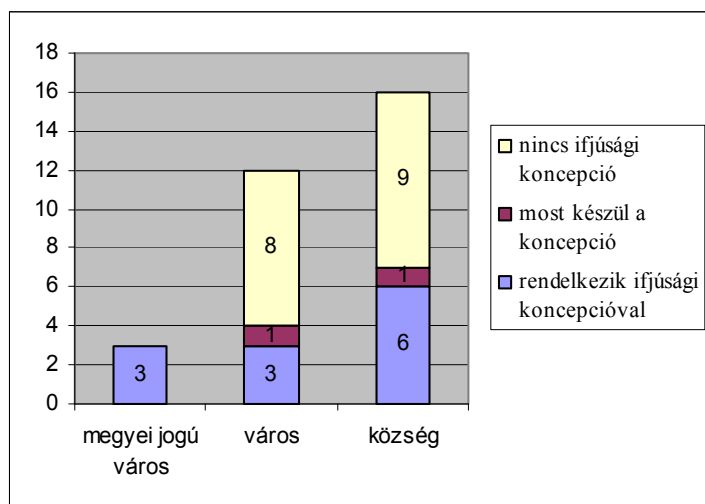
Az ifjúsági referensek kétharmada egyetemet és főiskolát végzett, ez jó kiindulási lehetőség lenne tevékenységük továbbfejlesztésére, annál is inkább mivel ez a felsőfokú végzettség gyakorta nem szakirányú. Zömükben a polgármesteri hivatalban dolgoznak, így rájuk is az önkormányzati munkában szokásos követelmények vonatkoznak. Célszerű lehetne néhány speciális követelményt is megfogalmazni velük kapcsolatban, például éppen az ifjúsággal kapcsolatos pszichológiai, pedagógiai vagy szociológiai ismereteket.

6.5.2. A helyi ifjúságpolitika jellemző vonásai

Lokális szinten az ifjúságpolitika legmeghatározóbb dokumentuma az ifjúságpolitikai koncepció. Az ifjúságpolitikai koncepció az ifjúságpolitika kérdéseivel foglalkozó, a jelen helyzetet és időszakot felmérő és az alapján célokat, illetve azok eléréséhez szükséges feladatokat és forrásokat megjelölő program. Megkülönböztetünk helyi, megyei és kormányzati ifjúságpolitikát. A helyi ifjúságpolitika irányvonalai, kijelölt feladatai és célkitűzései az úgynevezett helyi ifjúságpolitikai koncepcióban vannak lefektetve. Az ifjúságpolitikai koncepciók tartalmazzák azon prioritásokat, rövid-, közép-, és hosszú távú célokat, feladatokat, melyek elérése érdekében a helyi önkormányzat lépéseket kíván tenni. Ezért a koncepció megléte, valamint az, hogy kidolgozásában az ifjúsági referens vállalt-e bármilyen szerepet, fontos részét képezi vizsgálatunknak.

A kutatás során felmért 31 település közül mindössze 12 rendelkezik ifjúsági koncepcióval, 2-ben épp készítik, míg a fennmaradó 17-ben nincs, s jelen pillanatban nem is készítenek ilyet. Adataink alapján a legjobban a megyeszékhelyek állnak, úgy tűnik itt mindenhol elkészült már a koncepció, bár volt olyan válaszadónk Szolnokon, aki erről nem tud, míg Debrecenben olyan, aki úgy tudja, hogy most készül.

Ezen ellentmondások kétség kívül elgondolkoztatók, az azonban valószínűnek látszik, hogy a megyei jogú városok kedvezőbb helyzetben vannak, s pusztán térbeli közelségük is előnyösebb helyzetbe hozza a közeli településeket is. A vizsgálatba került 12 város negyede rendelkezik ifjúsági koncepcióval, továbbá a három megyeszékhely, s Biharkeresztesen megkeresésünkkor készült. A 16 kutatásban szereplő község esetében pedig 6 olyat találunk, ahol már kidolgozásra került a koncepció és 1 olyat, ahol éppen kutatásunk ideje alatt végezték a kidolgozást. Ez azt jelenti, hogy a régió városaiban az ifjúsági koncepció kidolgozása az ifjúsági referenssel rendelkező falvakhoz képest kedvezőtlen. (31. ábra)

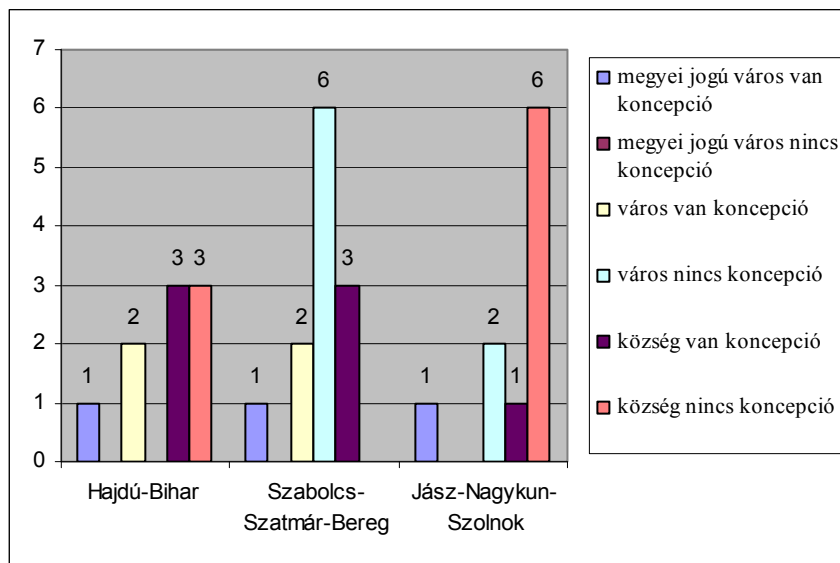
31. ábra: Az ifjúsági koncepció létének településtípus szerinti megoszlása

/saját szerkesztés/

A mintánkba került Hajdú-Bihar megyei települések (összesen 9) egyharmada nem rendelkezik ifjúsági koncepcióval, mindhárom község. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei 10 település közül mindössze kettőben van ifjúsági koncepció, az egyik település a megyeszékhely a másik pedig egy község. A mintába került városok (összesen kettő) egyikében sem tartotta fontosnak az önkormányzat a dokumentum elkészítését.

Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyében tehát azt látjuk, hogy a községek jelentős hányadában nem készítettek ifjúsági koncepciót (Hajdú-Biharban ez 50%, míg Szolnok megyében 86%) míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében minden községben elkészítették a dokumentumot. Itt, hasonlóan Jász-Nagykun-Szolnok megyéhez, a városi rangú településeknél figyelhető meg leginkább a koncepció hiánya: 8 városból mindössze kettő rendelkezik vele.

A mintánkba került települések mindössze egyharmada büszkélkedhet ifjúsági koncepcióval, s a régió 3 megyéje közül Jász-Nagykun-Szolnok megye helyzete látszik a legkedvezőtlenebbnek. (32. ábra) (11. tábla lásd függelék)

32. ábra: Az ifjúsági koncepció megyék szerinti megoszlása

/saját szerkesztés/

Minden kétséget kizáróan vannak szükségletek, növekednek az ifjúsági problémák - gondoljunk csak a munkanélküliségre, mely sajnos már a diplomás fiatalok körében is egyre nagyobb méreteket ölt - azonban úgy tűnik, hogy ezen szükségletek nem párhuzamosak sem a társadalmi igényekkel, sem az önkormányzatok elképzeléseivel, s a civilek sem követelik ki a koncepció elkészítését, talán azért, mert nem is igazán bíznak a dologban. A törekvések, ahogyan azt az előzőekben említettük, erősebben jelentkeznek a megyei jogú városokban.

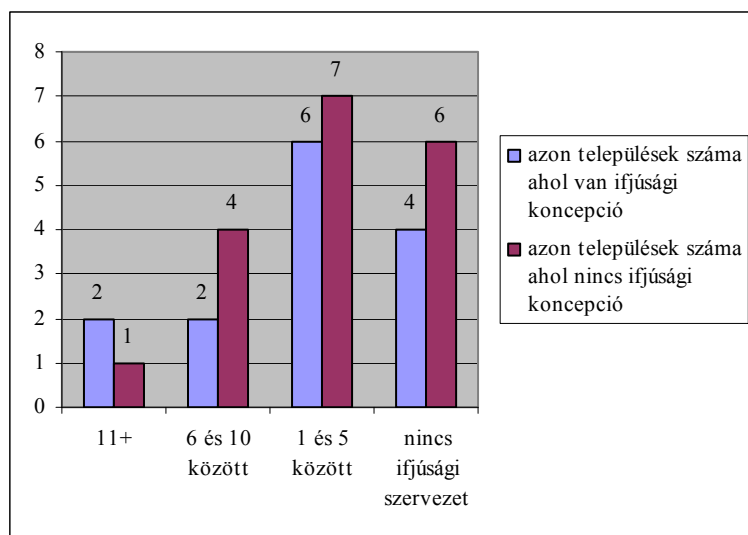
Ahol van kidolgozott koncepció ott szinte mindenütt részt vettek az ifjúsági referensek annak kidolgozásában. Mind a megyeszékhelyeken, mind a városokban a koncepciók kidolgozásához végeztek kutatásokat, ugyanakkor ez a koncepcióval rendelkező falvaknak mindössze a felére igaz.

Kíváncsiak voltunk arra, hogy az ifjúsági referensek véleménye szerint településükön mennyire aktív a szervezett ifjúsági lét. Ismerik-e a településükön tevékenykedő ifjúsági szervezeteket, tisztában vannak-e azok tevékenységével és milyen módon tartják velük a kapcsolatot.

Az ifjúsági referensek beszámolóí alapján a vizsgálatba bevont települések közül mindössze háromban haladja meg az ifjúsági szervezetek száma a 10-et. Debrecen és

Nyíregyháza mellett Kisvárdra tartozik ebbe a csoportba. Ám míg a megyeszékhelyeken a helyi civil szervezetek mellett az önkormányzat is odafigyel az ifjúsági korcsoportra (legalábbis egy koncepció erejéig mindenképpen), addig Kisvárdán a civil aktivitás nem találkozik az önkormányzat koncepció alkotó szándékával. (lásd függelék 12. tábla)

Azt látjuk, hogy azon elképzelésünk, mely szerint létezik az ifjúság létszámának és összetételének, valamint az ifjúsági szervezetek számának egy „kritikus pontja” melyen túl megszületik, illetve megszülethet egy településen az ifjúsági koncepció, megdőlni látszik. Az adatok semmilyen bizonyítékkal nem szolgálnak arra vonatkozóan, hogy létezne valamiféle összefüggés a helyi ifjúsági szervezetek száma és az ifjúsági koncepció megalkotása között. Azon 9 település közül, ahol az ifjúsági szervezetek száma meghaladja az ötöt, mindössze három készített koncepciót, miközben azon tíz településen, ahol a referens tudomása szerint nincs ifjúsági szervezet, négyben a koncepció elkészült. Úgy tűnik, a koncepció csak ott készülhet el, ahol az önkormányzatnak van erre szándéka. A civilek valamint az ifjúsági referensek ösztönözhetik, azonban önkormányzati-, esetenként politikai szándék nélkül a koncepció megalkotása elképzelhetetlen. Ne felejtkezzünk el arról a tényről sem, hogy a koncepció megléte még nem feltétlenül jelenti az abban foglaltak megvalósulását. (33. ábra)

33. ábra: Az ifjúsági koncepció léte az ifjúsági szervezetek számának tükrében

/saját szerkesztés/

Említésre méltó Szolnok helyzete. Mind státusza, mind lakosság száma alapján fokozottabb ifjúsági életet feltételezhetnénk. Megítélését tovább rontja, hogy a Szolnokról megszólaltatott négy ifjúsági referensből kettő úgy vélekedett, hogy egyáltalán nincs a városban ifjúsági szervezet. Bár ez minden valószínűség szerint nem fedti a valóságot, megállapíthatjuk, hogy Szolnok a másik két megyeszékhellyel összehasonlítva jóval kedvezőtlenebb helyzetben van az ifjúsági szervezetek számát tekintve.

Azon településeken, ahol az ifjúsági szervezetek száma 6-10 közötti szinte csak városokat találunk, az egyetlen kivétel Nagyrábé. Ám hiába van egy településen sok ifjúsági szervezet, attól még – mint ahogyan erre már tettünk utalást - az önkormányzatok egyáltalán nem érzik magukat arra sarkalva, hogy ifjúsági koncepciót készítsenek. Az e csoportba tartozók nagyobb részének nincs is ilyen dokumentuma, s nem is tervezi annak elkészítését.

A mindössze néhány civil szervezettel rendelkező településeken már többségben vannak a községek. Ha csak azokat a falvakat vizsgálánk, melyek rendelkeznek ifjúsági koncepcióval, akkor azt tapasztalnánk, hogy ezen települések többsége a néhány ifjúsági szervezettel rendelkezők csoportjába tartozik. Ez azt jelenti, hogy ahol készítenek ifjúsági koncepciót, ott ritka, hogy ne lenne ifjúsági szervezet.

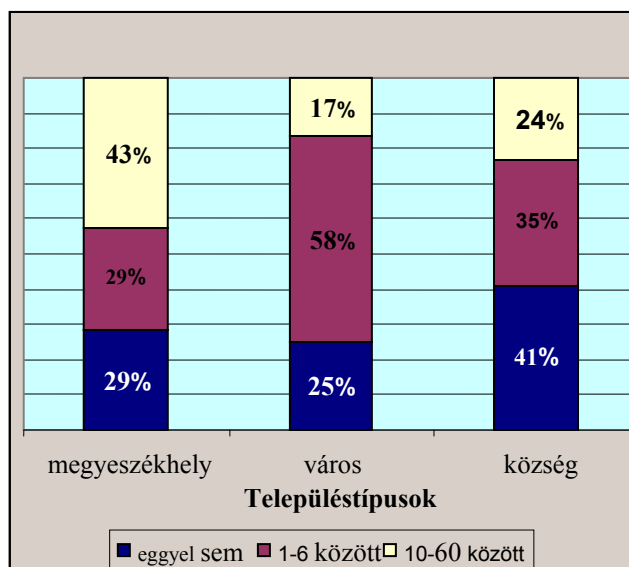
Négy olyan város van, amelynek referense szerint egyáltalán nincs ifjúsági szervezete: Nagykálló, Biharkeresztes, Kisújszállás és Vásárosnamény. Utóbbi kettő még ifjúsági koncepcióval sem rendelkezik, bár Biharkeresztesen is csak az adatfelvétellel egy időben tervezik. Érdekesség, hogy a négy ifjúsági szervezet nélküli településsel szemben mindössze hat olyan község van, melyen szintén nem beszélhetünk az ifjúság szervezett aktivitásáról az ifjúsági referens állítása szerint.

Ha azt vizsgáljuk, hogy hány lakosra jut egy ifjúsági szervezet, akkor a legkedvezőtlenebb helyzetben a megyeszékhelyek vannak, ahol becsléseink alapján 8-15 emberre jut egy szervezet. Sokkal jobb helyzetben vannak a kistelepülések, melyekkel csak a kis népességszámú városok veszik fel a versenyt (Máriapócs, Nagyecsed, Csenger), míg kedvezőtlen helyzetben vannak a nagy lélekszámú községek (Cibakháza, Szakoly, Hosszúpályi).

Az ifjúsági szervezetekkel való személyes találkozásokon az ifjúsági referensek egy harmada meglehetősen ritkán vehet részt. Arra a kérdésre, hogy „Hány helyi ifjúsági

szervezet képviselőjével találkozott személyesen az elmúlt hónapban?” a 36 ifjúsági referensből 12 válaszolta azt, hogy egyetlen eggyel sem. Megyeszékhelyen 7-ből 2, városokban 13-ből 3, míg a községekben 17-ből 7 referensnek nem volt személyes kontaktja a kutatást megelőző egy hónapban egyetlen egy ifjúsági szervezettel sem.

A többiek nagyon eltérő személyes találkozásról számoltak be. Két csoportot határozhatunk el. Azokét, akik csak néhány (1 és 6 közötti) szervezettel léptek kapcsolatba, illetve azokét, akik sok szervezettel léptek kapcsolatba (10-60 között). A diagramból jól látszik, hogy a megyeszékhelyen inkább nyílik arra lehetőség, hogy a szervezetekkel kialakuljon a személyes kontaktus. (34. ábra)

34. ábra: A referensek személyes találkozói

/saját szerkesztés/

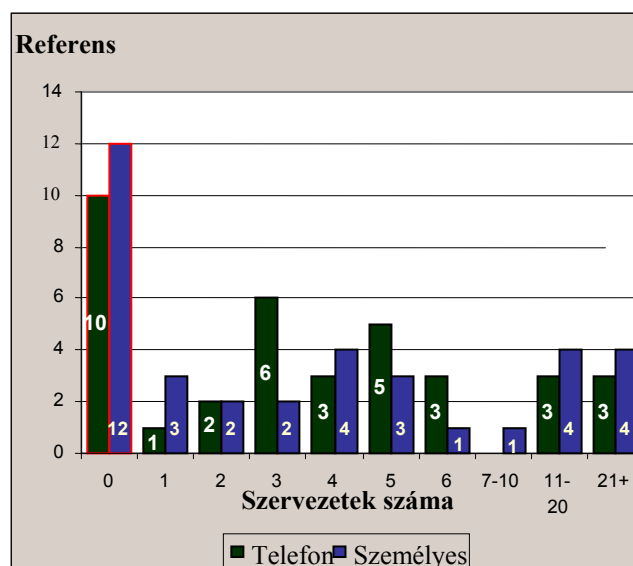
Ez egyrészt magyarázható a szervezetek magasabb számával, valamint olyan rendezvényekkel, melyek lehetővé teszik, hogy egyszerre több szervezettel találkozzanak a referensek. Úgy tűnik, hogy az ügy nem jutott még túl a megyei jogú városokon, s bizonyára élnek olyan régi beidegződések is, mint, hogy a felnőttek, a politikusok saját céljukra akarják használni az ifjúságot, vagy vica versa: a mai ifjúságot semmi sem érdekli, kivéve a szórakozást. Így természetesen nehéz megtalálni a közös nevezőt, a közös érdekeket.

Ennek ellenére tapasztalható némi változás, döntően a megyei jogú városokban, hiszen itt csak a referensek alig egyharmada (29%) nem találkozik komolyan az ifjúsági

szervezetekkel. A városokban azok az ifjúsági referensek vannak többségben, akik hónapról hónapra csak néhány szervezettel tartják a kapcsolatot, s ezen településeken a legalacsonyabb azon referensek aránya (mindössze egynegyed), akik egyáltalán nem találkoznak ifjúsági szervezetek képviselőivel. A községek esetében viszont már ez utóbbi csoportba tartozók kerülnek túlsúlyba. Itt az ifjúsági referensek mintha különállásukat hangsúlyoznák, közel felük (41%) egyetlen ifjúsági szervezettel sem találkozik.

Ez arra enged következtetni, hogy a települési önkormányzat az ifjúsági ügyekkel kizárólag a saját intézményrendszerén keresztül kíván találkozni, azonban az ifjúsági kérdést, mint önálló entitást, nehezen fogadják el, s az ifjúsági feladatellátást nem, vagy csak részben képesek beilleszteni hivatali rendszerükbe. Úgy tűnik, az ifjúsági ügyek kezelését még mindig nem tartják kiemelt fontosságúnak, s igyekeznek azokat más intézmények (pl: Családsegítő Központok, Gyámhivatal, ...) hatáskörébe utalni.

Ami a kapcsolattartás módját illeti nagyon hasonló a telefonos és a személyes kapcsolattartás intenzitása, sőt a két adatsor korrelációja alapján kijelenthetjük, hogy aki sok szervezettel tartja a kapcsolatot személyesen, az telefonon keresztül is sokkal tartja, míg akinél a személyes kapcsolatok száma alacsony azoknál a telefonos beszélgetéseké is. (35. ábra)

35. ábra: Kapcsolattartás módja az ifjúsági szervezetekkel

/saját szerkesztés/

Ez alapján megállapíthatjuk, hogy a referensek kommunikációja során a telefonos beszélgetés és a személyes kapcsolatok egymást kiegészítik a szervezetekkel történő kapcsolattartásban. Természetesen az is fontos egy ifjúsági referens kommunikációjában, hogy a településen hány működő civil szervezet van. Minél kevesebb szervezet van annál kisebb azon ifjúsági szervezetek száma, akikkel kapcsolatot teremt a referens. Ugyanakkor azokon a településeken, ahol egyáltalán nincsenek ifjúsági szervezetek a referensek fele mégis csak kommunikál, vélhetően valamely településen kívüli ifjúsági szervezettel.

A kutatás során az ifjúsági referensektől azt is megkérdeztük, hogy: Milyen feladatokat látnak el településének ifjúsági szervezetei? A kérdezéskor nem adtuk meg a különböző válaszlehetőségeket – elkerülve ezzel a referensek válaszainak esetleges orientálását - azaz a különböző tevékenységeket kérdezőbiztosaink jegyezték fel. A táblázatban csak azon települések ifjúsági referenseinek választát tüntettük fel, akik azt nyilatkozták, hogy településükön működnek ifjúsági szervezetek. Ez a mintánkba került települések 2/3-adát jelenti, s ennek megfelelően e tekintetben csupán az érintett 23 települést vizsgáltuk

Ezen települések nagy részén található olyan ifjúsági szervezet, mely aktívan részt vesz a helyi kulturális élet szervezésében. Jellemző még a szervezetekre a sporttal és szabadidő eltöltésével kapcsolatos programok szervezése. Sokkal ritkább, hogy ezek a szervezetek szociális tevékenységet folytatnának, s az sem jellemző, hogy az oktatás, a környezetvédelem, netán az egészségügy területén mozognának. Az pedig, hogy egyházi funkciókat látnának el egyetlen egy említést sem kapott. (11. tábla)

11. tábla: Ifjúsági szervezetek tevékenysége

Tevékenység	Említés
kultúra-művelődés	17
sport	11
szabadidős	9
szociális	5
oktatási	2
környezetvédelem	2
egészségügyi	1

/saját szerkesztés/

Megkérdeztük azokat a referenseket is, akiknek a településén, állításuk szerint nem működik ifjúsági szervezet, hogy mit gondolnak, mivel foglalkoznak ezek. Némi meglepetésre a legtöbben a szabadidős tevékenységet említették, míg fele annyian kulturális illetve oktatási tevékenységet.

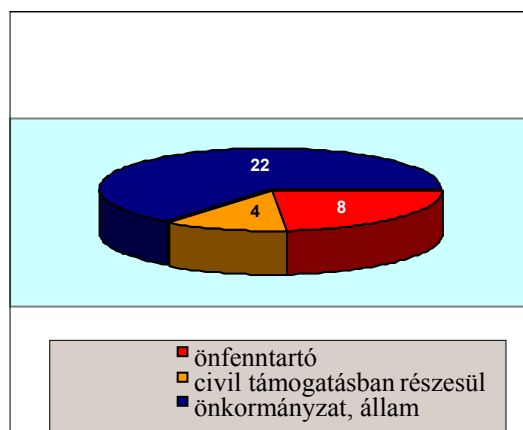
A kutatásba bevont települések önkormányzatai általában nem támogatják a helyi civil szervezeteket külön és kizárólag az ő részükre kiírt pályázatokkal. A 17 községből mindössze 3 ír ki évente pályázatot, ezek Hosszúpályi, Nagyiván és Örményes. Bár utóbbi kettő nem csak egyetlen civileknek szóló pályázatot hirdet meg, mint Hosszúpályi. Mindenesetre a községekben működő ifjúsági szervezetek, akár az egész civil mozgalom, a községekben nem számíthatnak jelentős mértékű helyi erőforrásokra.

A városokban (12) a helyzet valamivel kedvezőbb. A kutatásban szereplő települések fele, vagyis 6 biztosít a helyi civilek számára pályázati lehetőséget. A pályázatók felének (Kisvárdá, Máriapócs, Újfehértó) évente csak egy, míg másik felének (Kisújszállás, Nagykálló, Nyírbátor) több pályázata is van a helyi ifjúsági referensek szerint.

A megyeszékhelyek (3) mindegyike hirdet a helyi civilek számára pályázatokat, bár itt a több megkérdezett ifjúsági referens megint egymásnak ellentmondó adatokat szolgáltatott. Ha ezek átlagát valószínűsítjük, akkor azt mondhatjuk, hogy míg Nyíregyházán évente legalább egy, addig a másik két megyeszékhelyen minimum három pályázaton lehet évente indulni.

Ezek után nem meglepő, hogy a régióban gyakorlatilag nincs az önkormányzatok által speciálisan ifjúsági szervezeteknek kiírt pályázat, legalábbis az ifjúsági referenseknek ilyenről nincs tudomása. Ez alól kivételt képez két megyeszékhely: Nyíregyháza illetve Debrecen.

Ugyanakkor ha azt vizsgáljuk, hogy az ifjúsági referensek miként vélekednek arról, hogy elsődlegesen milyen forrásokból tartják fenn magukat ezek a szervezetek, akkor azt tapasztaljuk, hogy legnagyobb arányban azok vannak, akik szerint az elsődleges pénzforrás az állam. Néhányak szerint fontos szerepet játszik még az önfenntartás és a civil szférából érkező támogatás is. Az egyházakat, felekezeteket e kérdés kapcsán sem említették a referensek. (33. ábra)

36. ábra: Civil szervezetek elsődleges bevételi forrása az Észak-alföldi régióban

/saját szerkesztés/

Megkérdeztük azt is, hogy: *Tudomása szerint segíti-e az önkormányzat a civil szervezetek munkáját az alábbi formákban?* Természetbeni juttatásokkal, anyagi juttatásokkal, kommunikációs felületek biztosításával, rendezvények befogadásával illetve személyes jelenléttel?

Nagy általánosságban azt mondhatjuk, hogy a nagy települések gyakorlatilag mindenféle juttatást alkalmaznak a helyi civilek segítésére, a 32 településből 15, vagyis megközelítőleg a települések fele, s a többi önkormányzat is igyekszik támogatni a helyi civil társadalom működését, erejéhez mérten. Az adatok alapján megállapítható, hogy a legkevésbé kedvelt támogatási forma a természetbeni juttatás, a legnépszerűbbek pedig a különféle anyagi juttatások. A fentiekén kívül a megyeszékhelyek esetében előforduló támogatási módszer még a partnerkeresés, a szakmai tanácsadás, valamint a pályázati segítségnyújtás.

Meg kívánjuk jegyezni, hogy Vásárosnamény és Örményes önkormányzata – a referens tudomása szerint – semmilyen módon nem támogatja a helyi civileket, sem anyagi, sem természetbeni juttatások formájában. Említést érdemel az is, hogy a referensek szerint a két település egyikén sem működik egyetlen ifjúsági szervezet sem, vagyis annak ellenére, hogy ez az önkormányzatok törvényi kötelezettsége lenne, nem támogatják a civileket, mivel nincsenek civilek. (lásd függelék 14. tábla)

6.5.3. Önkormányzati feladatok és civil ifjúsági szervezetek

Az önkormányzatra nehezedő terheket enyhítheti, ha részt vesz regionális projekteken, együttműködik más önkormányzatokkal, esetleg feladatellátásra szerződést köt valamely civil szervezettel.

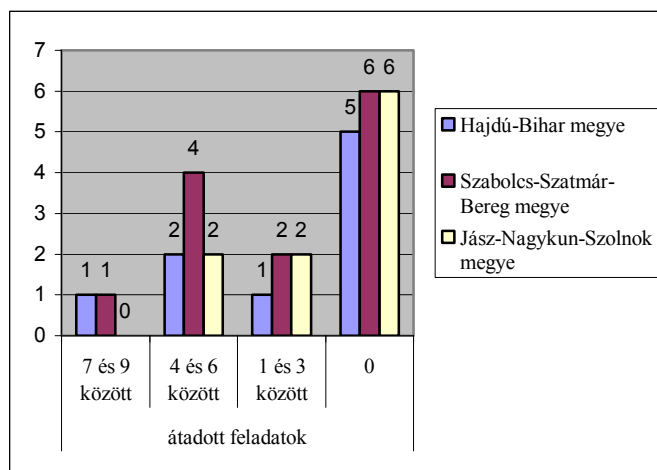
Viszonylag kevés jele van annak, hogy a civilek és az önkormányzatok, az ifjúsági referensek közreműködésével közös ügyekben vennének részt. Annak ellenére, hogy a feladatok egy részét, állandó támogatás és ellenőrzés mellett képesek lennének civil ifjúsági szervezetek is ellátni, az önkormányzati feladatok átadásával a kutatásba bevont települések közül nem mindegyik büszkélkedhet.

A civil ifjúsági szervezetek, társadalmi beágyazottságuknak köszönhetően folyamatos kapcsolatban állnak, vagy állhatnak célcsoportjukkal, s így azok igényeit meghallgatva képesek lehetnének a problémák kezelésére. Ez azonban a valóságban mégsem így zajlik, s ez kétség kívül részben azzal is magyarázható, hogy kevés – az amúgy is kis létszámú ifjúsági szervezet közül - a „tiszta profilú”, s ezzel párhuzamosan a szervezetek talán nem elég karakteresek, nem jól szervezettek. (lásd függelék 15. tábla)

A nagyvárosok közül mind Szolnokról, mind Debrecenből egymásnak ellentmondó adataink vannak, egyes referensek szerint egyáltalán semmilyen önkormányzati feladat kiszervezése nem valósul meg, míg mások szerint ez bevett gyakorlat szinte minden területen. Ez arra enged következtetni, hogy Nyíregyháza esete sem lehet teljesen egyértelmű, ám ott csak egyetlen ifjúsági referenst kérdeztünk meg. Ismerve a települések gyakorlatát, joggal feltételezhetjük, hogy előfordul az adott területeken a feladatátadás, bár a megbízásokat nem feltétlenül ifjúsági szervezetek kapják.

A városok közül ugyanakkor jól körülhatárolható azoknak a településeknek a köre, melyeknél bevett szokás az önkormányzati feladatok átadása. Sok területen alkalmazza ezt Újfehértó és Kisvárdá önkormányzata, míg kisebb mértékben Nyírbátor és Máriapócs. A többi városra viszont egyáltalán nem jellemző a civilek bevonása az önkormányzati feladatok ellátásába.

Annak ellenére, hogy Szolnok helyzete a másik két megyeszékhelyhez viszonyítva ismét hátrányosnak mondható, a megyei adatokat összehasonlítva nem tapasztalunk szignifikáns különbséget az átadott feladatok tekintetében. (37. ábra)

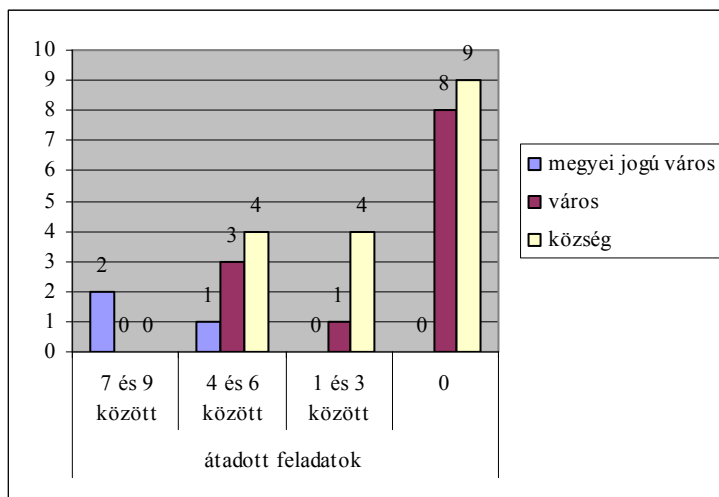

37. ábra: Az önkormányzati feladatok átadásának megyei gyakorlata

/saját szerkesztés/

A 12 városból 8 egyáltalán nem ad át feladatot a civileknek, mindössze a városok egyharmadában van erre példa. Ide számolva a megyei jogú városokat is, a 15 városból 7 adja át feladatát valamely területen civil szervezetnek, ami nem haladja meg az 50%-ot.

A községek közül a feladatok ifjúsági szervezeteknek való átadásában Hosszúpályi, Szajol valamint Nagyrábé járnak az élen, de Mezőhéken és Szakojban is találunk erre példát, sőt Cibakházáról is beszámoltak a jelenségről. (Nyírmártonfalva és Dombrád adatai nehezen értelmezhetőek, itt valószínűleg a kiszervezés nem ifjúsági szervezeteket érint, hisz a településen, a referensek tudomása szerint, nincsenek ifjúsági szervezetek) 17 településből 8-nál (megközelítőleg 50%) találkozunk a feladatátadás jelenségével, ami azt jelenti, hogy - várakozásainkkal ellentétben, mely szerint a településméret hatást gyakorol az önkormányzatok és a civil ifjúsági szektor összefonódására, már csak a nagyobb ifjúsági jelenlétnél fogva is, - nincs szignifikáns különbség város és község között, a feladatok kiszervezését illetően, sem a feladatátadás gyakorisága, sem pedig a végzett feladat tekintetében. (38. ábra)

38. ábra: Az önkormányzati feladatok átadása településtípus szerint

/saját szerkesztés/

Az adatok alapján az is megfigyelhető, hogy az ifjúsági szervezetek elsősorban azon önkormányzati feladatok ellátásában vállaltak szerepet, melyek amúgy is a profiljukba illeszkednek. Ilyen területek a sport (14 önkormányzat esetében), a kultúra-művelődés (13) és a szabadidő (13).

Várakozásainkkal ellentétben legkevésbé a környezetvédelem (2) területén vállalnak át önkormányzati feladatot a civil ifjúsági szervezetek, és elhanyagolható a feladatellátásban való közreműködésük az oktatás (3) valamint a gyermek- és ifjúságvédelem területén is. Összességében a 32-ből mindössze 15 település, azaz a települések közel fele alkalmazza az önkormányzati feladatok valamilyen mértékű, ifjúsági szervezeteknek történő kiszervezését, legalábbis az ifjúsági referensek tudomása szerint.

Az ifjúsági szervezeteknek történő feladatátadás a legtöbb önkormányzatnál együttműködési megállapodás keretében valósul meg (Csenger, Kisvárdra, Nagykálló, Nyírbátor, Újfehértó, Cibakháza, Dombrád, Hosszúpályi, Mezőhék, Szajol, Szakoly), az ifjúsági referensek szerint.

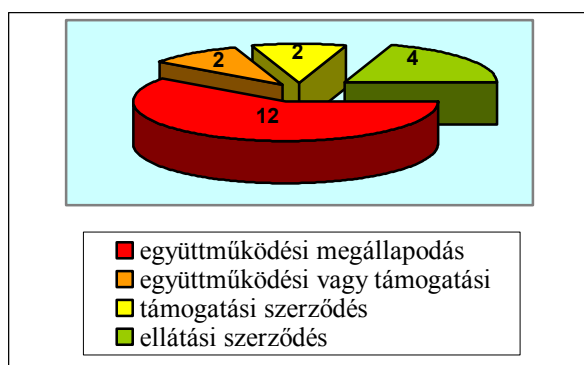
A vizsgálatba bevont települések közül mindössze két helyen tapasztaltuk, hogy az önkormányzat nem csak egy, hanem több jogi formulát is alkalmaz az önkormányzati feladatok átadására, ezek nem mások, mint Szolnok és Nagyrábé. Utóbbi azért is érdekes, mert nem elég, hogy az egyetlen község, mely kétféle megoldást használ, de az egyetlen,

amelyik kötött már támogatási megállapodást civil szervezettel. Ezzel a jelenséggel csak városok esetében találkozunk, ott is ritkán (Máriapócs, Karcag).

Szolnok helyzetének furcsaságát pedig az okozza, hogy a másik két megyeszékhely, Debrecen és Nyíregyháza a civilekkel történő megállapodáskor, kötelező feladat átadása esetén ellátási szerződést köt, míg a másik két megoldást, az együttműködési megállapodást és a támogatási szerződést, mint jogi formát, egyáltalán nem használják.

Szolnok éppen fordítottan jár el. Az ellátási szerződés a megyeszékhelyeken kívül csak két községre jellemző (Körösszegapátira és Tiszaszentmártonra), ahol viszont adataink alapján az ifjúsági szervezeteknek nem ad át az önkormányzat semmilyen kötelező feladatot.

(39. ábra)

39. ábra: Az együttműködés formája a civil ifjúsági szervezetekkel

/saját szerkesztés/

Az ifjúsági referenseknél az iránt is érdeklődtünk, hogy mely területeken tudják elképzelni az önkormányzat és az ifjúsági szervezetek további együttműködését. Nem meglepő módon itt is az ifjúsági szervezetekhez kapcsolódó 3 legfontosabb tevékenységi kör végzett az élen. Ezek a szabadidő, a kultúra-művelődés, valamint a sport. Jóval kisebb szerepet szánának az ifjúsági szervezeteknek a referensek az oktatásban, s csak néhányan gondolják, hogy kapcsolatot kéne építenie e szervezetekkel a szociális ellátás, a környezetvédelem és az egészségügy területén. Egyetlen olyan ötlettel találkoztunk, amit többen is megjelöltek ez pedig az érdekérvényesítés. (12. tábla)

12. tábla: Az együttműködés lehetséges jövőbeli területei

Tevékenység	Említés
szabadidő	20
kultúra-művelődés	15
sport	15
oktatási	6
szociális	3
környezetvédelem	2
egészségügyi	1
gyermek- és ifjúságvédelem	1
egyéb (ifjúsági érdekképviselő)	2

/saját szerkesztés/

Végezetül pedig azt a kérdést tettük fel az ifjúsági referenseknek, hogy *Van-e valamilyen észrevétele, javaslata az önkormányzatok és a civil ifjúsági szervezetek együttműködésével kapcsolatban?*

E kérdés kapcsán fontosabb témák említését vártuk az ifjúsági referensektől, ezért bizonyos kulcsszavak említettségére koncentráltunk. Ezen témák közül a legtöbbször az ifjúsági szervezetek támogatása szerepelt, olyannyira, hogy gyakorlatilag a három legsűrűbben említett kulcsszavunk is mind azt a célt szolgálja, hogy az ifjúsági szervezetek forrása növekedjék. Azaz a referensek meglátása szerint elsősorban az ifjúsági szervezetek finanszírozási gondjai miatt lenne érdemes együttműködni az önkormányzatoknak és a civil ifjúsági szervezeteknek. Ehhez természetesen a kapcsolatot is fel kell vennie egymással a két félnek, melyet a referensek közül néhányan hiányoltak. A többi tényezőt meglehetősen kevesen említették. (13. tábla)

13. tábla: A referensek javaslatai az önkormányzatok és a civil ifjúsági szervezetek együttműködésével kapcsolatban

Kulcsszó	Említés
Támogatás	8
Pályázatok kiírása	7
Pályázatírás	6
Kapcsolatfelvétel	4
Segítségnyújtás	2
Infrastruktúra	2
Feladatátadás	1
Helyiség biztosítása	1
Inkubátorház	0

/saját szerkesztés/

Mint azt már említettük, az együttműködésnek természetesen az is gátat szab, hogy nem lehet a fiatalokat az önkormányzati intézményrendszeren kívül elérni. Úgy tűnik, szakadás keletkezett a társadalom szövetében: a szervezeti élet, a jelszószerűen hangoztatott közösségi lét eltűnt, s a helyébe nem lépett semmi. A fiatalok, úgy tűnik, laza, strukturálatlan helyzetben érzik magukat otthonosan, s inkább összegyűlnek egy-egy koncert, vagy party kedvéért, mint hogy ifjúsági szervezetekbe tömörülve váltsák meg a világot.

Létezhetnek persze olyan összejövetelek, melyek egy-egy téma, egy-egy ügy mentén képesek nagyobb számú fiatal ad hoc jelleggel megmozgatni, ám ettől még nem válik belőlük közösség, olyan közösség, melyet a közös cselekedet, az élmények tartanak össze. Vagyis a lényeg vész el: a közös tevékenység mely kialakíthatna egyfajta „mi” tudatot a fiatalokban, s képessé tenné őket arra, hogy saját érdekükben szervezetként tudjanak fellépni.

Ha majd képesek lesznek erre, és saját akaratukból hoznak létre olyan szervezeteket, amelyek viszonylag tiszta profillal rendelkeznek, talán szorosabbra tudják fűzni kapcsolatukat nemcsak más civil ifjúsági szervezetekkel, de a helyi önkormányzatokkal is, megnövelve annak az esélyét, hogy bekapcsolódhassanak az önkormányzati feladatellátásba.

Ehhez természetesen arra is szükség van, hogy a mindenkori hatalom, a helyi politika meglássa a lehetőséget a fiatalokban, ne „amatőröknek”, hanem civileknek tekintse őket, s támogassa törekvéseiket.

Ekkor talán létrejöhet a két szektor közötti szoros együttműködés, mely egyébként mindkét fél jól felfogott érdeke, csak valahogy ez bennük még nem tudatosult.

7. Összegzés

Nehéz ma Magyarországon régiókról beszélni. Mindannyian tisztában vagyunk azzal, hogy bár a régiók kialakításra kerültek, azoknak valójában sem közigazgatási, sem társadalmi, sem pedig kulturális jelentősége a mai napig nincsen. S bár tény, hogy hazánkban jelen pillanatban a régiók, így az Észak-alföldi régió is, elsősorban statisztikai egység, annak érdekében, hogy ne csak az általánosság szintjén beszéljünk az európai trendek nyomán kialakuló ifjúsági problémákról, azokat országos- és regionális szintű empirikus vizsgálatok tárgyává kell tennünk, s jelen kutatásunk során éppen erre teszünk kísérletet.

Vajon a tudás társadalmának regionális kialakulása hogyan segíthető elő immár az Európai Unió Magyarországon? Az ifjúság társadalmi kapcsolatai hogyan alakíthatók ki, s milyen szerep juthat ebben a civil ifjúsági szervezeteknek?

A nagy nemzedékeket vagy korcsoportokat átfogó közösségek ideje – úgy tűnik – lejárt, az ideológiai és értékegyenruhák korszaka lezárult. (Gábor, 2000b.) Ahogyan azt napjaink egyik kedvelt ifjúsági zenekara hirdeti:

„Minden fejre áll holnap,
Ránk már senki sem szólhat,
Nem kell többé a szentbeszéd,
Ez egy másik nemzedék.”
/No Thanx/

Az 1990-es rendszerváltásig a Kelet-közép-európai országokban, a sajátos formában létező „szocialista jóléti állam” a különböző szolgáltatások területén nemcsak a civil szervezeteknek, de sok esetben a piacnak sem engedett teret. A rendszerváltást követően azonban új struktúrák, új megoldások váltak szükségessé és lehetségessé. A rendkívül gyorsan változó gazdasági- és társadalmi folyamatok közepette a magyarországi nonprofit szervezetek létrehozták a „legújabb kor” harmadik szektorát. (Széman-Harsányi, 1999.)

A civil társadalom mindig egyszerre volt valóság és ígéret, illetve szándék. A szándék megvalósítása egy új társadalmasulást, a „harmadfokú társadalom” létrejöttét jelenti. A civil

társadalom nem csupán valamilyen állapot, hanem egyben valamilyen folyamat, sőt cél is: a társadalom „öncivilizációjának programja”, mely meghatározott mentalitást is jelent, amely leginkább talán a közösség és a részvétel együttesével jellemezhető. (Vitányi, 2007.) S mint Tönnies óta tudjuk, egyetlen dolog képes közösséget létrehozni, s ez nem más, mint az emberi akarat.

A jótékonyásra, öntevékenységre, önkéntes munkára a társadalomnak a szükségletek kielégítése, a szociális problémák kezelése, maguknak az állampolgároknak pedig saját belső egyensúlyuk és a társadalomban elfoglalt helyük megszilárdítása érdekében van szükségük. Ebből az következik, hogy a modern társadalmakban a nonprofit jelenségnek rendkívül kiterjedtnek kell lennie, s a jelenség kiterjedtsége bizonyos értelemben a társadalom egészének mutatójaként is felfogható, akárcsak az ifjúság, melyet szintén szokás a társadalom barométereiként aposztrofálni. A közösségi kezdeményezések magas arányából szoros és szerteágazó társadalmi kapcsolatokra, a szolidaritás, az állampolgári felelősségérzet erősségére, az egyének szilárd társadalmi beágyazottságára lehet következtetni, alacsony szintje pedig súlyos problémákra, a társadalom atomizáltságára utaló jel. (Kuti, 1998.)

„A civil társadalom, s ezen belül a civil ifjúsági szervezetek a piac és az állam keretein kívül elfoglalt különleges helyzetükből, relatíve kis méretükből, rugalmasságukból, az állampolgárokhoz fűződő sajátos kapcsolataikból adódóan, valamint annak a képességüknek köszönhetően, hogy közcélú támogatásra „magánerőket” tudnak mozgósítani és „társadalmi tőkét” felhalmozni, *stratégiailag fontos szerepet játszanak a piac, illetve az állam kizárólagossága közötti „arany középút” megtalálásában.*”⁴⁸

A civil társadalom önmagában nem egyenlő a demokráciával, azonban a demokratizálódás folyamatára jelentős hatást gyakorolhat. A jól szervezett civil társadalom képes a problémák elhárítására, hatékony feldolgozására, kezelésére, s a civil szféra lehet az, amely önálló, markáns arculatot ad az adott kornak, környezetnek, a személyes igényeknek megfelelően. Az, hogy egy gyermek hogyan nő fel, a fiatal felnőtt tud-e a társadalom hasznos tagja lenni, nagyon sokban a civil szférán, a civil ifjúsági szférán múlik. (Tóth, 1997.)

⁴⁸ Salamon, Lester M.- Anheier, Helmut K. (1999): Szektor születik II., Összefoglaló egy nemzetközi nonprofit kutatás második szakaszáról, Civitalis Egyesület, Budapest, 13. p.

A hazai civil szektornak azonban nem alakult ki a megfelelő önképe, nincs ismerete arról, hogy milyen az általa végzett tevékenység társadalmi visszhangja. A szervezetek marketing tevékenysége hiányos és figyelmüket a megfelelési kényszer sajnos sokkal inkább a hatalom, mint a helyi közösségek egésze felé irányítja. (Harsányi et al, 2000.)

A mai társadalmak mérhetetlen változatosságot mutatnak a civil társadalmi szervezetek terén. Különböző területeken tevékenykednek, de lényegük ugyanaz: a társadalom önszervező, öngazgató képességének megnyilvánulása.

A helyi társadalom minőségének fokmérői közé tartozik, hogy mennyire szövi át azt a cselekedni akaró és tudó civil szervezetek hálózata. (Tardos, 1995.) A társadalom "harmadik szektora" létfontosságú katalizátor, fontos szerepet tölt be az állami és az üzleti szektor mellett.

Kulcsfontosságú kérdése napjainknak az is, hogy milyen az együttműködés a társadalom e jelentős szervezetei között. Az állami szektor az adott gazdasági-társadalmi fejlettség által biztosított lehetőségek alapján kell, hogy gondoskodjon a társadalom egészségét szolgáló közjavak rendelkezésre állásáról. A piaci szektor profitorientált módon látja el a lakosságot termékekkel és szolgáltatásokkal a mindenkori keresleti-kínálati viszonyok függvényében, a civil szervezetek pedig magukban foglalják azokat az állampolgári szerveződéseket, amelyek valamilyen közös társadalmi szükséglet, igény kielégítésére, az abból fakadó feladatok ellátására jöttek létre. A nonprofit szektorhoz tartozó intézményekre hárul tehát az a feladat, hogy az állami ellátás és a piaci szolgáltatások között támadt réseket betöltsék, valamint hogy biztosítsák a társadalmi önszerveződés és érdekérvényesítés kereteit, elősegítsék a nem profit célú társadalmi innovációt, megoldásokat találjanak a társadalmi problémák kezelésére.

Ahhoz, hogy a civil szervezetek betölthessék küldetésüket, arra van szükség, hogy egymással és az önkormányzatokkal tartós kapcsolatot alakítsanak ki (társadalmi szolidaritásból és konszenzusból táplálkozó összehangolt, közös aktivitást), amelynek keretében az állami szektor és az üzleti világ megfelelő forrásokkal látja el a civil szerveződéseket tevékenységeik kivitelezése érdekében.

Különösen igaz ez, ha civil ifjúsági szervezetekről van szó. Az ifjúság ügye lokális szinten három szereplő szoros együttműködésének eredője. Ez a 3 pillér az ifjúsági szervezet,

az önkormányzat és maga az ifjúsági referens. Meg kívánjuk jegyezni, hogy a 3 pillér sajnos nem tekinthető egyenrangú félnek, közülük egy kiemelkedik, nevezetesen az önkormányzat.

Kutatásaink nyomán kirajzolódni látszik a „tipikus ifjúsági referens” képe, aki középkorú nő, házas, gyermeket nevel, főiskolai végzettséggel rendelkezik, eredeti szakmáját tekintve pedagógus, szerény nyelvtudással. Munkahelye az adott település polgármesteri hivatala, feladatát teljes munkaidőben, határozatlan idejű munkaszerződéssel, de nem önálló munkakörben látja el. Kötődik saját települése civil társadalmához, maga is tagja valamilyen egyesületnek, alapítványnak, ennek ellenére személyes kapcsolata a többi szervezettel elenyésző és meglehetősen korlátolt.

Úgy tűnik, hogy a tipikus ifjúsági referens nem tekinthető politikailag fajsúlyos személyiségnek saját településén, a helyi politika formálásában túl sok szerepe nincs. Ez természetesen rajtuk is múlik, mivel – tisztelet a kivételnek – nem túl tájékozottak e téren: az esetek többségében nincsenek tisztában azzal, hogy elkészült-e már településükön az ifjúságpolitikai koncepció, s ha igen, akkor milyen elvek alapján. Sok esetben sajnos saját ifjúsági környezetüket sem ismerik megfelelően. Munkájuk nem tűnik túlzottan hatékonynak, inkább bizonytalannak nevezhető. Sokan „jobb híján” kerülnek ebbe a pozícióba, nem túl elkötelezettek és nincsenek tisztában saját szerepvállalásuk lehetőségeivel. Nem látszik kibontakozni az az összekötő szerep, amely felbecsülhetetlen jelentőséggel bírna az önkormányzat és a civil ifjúsági szervezetek együttműködése szempontjából.

Meg kell jegyeznünk, hogy az önkormányzatok viselkedése is sok esetben felemás, sok az esetlegesség az ifjúsági koncepció meglétét illetően is, az ifjúság ügye átpolitizálódik, s ennek természetesen meg van a hordaléka is. (Számos példát említhetnénk a hazai politikai élet színteréről, de ettől most megkíméljük az olvasót.) A referensek foglalkoztatása, működésük finanszírozása az önkormányzatok önként vállalt feladatai közé sorolandó, a munkakörök létrejöttét központi pályázati támogatás segítette, ezért a többségében határozott idejű foglalkoztatás. A helyi ifjúságpolitika nem átgondolt, inkább fellángolások jellemzik, s a települési ifjúsági koncepciók elkészítése elsősorban a helyi politikai szándék meglététől függ.

Kutatásaink alapján kirajzolódni látszik – az ifjúság ügyének harmadik pilléréként - a „tipikus ifjúsági szervezet” képe is. Ezek szerint az Észak-alföldi régió tipikus ifjúsági

szervezetei több éves (2-15 év) múltra tekintenek vissza, s a csoport tagjai már a bejegyzést megelőzően is együtt dolgoztak. Elsősorban a kultúra, művelődés illetve a sport területén működnek – a kelet-közép-európai trendeket követve - s a szakmai munkát a működéshez kapcsolódó területen dolgozó szakember irányítja. Tevékenységük során igyekeznek hiánypótló vagy modellértékű rendezvényeket szervezni és szolgáltatást nyújtani. A szervezet elsősorban pályázatokból tartja fenn magát, vállalkozás vagy magánszemély csak csekély mértékben támogatja, regionális hatókörű és a vezetőség társadalmi munkában végzi feladatát. A tipikus ifjúsági szervezet kapcsolatai a helyi önkormányzatokkal esetlegesek, nem rendelkeznek ellátási szerződéssel, önkormányzati feladatot nem látnak el.

Azon előfeltevésünk, mely szerint a legtöbb ifjúsági szervezet nem kínál alternatív értékeket, cselekvési lehetőségeket a fiatal korosztályok számára beigazolódni látszik a kutatás eredményeinek tükrében. A fiatalok, úgy tűnik, laza, strukturálatlan helyzetben érzik magukat otthonosan, s inkább összegyűlnek egy-egy koncert, vagy party kedvéért, mint hogy ifjúsági szervezetekbe tömörülve váltsák meg a világot. Létezhetnek persze olyan összejövetelek, melyek egy-egy téma, egy-egy ügy mentén képesek nagyobb számú fiatal ad hoc jelleggel megmozgatni, ám ettől még nem válik belőlük közösség.

A fiatalok, hipotézisünknek megfelelően, szervezeti hovatartozásukat tájékozási pontok köré rendezik, ám ezen tájékozási pontok között szinte egyáltalán nem szerepel a politika. A szervezetek s programjaik nem igazán vonzóak a fiatalok számára. A fiatalok többsége egyáltalán nem is keresi velük a kapcsolatot s ez annak is köszönhető, hogy a civil ifjúsági szervezetek tevékenységét - ma még – az indokoltnál kisebb figyelem és nyilvánosság övezi.

Az ifjúsági szervezetek által szervezett programok hatékonyságára vonatkozó hipotézisünket is igazolják a kutatás eredményei. A fiatalok ugyan lehet, hogy részt vesznek egyes rendezvényeken, az események azonban nem feltétlenül érintik meg őket, a résztvevőket sok esetben az érdektelenség jellemzi. Ahogyan az egyik interjúalanyunk fogalmazott: „...az emberek eljönnek, érdeklődnek, tapsolnak és aztán hazamennek...”

Az empirikus tapasztalatok csak részben igazolják azt a hipotézist, mely szerint az ifjúsági szervezetek kapcsolatai más szervezetekkel, önkormányzatokkal valamint a média képviselőivel jobbra esetlegesek. A szervezetek szinte kivétel nélkül kiterjedt szakmai, civil

kapcsolatokról számoltak be. Saját szakterületén minden szervezet igyekszik felvenni és tartani a kapcsolatot más civil szervezetekkel, a területen működő intézményekkel. Természetesen vannak alkalmi, programokhoz kötött kapcsolatok, mint ahogyan vannak hosszú távú, nagy intenzitású együttműködések is. Több szervezet kiterjedt nemzetközi szakmai kapcsolatrendszerrel számolt be - bár ezt a kijelentést érdemes bizonyos fenntarásokkal kezelni - azonban igen csekély mértékben állnak kapcsolatban az önkormányzatokkal, s ezeket a kapcsolatokat is jobbra ők maguk keresik, nem a másik fél. A civil ifjúsági szervezetek többsége megalakulásától kezdve igyekszik jó kapcsolatot ápolni az önkormányzattal, bár a kapcsolódás igencsak esetleges, hiszen ahogyan arról a szervezetek vezetői beszámoltak, bár örülnének neki, a Hivatal egyáltalán nem keresi velük az együttműködés lehetőségét. Mindössze információval és évente egy-két alkalommal kiírt pályázatokkal támogatják őket, és az is előfordul - noha igen kevés esetben -, hogy közhasznú vagy közcélú munkások biztosításával igyekeznek segíteni a szervezet munkáját.

Viszonylag kevés jele van annak, hogy a civilek és az önkormányzatok, az ifjúsági referensek közreműködésével közös ügyekben vennének részt. Nem is csodálkozhatunk ezen akkor, amikor az ifjúsági referensek jelentős részének nincs közvetlen kapcsolata a civil társadalommal. (Minél nagyobb egy település annál valószínűbb, hogy a referens több civil szervezetnek is tagja, kisebb településeken azonban előfordul, hogy egyetlen szervezetben sem tevékenykedik.) Sok esetben valószínűsíthető, hogy nem rendelkeznek kellő mennyiségű információval, nem elég tájékozottak saját településük adottságait tekintve sem.

Az ifjúsági szervezetek elsősorban azon önkormányzati feladatok ellátásában vállalnak szerepet, ha egyáltalán szerepet vállalnak, melyek amúgy is a profiljukba illeszkednek. Ilyen területek a sport a kultúra-művelődés és a szabadidő. Várakozásainkkal ellentétben legkevésbé a környezetvédelem területén kapcsolódnak be az önkormányzati feladatellátásba a civil ifjúsági szervezetek, és elhanyagolható a közreműködésük az oktatás valamint a gyermek- és ifjúságvédelem területén is.

A kutatás során jelentős eltérések mutathatók ki a régiót alkotó három megye vonatkozásában. Debrecenben – valószínűleg annak egyetemváros volta miatt - nagyobb sűrűségben vannak jelen a közéletben az ifjúsági szervezetek, mint a másik két megyeszékhelyen. Szembetűnő továbbá, hogy az ifjúság tevékenysége a nagyvárosok

környékére korlátozódik, melynek oka minden bizonnyal abban rejlik, hogy a kisebb településeken nem nehezedik nyomás az önkormányzatokra az ifjúság ügyében, a kapcsolatháló nem intézményesedett, illetve megrekedt a szervezettség alapszintjén.

Találkozhatunk arra vonatkozó törekvésekkel, hogy létrehozzanak olyan szerveződések, szolgáltató irodákat,⁴⁹ melyek részben vagy egészben önkormányzati fenntartásúak, azonban ezen szerveződések a fiatalokat elsősorban individuális mivoltukban képesek elérni, s csak csekély mértékben képesek támogatni ifjúsági önszerveződő csoportok létrejöttét és működését.

Az, hogy egy adott régióban milyen arányban vannak jelen az ifjúsági szakemberek, hogy milyen a települési önkormányzat politikai szándéka, továbbá, hogy milyen az ifjúság érdekérvényesítő képessége alapvetően meghatározza, hogy milyen kapcsolati típusok tudnak kialakulni az önkormányzat és az ifjúsági szervezetek között. Úgy tűnik, hogy Debrecen és Nyíregyháza előnye Szolnokkal szemben, az ifjúság ügyének szinte valamennyi területén megmutatkozik.

Az intézményi háttér hiányának hatását fokozhatja, a település vezetőinek politikai szándéka: az, hogy foglalkoztat-e ifjúsági referenst, illetve ha igen, akkor részmunkaidőben vagy teljes munkaidőben, s a referensnek vannak-e más ellátandó feladatai, csatolt munkakörei is. A környezeten, intézményi háttéren valamint a politikai szándékon túl nem elhanyagolható az ifjúsági referens személye, maga az egyén sem. Az ő hozzáértésén és személyes szándékán is múlik, hogy mennyire képes egy önkormányzat az ifjúsági problémák befogadására, s ez a személyes kapcsolatokkal mérhető.

Az önkormányzat, az ifjúsági referens valamint a civil ifjúsági szervezet kapcsolatában jól elkülöníthető típusok rajzolódnak ki a régióban, mely kapcsolatok mélységét és intenzitását az önkormányzatok részéről a politikai szándék – az, hogy létre hoz-e és működtet-e intézményeket, fontosnak tartja-e az ifjúsági koncepció megalkotását a településen, foglalkoztat-e ifjúság referenst - az ifjúsági referensek részéről a képzettség és a

⁴⁹ Az Észak-alföldi régióban 3 helyi ifjúsági szolgáltató iroda működik, melyek közül egy kezdetben önkormányzati, 2008 óta Nonprofit KHT formájában működik (Mezőn Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda-Debrecen), kettő pedig egyesületi formában, civil kezdeményezésre (Mustárház Ifjúsági Szolgáltató Központ-Nyíregyháza, Ifjúságért Közhasznú Egyesület Ifjúsági Információs és Tanácsadó Irodája-Szolnok) jött létre.

kapcsolati háló, az ifjúsági szervezetek oldaláról pedig az érdekérvényesítő képesség határozza meg. Ennek megfelelően a három szereplő kapcsolatában az Észak-alföldi régióban a következő típusokat különböztettük meg:

- szoros, gyümölcsöző kapcsolat, intenzív együttműködés: az ifjúsági referens képzett és kiterjedt kapcsolati hálóval rendelkezik, így sok ifjúsági szervezettel tartja a kapcsolatot, akiknek jó az érdekérvényesítő képessége és minden tőlük telhetőt megtesznek céljaik érvényesítése érdekében, s ez párosul az önkormányzat politikai szándékával valamint az ifjúságpolitikai koncepció meglétével,
- laza kapcsolat: az ifjúsági referens többé-kevésbé képzett és lelkiismeretesen igyekszik felvenni és tartani a kapcsolatot a helyi ifjúsági szervezetekkel, lehetőségeihez mértén segíti őket, azonban ez nem párosul az önkormányzat koncepcióalkotó-, valamint politikai szándékával,
- felszínes, ad hoc jellegű kapcsolat, főként az önkormányzat saját intézményrendszerén belül: az ifjúsági referens kapcsolati hálója nem túl kiterjedt, képzettsége sem szakirányú, kapcsolata esetleges az amúgy is rossz érdekérvényesítő képességű ifjúsági szervezetekkel, s az önkormányzatnál sem jelentkezik a politikai szándék, a koncepcióalkotás szintjén sem érdekli az ifjúság.

Azt látjuk tehát, hogy az önkormányzat és a civil ifjúsági szervezetek kapcsolata gyerekcipőben jár, ami nagyrészt annak köszönhető, hogy az önkormányzat nem tekinti partnernek a civileket, főleg, ha ráadásul még fiatalok is, s az együttműködés lehetőségét csak az egyik fél, tudn'illik a civilek keresik. A két szektor közötti összekötő, koordináló szerepet az ifjúsági referenseknek kellene betölteniük, azonban próbálkozásaik mindezidáig nem vezettek jelentős sikerre.

Úgy tűnik, hogy a két fél együttműködéséből hiányzik a konszenzus, a közmegegyezés, az önkormányzat szempontjai nem tisztázottak és hiányzik belőlük a szándék. Az igen kevés meglévő kapcsolat sem feltétlenül a szakmai érdekek mentén szerveződik, s félő, hogy egy idő után a civil ifjúsági szervezetek – beleunva a próbálkozásokba – inkább csak a civil együttműködésre helyezik a hangsúlyt, mint ahogyan erre már tettek utalásokat a szervezetek vezetői.

Az ifjúsági szervezetek vezetői, tisztségviselői tehát előbb vagy utóbb várhatóan feladják a küzdelmet. Tevékenységüket sok esetben igen csekély figyelem és nyilvánosság övezi, munkájukat sem anyagilag sem erkölcsileg nem ismerik el, s így legyen valaki bármily elkötelezett és elszánt, a motiváció egy idő után alábbhagy.

Volt idő, amikor az ifjúság, a párt barométereiként jelezte, hogy milyen változások zajlanak a társadalomban. Mai pluralista világunkban természetesen az ifjúság is sokszínű. Változatos szervezeti formájú, különböző típusú- és érdekű ifjúsági szervezetek világában élünk. Egyesek öncélúak, mások felnőtt szervezetek, például pártok utánpótlásául szolgálnak, s inkább csak publicisztikai szinten képesek választ adni a felmerülő problémákra. Ezen közben pedig az ifjúság körében egyre nagyobb számban jelennek meg különféle agresszív csoportosulások, s napjaink divatossá vált életmódja kilátástalan, depressziós, önpusztító emóságnak lenni. Ezen új jelenségek komolyan terjednek, és ezeknek a speciális ifjúsági csoportoknak a vizsgálata az egész társadalom számára fontos kell, hogy legyen.

Vita folyik arról, hogy vajon szükség van-e általános ifjúság politikára, vagy inkább a lokális szempontok által vezérelt helyi megoldásokat kell találni, mivel az a kifejezés, hogy általános ifjúságpolitika kevésbé értelmezhető. Az általánosság inkább csak az állampolgári jogok vagy a gyermekjogok területén elvárható. Ezen túlmenően – s ezt igazolja témaválasztásunk is – a helyi viszonyokhoz igazodó, helyi problémákra választ adó lokális megoldásokra van szükség.

A társadalom feladata, hogy teret nyisson az ifjúság felé akár egyénekenként, akár szervezetekbe tömörülve. Jelen kell lenni a fiatalok életében. A fiatalok igénylik az állandó jelenlétet. Lehet, hogy egyeseknek csak arra van szükségük, hogy legyen egy hely, ahol focihatnak, mások viszont igénylik, hogy a társadalom esélyteremtő módon viszonyuljon hozzájuk, és ne csak akkor tűnjön fel az életükben, ha választások közelednek. Az esélyeknek természetesen több szintje van. Elemi szükséglet a lakhatás, étkezés, iskoláztatás, azonban legalább ilyen fontos a szerveződés is. A fiatalokban komoly igény van a különböző közösségi programok, a szórakozási lehetőségek iránt, s az igényeiket kielégítő intézményi keretek megteremtését elsősorban a helyi önkormányzat feladatának tartják. A civilek ebben segíthetnek, de nem úgy, hogy rátelepednek az ügyre, nem öncélúan és nem politikai érdekek

által vezérelve, hanem a fiatalok szükségleteit szem előtt tartva. Ehhez viszont elengedhetetlen a folyamatos szakmai segítség.

Az elmúlt évtized során fokozatosan erősödött a nonprofit szervezetek szolgáltatási funkciója és növekedett azon közösségi feladataik köre, amelyek ellátása hagyományosan az állam feladata. Bizton állíthatjuk, hogy a magyar nonprofit szektor a nyugat-európai modell felé közeledik, és meggyőződésünk, hogy a civil szféra kiépülésének, növekedésének, befolyásának kulcsa az, hogy mennyire lesz képes élni az információs társadalom kínálta új lehetőségekkel, elsősorban az egymás közötti információ- és tapasztalatcsere nyújtotta lehetőségekkel. Ha képes kihasználni a természetéből adódó rugalmasságot, szabad mozgásteret, kreativitást, akkor az állammal, a gazdasággal és a politikával azonos súlyú, megkerülhetetlen társadalomszervező erővé léphet elő nemzetközi, országos és helyi szinten egyaránt. (Gáspár, 1998).

Ami pedig az ifjúsági referenseket illeti: a jövőt illetően talán lehet okunk némi optimizmusra, hiszen a kormány 2009 októberében elfogadta a Nemzeti Ifjúsági Stratégiát és 2010. január 13-án a Stratégia 2010-2011-re vonatkozó Cselekvési tervét, mely szerint elő kell készíteni az önkormányzatok gyermek és ifjúsági feladatainak és az azokat ellátó tisztviselők (ifjúsági referensek) hatáskörének szabályozását. A feladat felelőseként a cselekvési terv a Szociális és munkaügyi minisztert jelöli meg, 2011. december 31-i határidővel. Reményeink szerint ezen túlmenően a feladatok mellé sikerül forrásokat is rendelni, s talán ennek legmegfelelőbb formája a normatív támogatás lehetne. Konkrét feladatok és hatáskörök, valamint a megvalósításukhoz szükséges források birtokában, talán az ifjúsági referensek munkája is hatékonyabb lehet.

Irodalom

- Ablaka** Gergely (2005): Civil társadalom az iszlám világban. A civil társadalom hatása a Közel-Kelet demokratizálódására. In: **Szabó** Máté (szerk.) (2005): Civil társadalom: elmélet és gyakorlat. Rejtjel Kiadó, Budapest
- A. Gergely** András (1997): Államválság – régiók – civil társadalom. III. civil társadalom. MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont, Budapest
- Ancsel** Éva (1984): Az értékek változása és az ifjúság. In.: A magyar ifjúság a nyolcvanas években, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, Kossuth Könyvkiadó
- Andorka** Rudolf (1992) : Bevezetés a szociológiába, Aula Kiadó Kft.
- Arató** András – **Jean Cohen** (1992): Civil társadalom és demokratikus átmenet Latin-Amerikában és Kelet-Európában. Mozgó Világ, 1992/7. p.17.
- Archambault**, Edith (1996): Le secteur sans but lucratif, Associations et Fondations en France. Economica
- Archambault**, Edith (1999): Le secteur sans but lucratif en France et dans le monde. http://www.fdf.org/download/1999_sbutluc.pdf (2008.03.31.)
- Babbie**, Earl (1995): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata, Balassi Kiadó, Budapest
- Bartal** Anna Mária (2005): Nonprofit elméletek, modellek, trendek. Századvég Kiadó, Budapest
- Bartal** Anna Mária – **Kákai** László – **Szabó** István (2005): Civil szervezetek és civil projektek szerepe Debrecen város fejlesztésében. Századvég Civil Akadémia
- Bánáti** Ferenc (kutatásvezető)(1997): Közrészvétel és társas-társadalmi kapcsolati hálók a magyar ifjúság körében, empirikus szociológiai kutatási program, záró tanulmány, 1996-97
- Bánáti** Ferenc – **Bíró** Endre – **Boros** László – **Gaszó** Ferenc – **Laki** László – **Szabó** Tamás (2003): Helyzetkép és ajánlások egy Nemzeti Gyermekek- és Ifjúságstratégiához (szakértői elemzés), készült a Gyermekek, Ifjúsági és Sportminisztérium megbízásából, Budapest, 2002. szeptember – 2003. augusztus
- Bánáti** Ferenc (2004): Az ifjúság visszavétele vagy lenyúlása, Társadalmi-gondolati háttér egy lehetséges és reális ifjúságstratégia készítéséhez. Új Ifjúsági Szemle, IV. évfolyam 3. szám, 2004 ősz, p.53.
- Beke** Márton – **Ditzendy** Károly Arisztid – **Nagy** Ádám (2004): Áttekintés az ifjúsági intézményrendszer állami és civil aspektusairól. Új Ifjúsági Szemle, IV. évfolyam 3. szám, 2004 ősz, p. 27.
- Berend** T. Iván (1999): Közép és Kelet Európa 1944-1990, Vince Kiadó, Budapest

- Bogár** László (1983): A fejlődés ára. Gazdasági nehézségeink főbb okainak történeti aspektusa. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest
- Boldisár** Kálmán (1933): A debreceni casino százéves története 1833-1933, Debreceni Casino, Debrecen
- Boros** László – **Kéri** László (1984): Az ifjúság politikai szocializációja. In.: A magyar ifjúság a nyolcvanas években, MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, Kossuth Könyvkiadó
- Brenton**, R. (1985): The Voluntary Sector in British Social Services. Longman, London
- Breznyszky** László (2001): A 20. század iskolamodelljeinek politikai szocializációs hatásrendszere, www.oki.hu/printerFriendly.php?kod-2001-04-ta-Breznyszky-20.html (2004.07.09.)
- Bullain** Nilda – **Simon** Ildikó (1997): Nonprofit szervezetek állami finanszírozásának ismérvei és gyakorlata Magyarországon, In: Balogh Eszter – Bullain Nilda – Simon Ildikó (szerk.) (1997): Egymás jobb megértése felé, Tanulmányok az állam, az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek viszonyáról Magyarországon, A Civil Társadalom Fejlődéséért Alapítvány
- Bullain** Nilda (2005): Átfogó jogi reformkoncepció: Lépések egy értékalapú civil jövőkép felé. Civil Szemle, 1.
- Cohen**, Albert K. (1955): A szubkultúrák általános elmélete, In: Huszár Tibor – Sükösd Mihály (szerk.) (1969): Ifjúságszociológia, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 264 p.
- Csapody** Tamás (2002): Civil forgatókönyvek, válogatott tanulmányok és publicisztikai írások (1983-2002) Századvég Kiadó
- Csákó** Mihály - **Berényi** Eszter – **Bognár** Éva – **Tomay** Kyra: Politikai szocializáció Magyarországon a kilencvenes években, <http://www.mtapti.hu/20001/csakom.htm> (2004.07.09.)
- Csiha** Tünde (2004): Ifjúság és regionalizmus, megjelent: Süli-Zakar István (szerk.) (2004): Határon átnyúló kapcsolatok, humán erőforrások (Nemzetközi tudományos konferencia, 2003. november 10-11.) konferenciakötet, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 223 p.
- Csiha** Tünde (2005): Az Észak-alföldi régió civil ifjúsági szervezetei, In: Süli-Zakar István (szerk.) (2005): „Tájak – Régiók - Települések”, Didakt Kft., Debrecen, 384-389.
- Csiha** Tünde (2007): Civil ifjúsági szervezetek kapcsolatrendszere, In: Süli-Zakar István (szerk.) (2007): A határok és a határon átnyúló (CBC) kapcsolatok szerepe a kibővült Európai Unió keleti periferiáján, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, 227-238.
- Csiha** Tünde (2009): A civil társadalom elméleti- és fogalmi megközelítése, Debreceni Műszaki Közlemények, 2009/1-2. 123-134, www.mfk.unideb.hu/userdir/dmk/docs/20091/09_1_12.pdf (2010.01.05.)

- Csiha** Tünde (2010): Kié itt a tér?
<http://www.mk.unideb.hu/userdir/tcsiha/Ki%e9%20itt%20a%20t%e9r%202010.doc>
 (2010.02.03.)
- Csiha** Tünde (2010): Az Észak-alföldi régió ifjúsági referensei
<http://www.mk.unideb.hu/userdir/tcsiha/%c9-alf.r%e9gi%f3%20ifj%fas%e1gi%20referensei%202010.doc> (2010.02.03.)
- Csizmadia** Andor (1977): A szociális gondoskodás változásai Magyarországon, MTA Állam-és Jogtudományi Intézet, Budapest
- Csoba** Judit - **Juhász** Erika – **Márkus** Edina – **Szabó** János Zoltán (2003): Kulturális célú civil szervezetek Debrecenben, Debreceni Szemle, XI. évf. 1. szám, 2003. március
- Csoba** Judit (szerk.) (2005): Fiatalok Debrecenről – Szociológiai vizsgálat a Debrecenben élő, tanuló és dolgozó fiatalok körében a lokális ifjúságpolitika megalapozása céljából, Revital Alapítvány, Debrecen
- Debbasch**, Charles – **Bourdon**, Jacques (1985): Les associations, Presses Universitaires de France, Paris
- Defrasne**, Jean (1995): La vie associative en France, Presses Universitaires de France, Paris
- Dessewfy** Tibor – **Pulai** András (szerk.) (2006): Honnan hová? Debrecen stratégiai auditja 2006, DEMOS Magyarország
- Ezek a fiatalok – Ifjúság 2004 Gyorsjelentés (2005) In: Kritika XXXIV. Évfolyam, 7-8. szám, 2005 július-augusztus, 26.p.
- A fiatalok értékrendje és pártszimpátiái, beszélgetés Gábor Kálmán ifjúságkutatóval,
<http://www.szochalo.hu/kritika/kritika2002gabor04.htm> (2003.03.27.)
- Forgács** Imre – **Inotai** András – **Wéber** Attila (szerk.) (2000): Az Európai Unió évkönyve 1999-2000, DHV Magyarország – Osiris, Budapest
- Fric**, Pavol (2004): Discourse on Nonprofit Sector Issues in Social Science, In: Future of Civil Society, e-book, Berlin, in cooperation of Westfälische Wilhelms-Universität Munster and Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung
- Fricz** Tamás (1989): Van vagy nincs civil társadalom Magyarországon? Kritika 1989/2.
- Fülöp** Sándor (2002): A civil-nonprofit szektorba tartozó szervezetfajták. In. Bíró (2002): Nonprofit szektor analízis. A civil szervezetek jogi környezete Magyarországon. ELMA Egyesület, Budapest
- Garami** Erika – **Tóth** Olga (1994): Gyorsjelentés az „Ifjúság 1993.” vizsgálatról, Budapest

- Gazsó Ferenc** (1992): Rendszerváltás és ifjúság, In: Gazsó Ferenc – Stumpf István (szerk.) (1992): Rendszerváltozás és ifjúság, MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest, 13 p.
- Gazsó Ferenc – Laki László** (2004): Fialok az újkapitalizmusba, Napvilág Kiadó, Budapest
- Gábor Kálmán** (1992): Az ifjúsági kultúra korszakváltása, In: Gazsó Ferenc – Stumpf István (szerk.) (1992): Rendszerváltozás és ifjúság, MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest, 67 p.
- Gábor Kálmán** (1993): Civilizációs korszakváltás és az ifjúság. Oktatókutató Intézet (Kutatás közben), Budapest
- Gábor Kálmán** (szerk.) (1996): Ifjúságkutatás, Educatio Füzetek 2., Educatio Kiadó, Budapest
- Gábor Kálmán** (2000a): A középosztály szigete, Belvedere, Szeged
- Gábor Kálmán** (2000b): „Szigetlakók” és mások – az ifjúságkutató szemével, Új Pedagógiai Szemle, 2000. 09.
- Gábor Kálmán** (2004): Ifjúsági korszakváltás. Új Ifjúsági Szemle 2. évfolyam IV. szám. 2004/tél, 5.p.
- Gáspár Mátyás** (1998): Magad uram... A civil önkormányzás körvonalai, In: Tóbiás László (szerk.) (1998): Együttműködési lehetőségek civil szervezetek és a helyi önkormányzatok között, Kézikönyv civil szervezetek és önkormányzatok számára, Kiadja: Hálózat a Demokráciáért Program (USAID-UWI), 33 p.
- Gellner, Ernest** (2004): A szabadság feltételei. Typotex Kiadó, Budapest
- Gyermekek és fiatalok az európai Budapesten, Mimikri Közvélemény- és piackutató Bt., Kutatási jelentés, 2003. december
- Gyermek- és ifjúsági feladatok az önkormányzatokban (kézirat), Generáció Füzetek, 1997.
- Habermas, Jürgen** (1965): Az iskolai és főiskolai képzés hatása a diákok politikai tudatára, In: Huszár Tibor – Sükösd Mihály (szerk.) (1969): Ifjúságszociológia, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 252 p.
- Hall, John A.** (1995): Civil Society: Theory, History, Comparison. Cambridge, Polity Press
- Halmai Gábor** (1990): Az egyesülés szabadsága, Az egyesülési jog története, Atlantisz Kiadó (Medvetánc), Budapest
- Hankiss Elemér** (1986): Diagnózisok 2. , Magvető Kiadó, Budapest
- Hankiss Elemér** (1989): Kelet-európai alternatívák. Budapest: KJK Hawkins 1981. Trade Unions. Hutchinson

- Harsányi László** (1998): A harmadik szektor In: Tóbiás László (szerk.) (1998): Együttműködési lehetőségek civil szervezetek és a helyi önkormányzatok között, Kézikönyv civil szervezetek és önkormányzatok számára, Kiadja: Hálózat a Demokráciáért Program (USAID-UWI), 9 p.
- Harsányi László – Mészáros Geyza – Nárai Erzsébet – Sebestény István** (2000): Városi nonprofit szervezetek és az önkormányzatok In: Csegény Péter – Kákai László (szerk.) (2000): Köztes helyzet? A civil szervezetek és az önkormányzatok kapcsolatában, Miniszterelnöki Hivatal Civil Kapcsolatok Főosztálya
- Haskó Katalin – Hülvély István** (2003): Bevezetés a politikatudományba, Osiris Kiadó, Budapest
- Hegedűs Dániel** (2005): Egy rendezetlen viszony fogalmi dichotómiái. Civilek a kisebbségi vagy kisebbségek a civil társadalomban? In: **Szabó Máté** (szerk.) (2005): Civil társadalom: elmélet és gyakorlat. Rejtjel Kiadó, Budapest
- Hegedűs T. András – Forray R. Katalin** (1989): Az újjáépítés gyermekei – a konszolidáció gyermekei, Magvető kiadó, Budapest
- Horkai Anita** (2004): Ezek a mai fiatalok...kulturális különbségek, az IKT hatása a középiskolások kultúrájára, Kézirat, Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program dokumentációja
- Horváth Csaba** (szerk.) (1997): Konfliktus, konszenzus, kooperáció, Tanulmánykötet, II. Országos Politológus Vándorgyűlés, Pécs, 1996-1997. Janus Pannonius Tudományegyetem Továbbképző Központja, Friedrich Ebert Alapítvány
- Horváth Zoltán** (2002): Kézikönyv az Európai Unióról, Magyar Országgyűlés
- Huszár Tibor – Sükösd Mihály** (szerk.)(1969): Ifjúságszociológia, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Ízikené Hedri Gabriella** (2002): Az ifjúság és az Európai Unió jövője, Európai tükör, 2002. 4. szám 134 p.
- Izmini Richárd** (2005): Civil társadalom a kormány- és pártprogramokban. In: **Szabó Máté** (szerk.) (2005): Civil társadalom: elmélet és gyakorlat. Rejtjel Kiadó, Budapest
- Jagasics Béla** (2000): Civil történet. A nonprofit szektor a '90-es években. Tanulmányok, Zalaegerszeg, Landorhegy Alapítvány Nonprofit Szolgáltató Központ
- Jagasics Béla** (2001): A nonprofit szféra elmélete, Zalaegerszeg, Landorhegy Alapítvány Nonprofit Szolgáltató Központ
- Jelentés a gyerekek helyzetéről Magyarországon 1996., Gyermekérdekek Magyarországi Fóruma, Budapest, 1997.

- Jenkins**, Robert M. (1997): A nonprofit szféra és a politikai rendszer kapcsolata Magyarországon, In: Balogh Eszter – Bullain Nilda – Simon Ildikó (szerk.) (1997): Egymás jobb megértése felé, Tanulmányok az állam, az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek viszonyáról Magyarországon, A Civil Társadalom Fejlődéséért Alapítvány
- Kaposvári Anikó – Králik Miklós – Sebestény István** (szerk.) (1997): Magyarország civilnézetben, Tájékoztató a magyarországi nonprofit szektorról, Európa Ház, Civitalis Egyesület, Budapest
- Karácsony Sándor**: Az ifjúság társadalma, <http://www.magyarfelsoktatasi.hu/99.10/01.html> (2002. 11.29.)
- Kassó Zsuzsanna** (1998): Feltételek az önkormányzatok és a civil szervezetek közötti együttműködéshez. Hogyan válhatnak képessé az önkormányzatok az együttműködésre? In: Tóbiás László (szerk.) (1998): Együttműködési lehetőségek civil szervezetek és a helyi önkormányzatok között, Kézikönyv civil szervezetek és önkormányzatok számára, Kiadja: Hálózat a Demokráciáért Program (USAID-UWI), 127 p.
- Katona Péter** (1998): Az önkormányzatok és a nonprofit szektor kapcsolatáról, In: Tóbiás László (szerk.) (1998): Együttműködési lehetőségek civil szervezetek és a helyi önkormányzatok között, Kézikönyv civil szervezetek és önkormányzatok számára, Kiadja: Hálózat a Demokráciáért Program (USAID-UWI), 189 p.
- Kákai László** (2005): Torzulások a magyar nonprofit szektorban, Civil Szemle 2005. 3. szám 38 p.
- Keane**, John (1988): Democracy and Civil Society: On the Predicaments of European Socialism, the Prospects for Democracy, and the Controlling of Social and Political Power, London – New York, Verso
- Kleff**, Michael (1986): Schriftenreihe der Bundeszentrale für politische Bildung, Band 196
- Kollár István – Éri Olga Marianna – Kindrusz Emese** (2005): Észak-alföldi regionális ifjúsági helyzetelemzés 2005, Fiatalok – önkormányzatok – civilek – források, Hajdú-Bihar Megyei Civil Szolgáltató Központ
- Kovács Erzsébet** (1997): Európai folyamatok és kihívások az ifjúsági struktúrában. In.: P. Miklós Tamás (szerk.) (1997): Gyermek- és ifjúsági szervezetek az ezredfordulón, országos szakmai konferencia, 1996. június 7-9, Zánka, Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum KHT
- Kozma Tamás** (2001): Bevezetés a nevelésszociológiába, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Kozma Tamás – Sike Emese** (szerk.)(2004): Pedagógiai informatika, A neveléstudomány szakirodalmi alapjai, Kossuth Egyetemi Kiadó /Pallas Debrecenia, 15./
- Kozma Tamás** (2006): Az összehasonlító neveléstudomány alapjai. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest

- Krishan Kumar** (1992): Civil társadalom, egy fogalom újrafelfedezése, Mozgó Világ, 1992/7. 4.p.
- Kutasi Rózsa** (2003): Protestáns ifjúsági evangelizáció a két világháború között Magyarországon, http://ptf.hu/szakdolgozatok/02-03/kutasi_rozsa.htm (2004.03.11.)
- Kuti Éva** (1998): Hívjuk talán nonprofitnak... A jótékonyág, a civil kezdeményezések és az állami keretből kiszoruló jóléti szolgáltatások szektorra szerveződése, Nonprofit Kutatócsoport, Budapest
- Kuti Éva – Marschall Miklós** (1991): A nonprofit szektor fogalma. Egy definíciós vita és ami mögötte van, Esély, 1.
- Kuti Éva – Sebestény István** (2004): Boom and consolidation: The Nonprofit Sector in Hungary, In: Zimmer, Annette – Priller, Eckhard (Eds.) (2004): Future of Civil Society, Making Central European Nonprofit-Organizations Work
- Laki László** (1992): Fiatalok a margón, In: Gázsó Ferenc – Stumpf István (szerk.) (1992): Rendszerváltás és ifjúság, MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest, 123 p.
- Laki László** (1993): Ifjúsági munkanélküliség, MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest
- Laki László – Szabó Andrea – Bauer Béla** (szerk) (2001) : Ifjúság 2000 Gyorsjelentés, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest
- Laurenszky Ernő** (1997): Gyermekszervezetek a rendszerváltás sodrában. In.: P. Miklós Tamás (szerk.) (1997): Gyermek- és ifjúsági szervezetek az ezredfordulón, országos szakmai konferencia, 1996. június 7-9, Zánka, Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum KHT
- Lévai Katalin** (1997): Az önkormányzatok és a nonprofit szektor közötti együttműködésről, In: Balogh Eszter – Bullain Nilda – Simon Ildikó (szerk.) (1997): Egymás jobb megértése felé, Tanulmányok az állam, az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek viszonyáról Magyarországon, A Civil Társadalom Fejlesztéséért Alapítvány
- Linz, Juan L. – Stepan, Alfred** (1996): Problems of Democratic Consolidation, Baltimore/London
- Linz, Juan J. – Stepan, Alfred** (1996): Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South Africa, and Post-Communist Europe, The Johns Hopkins University Press, Baltimore-London
- Lomax, Bill** (1997): The Strange Death of the „Civil Society” in Post-Communist Hungary. The Journal of Communist Studies and Transition Politics. London, Frank Cas. Vol. 13, March

Magyarország civilnézetben, Tájékoztató a magyarországi nonprofit szektorról, Európa Ház, Civitalis Egyesület, Budapest, 1997.

Mansfeldova, Zdenka – **Nalecz**, Stawomir – **Priller**, Eckhard – **Zimmer**, Annette (2004): Civil Society in Transition: Civic Engagement and Nonprofit Organisations in Central and Eastern Europe after 1989, In: Future of Civil Society, e-book, Berlin, in cooperation of Westfalische Wilhelms-Universität Münster and Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung

Mauger, Gérard (1994): Les jeunes en France, Etat des recherches, Ministère de la Jeunesse et des Sports, La documentation Française

Miszlivetz Ferenc (2000): A civil társadalom nyomvonalai az új európai térben, Kritika 2000/12.

Mitev, Petr-Emil (1976): A szociológiai változók egységesítésének elméleti előfeltevései az ifjúságkutatásban, In: Békés Ferenc – Buga István – Fácányi Ödön – Schiffer Péter (szerk.) (1976): Ifjúságkutatók az ifjúságról, Közlemények 1976/6, Ifjúsági Lapkiadó Vállalat,

P. Miklós Tamás (szerk.) (1997): Gyermek- és ifjúsági szervezetek az ezredfordulón, országos szakmai konferencia, 1996. június 7-9, Zánka, Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum KHT, 26. p.

P. Miklós Tamás (1997): „Ifjúsági szerveződések évszázada!?” – Gyermek és ifjúsági szervezetek a XIX-XX. Századi Magyarországon -, Új Pedagógiai Szemle 1997-11.

Molnár Miklós (1996): Civil társadalom és akiknek nem kell, Educatio Kiadó, Budapest

Murányi István – **Szerepi** Anna (2005): Civil esélyek Hajdú-Bihar megyében, Hajdúsági Hallgatói Önkormányzatok Kulturális Egyesülete, Debrecen

Murányi István (2006): Észak-alföldi ifjúsági szervezetek küldetéstudata, HAHA Egyesület, Debrecen

Nagy Ádám (2003): Ifjúsági béke – egy lehetséges ifjúságpolitika váza, In: Új Ifjúsági Szemle I. évfolyam 1. szám, 2003 ősz, 84.p.

Nagy J. Endre (2003): Szociokalandozások, Savaria University Press, Szombathely

Nárai Márta (2005): Civil szervezetek szerepvállalása a szociális ellátás, szolgáltatás területén, Esély 2005/1.

Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1995, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1997.

Nonprofit szervezetek Magyarországon 2000., Központi Statisztikai Hivatal, Társadalomstatisztikai Közlemények, Budapest, 2002.

Nonprofit szervezetek Magyarországon 2003., Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2005.

Olesen, Lars Alro (1997): Együttműködés és a társadalmi jólét – helyi megoldások a jóléti rendszerek fejlesztésére és megújítására, Esettanulmány a magyarországi Regionális Forrásközpontokról, In: Balogh Eszter – Bullain Nilda – Simon Ildikó (szerk.) (1997): Egymás jobb megértése felé, Tanulmányok az állam, az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek viszonyáról Magyarországon, A Civil Társadalom Fejlődéséért Alapítvány

Az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek kapcsolata 2000., Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2002.

Pataki Ferenc (1987): Egyén és közösség a mai magyar társadalomban, Társadalmi Szemle, XLII. évfolyam, 3. szám, 1987. március

Petrás Ede (2005): Lokalizáció: globális alternatíva, Kézirat, Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program dokumentációja

Radácsi Imre (2003): Regionális oktatáspolitikai és területfejlesztés az Európai Unióban és Magyarországon, Oktatókutató Intézet, Budapest

Rácz József (1992): Ifjúsági szubkultúrák, In: Gázsó Ferenc – Stumpf István (szerk.) (1992): Rendszerváltozás és ifjúság, MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest, 97 p.

Reed, Paul B. – **Howe**, Valerie J. (1999): Définition et classification du secteur sans but lucratif. Notes préparées pour le Comité consultatif de la recherche et des statistiques sur le secteur des organismes sans but lucratif au Canada. <http://www.carleton.ca/casr/Definition> (2008.03.31.)

Riesman, David (1960): Az el nem kötelezett nemzedék, In.: Huszár Tibor – Sükösd Mihály (szerk.) (1969): Ifjúságszociológia, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 217 p.

Romsics Ignác (1999): Magyarország története a XX. Században, Osiris Kiadó, Budapest

Salamon, Lester – **Anheier**, Helmut (1994): The Emerging Sector: An Overview. Johns Hopkins University Institute for Policy Studies, Baltimore

Salamon, Lester M.- **Anheier**, Helmut K. (1995): Szektor születik. Nonprofit Kutatások 4. Nonprofit Kutatócsoport, Budapest

Salamon, Lester M.- **Anheier**, Helmut K. (1999): Szektor születik II., Összefoglaló egy nemzetközi nonprofit kutatás második szakaszáról, Civitalis Egyesület, Budapest

- Sartre, Jean-Paul** (1969): Az alibi, In: Huszár Tibor – Sükösd Mihály (szerk.) (1969): Ifjúságszociológia, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 122 p.
- Schelsky, Helmut** (1965): Ahogyan társadalmunk a fiatalságot és a fiatalhoz illőt látja, In: Huszár Tibor – Sükösd Mihály (szerk.) (1969): Ifjúságszociológia, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 85 p.
- Dr. Schiffer Péter** (1976): Megjegyzések az ifjúság fogalmának problémájához, In: Békés Ferenc – Buga István – Fáczányi Ödön – Schiffer Péter (szerk.) (1976): Ifjúságkutatók az ifjúságról, Közlemények 1976/6, Ifjúsági Lapkiadó Vállalat
- Sebestény István** (1998): Az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek kapcsolata, 1996, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest
- Sebestény István** (2001): A magyar nonprofit szektor nemzetközi és funkcionális megközelítésben, Statisztikai Szemle, 79. évfolyam, 2001. 4-5. szám, 335.p.
- Seligman, Adam B.**(1992): A bizalomról. Mozgó Világ, 1992/7. 43.p.
- Sousi, Gérard** (1985): Les associations, manuel Dalloz de droit usuel
- Sükösd Ferenc** (szerk.) (1985): Az aprófalvak közéleté és ifjúsága, Konferencia Pécsen, 1984. február 3-4., KISZ Baranya megyei Bizottsága
- Süli-Zakar István** (1999): A régiók Európában és Magyarországon, Debreceni Szemle, 1999. 3. szám
- Süli-Zakar István** (2003): Magyarország EU integrációjának területfejlesztési követelményei, Debreceni Szemle, 2003. 4. szám
- Stumpf István** (1992a): Az ifjúsági problémák értelmezése – ifjúsági kihívás az ezredfordulón, In: Gázsó Ferenc – Stumpf István (szerk.) (1992): Rendszerváltozás és ifjúság, MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest, 9 p.
- Stumpf István** (1992b): Ifjúság és politika, In: Gázsó Ferenc – Stumpf István (szerk.) (1992): Rendszerváltozás és ifjúság, MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest, 23. p.
- Szabó Andrea - Bauer Béla – Laki László** (szerk.) (2002): Ifjúság 2000 Tanulmányok I., Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest
- Szabó Andrea - Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István** (szerk.) (2002): Mozaik 2001 Gyorsjelentés, Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest
- Szabó Andrea - Bauer Béla** (szerk.) (2005): Ifjúság 2004 Gyorsjelentés, Mobilitás Ifjúságkutatói Iroda
<http://www.ngo.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=1714> (2005. 05.09.)

- Szabó Andrea - Bauer Béla** (szerk.)(2009): Ifjúság 2008 Gyorsjelentés
http://www.kult13.hu/index.php?lang=hun&page=cms&spage=showpage&id=521&mikrohonlap_id=719 (2009.12.11.)
- Szabó Ildikó** (1987): Az ember államosítása – Politikai szocializáció Magyarországon, Tekintet Könyvek
- Szabó Ildikó** (1987): Intézményes és nem intézményes folyamatok a politikai szocializációban, ELTE Szociológiai Intézet és Továbbképző Központ, Kandidátusi értekezés, Budapest
- Szabó Ildikó – Örkény Antal** (1997): A szervezett társadalmi cselekvési formák és a fiatalok. Egy empirikus vizsgálat néhány tapasztalata. In.: P. Miklós Tamás (szerk.) (1997): Gyermek- és ifjúsági szervezetek az ezredfordulón, országos szakmai konferencia, 1996. június 7-9, Zánka, Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum KHT
- Szabó Lajos** (1989): A megújuló egyesületek működésének szabályai, Agrárinformációs vállalat, Budapest
- Szabó László Tamás** (2001): Értékek az iskolában, Educatio X. évfolyam 3. szám, 2001 ősz, 461.p.
- Szabó Máté** (2004): Civic Engagement in East-Central Europe, In: Future of Civil Society, e-book, Berlin, in cooperation of Westfälische Wilhelms-Universität Münster and Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung
- Szabó Máté** (szerk.) (2005): Civil társadalom: elmélet és gyakorlat. Rejtjel Kiadó, Budapest
- Szerepi Anna** (2005): Oktatás és civil erők, a helyi társadalom és az oktatás kapcsolata, Kézirat, Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program dokumentációja
- Szerepi Anna** (2005): Tézisdolgozat, Kézirat, Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program dokumentációja
- Széman Zsuzsa** (1997): Az önkormányzatok és a civil szféra kapcsolata, Háttér tanulmány az esettanulmányokhoz, In: Balogh Eszter – Bullain Nilda – Simon Ildikó (szerk.) (1997): Egymás jobb megértése felé, Tanulmányok az állam, az önkormányzatok és a nonprofit szervezetek viszonyáról Magyarországon, A Civil Társadalom Fejlődéséért Alapítvány
- Széman Zsuzsa – Harsányi László** (1999): Halak és Hálók, Kapcsolatok a helyi szociálpolitikában, Nonprofit Kutatások 8., Nonprofit Kutatócsoport – MTA Szociológiai Kutató Intézet, Budapest
- Szűcs Jenő** (1955): Városok és kézművesség a XV. századi Magyarországon, Művelt Nép, Budapest

- Szűcs** Zoltán Gábor – **Tóth** Csaba (2005): Vitatézisek a civil társadalom koncepciójához. In: **Szabó** Máté (szerk.) (2005): Civil társadalom: elmélet és gyakorlat. Rejtjel Kiadó, Budapest
- Tardos** Róbert (1995): Kapcsolathálózati megközelítés. Új paradigma? Szociológiai Szemle, 1995/4. szám
- Taylor**, Charles (1995): A polgári társadalom megidézése. In: Horkay Hörcher Ferenc (szerk.) (2002): Közösségelvű politikai filozófiák. Századvég Kiadó, Budapest
- Thayer-Scott**, Jacquelyn (1997): “Defining the Nonprofit Sector”, In: The Emerging Sector in Canadian Policy Research Networks
- Thayer-Scott**, Jacquelyn (1997): Définition du secteur sans but lucratif. In: **Reed**, Paul B. – **Howe**, Valerie J. (1999): Définition et classification du secteur sans but lucratif. Notes préparées pour le Comité consultatif de la recherche et des statistiques sur le secteur des organismes sans but lucratif au Canada. <http://www.carleton.ca/casr/Definition> (2008.03.31.)
- T. Horváth** Lajos (1997): A XX. Század túlpolitizált magyar gyermekvilága. In.: P. Miklós Tamás (szerk.) (1997): Gyermek- és ifjúsági szervezetek az ezredfordulón, országos szakmai konferencia, 1996. június 7-9, Zánka, Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum KHT
- Tóbiás** László (szerk.) (1998): Együttműködési lehetőségek civil szervezetek és a helyi önkormányzatok között, Kézikönyv civil szervezetek és önkormányzatok számára, Kiadja: Hálózat a Demokráciáért Program (USAID-UWI)
- Tóth** Árpád (1997): Az ifjúsági „civil” szektor lehetséges fejlődési irányai. In.: P. Miklós Tamás (szerk.) (1997): Gyermek- és ifjúsági szervezetek az ezredfordulón, országos szakmai konferencia, 1996. június 7-9, Zánka, Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum KHT
- Tóth** Olga (2001): Értékátadási problémák a családban, Educatio X. évfolyam 3. szám, 2001 őszi, p. 449-460.
- Trencsényi** László (1997): „Fél évszázad a Csillebérci fák alatt” Tudósítás egy előkonferenciáról. In.: P. Miklós Tamás (szerk.) (1997): Gyermek- és ifjúsági szervezetek az ezredfordulón, országos szakmai konferencia, 1996. június 7-9, Zánka, Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum KHT
- Trencsényi** Imre (szerk.) (1998): Az újrászületés krónikája. Tíz év (és ami megelőzte) a magyar népfőiskolai mozgalom történetéből, Magyar Népfőiskolai Társaság, Budapest
- Vanandruel**, Martine – **Amerio**, Piero – **Stafseng**, Ola – **Tap**, Pierre (1995): Les jeunes et la vie associative en Europe, Direction de la jeunesse, Editions du Conseil de l’Europe

- Vitányi Iván** (2007): Új társadalom – új szemlélet, Napvilág Kiadó – Tánicsics Mihály Alapítvány
- Wallerstein, Immanuel** (1983): A modern világgazdasági rendszer kialakulása. A tőkés mezőgazdaság és az európai világgazdaság eredete a XVI. Században, Gondolat, Budapest
- Whyte, William Foote** (1965): Az utcasarki társadalom, In: Huszár Tibor – Sükösd Mihály (szerk.) (1969): Ifjúságszociológia, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Wootsch Péter** (1997): Elérik-e a gyermek- és ifjúsági szervezetek célcsoportjaikat, avagy válságban van-e a gyermek- és ifjúsági szervezetek világa? In: P. Miklós Tamás (szerk.) (1997): Gyermek- és ifjúsági szervezetek az ezredfordulón, országos szakmai konferencia, 1996. június 7-9, Zánka, Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum KHT, Zánka
- Zalán Eszter** (2005): Az Európai Unió fejlesztési politikája és a civil társadalom kapcsolata. In: **Szabó Máté** (szerk.) (2005): Civil társadalom: elmélet és gyakorlat. Rejtjel Kiadó, Budapest
- Zimmer, Annette** (2004): Civil Society Organisations in Central and Eastern European Countries: Introduction and Terminology, In: Future of Civil Society, e-book, Berlin, in cooperation of Westfälische Wilhelms-Universität Münster and Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung
- Zotter Judit** (2005): Civilek és civilebbek, A civil társadalom, a politika és a nők a feminista politikaelméletben. In: **Szabó Máté** (szerk.) (2005): Civil társadalom: elmélet és gyakorlat. Rejtjel Kiadó, Budapest

Egyéb forrás:

Központi Statisztikai Hivatal (2003): A magyar régiók zsebkönyve, Budapest

Központi Statisztikai Hivatal (2002): Népszámlálás 2001: 6. Területi adatok, 6.9. Hajdú-Bihar megye, I. kötet, Budapest

Központi Statisztikai Hivatal (2002): Népszámlálás 2001: 6. Területi adatok, 6.11. Jász-Nagykun-Szolnok megye, I. kötet, Budapest

Központi Statisztikai Hivatal (2002): Népszámlálás 2001: 6. Területi adatok, 6.16. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, I. kötet, Budapest

Doktoranduszok Országos Szövetsége: A fiatalok szervezett aktivitása, ifjúsági szervezetek, csoportok című kutatása, 1999.

Észak-alföldi regionális Ifjúsági Szolgáltató Kalauz, 2002

A magyarországi civil szervezetek állami támogatottsága még mindig nagyon alacsony, interjú Sebestény Istvánnal, a Központi Statisztikai Hivatal főmunkatársával, Infó Rádió, 2005.03.08 <http://www.nonprofit.hu/hirek/egyhir/495489.html> (2005.03.11.)

Törvények, rendeletek:

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1989. évi II. törvény az egyesülési jogról

1990. évi LXXV. törvény a helyi önkormányzatokról

1997. évi CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

2003. évi L. törvény a Nemzeti Civil Alapprogramról

V/1878. törvény

XV/1883. törvény

XXI/1886. törvény

X/1909. törvény

XLIII/1912-es törvény

9555/1863. rendelet

16.031/1886. rendelet

16.784/1900. rendelet

10.271/1924. rendelet

Látogatott honlapok:

<http://www.portal.ngo.hu>

<http://www.portal.ksh.hu>

<http://www.osszefogas.nonprofit.hu>

<http://www.niok.hu>

<http://www.c3.hu>

<http://www.tarki.hu>

<http://www.szazadveg.hu>

<http://www.icsszem.hu>

<http://www.szmm.gov.hu>

<http://www.szochalo.hu>

<http://www.civil.info.hu>

<http://www.ngo.hu>

<http://www.civilegyuttmukodes.hu>

<http://www.nonprofit.lap.hu>

<http://www.eszakalfold.hu>

<http://www.eszakalfold.info.hu>

<http://www.nonprofitkutatas.hu>

<http://www.mobilitas.hu>

<http://www.ifjusag.lap.hu>

<http://www.uisz.hu>

Mellékletek

Az ifjúsági referens

A települési, térségi, illetve megyei ifjúsági referenst az önkormányzat, önkormányzati intézmény vagy az önkormányzattal az ifjúsági feladatokra vonatkozó feladat-ellátási szerződést kötött ifjúsági célú társadalmi szervezet, alapítvány, a helyi önkormányzat által alapított közalapítvány, egyházi szervezet vagy közhasznú társaság alkalmazza.

Legfőbb felelőssége az önkormányzat – ifjúsági feladatok ellátása kapcsán adódó – közigazgatási feladatainak, illetve az önkormányzat illetékességi területén nyújtott ifjúsági szolgáltatások kialakításával és fejlesztésével kapcsolatos intézkedéseinek koordinálása, továbbá az önkormányzat ifjúsági érdekegyeztetési rendszerének kialakítása, fejlesztése.

Munkája során közvetlen kapcsolatban áll az önkormányzat ifjúsági ügyekért felelős bizottságával, továbbá – amennyiben van – az ifjúsági ügyekért felelős tanácsnokkal. Aktív kapcsolatot tart fent az ifjúságsegítői feladatokat ellátó szakemberekkel, az ifjúsági korosztályi és szakmai közösségekkel (informális csoportjaival), szervezetekkel, a helyi ifjúsági tanáccsal.

A települési, térségi, megyei ifjúsági referens feladata:

- az ifjúsági feladatok ellátásához közvetlenül kapcsolódó előterjesztések elkészítése, különös tekintettel
- az ifjúsági koncepcióra és cselekvési tervre;
- az ifjúsági közösségek és szervezetek, illetve a helyi ifjúsági tanács megalakulását és működését lehetővé tevő, illetve segítő feltételrendszerre;
- az ifjúságsegítői munkával, az ifjúsági szolgáltatások, illetve intézmények programjaival, tevékenységével és a közösségekbe, szervezetbe nem tömörülő fiatalok számára kidolgozott szakmai fejlesztőprogramokkal összefüggő javaslatokra;
- az önkormányzat ifjúsági feladatainak ellátása kapcsán hozott rendeleteiben és határozataiban foglalt, az önkormányzat és/vagy hivatala felelősségi körébe utalt feladatok

végrehajtása, illetve koordinálása;

- az ifjúsági feladatok ellátásához kapcsolódó (oktatással, közművelődéssel, az egészségüggyel, a szociál- és foglalkoztatáspolitikával, az otthonteremtéssel, stb. összefüggő) előterjesztések véleményezése;

- mindazon eljárások kidolgozása és működtetése, melyek biztosítják a fiatalok és közösségeik, szervezeteik, helyi ifjúsági tanácsuk óhajainak, szándékainak, érdekeinek továbbítását, becsatornázását az önkormányzat, illetve annak intézményei, valamint az egyházak, a vállalkozók, a munkahelyek és egyesületek felé;

- a fiatalok, közösségeik, szervezeteik, helyi ifjúsági tanácsuk és az önkormányzat közötti érdekegyeztetés kialakítása, illetve működtetése;

- a településen/kistérségben foglalkoztatott ifjúságsegítői feladatokat ellátó szakemberek és a humán szakterületen foglalkoztatott további szakemberek munkáját segítő feltételrendszer kidolgozása és elemeinek összehangolása.

A helyi, térségi, illetve megyei ifjúsági referens feladatai ellátása keretében:

- elkészíti, illetve elkészítteti a fiatalok élet- és munkakörülményeit, tanulmányait, művelődési és közösségi aktivitását, egészségügyi-, szociális- és lakáshelyzetüket, képességeiket, vágyaikat, szándékaikat és életstratégiáikat, stb. feltáró elemzéseket és biztosítja azok helyi nyilvánosságra hozatalát, megvitatását;

- a feltáró elemzések alapján elkészíti, illetve elkészítteti az önkormányzat hosszú távú (7-9 éves) ifjúsági koncepcióját, és a rövid távú (1-3 esztendő) ifjúsági cselekvési tervét, biztosítja azok nyilvánosságra hozatalát, megvitatását;

- megteremti az ifjúsági koncepciók és cselekvési tervek, illetve az önkormányzat hosszabb távú társadalmi, gazdasági stratégiája közötti összhangot;

- az előbb említett három folyamatba bevonja a fiatalokat, illetve közösségeiket, szervezeteiket, helyi ifjúsági tanácsukat biztosítva ezzel az ifjúsági koncepciók és cselekvési tervek folyamatos kontrollját;

- az önkormányzat ifjúsági feladatai ellátása érdekében külső – anyagi és szakmai – erőforrásokat von be, összehangolja azokat a már rendelkezésre állókkal;

- feltárja az ifjúsági közösségek és szervezetek, a helyi ifjúsági tanács – működésüket lehetővé tevő, illetve segítő feltételrendszerrel kapcsolatos – igényeit;

- koordinálja a fiatalok és közösségeik, szervezeteik, helyi ifjúsági tanácsuk igényeinek és az ifjúsági szolgáltatások, illetve intézmények programjainak, tevékenységének összehangolását;

- felméri a közösségekbe, szervezetbe nem tömöríthető fiatalok számára kidolgozott szakmai

fejlesztőprogramokat (a szabadidő-szervezés, a sport – beleértve az „extrém” formákat is – lehetőségeinek, az amatőr művészeti aktivitások, az iskolarendszertől független képző programok, stb.) és kidolgozza azok megvalósíthatóságát, elérhetőségét szolgáló önkormányzati feltételrendszert;

- együttműködik a településen, a kistérségben, illetve a megyében foglalkoztatott ifjúságsegítói feladatokat ellátó és a humán szakterületen foglalkoztatott további szakemberekkel, elősegíti, hogy javaslataikat a felelős testületek elfogadják.

**Ifjúsági szervezetek vezetőivel készített interjúk
(vázlat)**

1. Hol, hogyan, mikor, milyen formában jött létre a szervezet?
2. Kik voltak az alapítók, volt-e családi indíttatásuk, és milyen céllal hívták életre a szervezetet (öncélú, ifjúsági célú, társadalmi célú..)?
3. Önálló szervezet, vagy szatelit szervezetként működik?
4. Milyen a hatóköre a szervezetnek?
5. Milyen emberekkel, szervezetekkel tart kapcsolatot? Mi az együttműködés célja, tartalma, milyen az intenzitása?
6. Hogyan működik a finanszírozás? (milyen szintű pályázatokon vesznek részt: önkormányzati, megyei, országos, nemzetközi (EU))
7. Kap-e segítséget a szervezet feladatainak ellátásához? (Kitől és mit? Anyagi-szakmai...segítség)
8. Fontosnak tartja-e azt, hogy az önkormányzatok és a nonprofit intézmények között együttműködés alakuljon ki?
9. Miben látja az együttműködés értelmét, gyakorlati hasznát?
10. Végez-e a szervezet önkormányzati feladatokat? (Ha igen, konkrétan mit, hogyan történik a feladatellátás, milyen keretek között (pl. ellátási szerződés, támogatási szerződés), hogyan értékeli az önkormányzat a feladatellátást, kap-e publicitást a szervezet tevékenysége, milyen problémák, nehézségek merülnek fel az együttműködés során, hogyan minősíti az együttműködést?)
11. Milyen terveik vannak a jövőre nézve?
12. Milyen lehetőségeket lát a jövőbeni együttműködésre szervezete és az önkormányzat között?

A kutatás során megkérdezett civil ifjúsági szervezetek jegyzéke

1. Csillagpor Alapítvány
2. Érzelmek Iskolája Alapítvány
3. Észak-Kelet Magyarországi Szenvedélybetegeket Megsegítő Egyesület
4. Fiatalok Kulturális Szövetsége
5. Kalamáris Ifjúsági Egyesület
6. Kamasz-Tanya Egyesület
7. Karc Egyesület
8. Kortársak az Egészséges Fiatalokért Egyesület
9. Kuckó Művészanya Kulturális Egyesület
10. Kulturális Életért Közhasznú Egyesület
11. Nyír-Diák Egyesület
12. Szertelen Egyesület
13. Szín-Kör Alapítvány
14. Szóla Rádió Alapítvány
15. Szülők a Gyermekükért Egymásért Egyesület
16. Valcer Táncstúdió Egyesület
17. Városi Diákönkormányzatért Egyesület

INTERJÚ

DEBRECENBEN MŰKÖDŐ IFJÚSÁGI CIVIL SZERVEZETEK VEZETŐIVEL

Az interjú időpontja: 2006. április 10.

Interjúalany: „H” nonprofit ifjúsági szervezet elnöke.

A SZERVEZET MEGALAKULÁSA

- **Mikor és hol alakult meg a szervezet?**

Debrecenben 1993-ban jött létre az alapítvány.

- **A szervezet bejegyzése előtt is együtt dolgozat-e a jelenlegi alapító tagok?**

Igen, már elég régen együtt dolgozott ez a három szervezet.

- **Ki vagy kik indították el a szervezet megalakítását és milyen céllal (öncélú, társadalmi célú, stb...)?**

Három kulturális területen tevékenykedő egyesület kezdeményezésére jött létre az alapítvány, azzal a céllal, hogy Debrecenben a civil szervezeteknek legyen egy hangjuk, valamint közösségi adattár működtetése.

A SZERVEZET MŰKÖDÉSE

- **Milyen formában működik a szervezet (egyesület, alapítvány) ?**

Alapítványi formában működik, jelenleg egy 3 fős kuratórium működteti a szervezetet. A kuratórium évente 3-4 alkalommal ül össze. Mindig egy aktuális esemény apropóján.

- **Ki vagy kik vezetik a szervezetet és milyen formában ismerik el a munkájukat (anyagi, erkölcsi, egyéb..)?**

Az alapítvány vezetője a 3 fős kuratórium. Soros elnök van, két évente a három alapító szervezet között mindig cserélődnek az elnökök. A kuratórium tagjai nem kapnak ezért fizetést, de a főszerkesztő igen.

- **Mi a szervezet hatóköre? (városi, megyei, regionális, stb...)**

Ezt elég nehéz megmondani. Városi mindenképpen, kistérségi mindenképpen, a megyében is jók vagyunk, vannak regionális programjaink is, de csak ifjúsági területen mondanám az egyesületet regionálisnak. Ezen kívül országos ernyőszervezeteknek is aktív tagjai vagyunk. Tehát elég nehéz ezt megmondani, azt mondanám, hogy megyei, de bizonyos szinteken regionális.

- **Önálló vagy ernyőszervezet?**

Ez egy elég nehéz kérdés. Önálló szervezet vagyunk, de különböző szervezeteket, alkotói csoportokat, zenekarokat, művészeti együtteseket, civil szervezeteket tömörít. Kvázi önálló szervezet, de van olyan funkciója, hogy ernyőszervezetnek is nevezhetjük.

A SZERVEZET FINANSZÍROZÁSA

- **Milyen szintű pályázatokon vesznek részt és mekkora nagyságrendű forrásokhoz jutottak 2005-ben?**

Városi, országos szintű és EU-s pályázatokon vettünk részt. Összesen pályázati forrásból megközelítőleg 10 millió forinthez jutottunk.

- **Támogatja-e a szervezetet profitorientált vállalkozás, vagy magánszemély?**

Nem, anyagilag semmiféleképpen nem. Nyilván erkölcsileg igen, hiszen magánszemélyek önkéntes munkát végeznek a szervezetben.

- **Kap-e anyagi segítséget – a pályázatokon kívül – az önkormányzattól?**

Igen, szoktunk, mégpedig közcélú, vagy közhasznú munkás foglalkoztatására kapunk lehetőséget. Tavaly volt egy közhasznú munkásunk, aki 70%-os támogatást kapott a munkaügyi központtól, illetve volt egy friss diplomás pályakezdő fiatal, aki 90%-os támogatást kapott.

A SZERVEZET ÁLTAL MEGVALÓSULÓ PROGRAMOK

- **Milyen programokat szerveztek az elmúlt 2 évben?**

Alapvetően egy közösségi rádiót működtetünk, de emellett számos fesztivált is szerveztünk és kihelyezett adásokat is szerveztünk. 2005-ben volt egy ifjúsági szubkultúra kutatásunk, amely könyv formájában is megjelent és amit egy konferencián is bemutattunk.

- **A programok megvalósításához milyen forrásokat vettek igénybe?**

Pályázati forrásokat, illetve rengeteg önkéntes munkát. Itt mindenkinek van egy kis tudása valamihez, pl.: plakát, honlap készítés, stb., így sokat be tudnak segíteni. Amit lehet önkéntes munkával oldunk meg, illetve a 1%-os felajánlásunk is volt, de ez nagyon minimális. Nagyon minimális bevételünk van, ami egy-két előadástartásból vagy szakmai konferenciákon való részvételből folyik be.

- **Milyen projektek megvalósítását tervezik önállóan vagy az önkormányzattal közösen 2006-ban?**

Ez egy zsúfolt év lesz nálunk, mert nyertünk egy új frekvenciát és ennek folyik az engedélyeztetése. Reményeink szerint május folyamán eltudunk indulni. Október közepe óta Interneten adunk, és mint webrádió működünk. Ifjúsági területen: most fejezzük be az ifjúsági ház kutatást és részt veszünk egy közösségi rádió szoftver kifejlesztésében is. Jelenleg folyik az 1%-os kampányunk és mentorszervezetként is működünk és tervezünk kiadni egy könyvet, ami az elmúlt 10 évről szól. Több fesztivál szervezését és megvalósítását tervezzük a nyár folyamán. Valamint részt veszünk a megyében szervezett fesztiválokon.

A SZERVEZET KAPCSOLATHÁLÓZATA

- **Milyen egyéb civil szervezetekkel tart kapcsolatot? Milyen a kapcsolat intenzitása és mi az együttműködés célja?**

2005-ben már mindenképpen, de előtte is nagyon sok projektben együtt dolgoztunk civil szervezetekkel, de 2005-től már nincs is olyan program, amelyben nincs együttműködő partner. Ezek a kapcsolatok van, hogy egy-egy projektre irányul, de van olyan is, akikkel állandó kapcsolatban vagyunk több éve, pl.: Szertelen Egyesület, Kelet-magyarországi Közösségszolgálat Alapítvány, Más-mozaik Egyesület, FOKK, és még sorolhatnám. Az együttműködés célját most csak általánosságban fogalmazom meg: közösségi rádiózás, ifjúsági munka, illetve az ifjúsági célú programok megvalósítása, ifjúsági szakmai munka. Talán ezeket tudnám leginkább megemlíteni.

- **Kapcsolatban áll-e a szervezet városi, megyei intézményekkel? Milyen a kapcsolat intenzitása és mi az együttműködés célja?**

Intézményekkel csak kapcsolatban állunk, de nincs közöttünk együttműködés. Az Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Irodával most elindult egy szorosabb kapcsolat, a mentorszervezetek kapcsán. Szintén kapcsolatban állunk a Regionális Fejlesztési Ügynökséggel.

- **Mióta áll kapcsolatban a szervezet DMJV Önkormányzatával? Melyik osztályokkal áll kapcsolatban a szervezet? Van-e az együttműködésről írásos megállapodásuk? Konkrétan miben áll a kapcsolat, végez-e a szervezet feladatellátást, ha igen, milyen keretek között?**

Az alapítás óta, ami '98-ra tehető. A szociális osztállyal azért, mert közcélú és közhasznú munkást foglalkoztatunk, a kulturális osztályra pedig különböző pályázatokat adunk be. Az együttműködésről írásos megállapodásunk azonban nincs.

- **Fontosnak tartja-e, hogy az önkormányzatok és az ifjúsági civil szervezetek között együttműködés alakuljon ki?**

Mindenképpen fontos lenne, de az is fontos lenne, hogy ne alá-fölé rendeltségi viszony legyen, hanem partnerségi viszony, és ez jelen pillanatban nem igazán jellemző. Emiatt azt is gondolom, hogy elég sok ifjúsági célú civil szervezet egy kicsit kiábrándult ebből a történetből. Azt gondolom, hogy az önkormányzatnak nincs igazán kapcsolata a civil szervezetekkel, mert nem tekinti őket partnereknek és emiatt kivonulnak a szervezetek. Az a baj, hogy nem a szakmai érdekek mentén szerveződnek ezek a kapcsolatok

- **Milyen lehetőségeket lát a jövőbeni együttműködésre a szervezete és az önkormányzat között?**

Az az igazság, hogy nem nagyon látom, hogy ez a kapcsolat fejlődne. Igazából mi nyitottak vagyunk rá, de azt gondolom, hogy mi mindig is a fiatalok és a civilek érdekeit fogjuk szem előtt tartani, és mivel egy kicsit az érdekeiket is próbáljuk védeni ez időnként ütközik az önkormányzat elgondolásaival. Nem vagyok benne biztos, hogy fejlődhet ez a kapcsolat. Természetesen szívesen együttműködnénk velük érdemi munkában is. Abban látnánk az együttműködés lehetőségét, ha lenne az önkormányzatnak egy ifjúsági háza, de olyan ifjúsági háza, amelyet a fiatalok elképzelnek. Ha ebben közös nevezőre tudunk jutni, akkor semmi akadálya az együttműködésnek és a partnerségnek.

- **Milyen intézményekkel, szervezetekkel tervezi kapcsolat kialakítását a jövőben?**

Tervezni lehet, de ezt mindig az élet hozza és kiforogja. Mi elsősorban a közösségekkel szeretnénk minél inkább jobb kapcsolatot kialakítani. Intézményekkel is persze jó lenne, de nem ez a legfontosabb. A napi munkakapcsolatokból alakulnak ki az együttműködések.

Kérdőív
Ifjúsági referens kutatás

I. Jó napot kívánok! XY vagyok a TeleQuest munkatársa, ZQ-val szeretnék beszélni.

1. ő az. (ugrás II.-re)
2. adja, kapcsolja (ugrás II.-re)
3. nincs itt. Ebben az esetben, mikor hívható vissza?

II. *(Jó napot kívánok! XY vagyok a TeleQuest munkatársa.)* Az Észak-alföldi régió ifjúsági referenseivel készítünk kérdőívet, abból a célból, hogy felmérjük a régió ifjúsági szervezeteinek és önkormányzatainak jelenlegi együttműködési formáit és lehetséges jövőbeni együttműködési lehetőségeit. Ez ügyben szeretnék néhány kérdést feltenni Önnek. Szánna rám körülbelül 10 percet?

(ha rákérdez: Csiha Tünde doktori disszertációjához készül a felmérés)

1. igen (ugrás 1. kérdésre!)
2. most nem. ->Mikor hívhatom vissza?

AUTOMATIKUS VÁLTOZÓK:

A. Kérdezett neme:

1. férfi
2. nő

B. Melyik megyében tevékenykedik?

1. Hajdú-Bihar megye
2. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
3. Jász-Nagykun-Szolnok megye

C. Melyik településen tevékenykedik?

.....

D. A település típusa, melyen tevékenykedik:

1. község
2. város
3. megyei jogú város

E. A település nagysága, melyen tevékenykedik:

.....fő

1. Megkérdezhetem, melyik évben született?

19.....

99. Nincs válasz

1/a (ha nincs válasz) Megkérdezhetem, melyik korcsoportba tartozik?

1. 35 évesnél fiatalabb
2. 35-55
3. 56 – 65
4. 65 évnél idősebb

99. Nincs válasz

2. Mi az ön családi állapota?

1. nőtlen/hajadon
2. házas/élettársi kapcsolatban él
3. elvált
4. özvegy

3. Hány gyermeke van?

.....

0. nincs gyermeke

4. Mi az Ön Állampolgársága?

1. magyar
2. egyéb:

5. Mi az ön legmagasabb befejezett iskolai végzettsége:

1. általános iskola, vagy kevesebb
2. szakmunkásképző
3. szakközépiskola
4. gimnázium
5. technikum
6. felsőfokú szakképesítés
7. főiskola
8. egyetem

6. (ha felsőfokú végzettségű, 5. kérdés=6 vagy 7) Van-e Önnek doktori, vagy egyéb tudományos fokozata?

1. PhD vagy kandidátus
2. akadémiai, vagy tudományok doktora
3. nincs

7. Az Ön végzettség szerinti szakmája: (Több válasz is lehetséges!)

.....

8. Jelenleg folytat tanulmányokat?

1. Igen
2. Nem → (Ugrás a 11-re!)

9. Konkrétan milyen képesítésért tanul Ön?

.....

10. Ennek a képesítésnek milyen a minősítése?

1. felsőfokú diploma
2. felsőfokú szakvégzettség (OKJ képzés)
3. középfokú végzettség (érettségi)
4. középfokú szakvégzettség
5. okleveles tanfolyam (pl.: ECDL)
6. egyéb (pl.: jogosítvány)

11. Helyileg hol végzi ifjúsági referensi feladatait?

1. polgármesteri hivatalba/városházán
2. egyéb:.....

12. Milyen munkakörben végzi ifjúsági referensi munkáját?

1. önálló munkakörben
2. csatolt munkakörben, egyéb feladatot is ellát, éspedig:

99. Nincs válasz

13. Azon a munkahelyen, ahol Ön ifjúsági referens, milyen típusú munkaszerződéssel rendelkezik?

1. határozott idejű teljes munkaidős (napi 8 óra)
2. határozott idejű részmunkaidős
3. határozatlan idejű teljes munkaidős (napi 8 óra)
4. határozatlan idejű részmunkaidős
5. egyéb:.....

99. Nincs válasz

12. Beszél-e valamilyen idegen nyelven?

	Alapfokon	Középfokon	Felsőfokon	Anyanyelve
Angol				
Német				
Francia				
Orosz				
Egyéb:.....				
Egyéb:.....				

14. Rendelkezik-e jogosítvánnyal?

1. igen
2. megszerzése folyamatban
3. nem

15. Hány civil szervezetnek tagja Ön?

.....

0. egynek sem

16. (csak ha 15.>0) Ebből hánynak a székhelye található azon a településen, ahol Ön ifjúsági referens?

.....

17. Melyik évtől kezdődően dolgozik ifjúsági referensként (az adott településen)?

..... óta

18. Van-e az önkormányzatuknak ifjúsági koncepciója?

1. igen, van
2. épp most készül
3. tudomásom szerint nincs

99. Nincs válasz

19. (ha 18.=1,2) Részt vett-e/vesz-e annak kidolgozásában?

1. igen
2. részben
3. nem

99. Nincs válasz

20. (Ha 18.=1,2) Végeztek-e az ifjúsági koncepció kidolgozásához bármilyen kutatást?

1. igen
2. nem

8. nem tudja
9. nincs válasz

21. (Ha 18.=3,) Terveznek-e a koncepció kialakításához ifjúságkutatást?

1. igen
2. nem

-
8. nem tudja
 9. nincs válasz

22. Hány helyi ifjúsági szervezet képviselőjével találkozott személyesen az elmúlt hónapban?

23. Hány helyi ifjúsági szervezet képviselőjével beszélt telefonon az elmúlt hónapban?

24. Tudomása szerint hány ifjúsági szervezet működik a településen, melyen dolgozik?

..... db

Ha nem tud pontos számot:

1. Nulla
2. 1-5
3. 6-10
4. 11-20
5. 21-29
6. 30 vagy több

25. Milyen feladatokat látnak el ezen szervezetek? (nem felsorolás, hanem említés alapján!)

-
1. oktatási
 2. szociális
 3. egészségügyi
 4. kulturális-művelődési
 5. szabadidős
 6. sport
 7. környezetvédelem
 8. egyházi
 9. egyéb:.....

26. Körülbelül évente hány pályázatot ír ki az Önök önkormányzata civil szervezetek számára?

27. Évente hány pályázatot ír ki az Önök önkormányzata speciálisan ifjúsági civil szervezetek számára?

28. Ismeretei szerint ki finanszírozza *elsősorban* a szervezetek működését?

1. önfenntartó (tagdíjakból, saját bevételekből biztosítja működésének költségeit)
2. civil támogatásban részesül (más civil szervezet, egyesület, alapítvány támogatja)

3. önkormányzat, állam
4. Gyermek és ifjúságvédelem
5. egyház, felekezet
6. egyéb:.....

29. Tudomása szerint segíti-e az önkormányzat a civil ifjúsági szervezetek munkáját az alábbi formákban?

	Igen	Nem	Nem tudja	Nincs válasz
a. természetbeli juttatások formájában	1	2	8	9
b. pénzbeli juttatások	1	2	8	9
c. tömegkommunikációs felületek biztosításával	1	2	8	9
d. rendezvények szervezésével, befogadásával	1	2	8	9
e. személyes jelenléttel	1	2	8	9
f. egyéb:.....	1	2	8	9

30. Van-e az Önök településen olyan ifjúsági szervezet, mely önkormányzati feladatot lát el az alábbi területen:

	Igen	Nem	Nem tudja	Nincs válasz
1. oktatási	1	2	8	9
2. szociális	1	2	8	9
3. egészségügyi	1	2	8	9
4. kulturális-művelődési	1	2	8	9
5. szabadidős	1	2	8	9
6. sport	1	2	8	9
7. környezetvédelem	1	2	8	9
8. egyházi	1	2	8	9
9. gyermek és ifjúságvédelem	1	2	8	9
10. egyéb	1	2	8	9

31. Milyen formában végzik ezen tevékenységeket? (Több válasz is adható)

1. együttműködési megállapodás alapján
2. támogatási szerződés keretein belül
3. ellátási szerződés keretein belül
4. egyéb:.....

32. Véleménye szerint milyen területeken nyílhat együttműködési lehetőség a jövőben az önkormányzat és az ifjúsági szervezetek között? (Több válasz is adható) ? (nem felsorolás, hanem említés alapján!)

-
1. oktatási
 2. szociális
 3. egészségügyi

- 4. kulturális-művelődési
- 5. szabadidős
- 6. sport
- 7. környezetvédelem
- 8. Gyermek és ifjúságvédelem
- 9. egyház, felekezet
- 99. egyéb:.....

33. Van-e valamilyen észrevétele, javaslata az önkormányzatok és a civil ifjúsági szervezetek együttműködésével kapcsolatban? (kulcsszavak!)

Említi-e a következő kulcsszavakat?

	Említette	Nem említette
Feladatátadás	1	2
Kapcsolatfelvétel	1	2
Támogatás	1	2
Segítségnyújtás	1	2
Pályázatok kiírása	1	2
Helyiség biztosítása	1	2
Pályázatírás	1	2
Infrastruktúra	1	2
Inkubátorház	1	2

Köszönöm, hogy válaszaival segítette munkámat.

Függelék

14. tábla: A települések megoszlása annak függvényében, hogy rendelkeznek-e ifjúsági koncepcióval

Település	igen, van	épp most készül	tudomása szerint nincs
Szolnok	X	-	X
Debrecen	X	X	-
Nyíregyháza	X	-	-
Nagykálló	X	-	-
Nyíradony	X	-	-
Nyírbátor	X	-	-
Bocskai kert	X	-	-
Dombrád	X	-	-
Hosszúpályi	X	-	-
Kokad	X	-	-
Szakoly	X	-	-
Túristvándi	X	-	-
Biharkeresztes	-	X	-
Tiszabő	-	X	-
Csenger	-	-	X
Karcag	-	-	X
Kisújszállás	-	-	X
Kisvárdá	-	-	X
Máriapócs	-	-	X
Nagyecséd	-	-	X
Újfehértó	-	-	X
Vásárosnamény	-	-	X
Alattyán	-	-	X
Cibakháza	-	-	X
Körösszegapáti	-	-	X
Mezőhék	-	-	X
Nagyiván	-	-	X
Nagyrábé	-	-	X
Nyírmártonfalva	-	-	X
Örményes	-	-	X
Szajol	-	-	X

* barnával szedtük a megyei jogú városokat, pirossal a városi-, narancssal pedig a község ranggal rendelkezőket

15. tábla: Ifjúsági szervezetek száma a településeken

Település	Ifjúsági szervezetek	Ifjúsági koncepció
Debrecen	11+	V
Nyíregyháza	11+	V
Kisvárdá	11+	N
Szolnok*	6-10	V
Nyírbátor	6-10	V
Csenger	6-10	N
Karcag	6-10	N
Nagyecséd	6-10	N
Nagyrabé	6-10	N
Nyíradony	1-5	V
Bocskai kert	1-5	V
Hosszúpályi	1-5	V
Szakoly	1-5	V
Túristvándi	1-5	V
Tiszabő	1-5	K
Máriapócs	1-5	N
Újfehértó	1-5	N
Alattyán	1-5	N
Cibakháza	1-5	N
Körösszegapáti	1-5	N
Mezőhék	1-5	N
Szajol	1-5	N
Nagykálló	0	V
Dombrád	0	V
Kokad	0	V
Biharkeresztes	0	K
Kisújszállás	0	N
Vásárosnamény	0	N
Nagyiván	0	N
Nyírmártonfalva	0	N
Örményes	0	N
Tiszaszentmárton	0	N

16. tábla: Az önkormányzati támogatás különféle megjelenési formái a településeken

Település	Természetbeni juttatások	Anyagi juttatásokkal	Kommunikációs felületekkel	Rendezvények befogadásával	Személyes jelenléttel
Debrecen	-	X*	X	X	X
Nyíregyháza	X	X	X	X	X
Szolnok	X*	X	X*	X	X
Biharkeresztes	X	X	X	X	X
Csenger	X	X	X	X	X
Karcag	X	X	X	X	X
Kisújszállás	-	X	X	X	X
Kisvárdá	-	X	X	X	X
Máriapócs	X	X	X	X	-
Nagyecsed	X	X	X	X	X
Nagykálló	X	X	X	X	X
Nyíradony	X	X	X	X	X
Nyírbátor	X	X	X	X	X
Újfehértó	X	X	X	X	X
Vásárosnamény	-	-	-	-	-
Alattyan	-	X	X	-	X
Bocskai kert	X	X	-	X	X
Cibakháza	-	X	-	X	X
Dombrád	X	-	-	-	-
Hosszúpályi	X	X	X	X	X
Kokad	-	X	X	X	X
Körösszegapáti	X	X	X	-	-
Mezőhék	X	X	X	X	X
Nagyiván	X	X	-	X	X
Nagyrábé	-	X	X	X	X
Nyírmártonfalva	X	X	X	X	X
Örményes	-	-	-	-	-
Szajol	-	X	X	X	X
Szakoly	X	X	X	X	X
Tiszabő	X	-	-	X	X
Tiszaszentmárton	-	X	-	X	X
Túristvándi	X	X	X	X	X

* Az adott adattal kapcsolatban a település ifjúsági referensei egymással ellentétes információt szolgáltattak.

Szürkével szedve, ahol nem működik ifjúsági civil szervezet!

17. tábla: Önkormányzati feladatok átadása

Települések	Oktatási	Szociális	Egészség- ügyi	Kulturális művelődési	Szabad- idős	Sport	Környezet- védelem	Egyházi	Gyermek- és ifjúság védelem	Kiszervezett feladatok
Debrecen	-	X*	X*	X*	X*	X*	X*	X*	X*	8*
Nyíregyháza	X	X	X	X	X	X	-	X	X	8
Szolnok	-	-	X*	X*	X*	X*	-	-	-	4*
Biharkeresztes	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Csenger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Karcag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Kisújszállás	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Kisvárd	X	X	X	X	-	X	-	-	-	5
Máriapócs	-	-	-	X	X	X	-	-	-	3
Nagyecsed	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Nagykálló	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Nyíradony	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Nyírbátor	-	-	-	X	X	X	-	X	-	4
Újfehértó	-	X	X	X	X	X	-	X	X	6
Vásárosnamény	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Alattyan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Bocskai kert	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Cibakháza	-	-	-	-	X	-	-	-	-	1
Dombrád	-	-	X	X	X	X	-	-	-	4
Hosszúpályi	X	X	X	X	-	X	X	-	X	6
Kokad	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Körösszegapáti	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Mezőhek	-	-	-	X	X	X	-	-	-	3
Nagyiván	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Nagyrábé	-	X	-	X	X	X	-	-	X	5
Nyírmártonfalva	-	-	-	-	X	X	-	-	-	2
Örményes	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Szajol	-	X	X	X	X	X	X	-	X	6
Szakoly	-	-	-	X	X	X	-	-	-	3
Tiszabő	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Tiszaszentmárton	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Túristvándi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0

* Az adott adattal kapcsolatban a település ifjúsági referensei egymással ellentétes információt szolgáltatnak.

Szürkével szedve, ahol nem működik ifjúsági civil szervezet!